

T. C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

FATMA BARBAROSOĞLU'NUN HAYATI,
SANATI VE ESERLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kübra YALÇINKAYA

ŞANLIURFA - 2014

T. C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

**FATMA BARBAROSOĞLU'NUN HAYATI,
SANATI VE ESERLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kübra YALÇINKAYA

Danışman:
Yrd.Doç.Dr. Levent BİLGİ

ŞANLIURFA - 2014

T. C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı'nda 090502005 numaralı Kübra Yalçinkaya'nın hazırladığı "Fatma Barbarosoğlu'nun Hayatı, Sanatı ve Eserleri" konulu Yüksek Lisans Tezi ile ilgili tez savunma sınavı, 24.06.2014 tarihinde, saat 10.00.'te yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABUL (başarılı) olduğuna oybirliği/oy çokluğu ile karar verilmiştir.

09/06/2014

(Danışmanı ve Sınav Komisyonu
Başkanı)
Yrd.Doç.Dr. Levent BİLGİ

Üye
Doç.Dr. Sevket ÖRTEN

Üye
Doç.Dr. Ekrem BEKTAŞ

Üye

Bu Tezin Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Yapıldığını ve Enstitümüz Kurallarına Göre Düzenlendiğini Onaylıyorum.

Prof. Dr. 16.6.2014
Recep GİBDEM

Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan alıntıların, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

ÖNSÖZ

Biz çalışmamızda yazarın hayatını, edebî kişiliğini ve edebî eserlerini inceledik. “Rüzgâr Avı” adlı hikâyeye kitabı haricinde diğer edebî eserlerini yazarın din, gelenek ve batıl inanç unsurlarına bakış açısı çerçevesinde ele aldık.

Birinci bölümde yazarın hayatı üzerinde durduk. Yazarın hayatı üzerine yapmış olduğumuz araştırmalar sonucunda, yazarın eğitim durumu ve eserlerinden bahseden kısa biyografi bilgisinin haricinde çok fazla bilgi edinemedik. Edebî kişiliği ve eserleri hakkında konuşmak suretiyle kendisi ile bir röportaj yaptık. Hayatı ve edebî kişiliği ile ilgili kısmı oluştururken kendisi ile yapılmış olan diğer röportaj ve söyleşilerden yararlandık.

Örnek teşkil etmesi bakımından Yeni Türk Edebiyatı alanında yapılmış bazı monografi çalışmalarını inceledik. Öncelikli olarak Fatma Barbarosoğlu'nun bütün eserlerini inceledikten sonra eserlerinde ağırlıklı olarak geçen unsurlar üzerinde durmayı uygun bulduk. Yazarın eserleri içerisinde barındırdığı toplum, din, gelenek, batıl inanç, çiçek, kadın, insan, aile gibi kavramların incelenmesi bakımından oldukça fazla içeriğe ve donanıma sahiptir. Biz bu konulardan ağırlıklı olarak yer verdiğine inandığımız din, gelenek ve batıl inanç unsurları üzerine eğilmeyi tercih ettik.

Çalışmamızda yazarın bütün eserlerinin kısa bir değerlendirmesi mevcuttur. Bunun haricinde romanları ve hikâyeleri başta olmak üzere din, gelenek ve batıl inanç unsurlarının değerlendirilmesi bulunmaktadır. Denemelerin incelemesinde ise genel olarak yazarın değindiği konuların bahsi geçmektedir.

İkinci bölümde romanlar incelenmiştir. Romanlarda çözümleme yöntemi uygulanarak, olay örgüsü verilip romanlar şahıs kadrosu, mekân, dil ve üslup yönünden incelenmiştir. Ayrıca romanların hepsinde din, gelenek ve batıl inanç unsurları mevcudiyetine göre değerlendirilmiştir. Romanların genel değerlendirmelerinde içeriklerine göre farklı alt başlıklarla inceleme yapılmıştır.

Üçüncü bölümde hikâyeler değerlendirilmiştir. Hikâyelerin konusu hakkında genel bir bilgi verdik. Bütün hikâyeleri din, gelenek ve batıl inanç başlığı altında inceledik.

Dördüncü bölümde denemelerle ilgili bilgi verdikten sonra hepsi ile ilgili genel bir değerlendirmede bulunduk.

Beşinci bölümde araştırma-inceleme ve söyleşi eserleri hakkında sadece genel bir bilgi verdik. Çalışmamızı edebî eserler üzerine yoğunlaştırdık. Edebî eserlerde ise din, gelenek ve batıl inanç unsurları üzerinde durduk.

Fatma Barbarosoğlu, romanlarında denediği farklı yöntemleri, kuvvetli üslubu, hayatın içinden yansıttığı konuları ve farklı pencereler açtığı hikâyeleri ile Türk edebiyatının önemli isimlerindedir.

Çalışma sürecinde yardımlarını, desteğini esirgemeyen ve bana yol gösteren danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Levent Bilgi'ye, manevi destekleri ile her zaman yanımda hissettiğim anneme ve babama teşekkür ediyorum.

Kübra YALÇINKAYA

Ekim/2013

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER.....	III
KISALTMALAR.....	IX
ÖZET.....	X
ABSTRACT.....	XI
GİRİŞ.....	1
1.FATMA BARBAROSOĞLU’NUN HAYATI.....	4
1.1.Hayati.....	4
1.1.1.Çocukluğu ve Ailesi.....	4
1.1.2.Eğitimi.....	5
1.2.Eserleri.....	5
1.3.Edebî Kişiliği.....	7
2.FATMA BARBAROSOĞLU’NUN ROMANLARI.....	10
2.1.Hiçbir Yer.....	10
2.1.1. Olay Örgüsü.....	10
2.1.2. Şahıs Kadrosu.....	17
2.1.3. Mekân.....	18
2.1.4. Dil ve Üslup.....	23
2.1.4.1. Yöresel ağız özellikleri ve dil varlığı.....	27
2.1.4.2. Deyim, atasözü ve özdeyişlerin kullanımı.....	30
2.1.4.3. Romanda ‘bohça’ kelimesinin kullanılış şekli.....	33
2.1.4.4. Romanda ‘kıvrım’ kelimesinin kullanılış şekli.....	34
2.1.4.5. ‘İlle de’ ifadesinin kullanımı.....	36
2.1.5. “Hiçbir Yer” Romanında Din, Gelenek ve Batıl İnanç....	39
2.1.5.1. Gelenek ve Batıl İnanç.....	40
2.1.5.2. Din.....	43
2.1.6. Hiçbir Yer Romanının Genel Değerlendirmesi.....	51

2.1.6.1. Hiçbir Yerde Olmak.....	51
2.1.6.2. Köy-Şehir İkilemi.....	52
2.2.Uzak Ülke: Fatma Aliye.....	55
2.2.1.Olay Örgüsü.....	55
2.2.2.Şahıs Kadrosu.....	75
2.2.3.Mekân.....	77
2.2.4.Dil ve Üslup.....	77
2.2.5. “Uzak Ülke” Romanında Din, Gelenek ve Batıl İnanç..	78
2.2.6.Uzak Ülke Romanının Genel Değerlendirmesi.....	84
2.3.Medyasenfoni.....	88
2.3.1. Olay Örgüsü.....	88
2.3.2. Şahıs Kadrosu.....	98
2.3.3. Mekân.....	100
2.3.4. Dil ve Üslup.....	101
2.3.4.1. Deyim, atasözü ve özdeyişlerin kullanımı.....	108
2.3.5.“Medyasenfoni”Romanında Din,Gelenek ve Batıl İnanç	110
2.3.6.Medyasenfoni Romanının Genel Değerlendirmesi.....	114
2.3.6.1.Medya Arkası.....	114
2.4.Son On Beş Dakika.....	119
2.4.1. Olay Örgüsü.....	119
2.4.2. Şahıs Kadrosu.....	127
2.4.3. Mekân.....	128
2.4.4. Dil ve Üslup.....	129
2.4.4.1. Deyim, atasözü ve özdeyişlerin kullanımı.....	131
2.4.4.2. ‘İlle de’ ifadesinin kullanımı.....	132
2.4.5. “Son On Beş Dakika” Romanında Din, Gelenek ve Batıl İnanç.....	134
2.5. Romanların Genel Değerlendirmesi.....	139

3.FATMA BARBAROSOĞLU’NUN HİKÂYELERİ.....	141
3.1.Acı Deniz.....	141
3.1.1. Bahtınız Açık Olsun Ey Kitaplar.....	141
3.1.2. Söz Darmadağan.....	141
3.1.3. Sözün Bittiği Yer.....	142
3.1.4. Ölümün Adı Şiir.....	143
3.1.5. Kelam Bitti.....	144
3.1.6. “Acı Deniz”i Yeniden Okurken.....	145
3.1.7. Karanfilli Kavga.....	146
3.1.8. Hikâye Avcıları.....	147
3.1.9. Tutkun Bir Okuyucunun Hatıra Defterinden.....	148
3.1.10. Hâl ve Hikâye.....	149
3.1.11. Çalınan Hikâye.....	150
3.1.12. Kitap Kurdu.....	151
3.1.13. Sitemkar Okuyucuya Cevabımdır.....	152
3.1.14. Gözyaşları.....	152
3.1.15. Şiirli Yalnızlık.....	153
3.1.16. Ah Mine’l Ayna.....	154
3.1.17. Kalem Bitti.....	155
3.2.Gün Akşamsızdır.....	156
3.2.1. Çuha Renkli Çocukluğum.....	156
3.2.2. Sevilmek İçin Randevu Alan Çocuk.....	157
3.2.3. Swan Sevenler Derneği.....	158
3.2.4. İmajatörün Evi.....	159
3.2.5. Kaybolan Kadın.....	161
3.2.6. Kirli Yağan Karlar.....	163
3.2.7. Tamir Görmemiş Aşk.....	164
3.2.8. Dostluk Efektivi.....	165
3.2.9. Son Bayram.....	167

3.2.10. Gün Akşamsızdır.....	168
3.2.11. Şiirleri Şehirleri Dolduran Kadın.....	170
3.3.Senin Hikâyen.....	171
3.3.1. Hikâyelerin Hikâyesi İçin Önsöz.....	171
3.3.2. Kim Kimdir?.....	171
3.3.3. Mazi Rüyaları.....	172
3.3.4. Çekim Hataları.....	173
3.3.5. Kuru Emine Hanım'ın Sofraları.....	174
3.3.6. Kapanmayan Yaralar Antolojisi.....	175
3.3.7. Şehirde Bir Adam.....	176
3.3.8. Dağlar Kadar Katı.....	177
3.3.9. O Karanlık Kasım Sabahı.....	177
3.3.10. Yalan Makinesi.....	178
3.3.11. Sefer.....	179
3.3.12. Senet.....	179
3.3.13. Reklam.....	180
3.3.14. İlan.....	181
3.4.Ahir Zaman Gülüşleri.....	184
3.4.1. İncir Ağaçlarının Gölgesi.....	184
3.4.2. Hep Böyle.....	186
3.4.3. Kayınvalide Hikâyeleri.....	186
3.4.4. Çay Bahçesi.....	188
3.4.5. Aşk Nedir?.....	188
3.4.6. Vakit Nakit (mi)dir?.....	189
3.4.7. Kitap Kapakları.....	189
3.4.8. Tasvir.....	190
3.4.9. Yaşayamadığımız Dünya.....	191
3.4.10. Plan.....	191
3.4.11. Hayatınız Sizin İçin Yorumlanır.....	193

3.5. Bahçeler ve Sokaklar.....	195
3.5.1. Eflatun Prenses.....	195
3.6. İki Kişilik Rüyalar.....	196
3.6.1. O Yaz.....	196
3.6.2. Bahar Temizliği.....	196
3.6.3. Evde Raks.....	199
3.6.4. “Kadın” ve Kadın.....	200
3.6.5. Eksik Kalan.....	202
3.6.6. Büyü(mek).....	203
3.6.7. Dazlak.....	204
3.6.8. Sevabın Kefareti.....	206
3.6.9. Sınanan Dostluk.....	208
3.6.10. Dostlukların Son Kullanma Tarihi.....	208
3.6.11. Sessiz Ağıt.....	210
3.6.12. Güzel Ölüm Defteri.....	211
3.7. Fatma Barbarosoğlu’nun Hikâyelerinde Din, Gelenek ve Batıl İnanç.....	212
3.7.1. Batıl İnanç.....	212
3.7.2. Gelenek.....	216
3.7.3. Din.....	217
4. FATMA BARBAROSOĞLU’NUN DENEMELERİ.....	231
4.1. Sözü ve Sükûtun Renkleri.....	231
4.1.1. Sözü ve Sükûtun Renkleri.....	231
4.1.2. Bir Hayatın Peşine Düşmek.....	233
4.1.3. Kitleler İçin Koçaklama.....	234
4.1.4. Sokak Fotoğrafları.....	235
4.2. Ramazannâme.....	240
4.2.1. Bir Şehr-i Ramazan.....	240
4.2.2. Ramazan Sohbetleri.....	253

4.3.Otobüsname/Yaşadığımız Şehir.....	256
4.4.Okuyucu Velinimetimizdir.....	279
4.4.1. Okuyucu Velinimetimizdir.....	279
4.4.2. Başımızın Üstünde Yeriniz Var.....	279
4.4.3. Kim Olmak İsteriz?.....	285
4.5.Denemelerin Genel Değerlendirmesi.....	290
5.FATMA BARBAROSOĞLU’NUN DİĞER ESERLERİ....	291
5.1.Moda ve Zihniyet.....	291
5.2.Kamusal Alanda Başörtülüler.....	297
5.3.İmaj ve Takva.....	298
5.4.Şov ve Mahrem.....	312
5.5.Cumhuriyet’in Dindar Kadınları.....	320
5.6.Sözüm Söz.....	325
Sonuç.....	326
Kaynakça.....	331
Ekler.....	335

KISALTMALAR

C.	: Cilt
s.	: Sayfa
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
İ.K.R.	: İki Kişilik Rüyalar
S.H.	: Senin Hikâyen
G.A.	: Gün Akşamsızdır
A.H.G.	: Ahir Zaman Gülüşleri
B.S.	: Bahçeler ve Sokaklar
A.D.	: Acı Deniz
Dr.	: Doktor
Yrd. Doç.	: Yardımcı Doçent
Doç.	: Doçent
Prof. Dr.	: Profesör Doktor
TDK	: Türk Dil Kurumu
F.B.	: Fatma Barbarosoğlu

ÖZET

FATMA BARBAROSOĞLU'NUN HAYATI, SANATI VE ESERLERİ

Çalışmamızın konusunu Fatma Barbarosoğlu'nun hayatı, edebî kişiliği ve eserleri oluşturmaktadır. Ayrıca Barbarosoğlu'nun edebî eserlerinde din, gelenek ve batıl inanç unsurları da incelemeye tabi tutulmuştur. Bilhassa roman, hikâye ve deneme türünde verdiği eserler incelenmiştir. “*Rüzgâr Avı*” hikâye kitabı tezin yazım aşamasının bitiminden sonra yayınlandığı için çalışmamızda yer almamaktadır.

Birinci bölümde yazarın hayatı, eserleri ve edebî kişiliği yer almaktadır. Yazarın hayatı ile ilgili kısmı, yazarla Ağustos/2011’de gerçekleştirdiğimiz görüşme ile zenginleştirilmeye çalıştık. İkinci bölümde romanları, üçüncü bölümde hikâyeleri, dördüncü bölümde denemeleri, beşinci bölümde ise diğer eserleri inceledik.

Çalışmamız yazarın kitaplarında yoğunluklu olarak din ve gelenek unsurlarına, bazı eserlerinde ise batıl inanç unsurlarına yer verdiğini göstermektedir.

Dinî öğeler, çoğunlukla İslam dini ile ilgilidir. Hikâye, roman ve deneme türünde yazdığı eserlerinde dini ritüellere, inançlı ve arafta kalmış insanlara değinir. Anadolu’da bir gelenek olarak yaşatılan ve çoğu din ile ilişkilendirilen unsurlara değinir. Batıl inanç unsurları ise çoğunlukla dinî hurafeler şeklinde karşımıza çıkar.

Fatma Barbarosoğlu, Türkiye’deki dindar, muhafazakâr ya da arafta kalmış insanların dünyalarını din, gelenek ve batıl inanç unsurlarını eserleri ile okura sunar.

Anahtar Kelimeler: Fatma Barbarosoğlu, roman, hikâye, deneme, din, gelenek ve batıl inanç.

ABSTRACT
LİFE, ART AND LİTERARY PERSONAL OF
FATMA BARBAROSOGLU

This thesis studies the life and the literature of Fatma Barbarosoglu concentrating on religion, tradition and the invalid beliefs in her works. For this purpose, her novels, story books and essays are examined. Her story book "Rüzgâr Avı (The hunt of the wind)" is excluded from the analysis as it was published towards the end of this study.

In the first chapter the author's life, works and literary personality is located. Part related to the author's life, the author Ağustos/2011 'enriched with the interviews we tried to perform. In the second part of the novel, in the third chapter stories and essays in the fourth section, we examine the other works in the fifth chapter.

Our work in the author's book-density elements of religion and tradition, where some elements in his works shows that the superstition.

Religious elements, is often associated with Islam. Author refers religious rituals, the faithful and the people stuck in purgatory in her stories, novels and essays on the works written. As a tradition kept alive in Anatolia and refers to the factors associated with most religions. Elements of superstition is seen as mostly religious superstitions.

Fatma Barbarosoglu presents the world of religious, conservative or people stuck in purgatory in Turkey to readers with elements of religion, tradition and superstition in her works.

Key words: Fatma Barbarosoglu, novel, story, essay, religion, tradition, superstition.

GİRİŞ

Fatma Barbarosoğlu'nun hayatı, edebî kişiliği ve eserleri çerçevesi oluşturduğumuz tezde ilk olarak yazarla gerçekleştirdiğimiz görüşme, daha önce vermiş olduğu röportajlar ışığında hayatına değindik. Fatma Barbarosoğlu, bilhassa hikâyeleri ile günümüz edebiyatında önemli bir yere sahiptir. Biz çalışmamızda öncelikli olarak romanlarını teknik açıdan inceledikten sonra roman, hikâye ve deneme türünde verdiği eserlerinde din, gelenek ve batıl inanç unsurlarını değerlendirdik. Romanlarını teknik açıdan incelerken Nurullah Çetin'in Roman Çözümleme Yöntemi adlı eserinden faydalandık.

Hikâye ve roman türlerinin serüveni, Türk edebiyatında ve Dünya edebiyatında yüzyıllar öncesine kadar dayanır. Türk Dil Kurumu'nun bu iki tür ile ilgili tanımlarına bakacak olursak; Hikâye için gerçek veya tasarlanmış olayları anlatan düz yazı türü, öykü¹ ifadeleri kullanılır. Roman için ise insanın veya çevrenin karakterlerini, göreneklerini inceleyen, serüvenlerini anlatan, duygu ve tutkularını çözümleyen, kurmaca veya gerçek olaylara dayanan uzun edebî tür² tanımlamasını görürüz.

Türk Edebiyatında hikâye, manzum olarak yazılan destanlardan sonra; Türklerin İslamiyet'i tercihi ile birlikte (11.yy) Halk edebiyatında halk hikâyeleriyle, Divan edebiyatında mesnevi türü ile devam eder. Mesnevi türü manzum şekilde yazılmaya devam edildiği, Divan edebiyatında kullanılan dilin daha ağır olması sebebiyle, modern anlamdaki hikâye türüne geçiş halk hikâyelerinin değişimi ve gelişimi ile söz konusu olur. "Tanzimat'tan sonra tamamen farklı bir estetik ve düşünce zemininde oluşmaya başlayan yeni Türk edebiyatında hikâye gittikçe gelişme göstererek ve Batılı örnekleri izleyerek bugünkü anlamda modern öykünün

¹http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&kelime=hikâye&uid=22916&guid=TDK.GTS.52e3b1b6605508.88933582

²http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.52e3aeb9979ec1.11037479

kapısını açmıştır.”³ Emin Nihat Bey’in *Müsameretname*’si, Ahmet Mithat Efendi’nin *Letaif-i Rivâyât* adlı eseri bugünkü anlamda hikâye türünde verilen ilk örnekler arasında gösterilebilir. Bu eserleri, Samipaşazade Sezai’nin *Küçük Şeyler* adlı eserini, Nabizade Nazım, Halit Ziya Uşaklıgil, Müftüoğlu Ahmet Hikmet, Hüseyin Rahmi Gürpınar ve Mehmet Rauf takip eder.⁴ Meşrutiyet ve millî edebiyat döneminin öne çıkan hikâye yazarları, Ömer Seyfettin, Refik Halit Karay, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Halide Edip Adıvar, Reşat Nuri Güntekin, Memduh Şevket Esendal, Sabahattin Ali, Sait Faik Abasıyanık’tır. İsmi zikrettiğimiz yazarlar, aynı zamanda roman türünün gelişmesine de katkıda bulunan yazarlardır. Cumhuriyet döneminde hikâye türünde Halikarnas Balıkcısı, Abdülhak Şinasi Hisar, Samim Kocagöz, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ziya Osman Saba, Orhan Kemal, Oktay Akbal, Tarık Buğra, Haldun Taner, Nezihe Meriç, Necati Cumalı, Tahsin Yücel gibi isimleri görürüz. Hikâye ve roman türünde tematik inceleme yapan akademisyenlerin, 1960 senesini bu türde kırılma noktası olarak gördüklerini söyleyebiliriz. 1960’tan sonra öykü yazan ve Türkiye’nin toplumsal değişimini ve gelişimini eserlerine yansıtan yazarlar arasında Sezai Karakoç, Yusuf Atılgan, Orhan Duru, Adnan Özyalçınar, Erdal Öz, Ferit Edgü, Onat Kutlar, Sevgi Soysal, Bekir Yıldız, Rasim Özdenören, Necati Tosuner, Sevim Burak, Oğuz Atay, Sevinç Çokum, Fikret Ürgüp, Bilge Karasu, Necati Güngör,, Nedim Gürsel, Adalet Ağaoğlu, Pınar Kür, Nazlı Eray, İnci Aral, Necati Mert, Mustafa Kutlu gibi isimler öne çıkar. Son dönemde ise Ayla Kutlu, Murathan Mungan, Sadık Yalsızuçanlar, Buket Uzuner, Nazan Bekiroğlu, Feride Çiçekoğlu gibi isimlerin yanına hikâye yazarlığı konusunda Fatma Barbarosoğlu’nu da eklemek gerekir.

Roman türünün gelişimi, Türk edebiyatında köklerini hikâye geleneğinden alsa da esasen Batının tesiri ile Tanzimat’tan sonra temel atar.

Şemsettin Sami’nin *Taaşuk-ı Talat ve Fitnat* romanı ile edebiyatımıza giren tür, Namık Kemal, Recaizade Mahmut Ekrem, Ahmet

³ Ali İhsan Kolcu, *Öykü Sanatı*, Erzurum, Salkımsöğüt Yayınevi, 2006, s.17.

⁴ Kolcu, *Öykü Sanatı*, s.17.

Mithat Efendi gibi yazarların romanları ile kendini gösterir. Batılı anlamdaki roman türünü ise Halit Ziya'nın *Aşk-ı Memnu*, *Mai ve Siyah* adlı eserleri ile birlikte görürüz. Millî edebiyat ve cumhuriyet döneminde ise Halide Edip Adıvar, Reşat Nuri Güntekin, Yakup Kadri Karaosmanoğlu gibi isimlerin öne çıktığını; bu yazarları, Sabahattin Ali, Yaşar Kemal, Kemal Tahir, Tarık Buğra takip eder. Oğuz Atay, Adalet Ağaoğlu, Selim İleri, Orhan Pamuk gibi yazarların da katkılarıyla roman türü günümüze kadar gelişme gösterir. Hikâye ve roman türü edebiyatta düz yazı olarak en çok okunan türler arasındadır. Biz de Fatma Barbarosoğlu'nun hikâye ve roman türünde vermiş olduğu eserlere öncelik verdik. Günümüz hikâye ve roman yazarları arasındaki yerini ve romanlarındaki din, gelenek ve batıl inanç unsurlarını inceledik. Yazarın deneme türünde vermiş olduğu eserlerini yalnızca tematik açıdan değerlendirdik.

Deneme, yazarın herhangi bir konuda kesin yargılara varmadan, kişisel görüşlerini kendisiyle sohbet ediyormuş gibi bir üslupla kaleme aldığı türdür. Sözlük anlamı olarak; Herhangi bir konuda yeni ve kişisel görüşlerle bezenmiş bir anlatım içinde sunulan düzyazı türü⁵ şeklinde tanımlandığını görürüz. Deneme türü, Türk edebiyatında Tanzimat'tan sonra batının etkisiyle gelişme gösterir. Türk edebiyatında ilk deneme kitapları arasında Ahmet Haşim'in *Bize Göre* ve *Gurabahane-i Laklakan* adlı eserleriyle Ahmet Rasim, Refik Halit ve Falih Rıfkı gibi isimlerin yazılarını saymak mümkündür. Türk edebiyatında deneme türü genellikle şair, roman ve hikâye yazarları tarafından ortaya konan ürünlerdir. Deneme yazarı olarak tanınan yazarlar oldukça azdır. Nurullah Ataç, Sabahattin Eyüpoğlu, Suut Kemal Yetkin, Mehmet Kaplan, Nurettin Topçu, Salah Birsal, Vedat Günyol, Enis Batur, Cemil Meriç, Mermi Uygur gibi isimler bu türde başarılı örnekler veren yazarlarımızdandır. Biz de tezimizde Fatma Barbarosoğlu'nun deneme türünde verdiği eserlerini tematik açıdan değerlendirdik.

---

⁵http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.52e3b1b8bed471.58581057

1. FATMA BARBAROSOĞLU'NUN HAYATI

1.1. Hayatı

1.1.1. Çocukluğu ve Ailesi

Yazar, dört çocuklu bir ailenin ikinci çocuğu olarak, 1962'de Afyon'da doğar. Üç yaşındayken İstanbul'a taşınırlar. Lise son sınıfa kadar öğrenimini İstanbul'da sürdüren yazar, lise son sınıfı Afyon Lisesi'nde bitirir. Annesi ve babası da Afyon'un Sinanpaşa ilçesine bağlı Tazlar köyündendir. Yazarın çocukluğu İstanbul'un Florya semtinde Şenlikköy'de geçer. Şenlikköy'ü çocukluğu olarak niteleyen yazar, Sefaköy için gençliğim ifadesini kullanır. Şenlikköy, Sefaköy, Florya, Küçükçekmece yazarın çocukluğunun ve gençliğinin geçtiği yerlerdir. Yazar, çocukluğunda kendisini sessiz, içine kapanık bir çocuk olarak anımsarken; İlkokul öğretmeninin kendisini ne istediğini bilen, tuttuğunu koparan bir çocuk olarak anımsadığını ifade eder. Çocukluk yıllarında burnu kanadığı ve oyunlara katılmadığı için kendisini kitapların dünyası arasında bulan yazar, İlkokul üçüncü sınıftan itibaren yazı yazmaya başlar. Aldığı Sosyoloji ve Felsefe eğitiminin ışığında, çalışmaları neticesinde deneme, öykü ve roman türünde verdiği eserlerle günümüz edebiyat dünyasında önemli bir yer edinir.

1984'te İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü'nden mezun olduktan sonra 1986 yılında Fazilet Lisesi'nde rehber öğretmen olarak çalışır. 14 Şubat 1989'da Muammer Barbarosoğlu ile evlenir. Evlendikten sonra Suadiye, Bostancı, Küçükyalı, Maltepe semtlerinde oturur. Gülnihal adında bir kızı, Bahadır Veli adında bir oğlu vardır. Fatma Barbarosoğlu, yazar Sema Karabıyık'ın ablasıdır.⁶

---

⁶ Fatma Barbarosoğlu ile kendi evinde gerçekleştirdiğimiz görüşme, Ağustos/2011.

1.1.2. Eğitimi

İlkokula Şenlikköy İlkokulu'nda başlayan Fatma Barbarosoğlu, İsmail Hakkı Uludağ İlkokulu'nda bitirir. Okuduğu yıllarda İsmail Hakkı Uludağ'ın, okulu yaptıran hayırsever biri olduğunu düşünen yazar, o yıllarda okulda İsmail Hakkı Uludağ ile ilgili bilgi veren bir ibarenin olmadığını ifade eder. Daha sonra Beşir Ayvazoğlu'nun Malik Aksay adlı kitabını okuduğu zaman o kitapta Malik Aksay'ın kendisi ile birlikte yurt dışına gönderilen öğretmenler arasında İsmail Hakkı Uludağ'dan bahsettiğini öğrenir. Ortaokula Sefaköy Lisesi'nin ortaokul kısmında başlayan Fatma Barbarosoğlu, lise son sınıfta iken Afyon Lisesi'ne gider ve 1980 yılında Afyon Lisesi'nden mezun olur. 1980 yılında İstanbul Üniversitesi Türk-İslam Düşüncesi Tarihi'ni kazanan yazar, üniversite eğitimi için İstanbul'a gelir. O yıllarda bölüm olarak Anabilim dallarının ismi geçmektedir. Yazar burada Felsefe eğitimini tamamlar. 1984 yılında İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü'nden mezun olur. Yüksek lisans eğitimini, aynı bölümde "Türk-İslam Felsefesinde Tasavvufî Eğitimin Değerlendirilmesi" başlıklı bir tez hazırlayarak 1987'de tamamlar. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Sosyal Yapı-Sosyal Değişme Anabilim Dalı'nda "Modernleşme Sürecinde Moda-Zihniyet İlişkisi" başlıklı teziyle 1994'te sosyoloji doktoru unvanını alır.

1.2. Eserleri

İlkokul üçüncü sınıftan beri yazdığını söyleyen yazar, yazmanın kendisi için bir yazgı olduğunu ifade eder. Çocukluk yıllarında burnu kanadığı için oyun oynamaya çıkamayan yazar, kendisini kitapların dünyası arasında bulur. Uzun yıllar oluşturulan birikim sonucu, ilk olarak doktora tezi olan inceleme kitabı *Moda ve Zihniyet*⁷ yayımlanır. Doktora çalışması esnasında hikâyelerinin biriktiğini söyleyen yazar, *Acı Deniz*⁸ adlı öykü

---

⁷Fatma Barbarosoğlu, *Moda ve Zihniyet*, İstanbul, İz Yayıncılık, 2009.

⁸Fatma Barbarosoğlu, *Acı Deniz*, İstanbul, İz Yayıncılık, 2009.

kitabını çıkartır. 1998’de *Sözün ve Sükûnun Renkleri*⁹ adlı deneme kitabı yayımlanır. 2000’de Nazife Şişman ile birlikte yapmış olduğu söyleşilerden oluşan *Kamusal Alanda Başörtülüler*¹⁰ adlı kitap yayımlanır. 2001 yılında Türkiye Yazarlar Birliği 2000 değerlendirmesinde *Gün Akşamsızdır*¹¹ adlı öykü kitabıyla ‘yılın hikâyecisi’ seçilir. *Gün Akşamsızdır* kitabını, 2001’de çıkardığı *Senin Hikâyen*¹² adlı öykü kitabı takip eder. 2002 yılında *İmaj ve Takva*¹³ isimli kitabı yayımlanır. Şahit olduğu ya da hatırında kalan Ramazan ayına dair denemelerinden oluşan *Ramazanname*¹⁴ adlı kitabını 2002’de çıkartır. Aynı yıl ahir zamanda yaşayan insanların hayatlarına bir bakış sergilediği öykü kitabı *Ahir Zaman Güllüşleri*¹⁵ isimli kitabını yayımlar. Şehir için ulaşımda her gün ayrı bir hikâye demek olan İstanbul’da yaşayan yazar, toplu taşıma araçlarında başından geçen ya da gözlemlediği durumlara 2003’te yayımlanan *Otobüsname/Yaşayamadığımız Şehir*¹⁶ adlı kitabındaki denemelerle yer verir. Yayımlanmış öykü kitaplarından derlediği öykülere ek olarak ‘Eflatun Prenses’ öyküsünü barındıran öykü seçkisi kitabı olan *Bahçeler ve Sokaklar*¹⁷’ı 2003’te yayımlar. 2004 yılına kadar deneme, inceleme, öykü dalında eser veren yazar, ilk romanı *Hiçbir yer*¹⁸’i yayımlar. 2005’te *İki Kişilik Rüyalar*¹⁹ adlı öykü kitabı yayımlanır. 2006’da *Şov ve Mahrem*²⁰, inceleme kitabını çıkartır. İkinci romanı, Fatma Aliye’nin hayat hikâyesini anlattığı biyografik roman özelliği taşıyan *Fatma Aliye: Uzak Ülke* 2007²¹’de edebî hayata kazandırılır. Medyaya farklı ve eleştirel bir gözle bakan üçüncü romanı

---

⁹Fatma Barbarosoğlu, *Sözün ve Sükûnun Renkleri*, İstanbul, İz Yayıncılık, 2009.

¹⁰Fatma Barbarosoğlu ve Nazife Şişman, *Kamusal Alanda Başörtülüler*, İstanbul, Timaş Yayınları, 2004.

¹¹Fatma Barbarosoğlu, *Gün Akşamsızdır*, İstanbul, İz Yayıncılık, 2009.

¹²Fatma Barbarosoğlu, *Senin Hikâyen*, İstanbul, İz Yayıncılık, 2009.

¹³Fatma Barbarosoğlu, *İmaj ve Takva*, İstanbul, Timaş Yayınları, 2009.

¹⁴Fatma Barbarosoğlu, *Ramazanname*, İstanbul, Timaş Yayıncılık, 2002.

¹⁵Fatma Barbarosoğlu, *Ahir Zaman Güllüşleri*, İstanbul, Timaş Yayıncılık, 2008.

¹⁶Fatma Barbarosoğlu, *Otobüsname/Yaşadığımız Şehir*, İstanbul, Timaş Yayıncılık, 2009.

¹⁷Fatma Barbarosoğlu, *Bahçeler ve Sokaklar*, İstanbul, Gendaş A.Ş., 2003.

¹⁸Fatma Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, İstanbul, Timaş Yayınları, 2010.

¹⁹Fatma Barbarosoğlu, *İki Kişilik Rüyalar*, İstanbul, Timaş Yayıncılık, 2006.

²⁰Fatma Barbarosoğlu, *Şov ve Mahrem*, İstanbul, Timaş Yayıncılık, 2006.

²¹Fatma Barbarosoğlu, *Fatma Aliye: Uzak Ülke*, İstanbul, Profil Yayıncılık, 2010.

*Medyasenfonî*²² romanı 2008’de yayımlanır. Cumhuriyet döneminin dindar, okumuş ve insanlık için faydalı olmuş kadınlar üzerine yaptığı araştırmaları sonucunda oluşan *Cumhuriyet’in Dindar Kadınları*²³ adlı inceleme-araştırma kitabı 2009’da yayımlanır. 2011’de *Son On Beş Dakika*²⁴ adlı dördüncü romanı basılır. Soru konusunda titiz olan yazar, daha önce cevaplamış olduğu sorulara muhatap olma durumunu ortadan kaldırmak için bazı söyleşilerini 2012 yılında yayımlamış olduğu *Sözüm Söz*²⁵ adlı kitabında bir araya getirir. Son olarak 2013 yılında *Rüzgâr Avı*²⁶ adlı öykü kitabını çıkarır.

Yazar, 1995’ten bu yana Yeni Şafak gazetesinde köşe yazısı yayınlamaya devam etmektedir. Dergâh, İzlenim, Türk Edebiyatı, Kırklar, İtibar dergilerinde yazıları çıkar.

1.3. Edebî Kişiliği

Fatma Barbarosoğlu, farklı türde eserler veren bir yazardır. Hikâye, roman ve deneme türlerinde edebî eserler vermektedir.

İlkokul yıllarından bu yana yazma alışkanlığı olan yazar, ilk şiirini on iki yaşında yazdığını ifade eder.²⁷ Her Türk gencinin edebiyatın kapısından şiirle geçtiği sözüne inandığını söyler²⁸. Altıncı sınıfa giderken yazmış olduğu şiirinin üç mısraını paylaşır:

“İstanbul sokaklarında bir çocuk

Soğuktan morarmış elleri

---

²²Fatma Barbarosoğlu, *Medyasenfonî*, İstanbul, Timaş Yayınları, 2008.

²³Fatma Barbarosoğlu, *Cumhuriyet’in Dindar Kadınları*, İstanbul, Profil Yayınları, 2011.

²⁴Fatma Barbarosoğlu, *Son On Beş Dakika*, İstanbul, Profil Yayıncılık, 2011.

²⁵Fatma Barbarosoğlu, *Sözüm Söz*, İstanbul, Profil Yayıncılık, 2012.

²⁶Fatma Barbarosoğlu, *Rüzgâr Avı*, İstanbul, Profil Yayıncılık, 2013.

²⁷ Yunus Emre Altuntaş, “Son On Beş Dakika”, Fatma Barbarosoğlu ile Röportaj,

<http://www.islamanahartari.com/2011/05/son-on-bes-dakika/>

²⁸ Yayın İletişim Kulübü tarafından gerçekleştirilen röportaj,
<http://yayiniletisimkulubu.blogcu.com/fatma-karabiyik-barbarosoglu-ile-roportaj/2932491>

En güzel limonlar bende diyen ince çocuksu sesi...”²⁹ şeklinde devam eder.

İlkokul yıllarında kendisini etkileyen kitaplardan birisinin *Tom Amca'nın Kulübesi*, diğerinin ise *Yüz Sene Uyuyan Prenses* olduğunu ifade eder. Kitabın son on sayfası yırtık olduğu için kendi hayal dünyası ile hikâyeyi tamamladığını söyler. Yazar, hayal dünyasının yazı üzerinden sınırlarını böyle keşfeder.³⁰

Yazar, ilk hikâyesini müstear bir isimle yayımlar. Doğuş Edebiyat dergisinde 1980’de yayımlanan ‘Taş Bina’ yazarın ilk öyküsüdür. Yazarın hikâyeleri ve araştırmaları, Dergâh, Türk Edebiyatı, İzlenim, Kırkayak, Kafdağı dergilerinde yayınlanır.³¹

Yazar, lisans eğitimini felsefe alanında görür. Daha sonra sosyolojide akademik eğitim alır. Ancak kendisini felsefe bilimine daha yakın gören yazar, asla sosyolojik bakış açısına sahip olmadığını savunur. Sosyolojiye mesafesinin olduğunu ifade eder. Yazarlık üslubunun ise bütün kimliklerinin toplamı sonucu oluştuğunu düşünür. Ayrıca üslubun doğuştan insanda mevcut olmadığını, sonradan çalışarak kazanılan bir şey olduğunu vurgular.

İyi bir sanat eserinin amacının mesaj vermek olmadığını; ancak okuyana kattığı şeylerin olması gerektiğine inanan yazar, “İyi bir sanat eseri tek bir mesaj vermez. Daha doğrusu mesaj vermez. İyi bir sanat eseri muhatabını zenginleştirir. Hakikate ulaşmasına katkı sağlar. Daha önce idrak edemediği durumları idrak etmesini sağlar. Her okuyucu kendi ışığını bulur metinde”³² şeklinde düşüncelerini ifade eder.

---

²⁹ Yunus Emre Altuntaş, “Son On Beş Dakika”, Röportaj, <http://www.islmanahtari.com/2011/05/son-on-bes-dakika/>

³⁰ Yayın İletişim Kulübü tarafından gerçekleştirilen röportaj, <http://yayiniletisimkulubu.blogcu.com/fatma-karabiyik-barbarosoglu-ile-roportaj/2932491>

³¹ http://www.yasamoykusu.com/biyografi-855-Fatma_Karabiyik_Barbarosoglu

³² Yunus Emre Altuntaş, “Son On Beş Dakika”, Röportaj, <http://www.islmanahtari.com/2011/05/son-on-bes-dakika/>

Yazar, eserlerini çoklu bir şekilde ürettiğini ifade eder. Aynı anda birden fazla eser üzerine çalıştığını, gün içerisinde hangi esere kendini yakın hissediyorsa ona çalıştığını söyler.

2. FATMA BARBAROSOĞLU'NUN ROMANLARI

2.1. Hiçbir Yer

2.1.1. Olay Örgüsü

Kitaplarda genellikle önsöz kısımları olur. Yazar, bu romanında hikâyeye başlamadan önce, ön hikâyeye diye adlandırdığı kısımda, roman kahramanı Şahin'in hikâyesine bir girizgâh yapar.

Şahin, üniversitede doktora yapmakta olan bir akademisyendir. Şahin'in doktora hocası İhsan, onun sadece hocası değil, aynı zamanda da dert ortağı, yakın arkadaşıdır. Doktora hocası İhsan'ın hastalığından sonra Şahin'e yol gösterecek, ona hocalık yapacak ve onu dinleyecek kimse kalmaz. Beyazıt'ta vaktiyle birine idam kararı vermiş; ancak sonra gerçek suçlu karşısına çıktığı için vicdan azabından delirmiş Ağır Ceza Reisi vardır. Bu yüzden adama 'reis' diye seslenirler. Bir gün Şahin'in yanına gelip 'Bir kulak seni bekliyor' der. Günlerce Şahin, kerameti anlamak için bu adamın peşinde gezinir. Sonunda 'Beklediğin kulak geldi' der ve aynı kitabı tuttukları bir kızı işaret eder. Bu kız Şahin'in sevdiği Müjgan'dır. Ön hikâyeye bu şekilde başlamaktadır.

Birinci bölüme '*Ray ya da yar*' adını veren yazar, Şahin'in doktora yaparken yaşadıklarından ve İhsan hocası öldükten sonra çektiği sıkıntılardan bahseder. Şahin caddede yürürken İhsan hocasını, diğer öğrencilerinin arasında kendisine sahip çıkışını anımsar ve şimdi kendini sahipsiz hisseder. Müjgan, geçirdiği bir laboratuvar kazası sonucu Şahin'den uzaklaşır. Sevdiği kız olan Müjgan'ın yokluğu da yalnızlığını perçinlemektedir. İhsan Hocanın eşi Hamiyet Yengenin, Müjgan için söylediği sözleri hatırlar. Sanki caddede yürürken bir yandan da zihninin dehlizlerinde ilerlemektedir. İhsan hocanın dediğini anımsar. "Bir evde yemek pişmiyorsa o ev yuva olmaz. Mekâna ruh verenler, çoklukla kadınlardır."

Şahin'in doktora tezinin konusu 'Cumhuriyet döneminin tenezzüh mekânları olarak istasyonlar'dır. Şahin, zihninde İhsan Hoca ve Müjgan

eşliğinde bir sempozyuma katılmak için vapurla karşıya geçer. Sempozyumda Prof. Dr. Yahya Belez diye bir akademisyen konuşma yapar. Ancak çok hızlı konuştuğu için söylediklerini kimse takip edemez. Konuşması bittikten sonra müzakereci Malay Kemal İbrahim, İngilizce olarak Yahya Belez'in konuşmasından hiçbir şey anlamadığını söyler. Üniversitede Şahin'le aynı bölümde hoca olan, Şahin'le sürekli uğraşmaya çalışan Dr. Sedat'ın sesi duyulur. O da Kemal İbrahim'le hemfikirdir. O sırada Şahin ile göz göze gelir ve Şahin'in 19. yüzyıl uzmanı olduğunu; ancak modern zamana yabancı olduğunu söyleyerek onunla dalga geçer.

Şahin, sempozyum salonunda, akademisyenlerin televizyon programlarındaki gibi konuşmalarına, birbirlerini çekiştirmelerine dayanamayıp dışarı çıkar. Malay Kemal İbrahim'e işaret ettiğini gören Dr. Sedat kırdığı potu düşünmeye başlar.

Şahin, evinde uyku uyanıklık arasında İhsan Hocasını rüyasında görür. İhsan Hoca, Şahin'e rüyalarda bile ders vermeye devam etmektedir. İhsan Hoca, Şahin'e her zaman destek olmuştur. Onun ve Müjgan'ın yokluğunda ne yapacağını bilemez haldedir. Kapı çalınır, postacı gelir. Şahin, ilk olarak babası Halil Ağa'dan mektup geldiğini düşünür. Ancak zarf pembedir. Müjgan'dan geldiğini düşünüp heyecanlanır. Açıp açmamakta kararsızdır. Postacı gittikten sonra tekrar kapı vurulur. Bu sefer bir komşu, diğer bir komşunun ölüsü için pişirdikleri helvadan getirir. Helva tabağındaki kırmızı zambak deseni Şahin'i köyüne, çocukluk anılarına götürür. Yatak odasına gittiğinde gözü defterine ilişir.

İhsan Hoca, kimseye açmadığını düşüncelerini deftere yaz demiştir. O da sayfalara düşüncelerden çok duygularını nakşetmiştir. Yazdıklarını okur. Hoca öldükten sonra kimsesiz kaldığını düşünür, okulda da sözleşmesini uzatmayacaklarına inanır. Onunla doktora başlayanların profesör olduklarını, kendisinin hâlâ doktora tezini bitiremediğini düşünmektedirler. Şahin, istasyonlar konulu tezine odaklanmak için Haydarpaşa'dan trene binip değişik istasyonlarda iner.

Şahin, eve döndükten sonra defterinden kafasını kaldırıp, masaların üzerinde dağınık halde duran teziyle ilgili notları inceler. Trenle birlikte ezani saatin yerini mekanik saatin aldığını not etmiştir. Cumhuriyet döneminde devlet adamlarının trenle birlikte istasyonlarda çekilmiş çok fotoğrafının olduğunu söyler. Bu fotoğrafları da biriktirmiştir. Diğer masaların üzerinde de tenezzüh mekânları ile ilgili yaptığı röportaj metinlerini bulur. Bunca malzeme ile İhsan Hoca olmadan ne yapacağını bilemez. Kendisine yol gösteren birinin olmadığından yakınıdır. Şahin, tezi ile ilgili yaptığı çalışmaları okuyup kendisine yol göstermesi için üniversitede bölüm başkanı Profesör Ersin Bey'in yanına gider. Ersin Bey ise tezini pek önemsemez, Dr. Sedat'a okumasını söyler. Şahin ile Sedat arasında bir gerginlik vardır. Sedat, tezin Ersin Hocanın görüşlerine paralel fikirler ihtiva etmesi gerektiğini, onun anlayamadığı akademisyenlerin eserlerinden yararlanmamasını, kaynakçadan çıkarmasını söyler. Şahin, Beyazıt'tan Eminönü'ne giderken yalnızlığının caddelerinde gezinir gibidir. Her şeye herkese kırgındır. Kimya bölümünde çalışan Müjgan, laboratuarda çalışırken geçirdiği bir kaza sonucunda hastaneye yatar, yüzü tanınmayacak hale gelmiştir. Müjgan'ın annesi Lamia Hanım da, Şahin'in Müjgan'la görüşmesini istemez. Şahin, zihninde dolandırdığı bütün bu çıkmazlarla yürürken yolun ortasında bayılır.

İkinci bölüme yazar, "*Adı Şahin Gönlü Turna*" ismini vermiştir. Bu bölümde Şahin'in iç dünyası ve çocukluğunda yaşadıkları ile ilgili malumat ediniriz. İkinci bölümün ilk kısmında Şahin'in hiç konuşmadan Muhsin amcasını dinlediği kısım anlatılır. Muhsin amcası, kendi babasının ölümünü, çocukluğunda yaşadığı sıkıntıları anlatır. Şahin ise hiç konuşmadan onu dinler. Şahin köydedir ve hayatını sorgular. Bu durumda suskunluğu, içine kapanmayı seçer. Onu bu hale getiren olayların son düğümünü ise bir sonraki kısımda öğreniriz. İkinci kısımda Şahin'in köye gelip, Şaban'la çobanlık yaptığı anlatılır. Muhsin amcası, Şahin'in babası Halil Ağa, onun bu durumundan tedirgindir; ancak derdinin ne olduğunu sormazlar. Halil Ağa, hep geri döneceğini vurgulayarak oğluya konuşmalarını şekillendirir.

Derdini sormak yerine, şehre geri dönmesi gerektiğini vurgulayarak iletişime geçmeye çalışır. İnsanların, oğlu şehre gitti, okudu; ama köye gelip çoban oldu demesini istemez. Şahin de daha içine kapanık bir hale gelir. Muhsin amcası ile birlikte yemek yerken babasının neden hiç arkadaşı olmadığını sorar. O da anlatır. Muhsin amcasının dedesi ile Şahin'in dedesi arasında çıkan gerginlikten bahseder. Halil Ağa'nın babası Süleyman Ağa, zengin ve iyi bir insandır. Onun mal varlığını etrafındaki kötü niyetli insanlar tüketir. Tabi Muhsin'in dedesi onu daha önce uyarmıştır; ancak Süleyman Ağa onu dinlemez. Mal varlığı bitince Aydın'a gider. Orada bir süre kalıp, tekrar eski maddi gücüne kavuşup geri döner. Geldiğinde Halil Ağanın da aynı onun gibi davrandığını görünce oğlunu uyarır. Arkadaşlarını sınamasını ister. Babamı eşkıyalar dağa kaldırdı de bakalım kaç kişi gelecek, der. Kimse kalmaz etrafında. Sonra Süleyman Ağa, kendi arkadaşlarının yanına gönderir. Babamı eşkıyalar dağa kaldırdı 40 altın isterler diyeceksin diye öğütleyip, oğlunu bir köye gönderir. Gittiği köydeki adam, elinde bulunan 30 altını verir. Sonra başka bir köye yollar. Orada gittiği adam da hemen, sözde eşkıyalar tarafından kaçırılan babasını kurtarmaya, onunla birlikte yola çıkar. Babası oğluna ömründe ancak bir buçuk arkadaş edinebildiğini söyler. Yaşadığı bu tecrübe Halil Ağaya ağır gelir. İnsanlar tarafından kırılmamak için zırhlanır ve insanlar arasına pek karışmaz. Şahin, Muhsin amcasının evvelden söylemiş olduğu, herkesin hayatında dönüm noktası olan bir hikâyesinin olduğunu anlar. Kendisinin de babası gibi olacağını düşünür. Birden müsaade isteyerek ayrılır Muhsin amcasının yanından. Muhsin amcasının evi köy şartlarında gayet modern bir evdir. Babası Halil Ağa, onun her zaman okumasını istemiştir. Oğlunun geri kalmasını istemeyen adam neden hep hayatın gerisinde kalmıştır diye düşünür Şahin.

Şahin'in yokluğunda annesi ile babasına yardım eden, hep onların yanında olan, çobanlık yapan Şaban'ın yanında kendi çocukluk izlerini sürer. Afyon'da yatılı okulda kalırken çektiği sıkıntıları, annesinin yaşadığı sıkıntılı hayatı ve ölümünü düşünür. Evin her köşesinden çıkıp gelen

hatıralarla baş başa kalır. Yine Şaban'la birlikte sürülerin başında dururken, rahatsızlanır ve bir anda etrafında gördüğü her şey silikleşir. Doktor ağır depresyon geçirdiğini söyler; ancak babası Halil Ağanın yanında kalırsa iyileşemeyeceğini bildiğinden, amcası Muhsin'in yanında kalmasını ister. Muhsin de hanımının yokluğunda böyle bir karar almak istemez; ancak Şahin'in bakışları ve suskunluğu hiç de iyiye alamet değildir. Onu gerçekten sevdiği için evinde kalmasına bir şey demez. Doktor, Muhsin amcanın Şahin'le birlikteyken hep bir şeyler anlatmasını, konuşmasını ister. Onun hayatla bağlantısını sağlayacak şeyler anlatmasını söyler. Şahin, hiç karşılık vermese de sürekli konuşması gerekmektedir. Halil Ağa da oğlunun, Muhsin'in evinde kalmasına ses çıkarmaz.

Üçüncü Bölüm '*Solmaz Zaman Resimleri*' diye adlandırılmıştır. Bu bölümde Muhsin, Şahin'e mazisinden hatıraları, köylülerin yaptıklarını, başından geçen hikâyeleri anlatır. Bir gün yine Şahin'in başında beklerken kendisinin ders aldığı Arap Hoca ve onunla ilgili anılarını anlatır. Muhsin, okumak için İstanbul'a gittiğini; Arapça, Farsça dersleri aldığını, Mahir İz gibi isimlerden ders gördüğünü, ilk gittiğinde bir süre Asım Kocabıyık'ın evinde kaldığını söyler. Hafız lakabının nereden geldiğini anlatır. Akşamüzeri namaz için camiye gider. İmam, yerine başkasını bırakmıştır; ancak o da namazı doğru düzgün kıldıramaz. Bunun üzerine namazı tekrar kılmak için acele ile eve gitmeye kalkar; yolda Temacıların yanında gördüğü Semih bey ve yabancı birini görür. Antropolog olan bu kadın, tamamı Sünni ve Türk olan bu köyde bir araştırma yapmak ister. Eski bir ev bulup, köyün kadınlarının yaptığı işleri yapacaktır.

Şahin'in hastalığının dördüncü günü Muhsin, kendinden bahsetmekten sıkılmıştır. Çekyatın içindeki bohçadan çıkarmış olduğu kızının defterindeki sorularla ilgili konuşmaya karar verir. Köyün tarihinden, Emangiller ile Yörükoğulları arasındaki çekişmelerden bahseder. Susunca Şahin'in gözlerinin açıldığını görür. Susayıp, terlediğini fark eder. Şahin'in üzerini değiştirmek için bavulundan kıyafet almaya kalktığı anda bavulda açılmamış bir zarf bulur. Daha sonra yalnız başına bu mektubu

okur. Mektup Müjgan tarafından yazılmıştır. İçinde Müjgan'ın acıları ve yaşadıkları yazılıdır. Böylelikle Muhsin, Şahin'in derdini öğrenmiş olur. Epeydir okumadığını fark ettiği Kuran'ı açıp, Taha suresini okumaya başlar.

Köylüler, TEMA vakfının düzenleyeceği toplantı ile meşguldür. Toplantıya emekliler, yazlıkçılar, köylüler, köyden çıkan üniversite mezunları, yetkililer katılır. TEMA vakfı, köyün manzarasını korumak ve toprak kaymasını önlemek için belirli yerleri ağaçlandırmayı ister. Köylü içinden bir takım cahil kesim buna karşı çıkar, hayvanlarını otlatacakları yerlerin yok olacağını düşünürler. Sonuçta toplantı tatlıya bağlanır.

Dördüncü bölüm, '*Ölüm Paydası*' şeklinde isimlendirilmiştir. Bu bölümde Şahin iyileşir, ayaklanır. Muhsin amcasının anlattığı hikâyelerde kendi hayatından izler aramaya devam eder. Babasının kimselerle konuşmayan, huysuz biri oluşunun sebeplerini merak eder. Amcasına babası ile ilgili sorular sorar. Onun yokluğunda hep babasının yanında olan Şaban'ı içten içe sevmediğini fark eder. Babasıyla hiç konuşmadıklarını; ancak iletişime geçmek istediğini düşünür. Eve gittiğinde babasının hasta olduğunu görür. İlk hastalığının önemli olduğunu anlamaz, Muhsin amcasına haber vermek ister. Babasının hastalığı yüzünden donup kalır, ne hissedeceğini bilemez. Babası aniden ölür. Babasının cenazesinde kimse Şahin'e bir iş vermez, herkes Şaban'dan yardım ister. Şahin, babasının hayatının dışında olduğunu düşünür. Bir de babasının cenazesinde sağır ve dilsiz olduklarını düşündükleri Şaban, konuşmaya başlar; Halil Ağanın mezarı başında Yasin okur. Şahin, zihninde babası ile ilgili anıları döndürüp durur. Mezarının başından bir süre ayrılamaz. Bu durum bile riyakârca gelir. Bütün hayatı zihninden akıp geçer. Ölümü düşünür. Bundan sonra ne yapacağını bilemez.

Beşinci bölüm, '*Hiçbir yer*' olarak adlandırılır. Bu bölümde yazar, insanın hiçbir yere ait olamayışını, aidiyetsizliğini sorgular. Şahin, köydeki bir çeşmenin başında ihtiyar biriyle karşılaşır. İhtiyar, testici baba hikâyesini anlatır. Şahin, babasının ölümünden sonra neden trenlere küsen adamın oğlu olduğunu, babasının neden kimse tarafından sevilmediğini sorgulamaktadır.

İhtiyarın anlattığı bu hikâye ona merhem gibi gelir. Testici baba, Cuma vakti dükkânına gelen müşkül durumdaki müşterilere yardım eder. Birkaç Cuma namazını böylelikle aksatınca esnaf arasında adı papaz testiciye çıkar. Bu durumdan rahatsız olan testici, Allah'a sitem eder. "Ben senin kullarının gönlünü edeyim; herkes beni papaz diye ansın." Bunun üzerine Aziz Mahmut Hüdai hazretleri testici babanın dükkânına yakın camiye gidip, gönülleri fetheden testici babanın nerede olduğunu cami cemaatine sorar. Bu duruma şaşırان esnaf hemen testici babayı çağırır. Aziz Mahmut Hüdai hazretleri gibi bir zatın ona olan lütfunu görünce yanlış yaptıklarını anlayıp, o andan sonra testici babaya özel ilgi, alaka gösterirler. Testici baba bir zaman sonra halkın ilgisi olmadan Hakka yakın olduğunu, halkın ilgisi artınca Hak'tan uzaklaşabileceğini fark eder ve sırta kadem basar. Bu hikâye, Şahin'in zihninde babasına dair yeni pencereler açar. Bu sefer de babasına daha yakın davranmadığı, gönlünü hoş tutmadığı için vicdan azabı çeker.

Evde bir şeylerle uğraşırken parmağı kesilir, o esnada evine yakın bir yerde hırsızlık olayı cereyan ettiği için suçu Şahin'in üzerine yıkmaya kalkarlar. Bu sırada hastalanan Şaban'ı Muhsin amcası hastaneye götürür. Sonunda Şahin'in suçsuz olduğu anlaşılır.

Şahin nezaretten çıktığı gün, köydeki bir göletin açılışına Cumhurbaşkanı, devlet erkânı ve iş adamı Asım Kocabıyık katılacaktır. Şahin, oraya gittiğinde köyün ileri gelenlerinden olan Avukat Cemil Bey, kendisini protokole oturtmak ister. Onun köyden çıkan ilk üniversite hocası olduğunu bilmektedir.

Muhsin amcası, Şahin'e bir mektup getirir. Müjgan, Şahin'le artık görüşebileceğini ima eden bir mektup yazmıştır. Şahin, köyde geçen zaman zarfında aidiyetsizliğini, nereye ait olması gerektiğini sorgular ve yaşadığı bunca olayı, kendi içinde anlamlandırmaya çalışır. Afyon'a gitmek için bilet almaya gider. Oradan da trene binecektir. Trene küsen adamın oğlu, trenlerle barışmıştır. Bir camide Cuma namazı kılar. Ondan sonra da Afyon'a gidecektir. Hikâye burada nihayete erer.

2.1.2. Şahıs Kadrosu

Şahin: Başkarakterdir. Çocukluğu Afyon'un köyünde ve lise dönemi ise Afyon'un merkezindeki okulda geçmiştir. İstanbul'da üniversite okumuş, lisansüstü eğitimine İhsan Hocanın destekleriyle devam etmiştir. Üniversitede akademisyendir. Aile içi iletişimleri hiçbir zaman doğru düzgün olmamıştır. Bu yüzden Şahin de genel itibariyle içine kapanık bir tiptir. İşine önem veren, çalışkan biridir. Hocası bu yüzden onu hep desteklemiştir. Sevdiği kız Müjgan ve hocası İhsan, hayatı onun için anlamlı kılan iki insandır. İhsan hoca ölür. Müjgan da kaza geçirince Müjgan'ın annesi Şahin'le görüşmesine izin vermez. Şahin, kendisini tamamen kimsesiz ve savunmasız hisseder. Uzun zamandır üzerinde çalıştığı ancak bir türlü nasıl toparlayacağını bilemediği doktora tezi ve bu yalnızlık arasında ne yapacağını şaşırır.

İhsan Hoca: Üniversitede hocadır. Şahin'in her zaman destekçisi olmuş, ona her daim yol göstermiştir. Çalışma disiplini olan, araştırmayı seven, eşi ile birlikte örnek evliliği olan iyi bir insandır.

Hamiyet Yenge: İhsan Hocanın her zaman her konuda arkasında olan eşidir. Aynı zamanda Şahin için de evinin kapılarını açmış, onunla oğlu gibi ilgilenmiştir.

Müjgan: Şahin'in nişanlısıdır. Kimya bölümünde çalışmaktadır. Laboratuarda yaptığı bir çalışma esnasında yaşadığı kaza sebebiyle yüzü yanmıştır. Annesi Lamia Hanım da Şahin'in onu görmesini engellemiştir. Müjgan, Şahin'in hayatını anlamlı kılan, çok sevdiği nişanlısıdır.

Lamia Hanım: Müjgan'ın annesidir.

Prof. Dr. Ersin Bey: Şahin'in okuduğu bölümün başkanı olduğunu tahmin ettiğimiz akademisyendir. Çalışma disiplininden çok ismini duyurmanın daha mühim olduğunu düşünen biridir.

Dr. Sedat: Üniversitede akademisyendir. Şahin ile arasında gizli den gizliye çekişme mevcuttur. İlim öğrenme sevdalısı değil, makam sevdalısıdır.

Halil Ağa: Şahin'in babasıdır. Çevresindeki insanlarla iyi iletişim kuramayan biridir. Aynı şekilde oğluyula da arasında doğru düzgün bir iletişim olmamıştır. Onun her zaman okumasını ister, bu yüzden köye dönmesini hiçbir zaman istemez. Köylüler tarafından trenlere küsen adam olarak anılmaktadır.

Muhsin: Halil Ağa'nın amcasının oğludur. Şahin de Muhsin'i amcası gibi görür. Şahin, Muhsin amcasıyla konuşmayı sever. Muhsin'in sesi ona iyi gelmektedir; yeğenini düşünen iyi kalpli bir amcadır. Ayrıca medrese eğitimi görmüştür ve çeşitli ilimlerde de kendini yetiştirmiş kültürlü biridir.

2.1.3. Mekân

Romanda kullanılan dış mekânlar İstanbul, Afyonkarahisar, Kınık Köyü, Sinanpaşa İlçesidir. Şahin'in, hayatında ve tezi ile ilgili anekdotlarda farklı mekânlardan bahsettiğini de görürüz. Ancak genel olarak hikâye İstanbul ve Afyonkarahisar'ın Kınık köyünde geçmektedir. İç mekânlar ise Şahin'in İstanbul'daki evi, İhsan hocasının evi, İstanbul Üniversitesi, Şahin'in babasının evi ve Muhsin amcasının evidir. Yazar, mekân kavramını geniş bakış açısı ile ele almaktadır. Bazen bir insanı, bazen bir eşyayı bile mekân olarak kabul edebilir. "Hiçbir yer" romanındaki Şahin karakterinin doktora tez konusu da mekânla ilgilidir. Bu bakımdan mekânın bu romanda daha önemli olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca Afyon, yazarın memleketi olması bakımından önemlidir.

Yazar, romanlarında belirtmiş olduğu somut dış ve iç mekânlar haricinde 'mekân' kavramını insan psikolojisiyle içselleştirerek okura sunmaktadır. Burada da insanın insana mekân olduğunu söyler. Yanımızda biri varken yaptığımız ile yalnızken yaptığımız davranışlar arasındaki farkı, insanın insana mekân oluşu olarak nitelendirir.

"İnsan insana mekân mı oluyor aynı zamanda? Yanında biri varken dikkat çekmeyen bir eylem, yalnızken neden sahibini deliliğin coğrafyasına getirip bırakıyor? İnsan insana mekân. İnsan insana perde. İnsan, insana tanıklık ettiği sürece, her şey normal sanki. Göz meşruiyetin mekânı mı?"

Göz meşruiyetin makamı olabilir mi? Makam ve mekân. Bunun üzerinde daha çok düşünmesi gerekiyor. Mekânlar makam olduğunda...”³³

Yalnız kalmak insana hüznlendiği zaman iyi gelebilir; ancak neşeli olduğunda yalnız kalmak insana kendini deli gibi hissettirir. Yazar, burada mekânın insan psikolojisi üzerindeki baskısını, etkisini irdeler.

“Oysa yalnız gülünmüyor. İnsan kimselerin olmadığı bir mekânda kendi kahkahasından korkuyor... Yalnız ağlanır. Yalnız kaldıkça daha çok ağlanır. O kadar çok ağlanır ki sonunda neye ağladığını unutmuş olursun. Uzun uzun ağlamanın en iyi tarafı budur. Gözyaşını tüketirsin. İçinde birikmiş ne varsa gözyaşı önüne katar sürükleyip denize döker.”³⁴

Yazarın mekânla ilgili sorgulamalarından birini de aşağıdaki kısımda görürüz. Yazar, mekânların ruhu olduğunu düşünür. Mekâna ruh veren, anlam katanların da çoğu zaman kadınlar olduğunu ifade eder. Zamanla Allah’ın celal sıfatı arasında, mekânla Allah’ın cemal sıfatı arasında bağ kurar. Celal, Allah’ın büyüklüğünü ifade eder. Cemal ise yüz güzelliği demektir. Allah’ın güzelliği demektir. Daha çok Allah’ın güzelliğinin mahlûkatta görünür olması anlamındadır. Zaman soyut bir kavramdır, mekân ise somuttur. Bu bakımdan yazar, bu sıfatları zaman ve mekân için tesadüfî olarak seçmemiştir.

“Mekânların ruhu vardır Şahin! Bunu düşün. Mekâna ruh veren kadınlardır çok defa. Zaman ve mekân. Birini eril, birini dişil düşünürüm daima. Bu konuda hiçbir şey okumadım ama... Şimdi zamanda Allah’ın celal sıfatı vardır. Mekânda cemal sıfatı.”³⁵

Yazar, bu kez istasyonun tenhaliğine değinirken yolcuların orayı anlamlı kıldığını düşünür.

“İstasyondaki geçit ne kadar tekinsiz. Mekânlara ruh veren yolcular.”³⁶

³³ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.16-17.

³⁴ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.17.

³⁵ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.21.

³⁶ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.21.

Üniversitede akademisyen olan Şahin'in doktora tezi konusu da mekânla ilgilidir. Tezin adı, "Cumhuriyet döneminin tenezzüh mekânları olarak istasyonlar"dır. Tez olarak istasyonların tercih edilmesi de Şahin'in trenlere küsen adamın oğlu olması bakımından kurgusal olarak romanın kuvvetli olmasını sağlar. Babasını hayata küstüren bir mekânı, anlamaya anlamlandırmaya çalışan Şahin, bir ara babası gibi hayata küsen bir adam olsa da daha sonra hayata tutunur.

"Tenezzüh mekânları ve istasyon birbirine yakışmıyor. Oysa şimdi de istasyonların çevrelerinde tenezzüh mekânları var. Şahin'in sevdiği mekânlardan biri Bostancı tren istasyonu. Menekşe'den başlayıp Gebze'ye kadar İstanbul'daki bütün istasyonlara inip etrafına bakmıştı."³⁷

"Tebdîl-i mekânda ferahlık vardır" sözünü doğrulamak istercesine yeni bir başlangıç, yeni bir hayat için yeni bir mekânın gerekli olduğunu düşünmektedir. Onun için belki de insanlar hakkında bilgi verirken, doğduğu zaman ve yer hakkında bilgi ile başlanır. Bu sebeple Osmanlıdan yadigâr olan konakları Cumhuriyet döneminde eskimiş olarak nitelendirir. Bu bağlamda Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren tren yollarına verilen öneme değinir. Yenilenme, yeniden doğuş yeni bir mekândan olmalıdır.

"Her başlangıç yeni bir mekândan görünür kılmak istiyor kendini. Osmanlı'nın muteber semtleri, konakları, Cumhuriyet ile birlikte köhnemiş, eskimiş oluyor. Yeni hayat, yeni mekânlardan başlayacaktır. Yeni mekânlara yeni yollardan gidilecektir. Trenler, uzayıp giden raylar II. Meşrutiyet ile başlayıp Cumhuriyet ideolojisini taşıyan seçkin yola dönüşüyor. Atatürk'ün beyaz trenini bekleyen halk. Elinde dilekçeler."³⁸

Eskiler mekân değişikliğinin insan psikolojisine iyi geldiğini düşünür. Bunu da tebdil-i mekânda ferahlık vardır lafıyla ifade ederler. İhsan Hoca da Şahin'e bunu öğütler. Tez çalışmalarında tıkanıdığı zaman mekân değişikliğini tavsiye eder.

---

³⁷ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.22.

³⁸ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.22.

“Tebdil-i mekânda ferahlık vardır Şahin. Evin farklı mekânlarına masalar koy. Bir masadan bir masaya kalkmak bile iyi gelir. Çalışman çok iyi gidiyor. Fazla dağıldın gibi geliyor sana. Endişelenme!”³⁹

Şahin, romanın içindeki ‘Raylaşamadığım demler’ adlı bölümde, zihnini bir türlü toparlayamadığını, mekândan medet umduğunu söyler.

“Kafamı toplayamıyorum. Kafamı toplamak için mekândan medet umuyorum. Dün Erenköy’den trenle Haydarpaşa’ya gittim. Sonra Haydarpaşa’dan tekrar trene bindim. Bazı istasyonlarda indim. Etrafi dolaşım. ‘İstasyon çay bahçesi’ yazan tabelalara dâhil ettim kendimi. Bostancı İstasyonunda uzun uzun oturdum. Çay içtim. Nargile olsa denemek isterdim. Bostancı’da İstasyon çay bahçesinde oturmak beklemenin estetik boyutuydu... Gebze’de beklemek estetik bir şey olmaktan çıkıyordu. Gebze istasyonu fakirliğe alınan biletti. Beklemenin estetiği üzerine daha yoğun düşünmem gerekiyor.”⁴⁰

Şahin karakterinin zaman ve mekân kavramlarını idraki üzerine değerlendirmelere değinilir. Zira zaman ve mekân, bu roman için önemli mefhumlardır.

“Şahin, zaman ve mekânı hiç bu kadar derin ve geniş idrak etmediğini düşünür. Gün yavaş yavaş dağların ardına çekilmektedir. Bülbüller akşam demine başlamıştır.”⁴¹

Şahin’e göre elbise insanın mekânıdır. Her mekân teşrifat bekler. Her kıyafet insanı hükmü altında tutmaya çalışan coğrafya gibidir.⁴²

Hafız Muhsin, Halil Amcasının evine gittiğinde kendisini garip gibi hisseder. O ev onlar için sıcak bir yuva iken, Muhsin için insan yiyen canavar gibidir. Aynı mekânın insanların üzerinde bıraktığı tesir farklıdır. Demek ki mühim olan mekânla bütünleştirdiğiniz hisler ve yaşanmışlıklardır.

³⁹ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.39.

⁴⁰ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.41.

⁴¹ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.97.

⁴² Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.124.

“Bir köşede oturmuş beklerken mekân canavara dönüşüyor. Dört oğlun sıcak yuvası olan, Umman Yenge’nin, Halil Amca’nın üzerlerine titredikleri evleri Muhsin için insan yiyen canavara dönüşüyor... Gurbet mekânında, gariplik paydasında eşitlenmek istiyor bir an evvel.”⁴³

Yazar, bu defa nesnelere mekânın sahibi yapar. Nesnelere, bizden daha çok mekânların sahibi olduğunu düşünür.

“Mekânın asıl sahibi nesnelere. Değil mi ki bir eyvah çanağı, sahibinden arta kalandır. Mekânın sahibidir öyleyse. Ağasıdır. Hükümdarıdır. Yerini kaybetmesi için eskimesi gerekir. Yıpranması.”⁴⁴

Verilen örneklerde görüldüğü gibi yazar, somut mekânların haricinde mekânı, zaman zaman romanın içinde bir karakter gibi kullanmıştır. Mekânın, roman kahramanlarının psikolojik durumlarını üstlenip, bu durumlara göre şekil aldığını da görürüz.

Romanı incelediğimizde mekân unsurunun farklı durumlarda kullanıldığını görürüz. Somut mekânların haricinde soyut mekânlara da değinilmiştir. Esasen yazar, bu romanda kendisini bir mekâna ait hissedemeyenlerin dünyasına değinir. Şahin, çocukluk günleri ve son zamanlarda yaşadığı sıkıntılar arasında sıkışıp kalır. İçindeki düğümü çözmek için çocukluğunu geçirdiği memleketi Afyon’a gider. Sıkıntılarında bir türlü çözüm bulamayan Şahin, kendisini iç dünyasına hapseder ve kimseyle konuşmaz. Kendisini hiçbir yere ait hissetmeyen insanlardan birine timsaldir. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi Şahin’in tezinin konusu mekânla ilgili olduğu için ve Şahin’in kendine gidecek bir yerler araması bakımından bu romanda mekânın ayrı bir önemi bulunmaktadır. Arafta olan insanların kendilerini hiçbir yere ait hissedemeyişlerini vurgulamak için yazar, zaman ve mekân algısı üzerinde durmuştur. İnsanın kendisini bir yere ait hissedebilmesi, içinde bulunduğu zamanı ve mekânı algılamasına bağlıdır.

---

⁴³Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.135.

⁴⁴Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.254.

2.1.4. Dil ve Üslup

Yazar, romanda geri dönüş, iç monolog, leitmotif tekniklerini kullanır. Şahin'in bunalımını, kendini bir yere ait hissedemeyişini idrak etmemiz, bu duygunun okura tesiri bakımından iç monolog tekniği bilhassa önemlidir. İç monolog tekniği ile Şahin'in iç dünyasını öğreniriz.

Yazar, "Patlıcanlara terapi yapar gibi"⁴⁵ cümlesi ile leitmotif tekniğini kullanır. "Patlıcanlara terapi yapar gibi. Şişman kadının öylesine söylediği bir cümle Şahin'in derinlerine kovalar indiren bir ipe dönüşüyor. İp, kova, kuyu. İKK."⁴⁶

Soğuk espri diye tabir edilen, serbest çağrışım ile yapılan esprilere yazarın, hikâye ve romanlarında sıkça yer verdiğini görürüz. Sevilmeyen ya da dalgacı, umarsız karakterleri soğuk espriler yapan kişiler olarak resmeder. Şahin'le zıtlaşan Dr. Sedat da soğuk espri yapan bir karakter olarak karşımıza çıkar.

"Ama Ersin Hoca ile sıkı çalışma içindeyiz. Yeni hükümette muhakkak enformasyon bakanı olacak. Tabi önde bakan, arkada biz yani gören. Şık bir espri. Takdirlerinizi Türk Hava Kurumuna iletebilirsiniz. Uçabilirsiniz yani. Susma sustukça sıra sana gelecek! Hah haha. Hadi kabul edin güzel espri değil mi?"⁴⁷

Yazarın Dr. Sedat ile ilgili oluşturmaya çalıştığı imaj, devamında gelen Şahin'in zihin sesinde belirir.

"Bugün kaç kişiyi aşağıladınız Dr. Sedat Bey? Affedersiniz yani kaç kişiyi yaptığımız esprilerle şenlendirdiniz?"⁴⁸

Dr. Sedat, kürsüde konuşan akademisyenle dalga geçerken, İngilizce tabir kullanır.

"I can't understand. Why you are smiling?"⁴⁹

⁴⁵ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.20-21.

⁴⁶ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.21.

⁴⁷ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.25.

⁴⁸ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.25.

⁴⁹ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.26.

Osmanlı Türkçesine göre yazılışları aynı olan kelimelerle Şahin'in ruh durumunu birleştirmiştir. Yazar, bu üslubu zaman zaman kullanmaktadır. Kelimelerin Arap harfleriyle yazılmış şekli ile anlattığı şeyleri içselleştirir.

“Bir an akacak gibi olan Şahin tekrar göle dönüşüyor. Göl ve kül. Harf harf Şahin'in bedeninde yeniden buluşuyor.”⁵⁰

Yazar, Şahin'in yaşadığı sıkıntıların bakışlardaki aksini ifade etmek için akkor ifadesini kullanır. Bu ifadeyi manayı güçlendirmek için birkaç kez, vurgular.

“Muhsin yanmış, yanmış da akkor olmuş bakışlardan ürktü. Bu genç adamın içine birikmiş ateşten ürktü. Akkor bakışlar sabah davetiyle ilgili bir şey söylemekten uzak, içerdeki yangının bütün sırlarını ifşa eden bir kıpırtısızlıkta duruyordu.”⁵¹

Yine Şahin'in içinde yanan ateşin gözlerine yansıması olarak akkor ifadesinin kullanıldığını görürüz.

“Muhsin, Şahin'in eve çıktığından beri küllenmiş bir ışığı andıran gözlerinde yeniden akkor bir alev gördü.”⁵²

Şahin, Afyon Lisesindeki tarih öğretmeninden bahsederken ama, belki ile bağlanan cümleleri sevmediğini, netliği sevdiği için ‘ya herro ya merro’ ifadesini kullandığını söyler.

“ ‘Belki’ye yapmış olduğu vurgudan canı sıkıldı. Hiç sevmezdi belkili, amalı cümleleri. Afyon Lisesindeki tarih öğretmeni ‘Ya herro ya merro!’ derdi iki arada bir dereye kalmış cevaplara kızıp.”⁵³

“*Son On Beş Dakika*” yazarın en son çıkan romanıdır. 2011 yılında okurlarla buluşmuştur. Ondan önce yayımlanan “*Hiçbir Yer*” adlı romanında, Şahin'in ruh durumunu, öylece kaldığı on beş dakikanın ehemmiyeti çerçevesinde ifade eder. On beş dakikada hissettiklerini kuvvetli olarak ifade etmek için leitmotif tekniğini kullanır. Burada geçen

⁵⁰ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.56.

⁵¹ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.75.

⁵² Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.78.

⁵³ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.182.

on beş dakikanın ‘*Son On Beş Dakika*’ romanının temellerinin atılmasına delalet olduğunu söyleyebiliriz.

“Baktığı yerler delinip geçilmiş gibi gelmişti on beş dakika içinde. On beş dakika hayatının en uzun on beş dakikası Muhsin’in. Giden Şahin’in bir daha geri dönemeyeceği on beş dakika. Ölümünden ölüm beğenilen on beş dakika. Geçmişin sokaklarına sığınılan on beş dakika.”⁵⁴

2004 yılında basılan *Hiçbir Yer* romanı, peşinden gelecek *Uzak Ülke* ve *Son On Beş Dakika* romanlarının habercisi gibidir. Yazar, burada daha sonra roman haline getireceği ‘*Uzak Ülke*’ ismini kullanmıştır.

“Muhsin’in sesi uzak bir ülke. Uzak ve karanlık. Geçmişin sokakları ıslık ıslık. Albümler gâh derli toplu, gâh karmakarışık.”⁵⁵

Yazar, hikâyesini oluştururken kelimelerin Osmanlı Türkçesindeki şekilleriyle çağrışımlarından da yola çıkarak üslubunu zenginleştirir.

“Bütün ayık maddeler Şahin’in derinliklerinde. Bir şarkı geziniyor içinde. ‘Ateşe benzerdin küle dönmüşsün.’ Kül ve göl. Şahin kül müydü kendi yangınından kurtulamayan? Yakan Şahin’di. Yanan Şahin. Kül ve göl değil! Kül ve gül. Yaralı yüzüne rağmen ‘Rağmen ne demek? Asıl yaralı yüzüyle) Müjgan güldü. Yazılışları aynıydı. Kef ve lam. Okunuşları farklı. Aynı harflerle yazılan başka başka hikâyeler olacaktı. Şahin hikâyesini kaybetmişti. Aşkını ve hikâyesini.”⁵⁶

Yazar, burada köyün elektriklerinde görülen arızayı ifade ederken görmek ve bakmak fiillerinin yüklendiği anlamları sorgular. Yazar, hikâyelerini oluştururken kelimelerin dünyasına, manalarına girer ve onlar hakkındaki düşüncelerini hikâyelerinin arasına serpiştirir.

“Yerinden öfke ile kalktı. ‘Teleferik servisimiz de var emme şehir cereyanında beklenmeyen bir arıza görüldüğünden...’ Her türlü olumsuzluğu görmek ve bakmak fiillerinin omzuna yüklemeyi pek severdi.”⁵⁷

⁵⁴ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.191.

⁵⁵ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.205.

⁵⁶ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.211.

⁵⁷ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.214.

Yazarın yazınlarında kelimelerin manaları, çağrıştırdıkları üzerinde düşündüğünü ve düşüncelerini de karakterlerin nezdinden paylaştığını görürüz.

“Muhsin arkasından bakarken, ‘Bu çocuğun vedalaşma sorunu var’ diye geçirdi içinden. Sorun kelimesini kullanmış olması garibine gitti. Kimseler duymadığı halde hatasını düzeltmek için vedalaşma meselesi diye tekrarlardı. Hayır, aynı şey değildi. Ot çuvalını omzuna alırken, sorun ve meselenin aynı şey olmadığına karar verdi.”⁵⁸

Annesinin söylediği Yunus Emre ilahisi, Şahin’in kulaklarını çınlatır.

“Bir garip ölmüş diyeler/ Üç gün sonra duyalar/ Soğuk su ile yuyalar/ Şöyle garip bencileyin. İçinde Yunus’un ilahisi dolanıyor anasının sesinden.”⁵⁹

Müjgan, Şahin’e yazdığı mektupta kendini bir yere ait hissedemediğini söyler ve Şahin’le beraber sığabilecekleri bir mekân olup olmadığını sorgular. Romanın adının burada peyda olduğunu görürüz. ‘Hiçbiryer’e ait olamadıklarını vurgular.

“Köyünün adından başka hiçbir şey bilmiyorum çünkü. Seni hiçbir yerde bulamayacak mıyım? Müjgan’ı hiçbir yerde bulamadığım gibi. Biz neredeyiz Şahin? Tek tek ve birlikte sığabileceğimiz bir mekân var mı? Beni düşündüğünü hissediyorum. Bir an, sadece. O zaman, işte oradayım diyorum. Şahin’in kalbinde.

Bir kuşun kanat çırpması kadar hızlı geçiyor o an. Sonra ben yine hiçbir yerde oluyorum. Hiçbir yer: Annemin acı bakışları.”⁶⁰

Yazar, köylüler ile şehirlilerin ya da köyden şehre gidip de arada bir köye gelenlerin davranışları hakkında yorumlara, daha doğrusu sosyolojik çözümlemelere yer verir. Halk arasında kullanılan tabirlerden birinin, şehirden köye gelip de nasıl davranacağını bilemeyen insanlar için kullanıldığını görürüz.

⁵⁸ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.224.

⁵⁹ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.239.

⁶⁰ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.308.

“Ya onlardan biri gibi davranmaya çalışır gelenler, o zaman kimseler adam yerine koymaz. Ya da Müslüman mahallesinde salyangoz satan acemilikleri vardır şehirden gelenlerin.”⁶¹

2.1.4.1. Yöresel ağız özellikleri ve dil varlığı

Romanın büyük bir kısmı Afyon’un Kınık köyünde geçer. Yazar, konuşma dilini, yöresel ağız özelliklerini başarılı bir şekilde hikâyenin akışına ve karakterlere göre kullanır. Zaman zaman günlük konuşma diline yer verir.

“Senin dönemindekiler profesör oldu. Sen hala doktoranı tamamlamadın. Deveyle dombay değil ya! Hah hah. Hiç duymadın mı bu sözü?! Bizim oralarda çok söylenir.”⁶²

Anadolu ağız özellikleri ve kültürü hakkında da bilgi ediniriz. Afyon yöresinde halı, kilim dokunduğunu ve bitmiş haline de kesme dendiğini öğreniriz. Ayrıca yazar, hiçbir yastık veya kilimde tarih olmamasını da ilginç bulur.

“Biliyor musun başka hiçbir yastıkta ya da kilimde tarih yoktur. Anam bunu bir gün önce kesmiş. Kilimin, halının bitmesine kesme denir. Tezgâhtan kesip alınıyor ya ondan sebep herhalde.”⁶³

Muhsin’in yengesinin konuşmasında köylü konuşmasının özelliklerini görürüz.

“Gazetedeği gördüğü resme şaşırıldı. ‘Mustafa Ağamın iresmini niye basmışlar gazataya?’ dedi.”⁶⁴

Ege yöresinde Afyon ilinin bir köyünün ağız özelliklerini gösteren konuşmalara yer verir. Gelin abla manasında kullanılan ‘gelleba’ kelimesinin kullanıldığını görürüz.

“Boynunu her harfin kıvrımına göre bir sağa bir sola bükmüş, bükmüş sonra ‘gelleba bunla bana bir şey demiyo!’ demişti.”⁶⁵

⁶¹ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.190.

⁶² Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.6.

⁶³ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.69.

⁶⁴ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.73.

Kırsal kesimlerdeki yaşam şartlarından dolayı kullanılan kelime ve tabirlere örnek olan ‘sürsür çekmek’ tabiri kentlerde kullanılmayan bir tabirdir. Köy ortamını romanında yansıtan yazar, köylülerin konuşmalarını aynen yansıttığı gibi günlük yaşamlarından örnekleri de romana aktarmayı başarmıştır. Bu yaşam tarzı ile birlikte ağızlarda yaşayan dil varlığından bir örnek aşağıda gösterildiği gibidir.

“Kız gibi bu Şaban ha! Sürsür çekmek nereden gelmiş aklına? İyi de olmuş. Toz içindeydi her yer. Birazdan ortalığı mis gibi toprak kokusu odalara dolmuş gibi. Yağmur yağmış da taze toprak kokusu odalara dolmuş gibi.”⁶⁶

Toplumda yaşlı kimselerin tecrübeleri ve bu tecrübelerin doğurduğu dil varlığı önemlidir. Burada da Muhsin amca, ninesinin söylediği sözü değiştirerek kendi ifadeleri ile dile getirir.

“Senin davudi sesine benim çocuksu sesim eşlik edebilirdi. Rahmetli ninem neren ağrıyorsa canın orada derdi. Ben yaran neredeyse varlığın oradadır diyorum.”⁶⁷

Yine yörenin ağız özellikleri, köylülerin konuşmasında can bulur.

“Ben muhtarısam, yaylayı kimseye koklatmam!” diyor da başka bir şey demiyordu.”⁶⁸

Köy ağzında hayvanların yaşlarını söylemek için ‘meres’ ifadesinin kullanıldığını görürüz.

“Köpek için kaç yaşındaydı diye sorulmaz demek yerine ‘Ben aldığımda iki meresindeydi. Üzerinden altı yıl daha geçti’ diye cevap veriyor Muhsin, lafın uzamasından hoşnutsuz. Yaş yerine meres tabirinin kullanılmış olması hemen dikkatini çekiyor Şahin’in.”⁶⁹

---

⁶⁵ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.77.

⁶⁶ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.90.

⁶⁷ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.154.

⁶⁸ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.164.

⁶⁹ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.181.

Yazar, hayvanların yaşlarına göre aldıkları isimler hakkında bilgi vermeye devam eder. Burada koyunun yaş sıralamasına göre aldığı isimlere değinir.

“Koyunun yavrusuna kuzu denir. Altı aya kadar kuzu. Altı aydan bir yaşına kadar toklu, bir yaşında şişek, iki yaşında öveç, üç yaşında balta, dört yaşında keser.”⁷⁰

Yazar, burada yine yaşlıların sözlerine değinerek ifadelerini kuvvetlendirir.

“Rahmetli ninem derdi ki ‘Allah kimseyi attan indirip eşeğe bindirmesin.’ Yaşlılık attan inip eşeğe binmeye, eşekten inip yerde sürünmeye benziyor.”⁷¹

Yazarın, bir kısmı köyde geçen bu romanında yöresel türkülere de yer verdiği görülür.

“Aman da ne zormuş burçak yollaması/ Burçak tarlasında yar yar gelin olması.”⁷²

Yörenin ağız özellikleri karakterlerin ağızına yansıtılmıştır.

“Hamideba!.. Hamideba!... Benim Hatice. Defçilerin Hatice. Ses ver de yukarı yanına çıkayım Hamideba.”⁷³

Önemli bir kısmı köyde geçen romanda, doğadan ve hayvanlardan bahsedilmesi olağandır. Hayvanların yaşları ve yaşlara göre aldıkları isimlere değinen yazar, burada da kuşlardan ve kuşlarla ilgili deyimlerden bahseder. Bu türlü bir anlatım romanın köy yerinde geçen kısımlarına dair zihnimizde oluşan görüntüleri berraklaştırır.

---

⁷⁰Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.187.

⁷¹ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.196.

⁷² Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.207.

⁷³ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.212.

“Yiribiğin yuvasının olduğu taşa doğru olağanüstü güzellikte seken bir saksağan görüyor: ‘ Saksadığan gibi sekeyim derken karga gibi yürümesini unutmak bu; demek ki!’ diyor şahin.”⁷⁴

Dokunacak kilim manasına gelen ‘ıstar’ kelimesinin kullanıldığını görürüz. Daha önce de halı, kilim dokuma ile ilgili tabirlere yer verildiğini görmüştük. Muhtemel yörede yapılan işlerden biri de halı dokumadır. Bunun yansımasını romanda da görmekteyiz.

“Ferligilin avlusuna ilişti gözü. Kadınlar ıstar çözüyorlardı.”⁷⁵

Anadolu ağızlarında kullanılan “nenben” kelimesi “ne bileyim ben?” anlamında kullanılmaktadır.

“Nenben? Sen bildin mi? Allah sahibine bağışlasın. Yüce Mevlam Hz. Yusuf güzelliği bağışlamış.”⁷⁶

Daha çok İç Anadolu’da kullanılan velespit kelimesi, bisiklet yerine kullanılmaktadır. Bugün bisiklet markalarından birinin adı velespittir. Bu kelime fast foot, yani hızlı ayak anlamında Latince kökenli bir kelime olup, dilimize Fransızcadan geçmiştir.

“Bu Necati hiç görmeden tahtadan velespit yapmış adamdır.”⁷⁷

2.1.4.2. Deyim, atasözü ve özdeyişlerin kullanımı

Yazar, dilimizin zenginlikleri olan deyimlere olay akışına göre anlatımı kuvvetlendirmek için yer verir.

Dr. Sedat’ın konuşmalarını şahin, duyar ve hakkında konuştukları akademisyeni tanımaktadır. Dr. Sedat, şahin’in kürsüdeki akademisyene selam verdiğini görünce dalga geçtiği için pişman olur. Bu durumdaki pişmanlıklarını ifade etmek için bir deyim kullanırlar. Yazar, roman boyunca atasözü ve deyimlere sıkça yer verir.

⁷⁴ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.218.

⁷⁵ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.225.

⁷⁶ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.316.

⁷⁷ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.301-302.

“Dr. Sedat görüyor. ‘Taşı baltaya vurduk’ diyor yanındakine.”⁷⁸

Şahin, tez konusu için pek çok insanla röportaj yapar. Cumhuriyet döneminde istasyon yakınlarında oturanlar veya oradaki mekânlara giden insanlarla konuşur. Bunlardan biri de Elif Toksöz’dür. Şahin, kendisine şimendiferin ne hatırlattığını sorunca, Elif Toksöz aşağıdaki şekilde cevap verir. Hepimizin bildiği ‘öküzün trene baktığı gibi bakmak’ deyimini hatırladığını görürüz.

“ Şimendifer bana ne hatırlatıyor? Pek bir şey hatırlatmıyor. Bir muallimimiz vardı akşam sanat mektebinde. Adı neydi? Canı sıkılınca – af buyurun- ‘Öküzün şimendifere baktığı gibi ne bakıyorsunuz?’ derdi. Biçki dikiş hocası. İnanmayacağı bir şeyle karşılaşınca ‘Ya!’ derdi. ‘Ben de şimendiferim zaten!’ ”⁷⁹

Yazar, özdeyişleri bazen olduğu gibi kullanır, bazen de bir ya da birkaç kelime ile bir sözü çağrışım ile okuyucuya sunar. Burada da ‘Köprüyü geçene kadar ayıya dayı diyeceksin’ sözüne gönderme yapılır.

“Biraz uyumlu olmamız gerekiyor Şahin Bey. Aileniz size bu ismi boşuna mı koymuş yav. Köprü ve ayı meselesi. Unutmamalıyız.”⁸⁰

Bu kısmın devamında da sözün mantığını sorgular.

“Ayıya dayı demenin on altın kuralını öğretiyor her dem. Lisans öğrencilerine, yüksek lisans, doktora öğrencilerine. Ayıya dayı demeyi on altın kural ile öğrettikten sonra, sıra ayının akrabalarına geliyor. Bütün ayıları annemizin erkek kardeşi yapmak için bu ne çaba. Bu ne ceht.”⁸¹

Halil Ağa, köye dönen oğlu Şahin için endişelenir. Şaban’la birlikte çobanlığa giden Şahin’e kızar. Temelli köye döndüğünü düşünmek istemez. Tatilde şehirden köye gelen insanları düşünerek, oğlunun da tatil için geldiğine kendini inandırmaya çalışır. Oğlunun hiçbir işten anlamayan şehirliler gibi olmasını da istemez. Burada şehirlilerle ilgili getirdiği eleştirilerde ‘Pireye kızıp yorgan yakmak’ tabirini kullandığını görürüz.

⁷⁸ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.27.

⁷⁹ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.54.

⁸⁰ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.57.

⁸¹ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.57.

“Yok yok, iyi oldu. Şehirli kısmı hayatı bilmez. Şahin de bilmiyordur muhakkak. Sabrı yoktur şehirlinin. Emeğinin toprağa karışıp karışıp gitmesine alışık olmadığı için pıreye kızıp yorgan yakmasını bilir şehirli kısmı.”⁸²

Şahin’i tedavi eden doktor ile ilgili yorumlarda yine deyimlerden yararlanıldığını görürüz.

“Telefon eden oldu mu fi tarihinden kalmış cipine atladığı gibi geliyordu. Hastayı ayağına çağırarlardan değildi. Kalender meşrep bir adamdı.”⁸³

Köylülerin durumunu ifade etmek için rüzgâr yemiş ekin gibi dalgalanmak deyimini kullanır.

“Deminden beri devlet erkânına neredeyse kıpırtısız bakan, hatta Jandarma Karakol Komutanını görünce korkudan araziye karışiverecek gibi siper almış olanlar, Genel Müdür ile birlikte rüzgâr yemiş ekin gibi dalgalandılar.”⁸⁴

Burada köyün ileri gelenlerinden Avukat Cemil’in iş bitiriciliğini ifade etmek için deyim kullanılmıştır.

“Yaptığı iş dolayısıyla, kah sakala göre tarak vermek, kah sakalı kökünden kesmek konusunda iyice uzmanlaşmış olan Avukat Cemil, protokole göz kırparak ‘Her şey sırayla, sen şurada otur hele!’ diyerek Rüstem’i protokolün karşısından uzaklaştırdı.”⁸⁵

Şahin, köye yaptığı yolculukta kendi hayatının bulunduğu noktayı sorgularken babası ile ilişkisini de sorgular. Babasının gençlik hallerini, neden trenlere küsen adamın oğlu olduğunu merak eder. Muhsin amcasına da babası ile ilgili sorular sorar. Muhsin Amcası bunu vurgulamak için aşağıdaki ifadeleri kullanır.

---

⁸² Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.93.

⁸³ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.100.

⁸⁴ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.165.

⁸⁵ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.174.

“Haydaaa! Bu da nereden çıktı şimdi? Allem ediyor gallem ediyor ille lafı babasına getiriyor bu çocuk.”⁸⁶

Şaban’ın evden gittiğini düşündüğü sırada Şahin, bu tabiri kullanır. Onca yıl kaldığı eve babasının ölümünden sonra ihanet ettiğini düşünür.

“Gitsin. Balık bilmezse Hâlık bilir.”⁸⁷

Yine Müjgan’ın yazdığı mektupta başlarına gelen olayları sorguladığını görürüz. Şahin’le birlikte yaptıkları planların yarıda kalmasını ‘Kul kurar; kader güler’ sözü ile özetler.

“Her şey çok kolaydı. Hiç sınanmamıştık. Tanışmamız, nişanlanmamız, yarına dair planlarımız. ‘Kul kurar; kader güler.’ Bu sözü duymuş muydun?”⁸⁸

Yazarın üslubunda ‘kıvrım’ ve ‘bohça’ kelimelerinin özel bir yeri olduğunu düşünmekteyiz. Genellikle hafızamızda takılı kalanlar ve anıların ifadesini daha derinlikli olarak anlatmak için kullandığı aşikârdır. Bu iki kelimenin çok defa hikâyelerinin kıvrımlarında da kullanıldığını görmekteyiz. ‘Bohça’ kelimesi anılarla ilişkilendirilir. ‘Kıvrım’ kelimesi ise zihinde dönüp dolaşan düşüncelerle birlikte kullanılır. Bazen anılarla ünsiyet kurulduğu, bazen de zihnindeki kalabalık düşüncelerle ifade edilir.

2.1.4.3. Romanda bohça kelimesinin kullanılış şekli

Roman boyunca bohça kelimesi farklı anlamlara gelecek şekilde kullanılmıştır. Burada zihnin bir köşesine toparlanıp yerleştirmek manasında kullanılır. Hafızanın derinliklerine yerleştirilen mevzunun, tıpkı bohça gibi bir açılma zamanı gelecektir.

“Halil Ağa alınırdı muhakkak. Ama önemi yoktu zaten, o bugünden, bir değil on tane alınacak mevzuyu bohçalayarak zihninin bir tarafına yerleştirmiş olacaktır.”⁸⁹

⁸⁶ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.218.

⁸⁷ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.292.

⁸⁸ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.309.

⁸⁹ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.103.

Yukarıda bohça kelimesi mevzuu derlemek, toplamak manasında kullanılmıştır.

“Çekyatı kaldırıp yan yana konulmuş bohçaları açtı tek tek. Birisinin içine koymuştu ama hangisinin... Kızı babasının hafızasına takılı kalanlardan medet umdukça, anası büsbütün kıskanıyordu. Bu bohçanın içinde iğrilecek yünler var. Bunun içine koymaz. Şu bohçada kışlık kıyafetler.”⁹⁰

“Şu yeşil yaşmak bohçanın içinde olabilir mi? Hah işte buradaymış. Eski çorapların içine hangi akla hizmet koyduysa.”⁹¹

Yukarıdaki ifadelerde ise bohça kelimesi ‘içine çamaşır, elbise vb. koyup sarılan dört köşe kumaş’ manasında sözlükte geçen anlamı ile kullanılmıştır.

2.1.4.4. Romanda kıvrım kelimesinin kullanılış şekli

Roman boyunca kıvrım kelimesinin farklı manalarda kullanıldığını görürüz. Aşağıdaki paragraflarda kıvrım kelimesi mazi, geçmiş zaman anlamında kullanılmıştır.

“Dünün kıvrımlarında sen varsın. Umutlarım var. Güzelliğim var. Hâlbuki eskiden kendimi hiç güzel bulmazdım.”⁹²

Burada yolunu, aidiyetini kaybetmiş olan Şahin köyüne geçmişine döner. Yolunu geçmişin labirentinde bulacağını düşünür. Burada yazar, kıvrım kelimesini geçmişin dolambaçlı hatıraları ile ilişkilendirir.

“Boşalan zembereği geri yerine oturtacak olan o coşku idi. Geçmişin kıvrımlarında yolunu kaybetmenin saadetini hissetmek üzere olan Şahin’e belediyeden yapılan duyuru acımasız bir DÖN çağrısı yaptı.”⁹³

Burada yazar, kıvrım ifadesini hafızanın derinlikleri manasında, Şahin’in tekelinde bir kısım olarak değerlendirir.

⁹⁰ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.145.

⁹¹ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.145.

⁹² Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.152.

⁹³ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.313-314.

“Geçmiş benim hafızamın kıvrımlarında ve yalnız bana ait olduğuna göre, ıslak bir yorgan (Bu imajı senden ödünç alıyorum) gibi olsa da istediğim zaman saklanabilirdim.”⁹⁴

Nereye ait olduğunu bulmaya çalışan Şahit, aidiyetini sorgularken zihnine hücum eden düşünceler arasında boğulur. Burada da boğulan ruh ifadesini hissettirmek için yazar, kıvrımlarda biriken gölün varlığından bahseder. Kıvrım bu kez, zihindeki gölün yatağıdır.

“Zihnin kıvrımlarında bir göl var bugün. Muhsin’i içine alıp esir edecek kadar dipsiz bir göl. Kıvrımların sonundaki göllere düşmemek için kendini; kendine rağmen düşünür bulduğu geçmişin karelerinde fazla oyalanmadan, küçük bir kız çocuğunun sek sek oyunu oynayışı gibi atlatmak istiyor.”⁹⁵

Yine bu kısımda kıvrım kelimesi hafızanın derinlikleri manasında kullanılmıştır.

“Geldiği yollardan geri dönüyor: ‘Kaya Sarrafiye’, ‘Kapital Sigorta’, ‘Gerçek Elektrik’...yazılarını okuyor, zihninin kıvrımlarına dönmekten alıkoyacak, içindeki boşluğu harf harf, kelime kelime doldurabilecekmiş gibi.”⁹⁶

Müjgan’a duyduğu aşk konusunda da çaresiz kalan Şahin, Müjgan’a karşı hissettiği duygular manasında kıvrım kelimesini kullanır.

“Sanki hiç konuşamayacağım bundan böyle. Ağzımı açtığımda her kelime Müjgan’ı anlatacak. Öyle kendiliğinden bir akışın içinde olmayacak hiçbir söz. Yokuş aşağı akmasın diye, yokuş aşağı akıp da aşkın kıvrımlarına karışmasın diye sözün önünü, durmadan kesmek gerekecek bundan böyle.”⁹⁷

Muhsin Amca, içine kapanan Şahin’in hayatla bağlantısını sağlamak için ona hikâyeler anlatır. Kendi anılarından bahseder. Şahin de kendi hayatına dair anıların derinliklerinde gezinip tekrar sessizliğine gömülür.

---

⁹⁴ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.159.

⁹⁵ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.287.

⁹⁶ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.320.

⁹⁷ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.162.

“Ne anlattığı çok önemli değildi. O ne anlatırsa anlatsın Şahin kendi hayatının kıvrımlarına düşüp hızla geri çıkıyordu.”⁹⁸

Aşağıdaki kısımda kıvrım kelimesi iki farklı anlamda kullanılmıştır. Birinci kıvrım derinlikler, iç anlamında iken; ikincisinde ise bir şekle bürünmek anlamında kullanılmıştır.

“Vicdan azabı çekenler için mekânın esir eden, boğan, bunaltan havasının iyi geldiğini düşünüyor. Kötüleşen mekân, insanı kendisinden koruyor. Vicdanın sesini bastırıyor. Hayat şartları ağırlaştıkça, insan kendi kıvrımlarında kıvrılmaz oluyor. Nezarethane kendisine bu kadar iyi geldiğine göre demek ki suçlu! Kime karşı? Babasına!”⁹⁹

2.1.4.5. “İlle de” ifadesinin kullanımı:

Yazar, anlatımını pekiştirmek için pek çok kez ‘ille de’ ifadesini kullanmıştır. Bu, bütün eserlerinde görülen bir üslup özelliğidir.

Şahin, hastalanınca doktor, Şahin’in Muhsin’in evinde kalması gerektiğini söyler. Muhsin de bu durumu karısına nasıl açıklayacağını bilemez. Bu durumu vurgulamak için ‘ille de’ ifadesinin kullanıldığını görürüz.

“İyileşeceği varsa da iyileşmez. Of çoluğa çocuğa nasıl anlatacağım durumu? **İlle de** hanıma ne laf anlatacağım?”¹⁰⁰

Köyden çıkanların, şehre gidenlerin çocuklarını okuttuğu vurgulanmak istenmiştir.

“Adamlar köyünden dışarı çıkmıyor. Öyle evler var beş kardeş aynı sofranın etrafında. Bizim köy dağıldı. Köyden çıkan **ille de** çocuğunu okuttu.”¹⁰¹

Yine burada Muhsin, Şahin’in niçin kendi evlerinde kaldığını vurgular.

⁹⁸ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.185.

⁹⁹ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.306.

¹⁰⁰ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.117-118.

¹⁰¹ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.197.

“Halil Ağanın evi karanlık ya. Ondan sebep doktor **ille de** bizim eve yatırdı Şahin’i.”¹⁰²

Halil Ağa, oğlu Şahin’in okumasını, şehre gitmesini, bir daha geri gelmemesini istemiştir. Onun eğitimi konusundaki ısrarcılığını vurgulamak için yine ‘ille de’ ifadesinin kullanıldığını görürüz.

“Fabrikatör Ziya Beyin çocukları kadar okumuş olması Şahin’in. **İlle de** üniversite hocası olması. İlle de İktisat okuması. İktisat hiç sevmemişti oysa. İktisat tarihi, iktisat sosyolojisi neyse. Ama iktisatın kendisini sevmemişti.”¹⁰³

Tarihi geçmiş kullanılmayan ilaçların saklanmasına değinirken, bilhassa gastro-gud ilacını vurgulamak için ‘ille de’ ifadesini kullanır.

“Çiçekliğin raflarında kullanım tarihi çoktan geçmiş, dahası artık imal edilmeleri bile yasaklanmış ilaç kutuları. **İlle de** gastro-gud.”¹⁰⁴

Şahin, babası Halil Ağa’nın Cuma namazlarını ilçede kılmasını vurgular.

“Belki Cuma namazını kılıp gelecektir. Babası **ille de** ilçede kılardı Cuma namazlarını.”¹⁰⁵

Yazar, insanların ısrarını vurgulamak için bu ifadeyi kullandığını görürüz.

“Burnunda sıcak küspenin kokusu. Babası öfkeli olurdu yağ makinesinin başında. İnsanlar **ille de** küspelerini almak isterlerdi.” (s.273)

Yazar, eşyaya bağlılığı vurgulamak için bu ifadeyi kullanır.

“Öfkesini peşkirden çıkarıyor Şahin. Yaşanamamış bütün hayatların müsebbibi, asıl renginin ne olduğu çoktan unutulmuş bu bezermiş peşkir sanki. **İlle de** bu peşkir. Bir insan bir eşyaya niye bunca bağlanır?” (s.275)

Sakat kişileri neden yabancıya gelin ettiklerini sorgulamak ve bu soruyu pekiştirmek için ‘**ille de**’ ifadesi kullanılır.

¹⁰² Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.226.

¹⁰³ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.234.

¹⁰⁴ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.240.

¹⁰⁵ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.272.

“Yabana gelin etmişlerdi? Sakatları niye yabana gelin ederler **ille**
de? Çıkıkçıgiller’in anası Zühre Nine de Düzağaç’tan gelin gelmişti bu
köye.”¹⁰⁶

---

¹⁰⁶ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.293.

2.1.5. “Hiçbir Yer” Romanında Din, Gelenek, Batıl İnanç

İnançla ilgili olan unsurlar olduğu için din, gelenek ve batıl inanç unsurlarını bir başlık altında topladık. Toplumda gelenek haline gelen şeyler, inanç gibi algılanabilmektedir. Batıl olan inançlar da din ile ilişkilendirilebilir. Yazar, bu üç unsur da toplumda önemli olduğu ve hayat gibi yazdığı için yer verir. Bu sebeple üçünü mevcudiyetine göre eserlerinde bazen aynı bazen de ayrı başlık altında inceledik. Kavramların kısa izahına değinmekte fayda var.

Din, dünyanın hemen her yerinde insanların yaşamlarını şekillendiren inanca dayalı bir olgudur. Sözlük anlamı; Tanrı'ya, doğaüstü güçlere, çeşitli kutsal varlıklara inanmayı ve tapınmayı sistemleştiren toplumsal bir kurum, diyanettir.¹⁰⁷ Din, hem bireyleri hem de toplumları etkiler. Bu anlamda dinin birey ve toplum hayatını etkileme süreci insanlık tarihi kadar eskidir. Her din sosyal davranışlar için kurallar ve gündelik tecrübeler için bazı açıklamalar getirir ve dinî sistemin karakterine uygun belli davranış biçimleri üretir.¹⁰⁸

Gelenek, geçmişten bugüne taşınan toplum arasında itibar gören düşünce ve davranışlardır. Dayanağı bazen çıkış noktası olan toplumun düzeni, yaşam koşulları bazen de inançlarıdır. Kelime manası; Bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar, ananedir.¹⁰⁹ Gelenek, kültürün oluşturan parçalardan biridir. Bazıları günümüzde geçerliliğini korurken, bazıları ise toplumsal değişimle birlikte unutulup gider.

Batıl inanç, belirli bir mantıksal düzleme dayanmayan, ikna edici izahı olmayan, toplumda bazı kişiler tarafından benimsenen inanç haline

¹⁰⁷http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.52e419c15ef376.12660170

¹⁰⁸ İhsan Çapcıoğlu, *Modernleşen Türkiye’de Din ve Toplum*, OTTO, Ankara, 2011, s.27.

¹⁰⁹http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.52e419c8e04c04.06586851

gelen düşünce ve davranışlardır. Sözcük anlamı; Doğaüstü olaylara, gizli ve akıl dışı güçlere, kehanetlere aşırı derecede bağlı boş inanç, batıl itikattir.¹¹⁰

Din, gelenek ve batıl inanç toplum içinde bazen iç içe geçen kavramlardır. Biz bu kavramlara yazarın, eserlerinde nasıl değindiğini incelemeye çalıştık.

2.1.5.1. Gelenek ve Batıl İnanç

İlk olarak romanda, rüya motifine rastlarız. Rüya, Türk kültüründe çok eski çağlardan bu yana var olan bir motiftir. Türklerin İslamiyet’le tanışmasından sonra da bazı farklılıklar göstererek rüya motifi, edebiyatta, kültürde, günlük hayatta önem arz etmeye devam etmiştir. Yazar, burada Şahin karakterinin rüya yorumuna yer verir. Rüya yormak, rüyayı hayra yormak toplumumuz için önemlidir. Bazı âlimler rüyayla amel edilmeyeceğini söylerlerken, bazıları da rüyaların bize yol gösterici olduğunu savunur. Yol gösterici şekilde olanların Allah’tan mülhem olduğuna inanılır.

“Rüyasında rüyasını yoruyor Şahin. Rüyasında rüyasını Müjgan’a yoruyor. Deniz görmek iyidir. Deniz ilimdir. Müjgan’ın sesi duyuluyor: Deniz aynı zamanda sıkıntıdır da.”¹¹¹

Anadolu kültüründe önceden gençler evlenmek istediklerini doğrudan babalarına söyleyemez, çekinirlerdi. Genç, sofradayken pilavın ortasına kaşığı dikerse bu evlenmek istediği anlamına gelirdi. Sağır oğlan diye tabir edilen Şaban’la evlenmek isteyen kızın meselesi anlatılırken bu geleneğe değinilmiştir.

“Evlenmek istese kim bilecek? Kime söyleyecek. Eski zaman olsa, bulgur pilavının ortasına dikiverir kaşığını. Kalkar giderse sofradan. ‘Baba beni eversene’ Satar savar evlendirilir.”¹¹²

¹¹⁰http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.52e41b0c3c9732.31103057

¹¹¹ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.28.

Halil Ağa'nın ölümünden bahsedilirken ölüyü gömme usullerine de yer verilir. Her inanç ve kültürlerin cenaze merasimlerinde farklılıklar vardır. İslam toplumlarında genel kaideler bir olsa da ölü gömüldükten sonraki taziye merasimlerinde farklılıklar olabilmektedir.

“Halil Ağa kefenlenip belinden ve ayaklarından bağlanıyordu. ‘Şuradan Hafız’ diyordu imam.”¹¹³

İslam dininde, ölüyü gömme adetleri ile ilgili bilgi ediniriz.

“Mezar kazılmış. Kim kazmış mezarı? ‘ Babanı indir mezara!’ diyor Muhsin. ‘ En yakını indirir.’ Nihayet, Halil Ağanın en yakını olduğunu kabul ediyorlar. Yastık gibi yığılmış toprağın üstüne baş tarafını getiriyorlar. Arkaya doğru düşmesin diye sol tarafı toprakla dolduruyorlar.”¹¹⁴

Rüyaların üç türlü olduğundan bahsedilir. Türk-İslam toplumlarında önemli bir yeri olan rüyaların çeşitleri izah edilir.

“Rüyalar üçe ayrılır. Hal’den haber veren rüyalar vardır. Gündüz ne iş ile meşgulsen gece düşünde o işi işlemeye devam edersin. Şeytani rüyalar vardır. İçinin akını alacasına katar. Bunalır uyanırsın. Rahmani rüyalar vardır. Her faniye nasip olmaz. Bir defa nasip oldu mu, kul onun Rahmani olduğunu anlar. Çünkü o rüyalar unutulmaz. Rüyada ne görülmez, şarkıda ne söylenmez dense de işin aslı öyle değildir. Rüyalar gayptan haber aldığımız durumlardır. Rüyada görülmeyeni gördüm diye anlatmak günahdır.”¹¹⁵

İnançla ilişkilendirilen bazı âdetler vardır. Bu âdetlerin hurafe mi yoksa hakikat mi olduğu bilinmemektedir. Bunlardan bazılarını burada değinilir.

---

¹¹² Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.227.

¹¹³ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.242.

¹¹⁴ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.244.

¹¹⁵ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.249.

“Görmek istiyordu yine de. Bu kokuya, bu ölüm desenli kokuya rağmen. Döveni bulmak, dişlerinden birkaçını çıkarıp cebine doldurmak istiyordu. Niye? Cebe çörek otu koyulurdu. Cinlere, perilere karşı. Cüzdana hurma çekirdeği, bereket niyetine. Çakmak taşı koymak nereden çıktı?”¹¹⁶

İslam geleneğinde ölünün ardından, ölünün eşyaları yıkanır.

“Babasının peşkirini doluyor parmağına. Ölülerden arta kalan eşyalar yıkanır. Kim yıkayacak?”¹¹⁷

Şahin, babası öldükten sonra yaşadığı üzüntü ile uyumaya çalışırken annesinin gelip, ona dua okuyacağını, üstüne seccadeler örtüp kurşun dökceğini hayal eder. Türk- İslam toplumunda görülen kurşun dökme eylemi, nazar degen birinin üzerindeki olumsuz durumu ortadan kaldırmak için yapılır.

“Uyu Şahin, uyanma sakın. Uyanırsan mesuliyetin başlayacak. Mesuliyetin başlayacak ve rüyan bitecek. Hadi uyu. Annen de gelir birazdan. Usul usul okur, üfler seni. Üstüne seccadeler örtüp başında kurşun döker. Yük dağların olsun; Şahin'im dağlardan yüksek, dağlardan kavi dursun. Gelin ana, neden Şahin koydunuz adını. Ağır gelmiş adı. Adıyla ömürlensin ama ağır gelmiş adı.”¹¹⁸

Rüyada görülen köpek genellikle nefis veya düşman olarak yorumlanır. Şahin de burada içindeki boşluğu köpekle ilişkilendirirken nefisini kast etmektedir. Nefis insanı boş şeylerle oylar, ruha hakiki zevk veren, doyum veren amelle meşgul olunmasını istemez.

“Hep bir davet bekleyen, kendisine yapılan davete muhakkak icabet ederek cevap veren Şahin'e; Cuma namazının salası, şimdi ne yapabileceğinin kararını verdiriyor. Şimdi abdest alacak. Namaz kılacak. Sonra? Sonrası hep boşluk. İçindeki boşluğu sinsî bir köpek gibi

¹¹⁶ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.274.

¹¹⁷ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.274.

¹¹⁸ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.280.

gezdirdiğini fark etmiyor. Müjgan ne diyor? Köpeğin dışarı çıkması, hiç olmazsa arkasından gelmesi, önünden yürümesi gerekirken, hep içinde. İçindeki köpek, yaşanmış her şeyi kirletiyor.”¹¹⁹

2.1.5.2. Din

İslam dinin direği diye nitelendirilen namaz ile ilgili kültürümüzde hadislerin haricinde de pek çok veciz söz bulunmaktadır. Romanda, tren istasyonlarının ve sanayileşme ile birlikte trenin hayatımızdaki yerini anlatmak için günde beş defa ezana ayarlı olan insanların artık tren düdüğüne ayarlı olduğu ifade edilir. Burada söylenmek istenen artık insanların gözünün namazda olmadığı, batılılaşma telaşı ile birlikte farklı yönere meyil ettikleridir. Haliyle ezan sesine de kulak kabartılmaz.

“Namazda gözü olmayanın ezanda kulağı yoktur.”¹²⁰

İslam dininin gereklerinden biri de kurban kesmektir. Hz. İbrahim ve Hz. İsmail arasında vuku bulan kurban hadisesinden sonra çeşitli mezheplere göre vacip veya sünnet olan kurban kesmek, İslam toplumlarında önemli bir dini gelenektir.

“Müjgan ile uzun uzun konuştuklarını hatırlıyor vedalaşma ritüeli olarak nesnelere, hayvanların süslenmesine dair. Ananesinin her kurban bayramında kurban edeceği koça kınalar yakmasını, hayvanın bacaklarına bağlanacak ipi bile yumuşak olsun, ayaklarını acıtmasın diye kendi elleriyle ördüğünü anlatıyor Müjgan.”¹²¹

Sünnete göre baş kibleye doğru, sağa dönüp, elimizi başımızın altına alıp uyumak gerekmektedir. Bu Hz. Peygamber’in uyuma şeklidir ve böyle uyuması tavsiye edilir. Sola doğru veya yüz üstü yatmak hoş karşılanmaz. Eskiler, yüz üstü yatmaya yüzükoyun yatmak derler ve bu şekilde yatmayı

¹¹⁹ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.320.

¹²⁰ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.43.

¹²¹ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.46.

şeytan uykusu olarak değerlendirirler. Romanda annesi, Şahin'e söyle seslenir:

“Annesinin sesi. ‘Yüzükoyun uyku şeytan uykusudur Şahin'im!’ doğrulup toparlandı hemen.”¹²²

Şahin, koyunlara bakarken ne kadar fevkalade yaratıklar olduğunu düşünür. Bütün peygamberlerin çoban olmasını da, insanın koyunlara bakarak arınabileceği düşüncesiyle ilişkilendirir.

“Koyunlar ne fevkalade yaratıklardı ya Rabbim! İnsanlar sadece koyunlara bakarak günahlarından arınıp temizlenebilir gibi geldi Şahin'e. Bütün peygamberlerin çoban olması bundandı demek. Koyun kendi masumiyeti ve durağanlığıyla insanın içindeki ritmin ayarlarını yeniliyordu.”¹²³

Şahin, köydeki bir kuşun Yusuf Yusuf diye öttüğünü söyler, o öttükçe kendini kuyuların dibindeki Hz. Yusuf gibi hisseder. Burada Hz. Yusuf kıssasına ve Hz Yusuf'un çektiği sıkıntılarla birlikte Şahin'in yaşadıklarına gönderme yapılmaktadır. İnsanlar, en çaresiz olduklarını hissettikleri anda kendiyle benzer durumda olmuş insanların hayatlarına tutunarak teselli bulmak isterler.

“Ayaklarındaki üşüme bütün bedenine yayıldı. Kuş, ‘Yusuf, Yusuf’ diye öttükçe, kendini kuyuların dibinde kalmış bir Yusuf gibi hissetti.”¹²⁴

Hafız Muhsin'in ders aldığı Arap Hoca'nın Kemerburgaz halkını nasıl etkilediği ve kendini nasıl sevdirdiğinden bahsedilir. Artık günümüz edebiyatında sevilmeyen, kötü imam tiplerinden ziyade sevilen imamlara, hocalara ve dini bütün insanlara da yer verilir.

---

¹²² Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.91.

¹²³ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.98.

¹²⁴ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.99.

“İçkinin su niyetine tüketildiği Kemerburgaz’da, Arap Hocanın uzun vaazlarından sonra camide saf tutulmaya başlanıyor. Herkes sevip sayıyor Arap Hocayı. Kursundaki öğrencileri, köy halkı yere göğe koyamıyor. Ramazan geldi mi ev ev dolaşiyor öğrenciler.”¹²⁵

Arap Hocanın rüya ile amel ettiği ve olanda hayır olduğunu düşünerek Allah’a tevekkül ettiği söylenir. İslam medeniyetinde inançlı insanın başına gelen her olayda dirayetli olması, isyan etmemesi, her zaman Allah’a tevekkül etmesi beklenir.

“Arap Hoca rüyaların hükmü altına girmiş bir âdem. Her daim, böyle oldu, demek ki hayırlı olan böylesiydi diyen kullardan.”¹²⁶

Arap Hocanın hayatından ve Gönenli Mehmet Efendi ile tanışıp onun maiyetine dâhil olmasından ve Gönenli Mehmet Efendi’nin çalışmalarından bahsedilir. Gönenli Mehmet Efendi, 1905’te Gönen’de dünyaya gelmiş, İslam âlimlerinden biridir. Asıl adı Mehmet Öğütçü’dür.

Muhsin Amca, ders aldığı Arap Hoca’nın hayatından bahseder.

“Çatalca’nın saz bostanı köyünde başlıyor imamlığa. Sonra İstanbul’a yakın köylerden birinde... Çilingir köyü denen bir yerde yapıyor imamlık. Derken Gönenli Mehmet Efendinin çalışma usulüne dâhil oluyor. Fatih Kızıtaşı’ndaki evinden çıkıp yürüye yürüye Hacı Hasan Camiine gidiyor. Giderken bir cüz bitiriyor ezberinden. Hacı Hasan Camii kiliseden bozma. Yetmiş seksen talebe var. Talebeye dar geliyor. Gönenli Mehmet Efendi, Kemerburgaz’daki Rumlardan kalma ilk mektebi Kur’an kursu olarak ayarlıyor...”¹²⁷

¹²⁵ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.130.

¹²⁶ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.133.

¹²⁷ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.134.

Yazar, yalnızca iyi imamlara değinmez; kötü imamlara da değinir.

“Camiden içeri adımını atar atmaz, başından aşağı kaynar sular döküldü. İmam yine gitmişti demek. Yerine köyün en cahil adamını bırakıp. Kur’an’da Fatiha suresinin yerini gösteremeyecek kadar cahil.”¹²⁸

Yazar, imamlığın devlet memurluğu şeklinde olmasını eleştirir. İnanç, gönül işidir ve insanlara hitap etmek sorumluluk ister. İmamlık makamına layık olmayan insanlar eleştirilir. Bu eleştiriler de çeşitli ilimlere vakıf, okumuş, kültürlü olan Hafız Muhsin’in dilinden nakledilir.

“İmamlık devletten maaşlı olunca böyle oluyordu işte... Ramazan ayında bile komşu köye maç etmeye gidiyor, cemaat sahipsiz kalıyordu. Oruç ağız maç eden adamda teravih kıldıracak takat nerede! Yalap şap. Ekten kökten. Tövbe Ya Rabbi.”¹²⁹

Namazı kıldırın insanın yaptığı yanlışları görmezden gelemeyen Hafız Muhsin, namazı bozmamak için kendisini zor tutar. Bilmenin verdiği sorumluluk ve bilinçle adamın yaptığı yanlışları ve cahil cesaretini görmezden gelmeye katlanamaz.

“Adam süphanekeyi bile okuyamıyordu. Fatiha ile birlikte Muhsin’in ayaklarının altından yer kayıp gitti. Başı döndü. Yüreği kabardı. Nefesi içine sığmıyordu. Patlayacaktı. Zammı sureye başlıyor adam. Hem de Kafirun suresini okumaya cüret ediyor. Duymamak en iyisi. Mana kayıp gidiyor. Duymamak en iyisi.”¹³⁰

Korku ve ümit dengesi, tasavvufta bir makamdır. İnsanın dünya ile olan ünsiyetini ayarlayabilmesi için bu makam dengesini kurması gerekir. Hem içinde bulunduğu durumdan korkmalı, her an kaybetme korkusunu içinde barındırmalı, hem de Allah’ın merhametinin sonsuzluğundan dolayı ümitli olmalıdır. Bu ikisinin dengesi iyi ayarlanmalıdır. Zira tamamen ümitli

¹²⁸ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.140.

¹²⁹ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.140.

¹³⁰ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.141.

olmak beraberinde rehaveti getirebilir. Tamamen korkmak da artık yapılacak bir şey olmadığı düşüncesini vehmedebilir.

“Havf ve reca makamı bu mu?! Secdeye gidiyor. Secde kavuşma anı.”¹³¹

Hafız Muhsin, Hz. Peygamber’in hadislerinden birini zikreder.

“Hiç âdeti olmadığı, yıllardır bir kadına asla uzun uzun bakmadığı halde ‘Kibirliye kibir sadakadır’ hadisine sığınıp gözünü dikti kadına.”¹³²

İslam dininde ölen insanların ruhu için Fatiha suresi okunur. Burada da bu dini ritüele değinilir.

“Fatiha istedi ruhu besbelli. Fatiha’yı okuyalım emme velâkin bu kısmı sildirelim. Besmeleyi de kasede aldırmamalı... Bir de Türk gibi başla Alman gibi bitir derler. Türk gibi de başlayamadık.”¹³³

Şahin’in amcası Muhsin, köyde Hafız Muhsin olarak bilinmektedir. Dini bütün bir Müslüman olduğundan, dini vecibeler konusunda hassas olarak yaşamını sürdürmektedir.

“Eskilerin Halim’e çağırışlardı. Onun başında Yasin okumuştuk birkaç arkadaş. Oradan geldikten sonra... Sonrası yok. Demek yirmi gündür elimi Mushaf’a sürmedim ha! Musa’nın kıssasının anlatıldığı sayfayı çevireyim. Taha Suresi. Euzubillahimineşşeytanirracim...”¹³⁴

Şahin’in annesi, Şahin’i sakinleştirmek için dedesinin Hz. Peygamber ile ilgili anlattığı şeylere değinir.

“Deden, ‘Efendimiz şifa için sülük vurundu’ diye anlatır sen hiç duymadın mı? Allah onları bunun için yaratmış. Onlar fazla kanı, bize kötü olan kanı çekip alacaklar.”¹³⁵

¹³¹ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.141.

¹³² Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.143.

¹³³ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.147.

¹³⁴ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.163.

¹³⁵ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.194.

Müslümanlar, istedikleri şeyler için dua etmenin haricinde dualarının makbul olması için kutsal kabul ettikleri sayılar adedince sûre okur, zikir çeker veya Hz. Peygamber için salavat çekerler. Allah'ın isimleri zikir olarak çekildiğinde sayılar, ebced hesabına göre belirlenir. Burada köyde, dua ve zikir için Kör Hamide diye birine gidildiğinden bahsedilir.

“Arada sınava girecek gençler de Kör Hamide'ye uğrar; daha onlar, bizim için salati teficiye çeker misin, kırk Yasin okur musun diye sormadan, o nereyi kazanmak istediklerini soruverirdi. Gelenlerin çalışkan mı tembel mi olduklarını anlar; sen kazanamazsın demek yerine 500 tefriciye ben okuyayım 500'ünü de sen oku derdi.”¹³⁶

Hamideba diye isimlendirdikleri kişinin konuşmasından bir örnek aşağıda sunulmuştur. Zihnin dehlizlerinde geçmişin köklü kırıntıları ve bugünün birikimleri harp halindedir. Bu harple başa çıkamadığımızda veya çoğu zaman başa çıkmak istemediğimizde bu harpten kendimize göre bir sentez oluştururuz.

“ ‘Allah bir aileyi koruyacak oldu mu o aileye ya bir kambur ya bir topal, ya bir ama verir. Ben bu köye verilmiş bir hediyeyim. Allah, kulu kula vekil kılar.’ Bu noktada üç yıl yatılı Kur'an kursundaki öğrendikleriyle kendini bildi bileli kulağında gezdirdiği radyonun konuşmaları birbirine girer; ortaya yarısı tasavvuf, yarısı pozitif-sosyolojik yorum olarak karışık bir hayat felsefesi çıkardı.”¹³⁷

Burada kaza ve kader inancına olan teslimiyet görülür. Ölümün tarihinin ne olursa olsun değişmeyeceği vurgulanır.

“Kendi cenazesini görmüş gibi hüzünlenirdi. ‘Aman ecel geldi ne çare! Gerisi bahane.’”¹³⁸

---

¹³⁶ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.213.

¹³⁷ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.215.

¹³⁸ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.216.

Alevilerin tavşan eti yememesine değinilir.

“Şahin ne sofraya otururdu, ne hayvanı yüzen bıçakla kesilmiş ekmekleri yedi. Babası tavşan yahnisinin suyuna ekmeğini batırırken tıslardı: ‘Adı Şahin olmasaydı bari. Alevi misiniz siz be tavşan etine burun kıvrıyorsunuz?’”¹³⁹

Şahin, babasının insanlarla ilişkilerini sorgularken dini ritüellerini de sorgular. Neden namaz kılmadığını, hacca gitmek gibi bir niyetinin olmadığını düşünür. Bu düşünceler babasını yargılamaktan çok davranışlarını anlamlandırmak içindir.

“Babası niye namaz kılmıyor. Hacca gitmek gibi bir niyeti hiç yok.”¹⁴⁰

Şahin, rüyasında Şaban’ın annesi için Kur’an okuduğunu görür. Rüyasında da Şaban’ın annesine daha yakın olduğunu bilmek onu sinirlendirir.

“Rüyasında bile annesine Kur’an okuyanın Şaban olması, annesinin dönüp Şaban’a laf anlatması, içindeki ürpertiye zonklamaya çeviriyor.”¹⁴¹

Halvetiyye tarikatının bir kolu olan Cerrahi kolunun bahsi geçer.

“Cerrahi tekkesine götürmüştü beni. ‘ Bana anlatamıyorsan Sefer Babaya anlat rüyalarını. Haftada iki gün, insanlar gördükleri rüyayı yordurmak için burada beklerler.’... Nihayet Hoca Efendi daldığı dünyasından mahmur bir şekilde uyanmış gibi ‘Rüyalarınızı suya anlatın!’ dedi. ‘ Üç ihlas bir Fatiha okuduktan sonra suya anlatın. Hayırdır inşallah.’ ”¹⁴²

¹³⁹ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.232.

¹⁴⁰ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.236.

¹⁴¹ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.237.

¹⁴² Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.248.

Muhsin, Şahin'in dedesi ile ilgili hac merasimlerini anlatır.

“Adının esasında Can değil de Ali olduğunu o öldükten sonra öğrendiği Hacı Can Dedesini. Dedesi hacca gitmeden önce civar köylerdeki arkadaşlarını çağırarak bütün köye pilav dökmüştü... Daha önce Kâbe yollarına varıp da dönmüş hacılar, Şahin'in dedesini ortalarına alarak köyde bir tur attırıp söğütler içinden geçerek musalla taşında dua okumuşlardı.”¹⁴³

Yazar, burada yalnızca romanın ismini zikretmez; aynı zamanda insanların neden kendisini bir yere ait hissedemediklerini vurgular. Ruhumuzun içinde bulunduğu boşluk, bizi hiçbir yere doğru yolculuğa çıkarır. Kendimizi hakiki manada bulduğumuzda bir yere ait olduğumuzu hissedebiliriz.

“Kalbim kendine varmadıkça hiçbir yerdeyim.”¹⁴⁴

---

¹⁴³ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.313.

¹⁴⁴ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.320.

2.1.6. Hiçbir Yer Romanının Genel Değerlendirmesi

2.1.6.1. Hiçbir Yerde Olmak

Hiçbir Yer romanı, Afyon'un bir köyünde dünyaya gelen liseyi Afyon'da, üniversiteyi İstanbul'da okuyan ve İstanbul'da akademisyen olan Şahin'in etrafını kuşatan sorunlara karşı içine kapanıp köyüne geri dönmesini konu edinir. Üniversitede kendisine hep destek olan çok sevdiği hocası İhsan Hoca, vefat eder; nişanlısı Müjgan, geçirdiği bir kaza sonucu yüzü yandığı için Şahin'i görmek istemez. 'Tenezzüh mekânları ve istasyonlar' adlı bir doktora tezi hazırlayan Şahin'in üniversitede güvenebileceği kimse yoktur. Çok sevdiği insanlar hayatından çıkınca kendi yalnızlığı ile başa çıkamaz ve içine kapanır. İçinde bulunduğu duruma çözüm bulabilmek için köyüne geri döner. Şahin'in babası Halil Ağa, oğlunun geri dönmesini istemez. Şahin, dünyanın çilesinden Muhsin Amcasının anlattıklarının koynuna sarılır. Onun anlattığı anılar, okuduğu dualarla hayata tutunmaya çalışır. Şahin karakteri, dünya hayatı ile manevi hayatı arasında sıkışıp kalan, iç huzuru bulamayan bir karakterdir. Modern zaman, insanın akıp giden zaman karşısında etrafındaki dünyalık işlere ve zevklere ayak uydurmasını örgütler. Bu ayak uydurmaya yetişemeyen ya da modern hayatın getirdikleri altında ezilen insan, hastalık ya da ölüm gibi çare bulamadığı sıkıntılarla karşılaştığı zaman direncini kaybeder. Çünkü dünyaya ayak uydurmak üzere örgütlenir ve onu bu zaman diliminde sağlamlaştıracak manevi hayatı es geçer.

Osmanlının son dönemindeki medeniyet çırpınıları ile birlikte, insanların geri kalmamak için gösterdikleri çaba ve arayış, zaman zaman dinden uzaklaşılması gerektiğini düşündürmüştür. Bunda batıdaki pozitivist düşünce ve kiliseden uzaklaşma tesirli olmuştur. Ayrıca Avrupa, sanayide gelişerek ekonomisini yükseltmiştir. Bununla birlikte toplumumuzun belli kesimlerinde dini ritüellere karşı ilgisizlik ve fenni ilimlere yönelme başlar. Burada yazar, cumhuriyet döneminde yaşadığımız buhranı ve geçiş evresini

bir cümle ile ifade eder. ‘Ezani saatten mekanik saate geçişin başlangıcı trenler.’

“Trenlerin zaman anlayışını değiştirdiğine dair tutulmuş notlar yarım odadaki masaya emanet edilmiş. Ezani saatten mekanik saate geçişin başlangıcı trenler. Trenler geçip gittikleri coğrafyalarda saatleri ayarlama ayarlama yol alıyor.”¹⁴⁵

Mustafa Balcı, “Müslümanlar şöyle bir açmazla karşı karşıyadır modern hayatı yaşarken: bir tarafta yaşadıkları gezegeni bir anlamıyla; kötü, pis, alçak olarak tavsif eden kitapları ve ‘Dünya zevklerini gözden düşüren, ölümü sık sık anın’ diyen Peygamberleri, diğer tarafta ise manevî olan ne varsa dışarıda tutulması gereken ve yaşamaya zorlandıkları bir hayat tarzı!”¹⁴⁶ der.

Modern dünyanın getirdikleri karşısında bocalayan insan tipleri pek çok romanda konu edinir. Ahmet Hamdi Tanpınar’ın Saatleri Ayarlama Enstitüsü buna örnek gösterilebilir. Mustafa Kutlu hikayelerinde, modern zamanda zorlanan Müslüman kimselerin arafta kalmışlık duygusunu en iyi yansıtan yazarlardandır. Fatma Barbarosoğlu da ilk romanı olan ‘Hiçbir Yer’ de manen çöküntüde olan dünyanın hengâmesine direnç gösteremeyen Şahin karakteriyle bu duruma örnek teşkil eder.

2.1.6.2. Köy-Şehir İkilemi

Hikâyenin bir kısmı Afyon’un Sinanpaşa ilçesinin bir köyünde geçen roman, alışlagelmiş köy romanlarından farklıdır. Yaşadığı sıkıntılar sonucunda toparlanmak için köyüne dönen Şahin, bir yandan Muhsin Amcası’nın manevi desteği ile toparlanırken, bir yandan da köyün durumu tasvir edilir. Bu köyde yaşayanların birçoğunun akrabaları şehirlerde, İstanbul’da, hatta Almanya’dadır. Şehirden gelenlerle köylüler arasındaki

¹⁴⁵ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.43.

¹⁴⁶ Mustafa Balcı, “Hiçbir Yer romanı için sosyolojik bir okuma denemesi”, Edebistan, 1 Ekim 2007. <http://www.edebistan.com/index.php/mustafabalcı/%E2%80%9Chicbiryer%E2%80%9D-icin-sosyolojik-bir-okuma-denemesi/2007/10/>

kültürel değişim gözler önüne serilir. Köydeki kızlar, dışarıdan gelenlerin kıyafetlerine özenirken; dışarıdan gelenler de köydekiler gibi giyinerek köy hayatına dair tecrübe edindiklerini düşünür. Romanda köyde ve şehirde yaşayan insan psikolojisine dair ciddi tespitler görülür.

Turistik gezilerde gidilen yerlere özgü yiyecek ve giyecekler denenmek istenir. Burada da köye gelen kızların, şalvar giyme isteğinden bahsedilir. Köylü kızlarla şehirli kızlar kıyafetlerini değiş tokuş edip denerler. Bu esnada belki bir anlığına da olsa kızlar, diğerinin yerinde olsaydım nasıl olurdu diye aklından geçirir. Ancak kıyafet değişikliği ile hayatlar da değişmiş olmuyor.

“Köye gelen kızlar ille şalvar giymeye özenirler. Biraz önceki pantolonlu kızla bu şalvarlı kız elbiselerini değiş tokuş etmiş olmalı. Elbiselerini değiş tokuş etmiş olanlar hayatlarını da değiş tokuş etmiş oluyor mu?”¹⁴⁷

Köye giden çocukların dışarıda daha özgür olduğuna, apartmanlar arasındaki hayattan kurtulup kendilerini sokağa saldıklarını söyler. Hakikaten kırsal kesimlerdeki çocukların özgürlük alanı daha geniştir. Ancak her nedense şehirde olanların kendine olan özgüveni daha gelişmiş olur.

“Köye gelen çocuklar, gençler, beton yüzlü hayattan kurtulmuş olmanın hürriyetini tadar. Zile basmadan içeri girmenin. Çeşme başlarında sularla eğleşmenin. Merkep sırtında kırlarda dolaşmanın. Gruplar halinde köyün bir ucundan bir ucuna akıp, dağlarda rüzgâra meydan okumanın sefasını sürerler. Şehirde köye gelen her ergen, kendini Dadaloğlu zanneder. Köroğlu zanneder. Çünkü başka hiçbir yerde sesinin böylesine gür olduğunu keşfetmemiştir.”¹⁴⁸

---

¹⁴⁷ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.123.

¹⁴⁸ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.123.

Köydeki kadınlar, köydeki işlerden sıkıldıklarından ya da şehir hayatına özendiklerinden kızlarının şehre gelin gitmelerini isterler. Evlenmek isteyen erkekler ile ilgili iki seçenek ortaya konulur. Ya şehre gidilip işe girilecektir, ya da Doğu ve Güneydoğu bölgelerinden başlık parasıyla gelinler getirilecektir.

“Kızların şehre gelin gitmesini isteyen, anaları. Kendisine benzeyen bir hayatı olmasın diye. Sığırın sıpanın, koyunun kuzunun, orağın çapanın içinde bir hayatı olmasın diye her görücüye gelen ile pazarlık yapılıyor. ‘Oğlun şehre gitsin. Bir fabrikada işe girsin. Ondan sonra nişanı yaparız.’ Evlenmek isteyenler için iki şık var. Ya şehre gidip sigortalı bir işe girilecek. Ya da öküzden inekten satılıp Azerbaycan’a ya da Doğu’ya, Güneydoğu’ya gidilip otuz cumhuriyet altını başlık edilip, dili diline uymaz töresi töreni bilmez gelinler getirilecek.”¹⁴⁹

Yazar, artık devrin değiştiğini şehirdekilerin bile iş bulamayıp köye avdet ettiğini söyler.

“Son üç yıla kadar şehirden iş bulunuyordu. Üç yıldır, işi olanlar bile işsiz kalıp köyün kapılarına dayanıyor.”¹⁵⁰

Şahin, hayatında büyük yer tutan İhsan hocanın ölümü ve Müjgan’ın geçirdiği kazadan sonra kendini bir yere ait hissedemez. Geçmişe sığınabileceğini ya da içindeki soruların cevabını geçmişte bulabileceğini düşünerek köyüne gider. Ancak daldığı boşluktan çıkması o kadar da kolay olmaz.

“Arafta kalanlar hiçbir yeredirler. Hiçbir yerde olanlar ne söz söyleyebilirler, ne söylenmiş sözlere cevap verebilirler. Hiçbir yerde olmak, dokunmadan yaşamak demektir. Hiç kimseye, hiçbir şeye dokunmadan yaşamak.”¹⁵¹

---

¹⁴⁹ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.124.

¹⁵⁰ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.124.

¹⁵¹ Barbarosoğlu, *Hiçbir Yer*, s.124.

2.2. Uzak Ülke: Fatma Aliye

2.2.1. Olay Örgüsü

Türk edebiyatının ve İslam coğrafyasının ilk kadın yazarı olarak tanınan Fatma Aliye Hanım'ın hayatı ile ilgili yazılan, aynı zamanda bizi tarihin derinliklerinde gezdiren biyografik bir romandır.

'*Dip Hikâye*', yazarın romana başlamadan önce sunduğu bir girizgâh kısmıdır. Bu kısımda yazar, Fatma Aliye'nin hayatı ile ilgili ufak bir özet sunar. Mümin bir âlime olarak muasır medeniyetler içinde Osmanlı kadınına yer aradığını ifade eder. 1926'dan öldüğü tarih 1936'ya kadar evden kaçan kızı İsmet'i arar. Fatma Aliye, babası Ahmet Cevdet Paşa'dan kalan mal varlığını kızı İsmet'i bulmak için harcar; ancak izine rastlayamaz. Kızı, rahibe olmuştur ve ailesi ile bir araya gelmez. Rahibe İsmet Topuz'un Türkiye Cumhuriyet'i ilahiyat profesörleri ile Tunus'ta çekilmiş fotoğrafı yadigâr kalır. Ailesi ile ilgili konuşmayı hiç istemez ve kimse ailesi ile ilgili konuşmaz.

Giriş kısmından sonra yazar, romanın ilk bölümünü 'okumak' ve 'yazmak' şeklinde isimlendirerek başlıklara ayırır. Bu başlıklar bünyesinde de çeşitli yılları alt başlık olarak verir. Verilen yıllarda Fatma Aliye'yi ve Osmanlı Devleti'ni ilgilendiren olaylarla ilgili bilgiler verip, Fatma Aliye'nin hayat hikâyesini ve ruh dünyasını bize sunmaya çalışır. İkinci bölümü ise yazar, 'kilitli kalmak' başlığı altında toplar. Bu kısmın alt başlıklarında bu çalışmayı yaparken, Fatma Aliye'nin izini sürerken yaşadıklarına yer verir. Biz de olay örgüsünü aktarırken ilk bölümdeki yılları belirterek ve ikinci bölümdeki alt başlıklara yer vererek bir yol izleyeceğiz.

İlk bölüm '*Okumak*' başlığı ile başlatılır. Bu başlık altındaki yıllarda Fatma Aliye'nin okuyup kendini geliştirme süreci anlatılır.

1862: Fatma Aliye, 1862 yılının Ekim ayında dünyaya gelir. Bu kısımda yazar, Fatma Aliye'nin doğumunu hikâyeleştirir. Fatma Aliye'nin annesi Adviye Hanım doğum sancıları çekerken, babası Ahmet Cevdet Paşa

da dışarıda Mushaf okumaktadır. Fatma Aliye, doğduktan sonra, Ebe bebeği yıkarken ‘aklı güzel olsun’ diye temenni de bulunur. Kızlar için genellikle ses ve talih güzelliği dilenirken, Fatma Aliye için ‘aklı güzel olsun’ diye dua edilir. Ahmet Cevdet Paşa, bebeğin kulağına ismini okur. Ebe, Lofça’dan gelen misafirleri loğusa Adviye Hanım’ın yanına almak istemez. Nazar değmesin diye küçük bebeğin saçı ile Adviye Hanım’ın saçından bir teli mangala atar. Adviye Hanım, böyle batıl inançlara Ahmet Cevdet Paşa’nın kızdığını söyler. Fatma Aliye Hanım’ın doğumuna değindikten sonra 1864 yılına geçilir.

1864: Fatma Aliye iki yaşındadır. Ağabeyi Ali Sedat, Fatma Aliye ve Adviye Hanım, İstanbul’daki yalıdadırlar. Ahmet Cevdet Paşa, Bosna teftişine gitmiştir. Yazmayı yeni öğrenmiş olan zevcesi Adviye Hanım kendisine mektup yazar. Ahmet Cevdet Paşa, bundan dolayı çok mutludur. Kendisi de çocuklarını ve eşini çok özlemiştir. Mektuba hemen cevap yazmaya koyulur. Çocuklarının sureti zihninin aksine düşer. Oğlu Ali Sedat’ın Kur’an’da ilerlediği haberine çok sevinmiştir. Evdekilere alacağı hediyeleri düşünür. Adviye Hanım’ı yapmış olduğu harcamaların fazlalığından dolayı nezaket çerçevesinde ikaz ettikten sonra iyi temennilerle mektubunu sonlandırır.

1865: Fatma Aliye, üç yaşındayken Halep’e gider. Aynı yıl İstanbul’da çıkan Hocapaşa Yangını’ndan habersizdir. Fatma Aliye’ye harem ile selamlık arasındaki geçidin ne kadar tehlikeli olduğu anlatılır. Haremdekiler, Fatma Aliye’nin haremde durmak yerine selamlığa geçmesini istemezler ve korku hikâyelerinden bir duvar örmeye çalışırlar. Üç yaşındaki Fatma Aliye, Halep’te pederinin kahvecisi Süleyman Ağa’ya sığınır. Süleyman Ağa’nın yanına gidip, aklına gelen soruları sorar. Meraklı bir kızıdır. Cevdet Paşa’yı ziyarete gelen İngiliz Konsolosu Mösyö Eskin, Fatma Aliye’nin zekâsının farkına varınca onunla sohbet etmeye başlar. Mösyö Eskin ile Fatma Aliye arasındaki sohbet dilden dile dolaşır. Bir gün Fatma Aliye, Mösyö Eskin’in yanında otururken, korkunç bir şey olmuş gibi

durmaktadır. Mösyö Eskin ne olduğunu sorunca, Fatma Aliye, Mösyö'nün gayri Müslim olduğu için cehennemde yanacağını düşünüp üzüldüğünü söyler. Mösyö, Cevdet Paşa'yı çocuklara böyle şeyler anlatmamaları noktasında uyarır.

1868: Fatma Aliye, ne zaman okuma yazma öğrendiğini hatırlamaz. Ağabeyi Ali Sedat'ın eğitimi için gelen hocaların meclisine girerek kendisini geliştirir. Beş yaşındayken, Kur'an'ı baştan sona kadar okumuştur. Mızraklı İlmihal'i, Mevlid-i Şerif'i okumaya başlar. Yaşlıları ile oyun oynamaya, eğlenceye yanaşmayan Fatma Aliye kendisini harflerin dünyasına, ilim dünyasına adar. Advıye Hanım, altı yaşındaki kızının kitap okuduğunu görünce onu Cevdet Paşa'nın yanına götürür. Cevdet Paşa, kızının okumasını sınava tabi tuttuktan sonra bu duruma çok sevinip, onu ödüllendirmek ister. Avucuna para bırakır; ancak Fatma Aliye, mükâfat derdinde değildir. Daha fazla kitap okumak için yanıp tutuşmaktadır. Paraları oraya bırakıp gider. Konağa gelen yatılı öğrencilerin kitaplarını okur. Konakta cümbüş varken kendisi bu fırsattan istifade öğrencilerin masalarında bıraktığı kitapların dünyalarına dalar.

1872: Fatma Aliye, on yaşındadır. Üç yıldır Cevdet Paşa'nın konağına gelip, kendisine tarih, coğrafya, edebiyat, felsefe okutan Hoca Mustafa Efendi vefat eder. Hocasının vefatından sonra eskiden beri görüştükları; ancak pederlerinin tayini sebebiyle Girit'e gidip tekrar İstanbul'a geri dönen dostlarının kızları ile görüşmeye başlar. İki kız kardeş, piyano ve resme meraklıdır. Advıye Hanım, sürekli kitap okuyan kızının durumundan endişeli olduğu için bu iki kız kardeşle görüşmesinden memnundur. Fatma Aliye'ye de piyano dersleri aldırırlar. Ancak Fatma Aliye, dostlarının evinde gördüğü Fransızca kitapları okuma merakı içerisinde. Bu kitaplara bakarak Fransızca alfabeyi çözmeye çalışır. Rüyasında Fransızca alfabedeki harflere ses verdiğini görür; uyanınca ihtiyar sütbabasına Fransızca alfabe kitabı alması için ısrar eder.

Fatma Aliye, aslen İngiliz olan Refika Hanım'dan piyano dersleri almaya başlar. Refika Hanımla piyano dersi yaparken muhabbetleri esnasında bazı kelimelerin Fransızcasını sorup öğrenmeye çalışır. Böylelikle elli kadar Fransızca kelime öğrenir. Ders yaptıkları bir gün, dersten sonra Fatma Aliye'nin odasına çıkarlar. Fatma Aliye, Fransızca alfabe kitabını gösterir. Adviye Hanım, Arapça ve Farsça öğrenilmesine karşı değildir; ancak gâvurların dilini öğrenince dinini de öğrenip değiştireceğini düşünür. Fatma Aliye, gizli olarak Refika Hanım'la Fransızca çalışır. Kimsenin gelmeyeceğini düşündüğü bir gün salonda Fransızca kitap okurken Ahmet Cevdet Paşa, odaya girer. Fatma Aliye ne söyleyeceğini bilemez. Ahmet Cevdet Paşa, kızının Fransızca okuyabildiğini görünce Fransızca bir hoca tutulmasını uygun görür. Fatma Aliye, boşuna korktuğunu düşünüp bu duruma çok mutlu olur.

1875: Fatma Aliye, hukuk ve tıp tahsil etmiş olan İlyas Matar Efendi'nin 1872-1875 yılları arasında üç yıl boyunca talebesi olur. İlyas Matar Efendi, Cevdet Paşa'nın konağındaki çocuklara ders anlatır, Fransızca öğretir. En hakiki öğrencisi Fatma Aliye'dir. Hem Fransızca konuşmayı öğretir hem de çeviriler yaptırır. Bu arada Aliye'ye ders vermesi için Darülmuallimat'ı ikincilikle bitiren bir bayan hoca bulunur. Fatma Aliye, bu hocadan pek hoşnut olmaz. Sorduğu soruların cevabını hoca hanımın verememesi ve el yazısının kötü olması Aliye'yi bu hocadan soğutur. Bir gün biraderi, kendisi için fazla olan kitaplardan birkaçını Fatma Aliye'ye verir. Bu kitaplardan biri Ahmet Mithat Efendi'nin Letaif-i Rivayat'ı da verir. On üç yaşındaki Fatma Aliye, bundan sonra Ahmet Mithat Efendi'nin kitaplarını takip eder. Babası Ahmet Cevdet Paşa'nın tayini Yanya'ya çıkınca Fatma Aliye'nin öğrenme şevki biraz kırılır. Sanki babasına ne kadar başarılı olduğunu göstermek için gayret eder gibidir. Babasından uzakta olmak onu fazla üzer. Bir gün çalışma odasında babasına Fransızca mektup yazar. Annesinin odaya girdiğini fark etmez. Annesi, neden Türkçe değil de Fransızca mektup yazdığına anlam veremez ve başka birine yazdığı

ihtimalini de değerlendirir. Mektubu İlyas Matar Efendi'ye okuttuktan sonra gönderirler. Fransızca Fatma Aliye ve annesi Advie Hanım arasında bir set gibidir.

'1875' tarihinin ikinci kısmında Cevdet Paşa'nın nezdinde Fatma Aliye'nin daha önemli bir yeri olduğuna değinilir. Kardeşleri Emine Semiye ile Ali Sedat da bunu hissetmiş olacaklar ki Fatma Aliye'ye karşı kıskançlık gösterirler. Cevdet Paşa, evlatları arasında ilme aşık Fatma Aliye'nin ayrı bir yeri olduğunu belli etmemek için elinden geleni yapar. Fatma Aliye'nin kendisine yazdığı mektuba karşılık Cevdet Paşa, eşine hitaben bir mektup yazar.

Üçüncü kısımda, Fatma Aliye babası Cevdet Paşa'nın kendilerini Yanya'ya davet etmesinden hoşnut olur. Vapur seyahatiyle Yanya'ya gidilecektir. Mühim eşyalarını yanlarına alırlar. Fatma Aliye, Biyanki Kamusunun olmamasından yakınır. Ücreti Advie Hanım'a fazla gelir. Vapur yolculukları sırasında Fatma Aliye, Fransız bir kadınla Fransızca konuşur. Konuşabilmiş olmaktan dolayı mutludur.

1878: Yazar, 1877-1878 Osmanlı- Rus Savaşının Müslümanlar üzerinde bıraktığı izlerden bahseder. Plevne ve şıpka mevkiilerinde yaşanan olaylara değinir. Plevne kahramanı olarak bilinen Gazi Osman Paşa'nın yeğeni Faik de savaşta mücadele eder. Faik Paşa'yı, at arabasının arkasında bulunan samanların arasına saklayıp yardım getirmesi için gönderirler. Yolda Bulgarlar, arabanın yolunu keser ve samanlar içinde birisinin olup olmadığını anlamak için dipçik batırırlar. Hiç ses gelmeyince arabanın devam etmesine izin verirler. At arabasını kullanan kişinin de samanlar arasındaki Faik Paşa'dan haberi yoktur. Menzile vardıktan sonra samandan sızan kanları görünce birinin olduğunu anlar. Faik Paşa, ölümden döner. Padişahın Kolağası Faik Bey olarak, bir yıl sonra Fatma Aliye Hanım ile evlenir.

1879: İlk kısımda Fatma Aliye'nin evlenmesinden bahsedilir. On yedi yaşındaki Fatma Aliye, kendisinden dokuz yaş büyük Faik Bey'le evlenir. Babası böyle uygun gördüyse üzerine söylenecek sözün olmadığını düşünür. Sonuçta babası, kendisinin ilim aşkını bilmektedir. Seçtiği insan da bu minvalde biridir diye düşünür.

İkinci kısımda Fatma Aliye'nin evliliğinin seyri hakkında bilgi ediniriz. Faik Bey, bayanların roman okumasına karşıdır. Hanımların ahlakında olumsuz etkisi olduğunu düşünür. Fatma Aliye, bunda da bir hayır olduğunu düşünerek, kimseye bir şey söylemez. Okuma ve yazma faaliyetlerini gizli gizli yapar; okuyamadığı zamanlarda da zihnindekileri tekrar eder. Evliliklerinde on bir yıl geçmiştir. Faik Bey'in on bir ay süren Konya görevi ve Fatma Aliye'nin doktorların ümitsiz dediği hastalığı yenmesi ikisini düşünce ikliminde buluşturur. Faik Bey, artık kitap okuyan kadınlara karşı değıldir ve eşiyile okuduğı kitapları paylaşır. İkisinin de sevdiği yazar Georges Ohnet'in Volonte adlı eserinin tercümesinde yarar olduğunu düşününce, Faik Bey de onu tasdik eder. Dünyalar sanki Fatma Aliye'nin olur.

“1879 Paris” başlığı altında Fatma Aliye ile aynı tarihte (19 Ekim 1862) doğmuş olan Rahibe Marie'nin hikâyesine değinilir. İkisinin hikâyesini amaçları yolunda gösterdikleri azim noktasında bütünleştirir.

‘Okumak’ kısmından sonra *‘Yazmak’* kısmına geçilir. *‘Yazmak’* kısmı, 1890 tarihinden itibaren başlar.

1890: Fatma Aliye, Georges Ohnet'in ‘Volonte’ adlı eserinin Fransızca tercümesini ‘Bir kadın’ imzasıyla yayımlar. İnsanların yapmış olduğu yorumları, eleştirileri uzaktan izler. Herkes bir kadının çeviri yapacak derecede Fransızca bilmesine şaşırır. Fatma Aliye, Fransızca sevdasını çocukluğundaki bir olaya bağlar. Küçük bir kızken babası misafirleri ile otururken, Fatma Aliye de oradadır. Babası salondan çıktıktan sonra odada bulunanlar Cevdet Paşa'nın Fransızcasının yetersiz olduğunu

düşündüklerini söyler. Fatma Aliye'nin içine Fransızca aşkı bu olaydan sonra düşer. Fatma Aliye, Volonte'nin tercümesi Meram'dan sonra 'Muhadarat' adlı romanını yayımlar.

1893: İlk kısımda Fatma Aliye'nin, babası Ahmet Cevdet Paşa'dan tarih ve felsefe dersleri aldığını öğreniriz. Kızı Ayşe'nin hastalığı sebebiyle sabaha kadar uyumadığı bir gün dersine yine de gitmek istemesi üzerine, Faik Bey babasının kendisini hoş göreceğini hatırlatır. Ancak Fatma Aliye Hanım, ilim öğrenme hususunda oldukça hassastır ve 'İlim ertelemeye gelmez' düşüncesindedir.

İkinci kısımda Fatma Aliye'nin Şikago sergisine davet edildiğine değinilir. İlk Türk kadın muharrir olarak çağırıldığı davete gidip gitmemekte kararsızdır. Fatma Aliye, ara sokaklarda yürürken bir kadının oğluna bağırmasını duyar. Kadının tiyatro perdeciliği ile ilgili söylediği olumsuz şeyler, Fatma Aliye'yi seyretmek ile seyirlik pozisyonda olmak mevzuları üzerine düşündürür. Seyirlik olmanın hoş bir durum olmadığına karar verir ve Şikago'ya gitmez. Ayrıca İspanya Kraliçe'sinin, kendisiyle görüşmek için gönderdiği gazeteciyle de görüşmeyecektir.

1895: Ahmet Cevdet Paşa, bir süredir rahatsızdır. Odanın içinde herkes Ahmet Cevdet Paşa'nın gözünün içine bakmaktadır. Ahmet Cevdet Paşa, yattığı yerden abdestini aldıktan sonra ruhunu teslim eder. Ahmet Cevdet Paşa'nın ölümü herkeste derin bir hüzne sebep olur. Fatma Aliye ise içindeki acıyla kalemine yüklenir. Ahmet Cevdet Paşa'nın ölümü üzerine tarih düşer.

1897: Babasının ölümü üzerinden iki yıl geçmesine rağmen Fatma Aliye, kendisini düşünce yetimi olarak hisseder. Babasının varlığı ilim öğrenme aşkı için önemli bir etken, yazması için de mühim bir destektir. Fatma Aliye, kendisini düşüncenin ikliminde yetim hisseder.

Fatma Aliye, İstanbul'un güzide hanımları ile bir araya gelir. Amacı Cemiyet-i İmdadiye adıyla bir dernek kurmaktır. İnsanların gönlüne nasıl tesir edeceğini düşünür. Babasının yaptığı gibi Mesnevi'den tefe'ül açmayı düşünürken önüne çıkan Tezakir'in sayfalarında gezinir. Bursa depreminin anlatıldığı satırlarda dolaşır. Müşkül durumda olan kendi insanlarımıza ecnebilerden önce ulaşmak gerektiğini düşünür. Kırım Savaşı sırasında Filibe'de Zehra adında bir kadının bütün malını satarak orduya bağışladığı hatırına gelir. Hanımlara da aynı yolda ilerlemeleri gerektiğini, annesinden yadigâr pırlanta gerdanlığı ortaya koyarak ifade eder. Böylelikle bu toplantıdan sonra Cemiyet-i İmdadiye oluşturulur.

1900: Faik Paşa, Fatma Aliye'ye Osman Paşa'nın Plevne'de göstermiş olduğu üstün çabadan, kahramanca mücadelesinden bahseder. Fatma Aliye, iki kızıdan sonra Allah bir erkek evlat bağışlarsa ismini Cevdet Osman koyacağına karar verir. Osman Paşa'nın askeri dehası ile Cevdet Paşa'nın ilminin oğlunda tecelli edebileceğini düşünür.

1908: Fatma Aliye'nin ikinci kızı Ayşe, hocası ile evlenir. Fatma Aliye, diğer kızları İsmet ve Nimet'in evde ders almasını istemez. Ayşe'nin hocası ile evlenmesini hiçbir zaman affedemez. Ayşe, Halide Hanım'ın da hocası ile evlendiğini söyleyerek annesini yatıştırmaya çalışsa da Fatma Aliye, düsturunu belirleyecek olanın Halide Hanım olmadığını düşünür. İstişarede bulunmak için arkadaşı Şair Nigar Hanımın evine gitmek ister. İnsanın evladıyla imtihan olmasının ağır olduğunu düşünür. Bir yandan da kardeşi Emine Semiye'yi düşünür. Emine Semiye'nin, babası Ahmet Cevdet Paşa'yı yargılayan ifadelerini okumaya katlanamaz. Kızı İsmet, huzursuz bir çocuktur. Onun huzursuzluklarının bir gün geçeceğini ümit eder; ancak bir yandan da teyzesi Emine Semiye'ye benzemesinden korkar.

İkinci kısımda, Fatma Aliye'nin 'Cevdet Paşa ve Zamanı'nın ikinci cildini yazmaya uğraştığından bahsedilir. Çalışma masasını pencerenin önüne çekmeyi düşünürken Dürrinigar Kalfa, kahve getirir. Bir yandan da

Cemile Sultan'ın çok sevdiği torunu Prenses Mevhibe ile ilgili dedikodu yapmaya hazır laflar eder. Fatma Aliye buna fırsat vermez; ancak Osmanlı kadınlarının aşkın elinde oyuncak olmalarını hazmedemez. Ne zaman bu hale gelindiğini düşünür. Bu düşünceler arasında hangi çalışmaya devam etmesi gerektiğini bilemez. Bir yandan 'Enîn' romanını yazmaktadır. Bir yandan da inkılâp ile ilgili yazacağı makaleyi düşünür. Terakkiyat ve tesettür ile ilgili epeyce yazmıştır. Tesettürün kadınların kendini geliştirmesine, toplumun ilerlemesine mani olmadığını defalarca vurgulamıştır.

1912: Balkan Harbi'nin olduğu senedir. Mahmut Muhtar Paşa'nın refikası Prenses Nimet, Hilal-i Ahmer'in Kadınlar Şubesi Başkanı sıfatıyla Derülfünun binasında kadınlar mitingi düzenler. Orada 'İslam hanımlarının yüz akı' olarak isimlendirdiği Fatma Aliye'yi hitap etmesi için çağırır. Daha sonra Gülsüm Kemalova, Rusya'da yaşayan milyonlarca bacınızın selamını getirdim diyerek seslenir topluluğa. Vurgulanan şey savaşta, cephede çalışan askerlerimize yardımdır. Maddi, manevi olarak destek beklenir.

İkinci kısımda devrin Tatar asıllı yazar ve gazetecisi Fatih Kerimi'nin Osmanlı aydın kadınları ile görüşmeler yaptığına değinilir. Önceki gün Şair Nigar Hanım'la görüşmüştür. Şimdi de Halide Hanım ve Nakiye Hanım ile görüşmektedir. Nigar Hanım'la görüşmeye gittiğinde yanında devrin önemli devlet adamlarından Tatar Yusuf Akçura ve 'aşk ve kadın şairi' olarak bilinen yazar ve siyasetçi Celal Sâhir vardır. Ertesi gün de Fatih Kerimi ve Yusuf Akçura, Fatma Aliye ile görüşmeye giderler. Halide Hanımı görmeye gittiklerinde Halide Hanım kendilerini kapıda karşılamıştır. Şair Nigar Hanım'ı ise piyano başında bulmuşlardır. Fatma Aliye ise salonda misafirler kahvelerini içtikten sonra yanlarına teşrif etmiştir. Kafalarında bu hanımların fikirlerini ve davranışlarını mukayese ederler. Fatma Aliye, nihayet yanlarına geldiklerinde Ahmet Midhat Efendi'ye hürmetinden dolayı kendileriyle görüştüğünü söyler. Fatih Kerimi, Ahmet Mithat Efendi'nin manevi oğludur. Ahmet Mithat

Efendi'nin ölümünden dolayı üzgün olduklarını beyan ederler. Daha sonra Fatma Aliye ile tesettür bahsi ile ilgili ve diğer İslami meseleler ile ilgili konuşurlar. Toplumsal meselelere değinirler. Bu iki adam, Fatma Aliye'nin ilmine hayran kalır. Okuduğu kitaplardan alıntılar yapan Fatma Aliye'nin karşısında bazen lal durumuna düşerler. Fatih Kerimi ve Yusuf Akçura çaylarını içtikten sonra kalkarlar. Konaktan Teşvikiye meydanına kadar hiç konuşmazlar.

1916: Fatma Aliye, II. Wilhelm'in huzuruna çıkamayacağına dair Doktor Besim Ömer Paşa'dan aldığı mektuba öfkeli. Ne cüretle böyle bir şeye teşebbüs ettiklerine anlam veremez. Bu durum nefesine ağır gelir. Öfkesini dindirmek hususunda aklına gelen Hadis-i şerifleri uyguladıktan sonra mektubunu yazar.

1920: İşgal altındaki İstanbul sokaklarında gezinen Fatma Aliye, kızlarıyla aynı yaşlarda bir kızın arkasına takılarak yolda yürümektedir. Kızın peşinden bir mağazadan içeri girer. Kendisine yardım etmek isteyen genç kızlar görünce, sokakta gördüğü Fransız askerlerin zihninde bıraktığı tesir ile Fransızca olarak bulunduğu yerin neresi olduğunu, hanımların orada ne yaptığını sorar. İçlerinden biri Fransızca olarak cevap verir. Türk hanımlarının işlettiği bir mağazada olduğunu söylerler. Bu kızlara baktıkça İsmet ile Nimet'i hatırlar. Nimet, Amerikan Koleji'ne gitmiştir; okulu bitirdikten sonra okulla irtibatı da kesilmiştir. Ancak İsmet, Dame de Sion'da düzenlenen grande assemble'ye düzenli olarak katılmaktadır. Nimet, İsmet'in yakın arkadaşlık ettiği Katolik bir kız olduğunu söyler. Fatma Aliye, mağazaya bakıp düşünürken Ud'i romanın kahramanı Bedia zihninden çıkagelir. Romanlarında kendi emekleri ile ekmeğini kazanan kadın karakterler çizmiştir. Şimdi de bu mağazada onları bulur. Mağaza sahibesinin eşi Jön Türkler tarafından, Arap olduğu için öldürülünce kadın geçimini sağlamak üzere bayanlar için böyle bir yer açmıştır. Fatma Aliye, daha fazla dayanamaz ve dışarı çıktığında arabayı göremez. Yolda yaşlıca bir kadının bavulunu elinden alıp tekmeleyen Yunan askerlerini görür.

Sokakta pek çok şey yasaklanmıştır. Şimdi de bavulla gezmenin yasaklanacağını düşünür. Gördüğü manzara karşısında hüzne boğulur. Şoförü nefes nefese yanına gelip, arabayı Tarlabası'na çekmek zorunda kaldığını söyler.

1922: Saltanat kaldırılmıştır. Fatma Aliye, Osmanlı'da olup bitenlere mana veremez. 1919'da mücadeleye başladığında halifeliğin ve saltanatın devamlılığı, düşman işgalinden kurtarılmak için başlanılmıştır. Ancak artık durum değişmiştir. Yeni halife de göreve başladığında Türkçe dualar eder. Ümmet-i Muhammedin değil de bir tek Türklerin halifesi gibidir. Fatma Aliye, hüzünlendikçe olanda hayır olduğuna kendini inandırmaya çalışarak kalemine yüklenir. Hayali mi olduğunu bilmediği yaşlı kadından kendisine üzülmemeyi öğretmesini ister.

1924: Faik Bey, ülke yönetiminde Ankara- İstanbul diye ikilik çıkarılmasına öfkeli. Fatma Aliye Hanım, milli mücadele için gösterilen üstün başarıları takdir etmekle birlikte bu ikilikte kendisini fazlasıyla İstanbul'a ait hissetmektedir. Yavaş yavaş değişen şeylerle birlikte kendisini, kendi ülkesinin topraklarında yaşayan uzak bir ülke gibi hissetmeye başlar. Latife Hanım'a mültefit mektup yazmıştır. Kendisine cevap gelir; ancak Fatma Aliye, bu mektubu nezaketli ve mesafeli bulur.

1927: Fatma Aliye'nin küçük kızı İsmet, evden ayrılıp Avrupa'ya gider. Evlatları ile olan imtihanlarından dolayı ayrıca sıkıntı çeken Fatma Aliye, diğer kızı Nimet'i düşünür. Ayşe, hocası ile evlendiği için onu affetmemiştir. Hatice ise bir yerden düşmüştür ve Mazhar Osman'da tedavi görür. İsmet'in Katolik rahibesi olduğu söylenir. Etraftan soranlara İsmet'le görüştüğünü söyler; ancak gittiğinden beri kızından haber alamamıştır.

İkinci kısımda, Fatma Aliye kızından gelen tek mektuba cevap yazmak için düşünmektedir. Daha önce yolladığı mektuplarda kızına, Faik Bey'in rahatsızlığından ve kendisinin üzüntüsünden bahsetmiştir. Ancak İsmet, dönmesi için annesinin böyle şeyler yazdığını düşünür ve

dönmemekte son derece kararlıdır. İsmet, Fransa'dan Fas'a gitmeyi düşünmektedir. Fatma Aliye, kızına nasıl bir cevap yazacağını bilemez. Kızgınlığını belli etmek istemez. Sonunda gücünü toplayıp kızının mektubuna cevap yazar.

1928: Faik Bey, ölmüştür. Onun ölümü ile birlikte Fatma Aliye de derin bir sessizliğe gömülmüş gibidir. İsmet, evden kaçtıktan sonra Nimet'in nişanlısının ailesi de nişanı bozmak ister. Çeyiz olarak Göztepe'deki köşkü isterler. Fatma Aliye de böyle bir şeyin imkânsız olduğunu söyler ve nişan atılır. Aslında Hacı Bekirler de bu durumu bahane olsun diye oluşturur. Nimet, bu duruma üzülür; ancak yine de bir şey demez. Aklına Ayşe Ablası gelir. Ayşe Ablası evlenip gittikten sonra, babası Faik Bey ablasını odunluktan odun alırken yakalamıştır. Faik Bey, ablasına bu hayatı kendisinin seçtiğini ima ederek odunları geri alır. Nimet, evden kaçan kardeşi İsmet'i bulmak için servet harcanırken, hocası ile evlendiği için kendisinden odun esirgenen Ayşe Ablasının durumuna anlam veremez. Babasının enfiye kutusuna bakarken bazı mektupları görür. Babasının annesine yazdığı mektubu daha hissî bulur. Annesi ise daha saygı çerçevesinde bir mektup yazmıştır. Babasının, annesine daha düşkün olduğunu düşünür. Nimet, bu mektupların dünyasına dalmışken teyzesi Emine Semiye'den bir mektup gelir. Annesi henüz uyumaktadır. Nimet, teyzesinde gelen mektubu okur. Teyzesi, Faik Bey'in ölümünden ne kadar üzüntülü olduğunu ifade etmiştir. Fatma Aliye, artık yalnızdır. Uzakta olduğu için acısını paylaşamadığı için muzdarip olduğunu ifade eder. Ayrıca satılan bir dükkân bahsini de mektubunda açmıştır ki Nimet, annesinin bu durumdan rahatsız olacağını düşünür. Annesinin, para mevzusunun hem de böyle bir taziye mektubunda dile getirilmesinden müteessir olacağını düşünür.

İkinci kısımda 1928'de yapılan harf inkılâbı ile ilgili Fatma Aliye'nin görüşlerine yer verilir. Fatma Aliye, kendisini yeni yazıya

yabancı hissetmektedir. Yeni olan her şeyin kabul edilmesi gerekip gerekmediğini sorgular.

Üçüncü kısımda Fatma Aliye, babası Ahmet Cevdet Paşa'nın Mecelle eseri ile ilgili biriyle görüşür. İnsanların umarsızca her yeniliği kabul edip Ahmet Cevdet Paşa'nın eseri hakkında eleştiriler getirmesini hadsizlik olarak görür.

Dördüncü kısımda Fatma Aliye, kızından haber almak için Sör Marie'ye mektup yazar. Sör Marie de kendisine cevap yazar. Kızının henüz cevap yazmadığını, yazınca kendisine iletceğini mektupta ifade eder. Fatma Aliye bu mektubu elindeki bir ateş gibi tutar. Önceki kısımda ifade edildiği üzere Fatma Aliye, bir gençle görüşmüştür. Bu küstah gencin sorularını cevaplandırmayı kabul ettiği için kendisine kızmaktadır.

Beşinci kısımda Fatma Aliye, yapılan yenilikleri sorgular. Cumhuriyet'in kuruluşu ile birlikte atılan adımlara anlam veremez. Anayasadaki bazı ifadeler, bazı devrim ve inkılâplar gönlünde, zihninde yankı bulmaz. Bilhassa harf inkılâbına muhaliftir.

1934: 1934'te kendi ölüm haberini okur. Ölmeden önce kendi ölüm haberini okumakta kendisini ve dönemi hesaba çeker. Fatma Aliye, azala azala sona yaklaştığını ifade eder. Önceden gezindiği kendi ülkesinin topraklarına şimdi vizeyle gidebilmektedir. Mutlakiyet, meşrutiyet ve cumhuriyet dönemlerini görmüştür. Görüp geçirdiği şeyleri düşünerek ölüm haberinde yaşamını sorgular.

İkinci kısımda Nimet, annesini izler. Annesi camın kenarında dışarıya bakarak düşünmektedir. Annesinin yaşadığı acılar bir bir aklına gelir. Babasını, eşini, erkek kardeşini kaybetmiştir. Aynı zamanda kızı İsmet tanassur ettikten sonra onunla hiç görüşmemiştir. Faik Paşa'nın hastalığı ağırlaştığında bile İsmet, gelmemiştir. Fatma Aliye Hanım, eşi vefat ettikten sonra ateşler içinde yatmıştır. Bütün bu anılar içinde Nimet,

annesini seyreder. Çocukluğunda İsmet ile aralarında geçen muhabbetler zihninde canlanır. Dame de Sion'daki Sör Marie'nin İsmet üzerindeki tesirini düşünür. Annesinin ölüm haberi çıkmıştır; ancak evlerinin kapısını çalan olmaz. Nimet, annesi gelen telefonlarla bunalmasın diye kendi elleriyle telefon kablosunu keser; ancak kimse kapılarını çalmaz. Yalnızlıklarını daha çok hisseder.

1936: Fatma Aliye Hanım, Faik Bey'in ölümünden sonra ellerinde eldivenlerle gezer. Eldivenleri niçin taktığını kimse bilmez. Bazıları mikrop korkusu olduğunu söyler ve Fatma Aliye, böyle bilmelerini tercih eder. Kızı İsmet'in tanassur ettiğini Faik Paşa'ya hiçbir zaman söylemez. Faik Paşa, Tevfik Fikret'in oğlu Hıristiyan olduğunda üzülmüştür. Tevfik Fikret'in de üzüntüden fazla yaşamadığını düşünmüştür. Kendi kızının tanassur ettiğini Fatma Aliye, Faik Paşa'dan gizlemeye çalışır. Belki de ikisi de biliyordur; ancak bu konuyu dillendirmemişlerdir.

İkinci kısımda Fatma Aliye, yaşadığı sıkıntılara karşın kendisini toparlamaya çalışır. Ancak hasta yatağındadır. Bir an babası Ahmet Cevdet Paşa'nın geldiğini sanır. Doğrulamak ister. İsmet'in durumuna içi kahrolurken bir yandan da kaza ve kader inancı doğrultusunda vakarlı durmaya çalışır. Ömrü boyunca İslam hizmetinde bulunmaya çalıştığını düşünür. Kızı İsmet'in durumunu ise ifade edecek kelime bulamaz. Babasına karşı mahcupluk hisseder.

Üçüncü kısımda Nimet, vefat eden annesinin ardında kalan hatıra defterini elinde tutmaktadır. Okuyup okumamakta kararsızdır. O esnada Şefika Kadın, gelir. Fatma Aliye Hanım'ın gazetede ki ölüm ilanını getirir. Nimet, gazeteye bakar. Şehit itfaiyecinin cenaze ilanına ve cenaze fotoğrafına bakar. Cenazesi kalabalıktır. Bir de annesinin küçücük iliştilmiş cenaze haberine bakar ve on beş kişilik cenazeyi düşünür. İlk kadın yazarın ve annesi gibi bir insanın yalnızlığına üzülür. Fatma Aliye'nin yeğeni Advıye'nin mal taksimi hususundaki aceleci tavrına

sinirlenir. Annesi yanlış ölüm haberinden iki yıl sonra ebediyete kavuşmuştur. Nimet bu acı ve yalnızlıkla ne yapacağını bilemez. Annesinin hatıra defterini de okumadan yakmak ister. Yazının yük olduğunu düşünür.

Romanda bundan sonraki kısımda Ercüment Ekrem'in Fatma Aliye'nin ölümü üzerine söylediği sözlere değindikten sonra başka bir kısma geçilir. Bu kısımda yazar, Fatma Aliye'nin hayatını araştırırken yaşadıklarını ve Üsküdar Kültür Merkezi'nde verdiği dersleri kurgusal bir şekilde ele alır.

“15 Temmuz 1936/ Son Posta” kısmında Ercüment Ekrem'in kaleminden Fatma Aliye'nin ölümü üzerine dökülen satırlara yer verilir. Ercüment Ekrem, Fatma Aliye bile bu dünyadan böyle yalnız uğurlandıysa kendisinin cenazesini de belediyenin gömeceğine kanaat getirir.

“Kilitli kalmak” diye isimlendirilen kısımda yazar, Fatma Aliye'nin hayatını araştırırken ve onunla ilgili verdiği seminerlerde yaşadıklarından bahseder. Üsküdar'da Kültür Merkezi'nde Fatma Aliye ile ilgili verdiği derslerden birinde bir gün gerçekten kültür merkezinde kilitli kalırlar. Yazar, Fatma Aliye'nin hikâyesine o kadar kilitlenmiştir ki baktığı her yerde ondan bir iz görür.

‘Dört Yıl Önce Feriköy Mezarlığı’ kısmında dört yıl önce diye ifade edilen zamanın hangi yıla ait olduğu bilinmemekle birlikte yazarın, bu kitabı yazdığı zamanlardan dört yıl öncesi olduğu kanaatindeyiz. Feriköy mezarlığında yatan Fatma Aliye Hanım, ziyaret edilir. Mezarlığın kendisi üzerinde bıraktığı tesir ile yazar, Fatma Aliye'nin yaşadığı hayatı düşünür. Yaptığı onca araştırmalar sonucunda Fatma Aliye'ye yaklaşmayı ve onu rüyasında görmeyi umar. Ancak yazarın tabiri ile Fatma Aliye, her zaman kendisine uzak ülkedir. Yazar, satırların yazarı Fatma Aliye ile şu anda mezarda yatan ‘babasının kızı’ Fatma Aliye'yi düşünür. İkisi arasındaki mesafeyi sorgular.

'Üç Yıl Önce Kadıköy Kafe' adlı kısımda yazar, Kadıköy meydanında Fatma Aliye'nin torunu Suna Selen ile karşılaşmalarına ve sonrasındaki görüşmelerine değinir. İlk karşılaşmada telefonunu alır ve daha sonra uzun uğraşlar sonucunda Kadıköy'de bir kafede buluşurlar. Suna Selen, Fatma Aliye'nin kızı Nimet Hanım'ın kızıdır. Anneannesinin ilk feministlerden olduğunu söyler. Yazar, Fatma Aliye'nin öncelikli yanının dindarlığı olduğunu düşünmektedir. Torunda anneannenin izlerini sürmeye çalışan yazar, çoğu zaman hayal kırıklığı yaşar. Suna Selen, tiyatrocudur. Yazarla arasındaki görüşme giderek Fatma Aliye'den uzak bir seyir haline gelince, yazar lafi Fatma Aliye'ye getirmeye çalışır. Suna Selen, sorulara son noktayı yazarın Fatma Aliye'yi bulması gerektiğini söyleyerek koyar. Yazar, Fatma Aliye'nin izlerini bulacak, kendisini tanıtacaktır. Torunu Suna Selen Hanım da bu araştırmaları okuyacaktır.

'Geçen Yaz- Ev' kısmında yazar, evde Fatma Aliye'nin yaşamının izlerini sürmektedir. Vakit geç olmuştur. Zihnindekileri toplamakta zorlanır. Ömrünün yedi senesini Fatma Aliye'nin hayatının izleri peşinde geçirdiğini belirtir. Başkalarının hayatı üzerinden birinin hayatı ile sağlıklı bilgilere ulaşamayacağını anlamıştır. Ahmet Mithat Efendi'nin bisiklet süren kadınlarla ilgili olumsuz görüşleri olmasına karşın Fatma Aliye'nin bisiklet sürerken çekilmiş fotoğrafı gözünün önüne gelir. Manevi kızı olarak gördüğü Fatma Aliye'nin Ahmet Mithat Efendi'nin söylediklerine ters hareket edeceğini düşünemez. Ahmet Mithat Efendi'nin söylediklerini tekrar tekrar okuduktan sonra aslında kendisini teşhir amaçlı bisiklete binenlere karşı olduğunu anlar. Zıt düşen bu iki durumu da bağdaştırmıştır. Bu düşünceler arasında uyuyup sabahı eder.

Bu bölümün ikinci kısmında, düşünceler arasında ettiği sabahı anlatır. O gün evine uzun yıllardır görüşmediği çocukluk arkadaşı ve uzaktan akrabası olan Belma gelir. Görüşmeyeli yıllar olmuştur; ancak Belma, teklifsiz evinde istediği gibi davranmaktadır. Çocuklarından kafasını toparlayıp çalışabilmek için üç gün isteyen yazar, ertesi günü davetsiz

misafirle karşılaşınca şaşırır. Zihninin bir köşesinde Fatma Aliye durmaktadır. Belma'nın muhabbetinden ona nasıl varacağını düşünür. Belma'nın oğlu, yakınlardaki bir Anadolu Lisesi'ni kazanmıştır. Belma, boşanmıştır ve üç çocuğunu da kayınvalidesi almıştır. Belma, hikâyesini anlatıp ağlarken, Fatma Aliye'nin kahramanları onun gözyaşlarını silmektedir. Yazar, baktığı her yerde Fatma Aliye'den bir iz görmektedir.

'*Geçen Sonbahar Kütüphane*' kısmında yazar, kütüphanede Fatma Aliye'nin 'Enîn' romanının el yazması sayfaları arasında gezinir. Yazarın ruh dünyasına dair izler bulmaya çalışır. Halbuki eserlerin, yazarların hayatları ile izah edilmesine karşı olmasına rağmen şimdi kendisinin de aynı şeyi yaptığını söyler. Fatma Aliye'nin kızı İsmet Faik Topuz ile Namık Kemal'in torunu Selma Ekrem'i mukayese eder. Selma Ekrem, peçeye karşı çıkarak şapka giymek için Amerika'ya gitmiştir. İsmet de hür olmak için gittiğini yazan mektubunu geride bırakarak evden ayrılmıştır.

Selma Ekrem, 1902'de; İsmet Faik, 1901'de doğmuştur. Birinin dedesi Namık Kemal, diğerininki Ahmet Cevdet Paşa'dır. Selma, Amerikan Koleji'ne gitmiştir. İsmet, Dame de Sion'a gitmiştir. Selma, 1923'te; İsmet 1926'de evden ayrılmıştır. Aynı muhitin iki çocuğunun birbirine denk düşen hayatlarını düşündükten sonra yazar, kendisinde Enîn'in sayfalarına dönecek gücü bulamaz.

Geçmişin sokaklarında yürüyen yazar, rakamsal verilerin daha nesnel olduğu kanısındadır; ancak birinin yaşamına dair derinlemesine bilgiler içermez. Halide Edip'i 'göz kamaştırıcı ışık' olarak ifade edenlerin Fatma Aliye'yi tanımadıkları için ona bu kadar mültefit olduklarını düşünür. Fatma Aliye, görünmemeyi göz önünde olmamayı seçmiştir. Yazar, yazdıklarını okuyup yorumlara kızan bir yorumcu olduğunu düşünür. 'Kimlik ve Edebiyat' başlığı ile yorumun yorumlamasını sorgulayacaktır. On gün sonra 'Kimlik ve Edebiyat' derslerinin başlayacağını söyler.

‘ O Kış- Üsküdar Kültür Merkezi’ başlığı altında Üsküdar Kültür Merkezi’nde verdiği ‘Kimlik ve Edebiyat’ seminerlerinden bahseder. Arthur Schopenhauer ile Fatma Aliye’nin hayatlarının kesiştiği yollardan bahseder. Schopenhauer’ın hayatının ayna görevi görerek Fatma Aliye’nin hayatını aydınlatması yolunda mülâhazalar yapılır. Yazar, Fatma Aliye’nin hayatının sayfaları arasında gezinmenin verdiği yorgunlukla dersi nasıl bitireceğini bilemez. Acele çıkması gerektiğini söyleyerek dersi bitirir.

İkinci kısımda minibüs seyahati esnasında yazarın yine zihni Fatma Aliye ile meşguldür. Ön tarafta oturan yolculardan biri annesinin Halide Nusret Zorlutuna ile arkadaş olduğunu söyler. Yazar, onunla konuşmak ister; ancak lafa nasıl gireceğini bilemediğinden konuşmaz. Halide Nusret’in kızı Emine İşinsu’yu ve İsmet Kür’ün kızı Pınar Kür’ü düşünür. Halide Nusret ile İsmet Kür kardeştir. Başkalarının hayatında diğerlerini bulmaya çalışır. Bu arada üç kez minibüs güzergâhını dolaşmıştır. Minibüs şoförü deli olduğunu düşünüyordur herhalde diye aklından geçirir. Sonunda rast gele bir numara çevirip telefonla konuşarak arabadan iner. İndiği yerde bir kapkaççı telefonunu çalar.

Üçüncü kısımda, telefonu çalınan yazarın etrafını kalabalık sarar. Polis gelir ve kendisine sorular sorar. Minibüs şoförü, yazarın tuhaf davranışları olduğunu ifade eder. Yazar, suskunluğunu korur, elindeki defterini sıkı sıkı tutar. Bir an önce oradan uzaklaşmak ister. Derse geç kaldığını söyleyerek, ifadesini verdikten sonra olay mahallinden uzaklaşır.

Dördüncü kısımda, yazar yine Kültür Merkezi’nde verdiği derslerden birine değinir. İstanbul, düşmanlar tarafından işgal edildiğinde, Müslümanların ne kadar vakarlı durduğundan bahseder. O dönemde, Ali Ekrem hâlâ ders vermeye devam eder. Bu, bir nevi yenilgiyi kabul etmediğini göstermektedir.

Ali Ekrem’in kızı Namık Kemal’in torunu Selma Ekrem, koleje gittiği günlerden beri kendisini Amerika’ya ait hissetmiştir. Amerika’ya

özgürce şapka takmak için gittiğini söyler. Yazar ise yirminci asırdaki kızların da başörtüleriyle özgürce okumak için Amerika'ya gittiklerini ifade eder: “Kendisinden seksen yıl sonra, bu defa gemiyle değil uçakla ABD'ye hürriyet için gidenler, şapkalarını değil, başörtülerini özgürce takmak için gittiler. Ne kaçılan ülke değişmişti. Ne gidilen. Gidenlerin kimliği değişmişti yalnızca.” (s.296)

Osmanlı'nın çöküş zamanlarında her sülaleden bir kızın gittiğine değinilir. Fatma Aliye'nin kızı İsmet de Namık Kemal'in torununun izinden gider. Konuşulan konuların ağırlığı insanların üzerine çöker. Derse gelenler, dersin bitmesine rağmen, bir süre daha oturmaya devam eder. İçlerinden biri kendilerinin de mi Amerika'ya gitmesi gerektiğini sorunca herkes sükûta bürünür.

'Bir Ay Önce Sultanahmet' başlığı altında yazar, Sultanahmet'te düzenlenen bir toplantıdan bahseder. Yazardan, Bakan ve milletvekili eşlerinin de katıldığı bir toplantıda Fatma Aliye hakkında konuşması istenir. Fatma Aliye'nin, Müslüman kadınlara tesir edecek yönleri hakkında ciddiyetle bilgi vermeye çalışırken; herkesin ilgisiz olduğunu fark eder. Birbirlerinin kıyafetleri ve nasıl göründükleri ile ilgilenen bayanlara, Fatma Aliye hakkında konuşmak istemez. Birden Fatma Aliye'nin kızının tanassur ettiğini söyler. Yazar, Fatma Aliye gibi kendisini kalabalıklar içinde yalnız hisseder.

'On Beş Gün Önce Üniversite Konferans Salonu' başlığı altında, yazar üniversitede gençlerle buluşmasından bahseder. Fatma Aliye'nin Muhadarat romanı üzerine konuşulur. Öğrenciler, yazarın konuşmaları ile ilgili sürekli yorum yapar, muhalefet ederler. Bir süre sonra yazar, öğrencilerin dinlemeye değil, konuşmaya geldiklerini anlar ve öğrencileri dinlemeye koyulur.

'Üç Gün Önce Üsküdar Kültür Merkezi' başlığı altında yazar, 'Kimlik ve Edebiyat' derslerine gelen öğrencilerle ilgili bilgi verir. Şerife

isimli öğrenci, 'Refet' romanını anlatacaktır; ancak derse gelmemiştir. Yazar, derse gelenlere iki öneri sunar. Romanlardan biri üzerine konuşmak isteyen varsa onu dinleyebilir ya da Fatma Aliye'nin romanları üzerine tematik değerlendirme yapabilirler. Yazar, Fatma Aliye'nin Musa Carullah'tan etkilenip etkilenmediğini merak ettiğini söyler. Bunun üzerine Musa Carullah'ın kim olduğunu ve Fatma Aliye'nin ondan etkilenip etkilenmediği konusu tartışılır. Verimli geçen bu dersten memnun olan yazar, Fatma Aliye'nin muhakeme gücünün derse yansıdığını düşünür.

İkinci kısımda yazar, öğrencilerle birlikte Kültür Merkezi'nde kilitli kaldığını anlatır. Çocuklarının kapıda kalacağını düşünüp panikler. Oğlunu arayıp geç kalacağını, kardeşini etüt merkezinden almasını söyler. Oğlunun anahtarı olmadığı için, Selda Öğretmen'den yardım isteyip çilingir çağrılarını ister. Oğlu, söylediklerine itiraz etmesin diye de telefonu, şarjının bittiğini söyleyerek kapatır.

Üçüncü kısımda, Kültür Merkezi'nde kilitli kalan yazar ile ders müdavimlerinin yaşadıkları, aralarında geçen konuşmalar anlatılır. Anahtar Hacı Amca diye birisindedir; ancak ortalıkta kimse yoktur. Fatma Aliye üzerine yaptıkları konuşmalara devam ederler. Saat sabahın 4'ü olduğunda yazar, kedi sesi duymaya başlar. Bu sesi sadece kendisi duymaktadır.

Dördüncü kısımda yazar, Kültür Merkezi'nde kilitli kaldıkları gecenin sabahında, seminerlerine katılanlara veda eder. Almanya'ya gidip Osmanlı zamanından günümüze Türk kadın yazarlarla ilgili bir konferansa katılacaktır. Daha çok Fatma Aliye'yi anlatabilmek için konferansa katılır.

'*O Gün-Berlin*' kısmında yazar, Berlin'de katıldığı konferanstan bahseder. Konferansa katılanlar, başörtülü bir yazara ne soracakları konusunda mütereddittir. İçlerinden biri, yazara kitaplarından hiçbirini okumadığını söyler. Yazar, o halde neden konferansa geldiğini sorar. Bu durum gergin bir hava oluşturur. Yazar, kürsüden inmeye karar vermişken bir ses duyar. Gelenlerden biri, 'Sizden korkuyoruz. Çünkü siz örtülüsünüz!'

der. Yazar, geri dönüp korku kavramını ve bu sözü değerlendirir. Kendisinin korkmadığını ifade eder. Başörtülülere karşı içlerindeki korkuyu besleyenlerin kim olduğunu, neden bu kadar korktuklarını sorgular. Sonra kürsüden iner. Yazar, Chicago sergisine gitmeyen Fatma Aliye'yi anladığını hissederek Berlin'e hiç gitmemesi gerektiğini düşünür.

2.2.2. Şahıs Kadrosu

Fatma Aliye: Biyografik romanın başkahramanı Fatma Aliye'dir. Türk Edebiyatının ilk kadın roman yazarı olarak anılan Fatma Aliye, ilim sahibi, Arapça, Farsça, Fransızca bilen âlim ve dindar bir kadındır. Bütün hayatı boyunca yeni şeyler öğrenme heyecanını hep içinde taşımış ve sürekli kendisini geliştirmiştir. Faik Paşa ile evlenmiş, dört kızı evlat sahibidir. 1862'de doğmuş, 1936'da vefat etmiştir.

Ahmet Cevdet Paşa: Fatma Aliye'nin babasıdır. Ahmet Cevdet Paşa, yaşadığı devrin önemli devlet adamıdır. Ayrıca Türk Medeni Kanununun temeli sayılan Mecelle'nin yazarıdır. Ahmet Cevdet Paşa, âlim ve dindar bir kişidir.

Adviye Hanım: Fatma Aliye'nin annesidir. Romanda kendisinden çok bahsedilmemekle birlikte Adviye Hanım'ın dindar bir kişi olduğunu söyleyebiliriz.

Emine Semiye: Fatma Aliye'nin kız kardeşidir. Romanda geçmese de Emine Semiye Hanım'ın yurt dışında eğitim aldığını ve ablası gibi roman yazdığını bilmekteyiz.

Ali Sedat: Fatma Aliye Hanım'ın erkek kardeşidir. Ahmet Cevdet Paşa'nın oğlu olması sebebiyle ilim öğrenmesi için bütün imkânlar kendisine sağlanmıştır. Ali Sedat da ilim sahibi bir kişidir. Babası vefat ettikten beş yıl sonra ölmüştür.

Faik Paşa: Fatma Aliye Hanım'ın eşidir. Ayrıca Plevne kahramanı olarak bilinen Gazi Osman Paşa'nın yeğeni, önemli bir devlet adamıdır. Evliliklerinin ilk yıllarında Fatma Aliye Hanım'ın roman okumasından ve

yazmasından rahatsızlık duymuştur. Bu sebeple Fatma Aliye, çalışmalarını gizliden yapmıştır. O dönemde roman okuyan ve yabancı bir dil öğrenen kadınların ahlakının bozulacağı yönündeki inançtan ötürü böyle bir duruma sıcak bakmasa da zamanla eşinin güzel ahlakından emin olunca ona destek olmuştur.

Hatice: Fatma Aliye Hanım'ın büyük kızıdır. Hastalıklı bir ömür geçirmiştir.

Ayşe: Fatma Aliye Hanım'ın ikinci kızıdır. Halide Edip gibi hocası ile evlenmiştir. Ancak annesi ve babası onu bu durumdan dolayı hiçbir zaman affetmemiştir.

İsmet: Fatma Aliye Hanım'ın kızıdır. Dame de Sion'da okuyup oradaki Sör Marie'den etkilenmiştir. Daha sonra ailesinden uzaklaşıp Avrupa'ya gitmiştir. Fatma Aliye Hanım, onu bulmak için dedektifler tutmuş; ancak kızına ulaşamamıştır. İsmet, Hıristiyan dinine mensup olmuştur. Kızının kendilerinden kaçması ve Hıristiyan dinine mensup olması Fatma Aliye'yi derinden yaralamıştır.

Nimet: Fatma Aliye Hanım'ın küçük kızıdır. Her zaman annesinin yanında ve ona destek olmuştur. Hacı Bekirler olarak geçen ailenin oğlu ile nişanlı iken nişan atılmıştır. Hacı Bekirler, çeyiz olarak konak istemişlerdir. İsmet'in tanassur etmesi Nimet'in izdivacını da etkilemiştir. Çeyiz olarak konak istenince nişan atılır.

Bahsi geçen gerçek kahramanlar dışında yazar, Fatma Aliye'yi araştırma sürecini ve Üsküdar Kültür Merkezi'nde verdiği dersleri anlatırken hayali karakterlere de yer verir. Fatma Aliye'nin hayatını araştıran yazar, romanda Üsküdar Kültür Merkezi'nde çoğunluğu üniversite gençlerinden oluşan bir grupta dersler işler. Burada bahsi geçen karakterlerle tarihsel düzlemde Fatma Aliye'nin hayatının ve eserlerinin aydınlatılması üzerine sohbetler gerçekleştirilir.

2.2.3. Mekân

Gerçek bir hayat öyküsü olan bu biyografik romanda kronolojik olarak olay akışı verilir. Bu olay akışı ile birlikte Fatma Aliye Hanım'ın bulunduğu yerleri de öğreniriz. İstanbul'da doğan Fatma Aliye Hanım, Ahmet Cevdet Paşa'nın görevi sebebiyle üç yaşındayken Halep'e gider. Daha sonra Yanya'da bulunur. Kızı İsmet'i aramak için Avrupa'ya gider. Onun dışında İstanbul'daki evlerinde yaşamını sürdürüp, çalışmalarını da burada gerçekleştirir. Romanda mekân olarak bir de yazarın, Fatma Aliye ile ilgili seminer verdiği Üsküdar Kültür Merkezi ve yine konu ile ilgili bir konferans dolayısıyla gittiği Berlin görülür.

2.2.4. Dil ve Üslup

Yazar, biyografik roman olması sebebiyle yazı diline özen gösterdiği görülür. Fatma Aliye'nin yaşadığı dönem içerisinde kullanılmış olan kelimeleri yansıtmaya çalışır. Bu üslup Fatma Aliye'nin yaşadığı devrin atmosferini verebilmek bakımından önemlidir.

Olay örgüsü verilirken üslup olarak kronolojik bir seyir verilmiştir. Yazar, “okumak” ve “yazmak” olarak adlandırdığı bölümlerde alt başlık olarak tarihler verip bu tarihlerde Fatma Aliye Hanım'ın hayatını yansıtmaya çalışır. Aynı zamanda o tarihlerde meydana gelmiş olan olaylara da yer verilir. ‘1879’ tarihli kısımda ‘1879 Paris’ başlıklı ayrı bir kısımda Fatma Aliye'nin kızı İsmet'in hayatında önemli bir yer tutan Sör Marie hakkında bilgi verilir. “Okumak” ve “Yazmak” bölümlerinden sonra “Kilitli Kalmak” bölümünde yazar, yine alt başlıklar oluşturarak Fatma Aliye'nin izini süren yazarın başına gelenlere yer verir. Ayrıca Fatma Aliye hakkında verdiği derslerde yaşadıklarından da bahseder. Yazar, kendi hayatında yaşadıkları ile Fatma Aliye'nin hayatını bir noktada birleştirerek romanı bitirir. Yazarın, romanda anlatıcı ve araştırmacı olarak tasvir ettiği yazar, kendisine yakın biridir. Fatma Aliye'nin dünyasına yaptığı yolculukta yaşadığı ve hissettiği şeyleri bahsi geçen yazarın ifadelerinde görebiliriz.

2.2.5. “Uzak Ülke” Romanında Din, Gelenek ve Batıl İnanç

Fatma Aliye'nin hayatının konu edinildiği bu biyografik romanda dini konulara değinilir. Fatma Aliye, dindar ve âlim bir kişilik olan Ahmet Cevdet Paşa'nın kızıdır. Osmanlı Devleti'nin Tanzimat Döneminden sonra girmiş olduğu kırılma evresiyle birlikte gelişmiş devletlerin seviyesi yakalanmaya çalışılır. Batıda oluşan akımlardan etkilenen aydınların modern algılarının aksine Fatma Aliye Hanım, dindar olmanın modernliğe aykırı olmadığı fikrini savunur. Ancak muhafazakâr kesimin bağnaz düşünceleri karşısında durur. İlim öğrenme aşkıyla dolu olan Fatma Aliye, inançlı kimselerin güzel işler yapabileceğinin en güzel timsalidir. Fatma Aliye'nin kızı İsmet'in tanassur edişi ise bahsettiğimiz kırılma noktasının bir neticesidir.

Tanzimat'la birlikte aydınlar, gelişmiş ülkelerin seviyesine nasıl gelinebileceğine dair fikirlerini beyan ederken, kendi kızları ve torunları bu değişimin etkilerinin görüldüğü bireyler haline gelirler. Namık Kemal'in torunu Selma Ekrem, 1923'te Amerika'ya gider ve orada yaşar. Fatma Barbarosoğlu, Selma Ekrem'in hikâyesinin özünü hürriyete kaçış olarak ifade eder. Kaçışını, şapkamı özgürce giyebileceğim yer diye adlandırdığını söyler.¹⁵² Osmanlı bakiyesi Türkiye'deki durumu ise şu şekilde değerlendirir: “Kendisinden seksen yıl sonra, bu defa gemiyle değil uçakla ABD'ye hürriyet için gidenler, şapkalarını değil başörtülerini özgürce takmak için gittiler. Ne kaçılan ülke değişmişti. Ne gidilen. Gidenlerin kimliği değişmişti yalnızca.”¹⁵³ Gidenlerin kimliği değişmişti, şeklinde ifade eden yazar burada yalnızca şahısların farklılığından bahsetmez. Aynı zamanda Osmanlı'nın son dönemlerinden bu yana toplumun geçirmiş olduğu zihniyet değişimini de vurgular.

Fatma Aliye'nin hayatına baktığımızda babası Ahmet Cevdet Paşa'nın şuurlu bir Müslüman olduğunu, kızı Fatma Aliye'nin de onun izinden

¹⁵² Fatma Barbarosoğlu, Fatma Aliye:Uzak Ülke, s. 296.

¹⁵³ Barbarosoğlu, Fatma Aliye:Uzak Ülke, s. 296.

gittiğini görürüz. Annesi Advıye Hanım da dındar bır kadındır; ancak Ahmet Cevdet Paşa ve Fatma Aliye Hanım okuyup, ılım öğrenmekle inançlarını kavileştirmiş kimselerdir. Ahmet Cevdet Paşa, çocuklarının da dındar kişiler olarak yetişmesini önemser. Advıye Hanım’a yazdığı mektupta şu ifadeleri kullanır:

“Ali Sedat’ın, ez-Zariyat cüzüne çıktığını bildirmişsiniz. Ziyadesiyle memnun oldum. Artık ona güzel bir Mushaf almak gerekir. Olmazsa benim Mushafımı Ali Sedat’a veririz.”¹⁵⁴

Yazar, Fatma Aliye’nin başka dinden olan kimselere karşı tutumunu da ele alır. Küçük bir kızken Mösyö Eskin’den dersler alan Fatma Aliye, aldığı dini eğitimler sonucu birden Mösyö Eskin’in cehennemde yanacağını düşünüp, dehşete kapılır. Çok sevdiği hocasının alevler içinde yanmasına gönlü rıza göstermez.

“O vakte kadar, Mösyö’nün cehennemde yanacağını aklına getirmemişti. O Müslüman olmadığına, bir kafir olduğuna göre elbet cehennemde yanacaktı. Adama gözünü dikmiş bakarken, onun alevlerin içinde yok olduğunu görüyordu.”¹⁵⁵

Fatma Aliye’nin aldığı dinî eğitimden bahsedilir.

“Henüz beş yaşında iken, Kur’an’ı baştan sona kadar okuyup bitirdi. Mızraklı İlmihal’i, Mevlid-i Şerif’i okumaya başladı. Harekeli bütün kitaplar Aliye’nin fethetmesini bekleyen diyarlardı.”¹⁵⁶

Fatma Aliye’nin yalnızca dındar kişiliği üzerinde durulmaz; okumaya, öğrenmeye dair merakına da vurgu yapılır. Fatma Aliye, ılım öğrenme aşkı ile dolu ifadesinin kadınlar dünyasındaki tam karşılığı olan karakterlerden biridir.

¹⁵⁴ Barbarosoğlu, Fatma Aliye:Uzak Ülke, s. 19.

¹⁵⁵ Barbarosoğlu, Fatma Aliye:Uzak Ülke, s. 27.

¹⁵⁶ Barbarosoğlu, Fatma Aliye:Uzak Ülke, s. 29.

“ ‘Âlim kişilerin artıklarını yiyenler de âlim olur’ sözüne o kadar inanıyordu ki, bunun için ne mümkünse yapacaktı. Hocânımın artıklarını yemek için kapıda beklerken, bir taraftan da kitap okuyordu. Kapıyı açıp da henüz altı yaşında olan kızının kitap üzerinde su gibi aktığını gören Adviye Hanım, onu kolundan tutup derhal pederine götürdü.”¹⁵⁷

Batıya özentinin yoğun olarak yaşandığı Osmanlı’nın son dönemlerinde dinde reform döneminden geçen batı dünyası karşısında bazı aydınların tutumlarından tedirgin olurlar. Yeni bir dil öğrenme, farklı tarzda kitaplar okuma, kadınların kitap okuması gibi durumlara şüpheyle yaklaşırlar. Fatma Aliye, Fransızca dilini öğrenmek, bu dilden Osmanlı Türkçesi’ne çeviriler yapmak ister. Bahsi geçen algının idraki için Adviye Hanım’ın Fransızca öğrenmek noktasındaki tutumuna dair şu satırlara yer verilebilir.

“Ah, harflerin sesini sorabileceği biri olsaydı. Ama soramazdı. Validesi ne diyordu kızlarına Fransızca öğreten konakların bahsi geçince, ‘Hiç olur mu efendim! Dilini değiştiren, dinini değiştirir. Gavurun dili ile bizim ne işimiz var? Arapça öğrenir. Farsça öğrenir. Ama bir mümin niye gavurun dilini öğrenmeye meyletsin? Dilini değiştiren, dinini de değiştirir!’”¹⁵⁸

Fatma Aliye’nin dindar kişiliği ile ilim tahsil etmek isteyen yanını dengelemek istediği görülür. Bir yandan Müslüman kimliğinin gereklerini yerine getirirken bir yandan da bu durumun ilim öğrenmesine engel teşkil edeceğinden korkar.

“13 yaşına gelen Aliye, tesettüre girmişti. Tesettüre girmesi ilim tahsil etmesine mani olacak diye korkarken, hiçbir değişiklik olmamıştı. En çok annesinin itirazından korkmuştu Aliye. ‘Gelinlik kız, öyle hoca karşısında ders mi talim edermiş!’ demesinden. Ama korktuğu başına gelmedi. Beyaz

¹⁵⁷ Barbarosoğlu, Fatma Aliye:Uzak Ülke, s. 29,30.

¹⁵⁸ Barbarosoğlu, Fatma Aliye:Uzak Ülke, s. 35.

namaz örtüsünü başına alıyor, yine eskisi gibi İlyas Matar Efendi'nin karşısında oturuyordu.”¹⁵⁹

Günümüzde ziyadesiyle tartışılan İslam dininde ve kamusal alanda başörtüsü meselesi ile ilgili tartışmaların Fatma Aliye'nin yaşadığı zamanlardan yadigâr olduğunu görürüz. Fatma Aliye, İslam dininin gereklerini yerine getirmenin ilim öğrenmeye ve devletin ilerlemesine mâni olmadığı görüşünü savunur.

“Kadınların terakkiyatı denildi mi bazı erkekler bunu kadınların başlarını açması suretinde anlıyorlar. Dışilerde de bunu öylece telakki edenler bulunuyor. Acaba yalvarsalar kadınlar başlarının örtüsünü açarlar mı sanıyorlar? Bu ne yanlış zehab! Kadınlarımızın halet-i ruhiyeleri hakkında ne büyük gaflet!... Kadınların en şiddetle müdafaa edecekleri şeyin başlarının örtüsü olduğunu anlamalılar.”¹⁶⁰

Fatma Aliye Hanım'ın Fatih Kerimi ile yapmış olduğu söyleşiye dair notlara rastlarız. Burada Fatma Aliye, kadınların İslam nokta-i nazarından hukuk ve vazifeleri hakkında, çoktan beri mufassal bir eser yazmakla meşgul olduğunu ifade eder.¹⁶¹ Kitabında ele aldığı mevzularla ilgili de şöyle devam eder:

“İşte benim giyimim tam şer'i manada tesettürdür. Bu şekilde giyinerek başını örten Müslüman kadın, şer'an mestur sayılır, Mestur Müslüman kadının hukuk ve hürriyet alanı çok geniştir.”¹⁶²

Fatma Aliye Hanım, İslam dininin kadını zamanın gerisinde bırakmak ya da kısıtlamak gibi bir düsturunun olmadığını izah etmek ister.

¹⁵⁹ Barbarosoğlu, Fatma Aliye:Uzak Ülke, s. 44.

¹⁶⁰ Barbarosoğlu, Fatma Aliye:Uzak Ülke, s. 113.

¹⁶¹ Barbarosoğlu, Fatma Aliye:Uzak Ülke, s. 125.

¹⁶² Barbarosoğlu, Fatma Aliye:Uzak Ülke, s. 125.

Fatma Barbarosoğlu, Fatma Aliye'nin dindar kimliğini vurgulamak için romanın akışı içerisinde Fatma Aliye'nin halet-i ruhiyesini dinî öğelerle süsler.

“Hadis-i şerif kurtarıcıdır: ‘Musibet ile ilk karşılaşılan anda gösterilen sabır, sabırdır.’ ... İçinde biriken öfke için, başka bir hadis-i şerif mihmandarlık etmektedir: ‘Sizden biri öfkelenmişinde ayaktaysa otursun, oturuyorsa yatsın, yatıyorsa kalkıp abdest alsın.’”¹⁶³

Romanda Fatma Aliye'nin hilafet ile ilgili görüşlerine rastlarız. Fatma Aliye, Osmanlı çatısı altında kalmanın gerekliliğini savunan bir aydın olarak hilafetin kaldırılması fikrine olumlu bakmaz.

“Halife vazifeye başlarken Türkçe dualar edilmiş. Türkçe dua? Halife göreve başlarken Türkçe dua ediliyorsa nerede kaldı onun Ümmet-i Muhammed'in halifesi olmaklığı? Türkçe dua eden halife Türklerin mi halifesi olacak? Çok sürmez, ‘Bir gövdeye iki baş fazla’ diye yarın kaldırıverirler.”¹⁶⁴

Kızı İsmet'in evden uzaklaşp bir daha geri dönmeyişi, Fransa'ya gidip rahibe oluşu Fatma Aliye'nin iç dünyasında onulmaz yaralar açar. Ülkenin geleceği için Osmanlı-İslam birlikteliğinin en iyi çözüm olduğunu düşünen Fatma Aliye'nin kızının, geleceğini bu çizginin dışında inşa etmesi Fatma Aliye'yi ciddi şekilde yıpratır.

“Ama rüyalarında hep rahibe giysileri içinde görüyor küçük kızını. Neden Rahibe? Daha hür olmak içinmiş. Daha hür olacaksan, ne diye suçlu gibi kaçırıyorsun a çocuk! Daha hür olmak ile rahibe olmak arasında birbirine değip dokunan, temas eden mekân var mı? İstanbul'a sığmayan İsmet manastırlara sığacak ha!”¹⁶⁵

¹⁶³ Barbarosoğlu, Fatma Aliye:Uzak Ülke, s. 134.

¹⁶⁴ Barbarosoğlu, Fatma Aliye:Uzak Ülke, s. 153.

¹⁶⁵ Barbarosoğlu, Fatma Aliye:Uzak Ülke, s. 162.

Kızının Nasranileşmesini kabullenemeyen Fatma Aliye'nin sessiz çılgınlıklarını okuruz.

“Bir defa karşılaşmak istiyor İsmet’le, bir defa... Neden demek istiyor. Başka bir dinin mümini olarak, durduğun yeri terk edip, en son dini terk edip de, hurafelerle mağlup Katolik inancına teslim ettin kendini? Neden? Sanki kendi sorusu bir defa, sadece bir defa İsmet’in kulağından kalbine yol alırsa, hatasını anlayıp tövbe edecektir İsmet.”¹⁶⁶

Batı-doğu kültürleri arasında sıkışıp, kararsız kalan neslin bir kısmı tercihini batıya gitmekten ya da din değiştirmekten yana kullanır. Bir kısmı da hâlihazırdaki inançları ya da devletin içinde bulunduğu durum üzerinde reform yapması gerektiğini düşünür. Bilhassa aydın kimselerin çocukları bu ikilemden fazlasıyla etkilenir. Fatma Barbarosoğlu, o dönemin atmosferini bize duyurur ve aydın kesimin çocuklarının durumları hakkında bilgi verir. Din değiştiren yalnızca Fatma Aliye'nin kızı değildir. Yurt dışına giden, ülkenin içinde bulunduğu buhrandan kaçan veya din değiştiren kimseler mevcuttur. Fatma Aliye, kızını düşünürken eşi Faik Bey'in Tevfik Fikret'e ne kadar üzüldüğünü anımsar. Tevfik Fikret'in oğlu da Hristiyan olur.

“Faik Bey, Tevfik Fikret Bey'e ne kadar üzüldü. ‘İyi ki bu yük ile çok yaşamadı’ derdi.”¹⁶⁷

Cumhuriyet'in ilanından sonra oluşturulan anayasada ‘Türkiye Devleti'nin dini İslam'dır.’ cümlesinin anayasadan çıkarılmasına anlam veremez.¹⁶⁸ Yazar, Fatma Aliye'nin İslam dinine olan bağlılığını ifade eder.

Sonuç olarak “Fatma Aliye: Uzak Ülke” romanında din sorgulamasına gittiğimizde karşımıza gerçek bir karakter olan Fatma Aliye'nin Müslüman kimliği çıkar. Aynı zamanda Nasranileşen kızı İsmet'i arayan anne Fatma Aliye'nin ruh halini bir nebze olsa anlamaya çalışırız. Batı tesirinde kalan

¹⁶⁶ Barbarosoğlu, Fatma Aliye:Uzak Ülke, s. 191.

¹⁶⁷ Barbarosoğlu, Fatma Aliye:Uzak Ülke, s. 210.

¹⁶⁸ Barbarosoğlu, Fatma Aliye:Uzak Ülke, s. 194.

Osmanlı'nın aydınlarını, inanç buhranlarını görürüz. Aydın kesimin torunlarının Batıda meydana çıkan fikir akımlarından etkilenecek inançlarını sorguladıklarını, bir kısmının tercihini Hristiyanlık'tan yana yaptığını görürüz. Bazı aydınlar da dinin ülkenin ve bilimin gelişimine engel olduğunu düşünür ve inanç noktasında gelgitler yaşar. Roman, o dönemin inançla ilgili atmosferini Fatma Aliye'nin hikâyesi nazarından vermesi bakımından önemlidir.

2.2.6. “Uzak Ülke” Romanının Genel Değerlendirmesi

Türk Edebiyatı tarihindeki ilk kadın muharririn hayatının aydınlanması bakımından önemli bir romandır. Roman, yıllara göre tarih düşülerek kronolojik bir şekilde Fatma Aliye'nin başından geçenlere ve onun iç dünyasına dair fotoğraf kareleri yakalarız. Zihnimize Fatma Aliye ile ilgili tasavvurlar canlanır. Yazar, Fatma Aliye'yi araştırma serüvenini paylaşmak istercesine ikinci bölümde hikâye içindeki yazarın, Fatma Aliye'nin torunu ile yaptığı görüşmeye değinir. Hikâyeyi anlatan yazar, Fatma Barbarosoğlu'na yakın bir yazardır. Fatma Aliye'nin hayatının kendisini etkilediğini ise hikâye içindeki yazarın, Üsküdar Kültür Merkezi'nde Fatma Aliye ve eserleri ile ilgili verdiği seminerler vasıtasıyla anlayabiliriz.

Yazar, “Uzak Ülke”nin ‘Kilitli Kalmak’ bölümünde Fatma Aliye'nin hayatını araştırma sürecine değinirken Fatma Aliye'nin hikâyesinde kendi hayatı arasında ünsiyet kurar. Düşünce dünyasında Fatma Aliye ile hemhal olduğu yazarın, romandaki üslubunda aşikârdır.

“Uzak Ülke” romanı, Fatma Aliye'nin yaşadığı yıllardaki tarihi olaylara yer vermesi bakımından önemlidir. Nazan Bekiroğlu, romanın bir dönem romanı değil, dönemin romanı olduğunu düşünmektedir. “Tanzimat

dönemine romancı kimliğinin dahi üzerinde çok ciddi sosyal renk bırakmış bir kimliğin romanı.”¹⁶⁹

Fatma Aliye'nin hayatını yazma isteğinin ne zaman aklına ya da yüreğine düştüğünü bilmeyen Fatma Barbarosoğlu, Türk Edebiyatının ilk kadın yazarının daha fazla tanınması gerektiğini düşündüğünü söyler. Fatma Aliye ile kendisi arasındaki yakınlığı ise şu cümlelerle ifade eder: “İlk yazar kadının unutulmasına razı olmayış belki de benimkisi. Bütünleşme! Bütünleşebildim mi bilmiyorum. Yazdıkça fark ettim esasında. O da hayatının bir döneminde felsefe talebesi oluyor, ben de. İsimlerimizin aynı olmasını söylemeye bile gerek yok. Yüz yıl ara ile dünyaya geldik. 1862-1962 O üst sınıfa mensup bir ailenin içine doğdu ben orta sınıf. Onun yaşadığı dönemde yabancı dil öğrenme tutkusu üst sınıfın meselesi idi. Şimdi herkesin. Misyonerlik faaliyetleri ve koparılmaya çalışılan vatan toprakları...”¹⁷⁰ Romanlarının birikiminin daha önceden oluştuğunu ifade eden yazar, Fatma Aliye'yi okurken, araştırırken maksadının roman yazmak olmadığını; ancak bir gün kendisini Fatma Aliye ile ilgili roman yazmaya başlamış olarak bulduğunu ifade eder.¹⁷¹

Nihat Dağlı, Fatma Barbarosoğlu'nun “Uzak Ülke” romanı ile uzakları yakın ettiğini ifade eder. “Yazıcı ‘şimdi’den ‘uzak ülke’ye, ‘bugün’den ‘dün’e gidiyor olsa da, maksadı sadece ‘uzak ülke’yi, ‘dün’ü göstermek değil, ‘bugün’de aldığı şekli göstermektir.”¹⁷²

Fatma Barbarosoğlu, Claude Farrere'nin¹⁷³ Fatma Aliye ile irtibata geçtiğini, kendisi ile görüşmek istediğini ifade eder. Fatma Aliye Hanım, Emile Julyar'ın¹⁷⁴ Doğu ve Batı Kadınları kitabında İslam'a hakaret etmesi

¹⁶⁹ Nazan Bekiroğlu, “Uzak Ülke bir dönem romanı değil dönemin romanı”, 05.01.2007, <http://yenisafak.com.tr/kitap/?i=23103>

¹⁷⁰ <http://arsiv.kitaphaber.net/fatma-aliye-uzak-ulke-fatma-karabiyik-barbarosoglu-2/03.01.2007>

¹⁷¹ <http://arsiv.kitaphaber.net/fatma-aliye-uzak-ulke-fatma-karabiyik-barbarosoglu-2/03.01.2007>

¹⁷² Nihat Dağlı, “Uzak Nasıl Yakın Kılınır”, Yağmur Dergisi, Sayı: 36, 2007.

<http://www.yagmurdergisi.com.tr/archives/konu/uzak-nasil-yakin-kilindir>

¹⁷³ Kurtuluş Savaşı sırasında Millî Mücadeleye destek veren Fransız yazar.

¹⁷⁴ Fransız yazar.

üzerine Fransız gazetelerine yazdığı bir mektupla Julyar'ı eleştirir. Bu mektuptan etkilenen Cladue Ferrare, 1922'de Fatma Aliye Hanımla tanışmaya gelir.

“Hristiyan âlemi, ilk Müslüman kadın yazarı tanısın talebiyle gelmiştir Farrere.”¹⁷⁵

Yazar, Türk Edebiyatında ilk kadın yazar olarak bilinen Fatma Aliye'ye yaşadığı devirde, belki de fikirleri yüzünden, gereken kıymetin verilmediğini düşünür.

Fatma Aliye'ye gereken kıymetin verilmeme sebebi olarak Ahmet Cevdet Paşa'nın İttihat ve Terakki Cemiyeti ile karşı karşıya gelmesi gösterilir. Ahmet Cevdet Paşa, Osmanlı ve İslam hukukunu oluşturmak üzere Mecelle kitabını yazar. Mithat Paşa da o dönemde Fransız anayasası ya da batılı devletlerin anayasası örnek alınarak bir anayasanın, hukuk sisteminin oluşturulması gerektiğini savunur. Bu kesim, Ahmet Cevdet Paşa'yı dışladığı gibi babası ile aynı görüşte olan Fatma Aliye'yi de tasfiye ederler.¹⁷⁶ Fatma Aliye Hanımın unutulması ya da gereken önemin verilmemesi ile ilgili Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu, şu ifadeleri kullanır:

“Babası tasfiye edildi: Cevdet Paşa tasfiye edilince, doğal olarak çevresi de tasfiye edildi. Cevdet Paşa, sadece Osmanlı tarihinin değil, İslam tarihinin yetiştirdiği en önemli kafalardan birisidir; yalnızca ilmî açıdan değil, özellikle siyasi açıdan...”¹⁷⁷

Fatma Aliye, yalnızca ilk kadın roman yazarı değildir. Aynı zamanda ilk kadın mütercimdir. Fransızca'dan dilimize farklı eserler çevirmiştir. Aynı zamanda Felsefe ile ilgili de yazan bir yazardır. Bununla ilgili Ahmet Süruri¹⁷⁸, “Babasının Kızı: 70. Ölüm Yıldönümünde Fatma Aliye Hanım”¹⁷⁹

¹⁷⁵ Barbarosoğlu, Fatma Aliye:Uzak Ülke, s. 152.

¹⁷⁶ İhsan Fazlıoğlu, “Babasının Kızı: 70. Ölüm Yıldönümünde Fatma Aliye Hanım”, Bilim ve Sanat Vakfı, 2 Aralık 2006. http://www.bisav.org.tr/userfiles/yayinlar/NOTLAR_9.pdf

¹⁷⁷ http://www.bisav.org.tr/userfiles/yayinlar/NOTLAR_9.pdf

¹⁷⁸ Yrd.Doç.Dr. Ahmet Süruri, Yalova Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi.

¹⁷⁹ Bilim ve Sanat Vakfı, Türkiye Araştırmaları Merkezi 6, Notlar 9, Mayıs 2008.

başlıklı panelde Fatma Aliye Hanım'ın tarihimiz ve yazınımız için önemini şu sözlerle ifade eder:

“İlk mütercime, kitapları başka dillere tercüme edilen ilk Osmanlı kadını. Felsefeyle ilgili eser kaleme alan bildiğimiz ilk Osmanlı kadını. Hakkında monografi yazılan, dünya sergilerine davet edilen ilk Osmanlı kadını... Diğer taraftan Orhan Okay'ın “mülemma” dediği, Osmanlı'nın kendisini Batı'dan bakarak değerlendirdiği o uzun yüzyılda doğmuştur Fatma Aliye. Böyle bir dönemin içinden yazar. O da bir terkinin peşindedir. Ama gayesi, terakki ve medeniyeti, Osmanlı-İslâm değerlerinden taviz vermeden temindir.”

Sonuç olarak Fatma Aliye ile ilgili metinleri incelediğimizde yazarın, kadın yazarlar arasında ilkleri temsil etmesi bakımından gereken önemi görmediği kanısındayız. Ancak Fatma Barbarosoğlu'nun bu romanı iade-i itibar bakımından önemlidir. Bilhassa Fatma Aliye'nin yaşadığı dönemin atmosferini, Fatma Aliye'nin hayatını ve kişiliğini yansıttığı için derli toplu bir malumat niteliğindedir. İlimin tarafsız olması gerektiğini, zıt görüşte de olsa ilim ve irfan yolunda emek harcamış insanlara gereken itibarı vermenin elzem olduğunu düşünmekteyiz. İnsanların merakını celb etme ve Fatma Aliye'yi tanımaya sevk etme bakımından ‘Uzak Ülke’ romanının önemli olduğunu düşünmekteyiz. Ayrıca Fatma Aliye'nin resmi son yıllarda 50 Türk lirasının arkasına basılmıştır.

2.3. Medyasenfonu

2.3.1. Olay Örgüsü

İki dedektif, medya camiası içinde dönen dolapları aydınlatmak için bir araya gelir. Dedektiflerden biri medya patronlarından Necati, öldükten veya ortadan kaybolduktan sonra bir daha Medyasenfonu toplantısının yapılmadığını tespit eder.

Yeni kadın köşe yazarının medya camiasına dâhil olmadığını, hâlihazırda bulunanların da çekildiğini söyler. Tayfun'un gazetesindeki Zeynep Fişekçi haricinde diğer tüm kadın yazarların köşe yazıları tek kalemden çıkmış gibidir. Dedektiflerden biri, bunun kadınlar üzerinden yürütülen bir proje olduğunu düşünür. Bütün diğer kadınların köşe yazılarını yazanın Necati olduğunu söyler. Çünkü o ortalıktan kaybolduktan sonra yazıların deseni değişmeye başlar ve kadın köşe yazarları, bir bir kabuklarına çekilirler. Dedektiflerden biri, medyanın iktidarı paylaşmamak için birçok kadın köşe yazarının yazılarını tek elden yazdığını iddia eder. Zeynep Fişekçi'nin yazıları farklı olmasına karşın, diğer dedektif ondan nasıl emin olacaklarını sorar.

Dedektif, bilgisayarda kullanılan bir takım programlarla Zeynep Fişekçi'nin yazılarının tutarlı ve kendisine ait olduğunu tespit eder. Başka bir program sayesinde de Necati'nin Türk olmadığını, ana dilinin Türkçe olmadığından anlar. Necati altı dil konuşmaktadır. Necati, medyasenfonu toplantısında 'Ses' diye isimlendirilen biriyle konuşur. Dedektifler, Ses'i bulmaları gerektiğini düşünürler. Dedektiflerden biri, şifreli konuşmalarının olduğunu, Neşe'den bahsettiklerini, Neşe ile Zeynep Fişekçiyi buluşturmak istediklerini söyler.

Neşe, bir kanalda program yapar. Zeynep Fişekçi de gazetede köşe yazarıdır. Neşe, kanalın koridorlarında toplantıdan çıktıktan sonra konuşulanları zihninde değerlendirmektedir. 'Terziden bozma söküğü bol yayın yönetmeni' diye ifade ettiği Emin Terzi, Feridun Toprak'a övgüler

yağdırırken Neşe'yi yerin dibine batırmıştır. Feridun Toprak, genel yayın yönetmeni Emin Terzi'ye yaranmaya çalışan bir diğer program sunucusudur. Feridun, programında hep gariban çocuklara aynı soruları sormakta, türkü söylettirmektedir. Neşe ise daha entelektüel bir program yapmayı ister. Emin Terzi, Türk halkının daha eğlenceli programlar istediğini, ekranların renklendiğini; ancak Neşe'nin hala siyah-beyaz kaldığını söyler.

Ses ile Necati arasında geçen konuşmalarda Necati, toplumsal değerleri dumura uğratacak kalemleri kullandıklarını; ancak artık halkın, bunları karşısına almak yerine içinde erittiğini söylemektedir. Halkın artık normalin üstünde olmaya başladığını söyler. Ekran için kahraman bulmasını ister. Ses, aile hikâyesi bozuk tiplerin ekranlarda olmasını istemektedir. Porno yıldızı ile ilgili saygın bir belgesel yapılmasını söyler. Daha sonra da Neşe ile ilgilenmesi gerektiğini, Neşe'nin kahraman olmak için her şeye sahip olduğunu düşünür.

Neşe, bu kez sokakta yürürken Emin Terzi'nin söylediklerini düşünmektedir. Neşe'ye marka olması gerektiğini söylemiştir; ancak Neşe, kendisini marka olamayacak kadar özgün ve kaliteli görür. İnsanların kamera görünce şov yapmaya ne kadar da hazır olduğunu; ancak kendisinin asla öyle gülünç ve saçma bir program yapamayacağını düşünür. Yapılmadık, orijinal bir şey yapması gerektiğini, Naci'nin diline düşebileceğini düşünmektedir. Naci, Marksist bir üniversite hocasıdır. Sonra aklına gördüğü rüya gelir ve benliğini korku, pişmanlık kaplar. Yıllar sonra ismini anmadığı birinin rüyasına girmiş olmasından dolayı huzursuz olur.

Ses, Necati'den rapor almaya devam eder. Zeynep Fişekçi bilgisayarını tamire götürür ve bilgisayarıcı gözetleme programının olduğunu ve ne olursa olsun silinmeyeceğine onu inandırır. Necati, Tayfun'la görüşür, Zeynep Fişekçi'yi ortadan kaldırmak isterler. Tayfun, tahmin ettikleri gibi Zeynep Fişekçi'yi korumaya hazırdır.

Neşe, Eminönü tramvay durağında işte yaşadıklarını düşünürken; Ses ile Necati, kadınlar üzerinden yürüttükleri projeler ile ilgili konuşur. Türbanlı dansöz projesi, dansözün kendisine İslam bilgisi veren temizlikçi kadın sebebiyle yürümemiştir. Spor akademisine tesettürlü kızlar gönderilmiştir. Mayolu ancak türbanlı olarak yüzme derslerine devam ederler. Bunlar gibi kadınlar ve muhafazakârlar ile ilgili birkaç projeden bahsederler.

Neşe, Eminönü tramvay durağında üniversiteden arkadaşı Günizi'ne rastlar. Günizi, tanıdığı insanlar hakkında lüzumsuz bilgiler veren, sürekli gülen bir kızdır. Yine okuldan arkadaşları olan Serap'a gidecektir ve Neşe'yi davet eder. Günizi'nin oğlu, annesinden daha olgun duruşu olan bir çocuktur. Neşe, Günizi'nin konuşmasından sıkılmıştır ve belki Nazire ile ilgili konuşurlar diye Serap'a gitmeyi kabul eder. Serap, başörtüsü yasağı geldiğinde Başbakan Bülent Ulusu ile konuşmaya giden, Nazire'nin de içinde bulunduğu gruptandır. Nazire, ikisinin üniversiteden ortak arkadaşlarıdır. Ölüdür. Ölüm sebebinin intihar olduğunu ya da öldürüldüğünü düşünenler vardır.

Ses, Necati'den taksileri ve taksicileri de projeye dâhil etmelerini ister. Takside konuşulanlar kayıt altına alınmaktadır.

Neşe ile Günizi, Serap'ın evine giderler. Serap, sakin bir kızdır. Neşe, Günizi'yle Serap'ın nasıl anlaştıklarına anlam veremez. Serap'ın evine gittiklerinde Günizi, Serap'a Neşe'nin televizyon programı yaptığından bahseder. Birlikte bir oyun oynama teklifinde bulunur. Çocuklarını da çağırırlar. Günizi, Neşe'nin yerine geçip, programına konuk olan Serap'a sorular soracaktır. "Çok şaşırdığınız, ama sadece şaşırmak değil neye uğradığınızı bilemediğiniz bir olay oldu mu son bir hafta içinde?" diye Serap'a sorar. Serap, bir gün minibüsteyken başörtülü dört kızın yüksek sesle kendi aralarındaki konuşmalarını duyduğundan bahseder. Kızlar, bir süre yiyip içtiklerinden bahsederken biraz sonra iç çamaşırını

muhabbeti yapmaya başlarlar. Sonra aklına arkadaşı Nazire ile bir anısı gelir. Serap, Nazire'yle bir gün minibüsteyken Nazire'ye biraz yüksek bir sesle iç başörtüsünün gözüktüğünü söylemiştir. Nazire ise iç çamaşırı dermiş gibi iç başörtüsü diyen arkadaşına biraz kırgın bir şekilde kızmıştır. Serap, gözlerinden akan yaşla Nazireyle anısından bahsederken Neşe, tüm içtenliğiyle Serap'a sarılmak ister. Nazire, herkesin sevdiği karakterde bir kızdır. Bu yüzden onun ölümünü kabullenmek herkes için zor olur.

Ses, taksi görüntülerine baktığını projenin daha sahici olarak yürütülmesi gerektiğini; porno yıldızını azize gibi sunmalarını, o çok saygın kadını da paçavraya çevirmelerini istediğini söyler. Başbakan ile ilgili olan haberleri beğendiğini, kendi işleri haricinde her şeyde bir kaos olması gerektiğini söyler. Kendi işleri düzenli ancak diğer her şeyde kaos hakim olmalıdır.

Neşe, Serap'ın evinden ayrıldıktan sonra sokaktayken Nazire'nin hayatındaki yerini düşünür. Serap, onun öldürüldüğünü düşünmektedir. Nazire her zaman herkesin iyiliğini isteyen, kötülük edenlere karşılık vermeyen biridir. Serap, Nazire ile söyleşi yapan Ercan Kömürcü diye bir muhabirden bahsetmiştir. Neşe, bu söyleşiyi merak eder.

Ses, Zeynep Fişekçi'nin köşe yazılarından memnun değildir. Diğer bütün kadın yazarların yazıları Necati'nin kaleminden çıkar. Zeynep Fişekçi, okurların gerçek tepkilerini merak ettikleri için gazetede yazmasına izin verilmiş gerçek bir köşe yazarıdır. Ancak Ses, iyi yazarları sevmediği için işine son verilmesini ister. Necati, Zeynep Fişekçi'nin yazmış olduğu gazetenin sahibi Tayfun'la görüşecektir. Ona özel aldığı Jakana isimli kuşu da hediye olarak yanında getirecektir.

Teknisyen, Zeynep'e bilgisayarındaki bilgilerin kopyalandığını söyler. Ayrıca web sayfasında herhangi bir yazıyı çok fazla beğenilmiş gibi göstermenin sahte yollarının olduğu bilgisini paylaşır. Zeynep, bu duruma şaşkın ve bilgisayarındaki bilgilerin kopyalandığından dolayı da tedirgindir.

Tayfun, Zeynep'e yazılarını çok beğeniyormuş gibi isimsiz bir ileti yollar. Zeynep'in bilmiş tavırlarına sinir olmaktadır. Zeynep, iletisine karşılık kimliğini beyan edip, eleştirilerini paylaşmasını ister. Tayfun, Zeynep'e vereceği cevabı düşünürken Medyasenfonu'ndan arayıp, görüşmeye çağırırlar.

Zeynep, Tayfun'un yazılarını çok beğenilmiş göstermek için yaptığı hileyi düşünürken kendisi ile ilgili internette neler yazılmış diye bakar. Bir tane sitede doğum tarihinin yanı sıra ölüm tarihinin de yazılı olduğunu görür. Tarih on beş gün sonradır. Anlam veremez bu duruma. Kendisini bir hikâyenin öznesi yapanların, belki de hikâyesine son vermek istediklerini düşünür. Bu durumla ilgili bir şey yapabileceğini düşünerek yayın yönetmeni Tayfun'a bu durumu arz eden bir mail atar. Ölüm tarihinin yazılmış olması içten içe onu rahatsız eder.

Tayfun, iç dünyasında Zeynep'le çatışmaya devam etmektedir. Daha sonra meçhul bir yerde Necati'yle görüşürler. Necati, Zeynep'in köşesinin tantanalı bir şekilde kapanması gerektiğini söyler. Zeynep'in proje dışında bir yazar olduğunu da Tayfun bu konuşma esnasında öğrenir. Kendisini Zeynep'i korumaya çalışırken bulur. Zaten Amerika'ya gideceğini o yüzden müdahale edilmese de olacağını söyler; bu tavrı sebebiyle Necati, Tayfun'un Zeynep'e âşık olduğunu düşünür. Bir skandal karşısında Zeynep'in ne yapacağını tahmin etmesini ister. Tayfun, tepkisiz kalacağını düşünmektedir.

Tayfun, arabasındayken Necati ve Ses ile yaptığı görüşmeyi düşünür. Zeynep'i neden istemediklerini, başta neden desteklediğini anlamaya çalışır. Zeynep'in dış işleri bakanının yeğeni olduğunu söylemişlerdir. Tayfun, öyle olmadığını öğrenir; ancak Zeynep'in nasıl bu kadar kendinden emin bir şekilde, kimseyi umursamadan davrandığını, aslında iyi bir köşe yazarı olduğunu düşünür. Acaba başına bir iş gelecek mi diye Zeynep için endişelenir.

Neşe, Serap'ın evine gittiğinde Nazire'yle röportaj yapan bir adam olduğunu öğrenmiştir. Onunla görüşür. Muhabir, Nazire'nin kendisi üzerinde bıraktığı tesir ile ilgili bir şeyler anlatır. O dönemde aldığı tepkilerden bahseder. Muhabir de Nazire'nin intihar edebilecek biri olmadığını düşünür. Neşe'nin yıllar sonra bu bilgiye nasıl ulaştığını sorar. Eğer dediği doğruysa ve bunu ispatlamak için elinden ne geliyorsa yapabileceğini söyler.

Neşe, dışıye gittiği zaman dışıne yerleştirilmiş olan implant sayesinde onun rüyalarını yönlendirmeye başlarlar. Nazire ile ilgili rüya görmeye başlaması ve bu rüyanın peşine düşmesinin sebebi budur. Zeynep'i de rüyasında görmesi için uğraşmaktadırlar; ancak bilinçaltındaki bir şey bunu engellemektedir. Zeynep ile Neşe'nin babaları yakın arkadaşlırlar; ancak ikisi de babalarından pek hoşnut değildir.

Neşe, muhabirin karşısındayken bir yandan Nazire ile ilgili gerçekleri düşünür. Nazire'nin fenomenoloji ödevinin intihar notu olarak algılanmasının sebebi olarak kendisini görmekte ve vicdan azabı duymaktadır. Muhabir de karşısına geçip sanki hiç susmayacakmış gibi Nazire'den bahsetmektedir. Acaba muhabir de onun ölümünden kendisini sorumlu tutmaktadır ya da paylaşmadığı bir sırrı mı vardır diye düşünür. Neşe, Nazire'nin artık rüyalarından çıkmasını ister.

Neşe, canı sıkın olduğu zamanlarda kendini halasının evinin yolunu tutmuş bulur. Aslında onunla konuşmak için çok da rahatlatmaz. Halasının kayınvalidesi Nebahat Hanım'la konuşmaktan ise hiç hoşnut olmaz. İçinden çıkamadığı sıkıntılarla halasının evine gider; ancak halasını kendisinden daha darmadağın halde bulur. Halası on dokuz tane kestane şekeri yediğini söyleyip durur ve içinde bulunduğu durumu yeğeninini anlamasını bekler. Neşe ise neden bahsettiğini bir türlü anlamaz. En sonunda halasını kendini biraz iyi hissetsin diye kuaföre götürür. Aklına yine Nazire gelir. İkisi de Uşaklıdır. Nazire'ye göre bu ortak payda ikisinin anlaşması için yeterlidir.

Neşe, kendisi ateist olduğu için anlayamayacaklarını vurgulasa da aslında anlaştıklarını Nazire'nin yokluğunda idrak eder. Nazire, bir gün Neşe ile beraber namaz kılmak için dua etmiştir; ancak bu hiç gerçekleşmemiştir.

Neşe, halasıyla kuaföre gittiğinde halası, Neşe'nin babasının Heidi ile birlikte geldiğini söyler. Neşe, babasının hapiste olduğu zamanları düşünür. Halasını dinlemek istemediği için kulağında aypod olduğunu düşünür; ancak Nazire'nin sesini buna rağmen duymaktadır.

Ses, Necati'ye Tayfun'un ne yaptığını sorar. Necati de Tayfun'un Fransa'da oturma izni almaya çalıştığını söyler. Ses ise bu durumun iyi olduğunu, kaçtığını, kaçanın suçlu psikolojisinde olduğunu düşünür.

Neşe ile Zeynep karşılaşır. Zeynep, Neşe'yi rüyasında görmüştür. Zeynep, ikisi de birbirini düşündüğü için rüyasında Neşe'yi gördüğünü söyler. Neşe, işinin sallantıdan olduğundan, kalacak bir yere ihtiyacı olduğundan bahseder. Zeynep de babasının Adapazarı'nda olduğunu, kendisiyle kalabileceğini söyler. Neşe'nin halası ile Zeynep'in annesinin önceden yakın arkadaşlıkları olmuştur. Neşe halasıyla pek anlayamamaktadır. Halasının, onunla yalnızca mesleği dolayısıyla yakınlık kurduğunu düşünür. Halası, medyadaki yeğeni ile hava atmaktadır. Zeynep'in babası ise gazetede köşe yazılarını kimsenin okumadığını söylemektedir. İkisi de yakınlarından istedikleri desteği görememektedir. Zeynep, Neşe'ye evinin adresini verir ve ayrılırlar.

Akşam olup da Neşe, Zeynep'in evine geldiğinde Zeynep, Neşe'nin Nusret diye biriyle evlendiğini duyduğunu söyler. Evlilikleri kırk gün sürmüştür. Neşe, Zeynep'e merak ettiği ne varsa sorabileceğini söyler. Ancak Zeynep'in soracak sorusu yoktur. İnsanların özel hayatları ile ilgili o kadar meraklı olmadığını söyler. Sabah erken kalkıp, babası için uygun bulunan bir böbreği karşılamaya gidecektir hastaneye. Neşe, muhabbet etmek ister; ancak Zeynep uyuma taraftardır.

Sabaha karşı Zeynep ile Neşe, muhabbet ederler. Neşe, babasının Alman ailesi yüzünden annesinin öldüğünü düşünür. Çok zaman annesini rüyasında gördüğünden bahseder. Neşe, Nazire’yi rüyasında görmeye başladığından beri aslında onun en yakın arkadaşı olduğunu anlar. Nazire öldüğünde ölümünün intihar olarak düşünülmesinin sorumlusu Neşe’dir. Nazire’nin yazmış olduğu fenomenoloji ödevinin “Hayat ile İnatlaşma Biçimi Olarak İntihar” ödev kısmını daksilleyip insanların intihar ettiğini düşünmesini ister. Şimdi rüyasına girmeye başladığı için bir şeyler sorgulamaktadır. Zeynep de ölüm tarihini internette on beş gün sonra olarak görmüştür ve sürekli tehdit iletileri almaktadır. Bu durum ikisini de ölüm üzerine düşünmeye sevk eder. Zeynep, agnostiktir; Neşe ise ateisttir. İkisi birlikte inançlarını sorgular. Zeynep’in hastaneye gitme vakti gelir ve babası için bekledikleri böbreğe bakmaya gider.

Hastane dönüşü Neşe, Zeynep’i çok merak ettiğini söyler. Zeynep, üzgündür. Neşe, organ bulunamadığı için üzgün olduğunu düşünür. Zeynep, organ nakline karşıdır. Çünkü fakirlerin organlarının zenginler için kullanıldığını düşünür. Organ mafyasına dair araştırma yapar ve bulduğu bilgilere inanamaz, dünyanın çok çirkin bir hal aldığını düşünmektedir.

Zeynep, bir sitede ölüm tarihinin yayınlandığından Neşe’ye bahseder. Neşe, ciddiye almaması gerektiğini söyler. Zeynep, bu durumu Tayfun’a bildirdiğini, normalde bu habere balıklama müdahale edeceğini ancak sessiz kaldığını, bu durumun garip olduğunu söyler. Bu durumla ilgili Tayfun’un da bir şeyler bildiğini düşünmektedir. Fransa için oturma izni almaya çalıştığını öğrenmiştir. Tuhaf bir şeyler olduğunu sezer. Neşe, kafasında bir şeyler kurduğunu söyler; ancak Zeynep’in hayatı zaten kurgudur. Zeynep, Neşe’ye sırrını anlatır. Babasının o ilkokul beşe giderken bir davada gizli tanıklık yaptığını, bu yüzden hepsinin kimliklerinin değiştirildiğini söyler. Asıl adı Tuna’dır. Sonradan Zeynep Fişekçi ismini almıştır. Annesiyle aynı evde teyze yeğen olarak kaldığını babasının onlarla olan ilişkisinin sürekli olarak kurgusal biçimde değiştiğini ifade eder.

Oradan oraya gezmişlerdir. Annesi sonunda kanser olur, Zeynep doktora yaparken. Hayatlarını kurgulayanlar böyle uygun görmüşlerdir. Neşe'nin halası ile Zeynep'in annesinin arkadaşlığı da kurgunun bir parçasıdır. Zeynep, bir şekilde hayatına müdahil olan Neşe'nin hayatını korumak için bu bilgileri anlatır. Ondan uzak durmasını ister. Neşe, babasının ne olacağını sorunca babasının aslında annesinden daha önce öldüğünü, kurgucusunun Adapazarı'nda bir babası varmış gibi davranması gerektiğini söyler. Neşe, bütün bu olaylara inanamaz ve kurgucusuna nasıl bu kadar güvenilebildiğini anlamaz. Zeynep, kendisiyle bir daha görüşmemesini, hayatta olup olmadığını bilmemesinin kendisi için daha hayırlı olduğunu söyler. Annesinin ölümünden sonra çok kimseye bağlanmadığı için ve köklerini tam olarak bilmediği için korkacak bir şeyinin olmadığını söyler. Neşe, bildiklerinin ağırlığı ile ne yapacağını bilemez, Zeynep'in hayat hikâyesinin yanında diğer tüm hikâyelerin ölü olduğunu düşünür. Zeynep, Neşe'nin karşısına birisi çıkıp da bir şey bilip bilmediğini sorarsa diye o zaman içmesi gereken bir ilaç verir. Neşe, ne olduğunu bilmediği bir ilacı içmeyeceğini söylese de Zeynep, onu korumak için bu ilacı verdiğini söyler. Vedalaşmadan ayrılırlar. Zeynep, belki bir daha karşılaşmayacaklarını söyler.

Bütün bu anlatılanlardan sonra yazar, kapanışı olayların çözüldüğü dedektiflerin konuşmalarıyla yapar. Dedektiflerden biri diğerine metafizik araştırmalar yaptığını söyler. Bir süre Necati'nin yürütmeye çalıştığı projeyi anlamaya çalışırlar. Daha doğrusu yazarın B diye isimlendirdiği dedektif A ya anlatmaya çalışır bulduğu ipuçlarını. Bir süre kadın yazarlar üzerinden yürütülen projelerden bahsederler, Necati'nin Kibritçi Kız diye isimlendirdiği kişinin kim olduğunu çözmeye çalışırlar. Ve Kibritçi Kız'ın çeyizlerini dökmekle neyi kast ettiklerini anlamaya çalışırlar. Daha sonra Zeynep Fişekçi'nin başına ne geldiği üzerine konuşmaya başlarlar. B dedektif, Zeynep Fişekçi ortadan kaybolmadan önce evinde bir hafta boyunca Neşe ile birlikte kaldığını söyler. Neşe, son zamanlarda Nazire'nin

ölümünün intihar olmadığını ispatlamaya çalışır. Zeynep'in köşesinde en son yazdığını düşünürlerken Neşe ile Zeynep'in yakın arkadaş olduklarını ancak bütün bu olayların birbiri ile nasıl bir bağlantısı olduğunu bilmezler. A, Zeynep Fişekçi'nin günlüğünü bulmuştur. Farklı bir bakış açısıyla okuyup bundan ne çıkardıklarını ertesi günü tartışacaklardır.

B, günlüğün Zeynep Fişekçi'ye ait olmadığını, orada yazılanlara inanmaları için medyafenfoni tarafından hazırlandığını ve ellerine geçmesini sağladıklarını düşünür. Her olayın da bilinçli bir şekilde yapılmadığını, daha doğrusu bir hedefi olmadığını düşündüğünü söyler. Esas amaç ortada kaosun olmasıdır. Yedi yıllık ortağının Neşe'nin eski kocası olduğunu bildiğini ve medyafenfoni için çalıştığını anladığını söyler. B de Nazire'nin sevdiğidir. Aileleri evlenmelerini istemiştir; ancak Nazire'nin ölümü her şeyi değiştirmiştir. A, ortağını ortadan kaldıracağını ve onun için güzel bir ölüm kurguladığını anlatır. Neşe, sonunda Nazire'nin intihar etmediğini öğrenecektir. Birisi onu kasti olarak ezmiştir ve şoför koltuğunda oturanın da kendisi olacağını söyler. Yani nişanlısını Nazire'nin katili olarak yansıtacaktır. Dedektifi götürmeleri için dışarıdan birilerine seslenir. İki de birbirlerine aslında hiçbir şeyi bilmediklerini söylerler. Roman bu şekilde biter.

2.3.2. Şahıs Kadrosu

Neşe: Televizyonda program sunucusudur. Yaptığı programlar, patronu Emin Terzi tarafından eleştirilmekte ve Feridun Toprak'la mukayese edilmektedir. Neşe, aslında başarılı bir program yapımcısıdır; ancak seyirci kitlesinin daha saçma programlar istediği öne sürülür. Neşe, Zeynep, Günizi, Serap, Nazire aynı üniversiteden mezundur. Neşe, Nazire'nin ölümünden sonra onun ödevini intihar notu gibi göstermiştir. Yıllar sonra rüyasına giren Nazire'nin ölümünü araştırmaya karar verir. Yolu Günizi, Serap ve Zeynep'le kesişir.

Günizi: Neşe'nin üniversiteden arkadaşıdır. Şen şakrak bir tiptir, herkesin hayatı hakkında bir şeyler bilir. Üniversitedeyken erkeklerin aşık olduğu bir kızdır. Üniversiteden sonra evlenmiş ve kendisinin zıttı sessiz, sakin bir oğlu olmuştur. Neşe'nin Serap'la üniversiteden sonra tekrar karşılaşmalarına vesile olmuştur.

Serap: Neşe ve Günizi'nin üniversiteden arkadaşıdır. Nazire'nin de yakın arkadaşlarından biridir.

Nazire: Günizi, Neşe ve Serap'ın üniversiteden arkadaşıdır. İstanbul Üniversitesi'nde Felsefe Bölümü'nde okurken bir trafik kazası ile ölür. Arkadaşları, onun öldürüldüğünü düşünmektedir. Üniversitelere başörtü yasağının geldiği sıralarda yapılan eylemlerde bulunmuştur ve dönemin Başbakanı ile konuşmaya giden gençler arasındadır. Hemen herkes tarafından sevilen, dürüst, başörtülü, çalışkan bir karakterdir. Romanda ölü bir kahraman olarak, arkadaşlarının onunla ilgili ve ölümü üzerine konuşmaları hasebiyle vücut bulmaktadır. Neşe, Nazire'nin hazırlamış olduğu Fenomenoloji ödevinin ödev yazan kısmını silerek Nazire'nin intihar ettiğini ya da öldürüldüğünün düşünülmesine sebebiyet vermiştir.

Ercan Kömürcü: Nazire ile röportaj yapan gazetecidir.

Necati: Medya patronlarından biridir. Dedektifler, Necati'nin öldürülme veya ortadan yok olma sebebini bulmaya çalışırlar. Necati öldükten sonra bir daha medyasenfoni toplantısının yapılmadığına değinilir. Demek ki Necati, medya camiası için önemli bir isimdir. Bütün kadın köşe yazarlarının, yazılarının Necati'nin kaleminden çıktığı vurgulanır. Ayrıca Necati, diğer medya mensupları ile perde arkasındaki patron olan 'Ses' arasındaki iletişimi sağlayan kişidir.

Emin Terzi: Neşe'nin çalıştığı kanalın genel yayın yönetmenidir. Türkiye'de sansasyonel şeylerin daha çok kabul gördüğünü düşünerek eğlenceye dayalı programlar yapmanın daha iyi olduğunu düşünür. Neşe ile anlaşamazlar.

Feridun Toprak: Neşe'nin iş yeri olan Kanal'dan arkadaşıdır. Daha doğrusu aynı kanalda çalışırlar; ancak birbirlerinden pek hoşlanmazlar. Feridun Toprak, Emin Terzi'nin takdirini kazanmış, televizyonda boş programlar yapan bir sunucudur. Sokaktaki insanlara türkü söylettirerek, belirli ve saçma sorular sorarak program yapmaktadır. Yaptığı programlar reyting bakımından yüksektir.

Naci: Marksist bir üniversite hocasıdır. Neşe, hazırlayacağı programda başarısız olursa Naci'nin diline düşmekten korkar. Bundan Naci'nin eleştirel bir karakterinin olduğu sonucuna varabiliriz.

Tayfun: Bir gazetenin editörüdür. Zeynep Fişekçi de o gazetede yazan bir köşe yazarıdır. Tayfun, Zeynep Fişekçi'yi ilk başlarda çok eleştirir ve davranışlarını sevmez. Daha sonra da ona içten içe bir bağlılık duyduğunu anlamaya başlar. Zeynep Fişekçi'ye büyük medya patronunun zarar vermek istediğini öğrenince Zeynep'in zarar görmesini istemez.

Zeynep Fişekçi: Editörlüğünü Tayfun'un yaptığı gazetede köşe yazarıdır. Diğer kadın köşe yazarlarının aksine yazılarını kendi özgün tarzı ile yazmakta ve düşüncelerini özgürce ifade etmektedir. Başta onun

medyada var olmasını isteyen medya patronları daha sonra Zeynep'i o camiada istemezler. Zeynep, Tayfun'un tasvirleri ile güzel; ancak biraz demode bir kadındır. İnsanı insan yapanın fikirleri olduğunu düşünen bir tavrı vardır. Arkadaşlarına karşı yardımseverdir. Neşe'yi evinde misafir eder.

Ses: Bütün medya camiasının arkasındaki karar mercii olan kişidir. Televizyon ekranlarında, basın yayın organlarının tümünde olup bitenden haberdardır ve onları yönlendirir. Medyada düzeni sevmez; karışıklık ortamının kendi çıkarları için daha uygun olduğunu düşünür. İnsanların nabzını tutar ve medyada insanlar tarafından kabul gören, insanları olumsuz yönde etkileyen faaliyetler yaptırır. Toplumda farklı algı alanları oluşturmaya çalışır.

Dedektif A: Neşe'nin eski eşidir. Hikâyenin sonunda bu durum ortaya çıkar. Baştan beri, medya mensupları ile iş birliği içindedir. Diğer dedektif arkadaşını bir nevi takip edip kontrol altına almak için onun yanındadır. Sonunda Dedektif B'ye her şeyi anlatır; ancak Dedektif B de çoktan bazı şeyleri biliyordur.

Dedektif B: Ölmeden önce ailesinin de isteği ile evlenmek için Nazire ile buluşmuştur. Dedektif A, diğer dedektifin bu işe Nazire'nin ölümünü araştırmak için girdiğini düşünür.

2.3.3. Mekân

Medyasenfoni romanındaki mekânlar genellikle iç mekânlardır. Zeynep'in, Neşe'nin, Neşe'nin halasının evi ve dedektiflerin görüştüğü yer ile Ses diye tabir edilen medya patronlarını da yöneten kişi ile görüşülen yer mekân olarak kullanılmıştır.

2.3.4. Dil ve Üslup

Medyasenfonu'nde diyaloglara yer verilir. Genellikle Necati ile Ses arasındaki konuşmalar ve dedektifler arasındaki konuşmalar diyalog şeklinde verilir. Ayrıca Tayfun'un Zeynep Fişekçi ile ilgili düşüncelerini, Neşe'nin de karşılaştığı olaylarla ilgili düşüncelerinin iç monolog tekniği ile romana yansıtıldığını görürüz.

Yazarın üslubu konusunda daha detaylı bir değerlendirme yapacak olursak; halk arasındaki günlük konuşma diline ironik bir şekilde yer verdiğini görürüz. Yazar, burada dedektifler arasındaki konuşmada geçen 'eee?' sorusunun cevabını alfabedeki bütün harflerin emrinde olduğunu ifade eder. Bunu, hem tek bir harf kullanımının bu şekilde dilimizde kullanımının ne kadar doğru olduğu konusunda bir sorgulama olarak algılayabiliriz hem de tahminlerinin doğru çıktığını, her şeyin açıklıkla ortada olduğunu ifade etmek istemiştir şeklinde yorumlayabiliriz.

“-Eeee

- Esi, Bsi, Csi. Yani alfabenin bütün harfleri emrimizde. Tam tahmin ettiğimiz gibi.”¹⁸⁰

'Ezikleme' diye bir kelime dilimizde mevcut olmadığı için yazarın, günlük kullanımda insanların türettiği kelime kullanımına örnek olmak mahiyetinde bu kelimeye yer verdiğini düşünmekteyiz.

“On kadın eskitem o kadar bilgi sahibi olamazdım. Tamam tamam, ezikleme adamı öyle.”¹⁸¹

Günümüzde kullanılan konuşma dilini yazarın, iyi gözlemlediğini görürüz. Daha çok otuz yaş altı kimselerin kendi

¹⁸⁰ Fatma Barbarosoğlu, *Medyasenfonu*, s.5.

¹⁸¹ Barbarosoğlu, *Medyasenfonu*, s.8.

aralarında, arkadaşlar arasındaki konuşma tarzını burada iki dedektif arasındaki konuşmada vücuda getirdiğini görürüz.

“Ne diyecek aklı sıra kafa buluyor kızla. Ona âşıkmiş ayaklarında.”¹⁸²

Yazar, hikâyelerinde ağırlıklı olmakla birlikte romanlarında da kahramanların isimlerini kullanmaktan ziyade karaktere, mesleği ile ilgili lakaplar takar. Bazı kahramanlara lakaplarıyla eserlerinde yer verir.

“Terziden bozma söküğü bol yayın yönetmeni aşağıladıkça aşağılarken.”¹⁸³

Yazar, halktan bazı kimselerin günlük konuşma tarzını gözlemleyip yansıtır.

“Siz bu işlerden hiç anlamıyorsunuz bayım. O nasıl öyle küfür kıvamında bayan diyor. Bayım demek bile fazla zarif. Bay! Bay’ Siz bu işlerden hiç anlamıyorsunuz. Olmaz hey çüüz, baybay gibi anlar sökükcü başı.”¹⁸⁴

Günümüzde daha çok gençler arasında, dalga geçmek anlamında kullanılan ‘tiye almak’ tabirinin kullanıldığını görürüz.

“Sorular prensini tiye alabilirim.”¹⁸⁵

Yazar, konuşma dilinde kullandığımız ifadeleri yabancılılamaya devam eder. Cümlenin sonunda halk arasında bilhassa gençler arasında kullanılan ‘be’ sözcüğünün nereden geldiğini sorgular.

---

¹⁸² Barbarosoğlu, *Medyasenfonu*, s.10.

¹⁸³ Barbarosoğlu, *Medyasenfonu*, s.15.

¹⁸⁴ Barbarosoğlu, *Medyasenfonu*, s.23.

¹⁸⁵ Barbarosoğlu, *Medyasenfonu*, s.24.

“Çocuk ilk defa konuştu. Demek sadece Cem Yılmaz Şov frekansını algılayabiliyor gerçek hayattan. Ne demek gerçek hayat be. Be de nereden çıktı.”¹⁸⁶

Yazarın günlük konuşma dilinde kullanılan bazı ifadelere alaycı bir şekilde yaklaştığını ifade etmiştik. Burada da cümle sonunda kullanılan ‘hadi’ kelimesine Neşe’nin tepki verdiğini görürüz.

“Tamam o zaman. Hadi./ Sen de mi ‘hadi’cilerdensin. Kıl oluyorum o lafa.”¹⁸⁷

Halk arasında kullanılan argo ifadeler yer verildiğini görürüz. Bilhassa gençler arasında aşağıdaki ‘.... ayağına yatmak’ ifadesi kullanılır.

“Niye bu kadar şaşırdın? Daha doğrusu şaşırmadığın halde şaşırmış ayağına yattın!”¹⁸⁸

Nazire’nin ölümü, artık hayatta olmayışını vurgulamak için yazar, görülen geçmiş zaman kipi ‘di’ yi pek çok kere vurgular. Geçmiş zaman kipleri üzerinden Neşe’nin içinde bulunduğu durumu çarpıcı bir şekilde ifade eder.

“Nazire’nin hayatı, ölümü anlatışı ne güzeldi. Di evet. Di. Nazire ve Di. Her şey geçmiş zaman kipine muhtaç. Miş değil ama di. Çünkü sen her şeye tanık oldun Neşe.”¹⁸⁹

İsmin durum eklerinin evlilik müessesesi hakkında değerlendirme yapmak için kullandığını görürüz. Neşe karakteri iç monologunda evlilikle ilgili aşağıdaki ifadeleri kullanır.

¹⁸⁶ Barbarosoğlu, *Medyasenfoni*, s.43.

¹⁸⁷ Barbarosoğlu, *Medyasenfoni*, s.132.

¹⁸⁸ Barbarosoğlu, *Medyasenfoni*, s.158.

¹⁸⁹ Barbarosoğlu, *Medyasenfoni*, s.43.

“Evlilik bir hal midir? İsmi halleri gibi.- De hali, -den hali. (Cevap veriyorum. Evlilik bir haldir. –Den hali. Kendinden geçme hali.)”¹⁹⁰

Neşe, Nazire ile ilgili anılarını düşünürken Nazire’nin her şeyi ölçme ve değerlendirmeye tabi tuttuğunu söyler. Uşaklı olduğunu söylediği Nazire’nin yöresel ağız ifadelerinden biri olduğunu düşündüğümüz ‘hellam’ diye bir kelime kullandığını görürüz.

“ ‘Ölçme ve değerlendirme okuyoruz hellam derdi. Hellam...’ Yok öyle bir kelime. Atıyorsun Nazire! Başladın Nazireceye.”¹⁹¹

Ses ile Necati arasındaki konuşmada, Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın takvim için kullandığı ‘günakıtan’ ifadesine yer verilir.

“O doksanlık şair, takvim yerine günakıtan tabirini kullanıyormuş. Günakıtan. Güzel değil mi Necati? Günlerini boşa akıtma Necati!”¹⁹²

Tayfun, odasında düşünürken bir cümle üzerinden İslamcılar diye tabir edilen kesimi eleştirir. İslamcıların kullandığı kelimeler, eski zaman kelimeleri olarak değerlendirilir. Esasen yaptıkları pek çok şeyin hatalı olduğunu düşünen İslamcı karşıtlarına yer verilir.

“Yüklendikçe kavi yükseldikçe sınık. Sinik yazacaklarmış dizgi hatası herhalde. Böyle dedem gününden kalma kelimeler. Kesin İslamcıların dergisidir bu. İyi de bu İslamcılar da şiirin başlığını bile hatalı çıkarıyor. İslamcılık eşittir hata. Böyle bir sözlük hazırlamalı. İslamcılık eşittir hata. Muhafazakârlık eşittir görgüsüzlük. Först leydi eşittir rüküş gibi. Pazar yazısı olarak hoş olur.”¹⁹³

¹⁹⁰ Barbarosoğlu, *Medyasenfoni*, s.47.

¹⁹¹ Barbarosoğlu, *Medyasenfoni*, s.59.

¹⁹² Barbarosoğlu, *Medyasenfoni*, s.64.

¹⁹³ Barbarosoğlu, *Medyasenfoni*, s.67.

Yazarın kendi yazdığı şiiri olduğunu düşündüğümüz dizeleri Tayfun karakteri tarafından romana yansıttığını görürüz.

“Bağçenin kıyısında bir zaman vakur ve mütebessim/Biri yetim ikisi öksüz kapı komşuydular/Ağızları yemişlerle bezeliydi her mevsim/Kim ne idiye çeperlerinde zaten oyduklar/Hastayla hasta düğünle düğüm ölümle ölüm.”¹⁹⁴

Yazar, Dede Korkut Hikâyelerinde geçen ifadelerle eserlerinde yer verir. Burada da yine Tayfun karakterinin konuşmalarında Dede Korkut Hikâyelerinde geçen ifadelerle yer verdiğini görürüz.

“Asistan ile kaynatmak vardı. Faslı yıkama yağlamada bir numara. Elinde nano teknoloji ürünü bir bez. Her daim çamaşır suyuna batırılmış üstelik: Üstadım senin de isim koymakta üstüne yok! Dedem korkutsun valla. Soy soylayıp, boy boylayıp şöyle ismini konduruveriyorsun.”¹⁹⁵

Yazar, bazı kalıplaşmış ifadeleri duruma uygun olarak değiştirerek kullanır. Burada da kuş beyinli ifadesinin değiştirildiğini görürüz.

‘Kuş beyinli’ ifadesinin Zeynep Fişekçi’nin asosyal biri olduğunu ifade etmek için ‘kış beyinli’ olarak kullanıldığını görürüz.

“Yok babam, kuşlara haksızlık. Bu kıza kış beyinli demek lazım. Adamı donduruyor asosyal sınırlarıyla.”¹⁹⁶

Tayfun, Zeynep’i tanımlarken ‘kaotik kafalı karı’ tabirini kullanır. Üç tane ka ile başlayan kelime kullandığı için ka’nın küpü olarak Zeynep’i adlandırır. Cebir bilgisi ile dilin ifade zenginliği kullanılmıştır.

¹⁹⁴ Barbarosoğlu, *Medyasenfonu*, s.68.

¹⁹⁵ Barbarosoğlu, *Medyasenfonu*, s.69.

¹⁹⁶ Barbarosoğlu, *Medyasenfonu*, s.69.

“Ka kare Zeynep. Kaotik kafalı karı. Aa ne güzel. Ka’nın küpü oldu Şimdi. Üç tane Ka yan yana. Kaotik. Kafa. Karı. Dördüncü ka bile yakıŐır buna.”¹⁹⁷

Tayfun, nasıl bir düzenin içinde olduğunu sorgularken ‘biz’ diye tabir ettiklerinin kim olduğunu düşünür. Devamında da bir tekerlemeye yer verilir. Yazar, iç monolog tekniğini kullandığı için insan zihninde çaĐrıŐımlar ürünü olan düşüncelere ve ifadelere de yer verir. İnsanlar, zihninde bir problemi döndürürken ilgili ilgisiz farklı çaĐrıŐımlar da aklına gelir. Serbest aĐrıŐım dediğimiz olguyu yazar, gerçekçi bir Şekilde romanına yansıtır.

“Biz kimiz ki. Biz. Biz. Biz idik/ Otuz iki kız idik /Ezildik b z ld k/ İki duvara dizildik.”¹⁹⁸

Yazar, Türkiye’de para biriminin değişmesine yer vererek yeni Türk lirasının kısaltılmıŐ halini ironik bir Şekilde sunar.

“O zaman iŐsizdim. Sadece on milyonum kalmıŐtı. (On milyon Şimdi kaç YA-TA-LE ediyor?)”¹⁹⁹

İnsanın kelime dağarcığının zengin olması, olumlu bir özelliktir; ancak olur olmaz her yerde farklı kelimeler kullanma telaşı bazen gülünç ya da iğreti durabilir. Yazar da bu duruma değinir. Romanda Ses, Necati’yle konuşurken Necati’nin konuşmasını eleştirmek için bu ifadeleri kullanır. Necati, assolisti kast ettiğini anlar. Assolistten kast edilenin de Bülent Ersoy olduğunu düşünmekteyiz. Yazar, hayatın içinden kimselerin isimlerini bazen açıkça kullanırken, bazen de onları aĐrıŐıtıracak ifadeler kullanır. Burada da Osmanlıca kelimeler kullanan Bülent Ersoy’a gönderme yapılır.

¹⁹⁷ Barbarosoğlu, *Medyasenfonu*, s.83.

¹⁹⁸ Barbarosoğlu, *Medyasenfonu*, s.95.

¹⁹⁹ Barbarosoğlu, *Medyasenfonu*, s.114.

“Osmanlıca kelimeler kullanmak da görgülü ve bilgili olduğumuz anlamına gelmez.”²⁰⁰

Sonuç olarak yazarın, dilin bütün imkânlarını kullandığını görürüz. Deyim ve atasözlerini kullanırken bazen tamamını ifade ettiğini, bazen parçalayarak kullandığını, bazen de çağrışım yoluyla kullandığını görürüz. Vurgulamak istediği bir durum olduğunda bu üslubu kullandığını görürüz.

Günlük konuşma dilinde kullanılan farklı ifadeleri ironik bir biçimde ele aldığını gözlemleriz. Bilhassa gençler arasında vücut bulan bu dil, zaman zaman lakayt bir hal alır. Bu durumu yazarın, dikkatle gözlemlediğini hikâyelerinden ve *Medyasenfoni* romanından çıkarabiliriz.

Yazar, dilin imkânlarını kullansa da *Medyasenfoni* romanında biraz karmaşık bir üslup kullandığını söyleyebiliriz. Birden fazla teknik kullanır; ancak bunu karmaşık bir şekilde yansıtır. Dedektif A ve B diye isimlendirdiği karakterler arasında geçen diyaloglarda bir zaman sonra algı karışır. İsim kullanılsa ya da her konuşma çizgisinin başına hangi dedektif olduğu belirtilse daha anlaşılır bir üslup olurdu. Neşe ve Zeynep’in yollarının kesişme hikâyesi biraz askıda kalır gibidir. Sağlam bağlantı kurulmamıştır. Ancak yine de roman, medyanın arka yüzünü yansıtmaması ve bu konuda insanları düşünmeye sevk etmesi bakımından önemlidir. Kaostan beslenen bir medya patronu tasviri yapan yazar, romanı da biraz kaos odaklı işlediği için zaman zaman karışıklığa yol açar.

---

²⁰⁰ Barbarosoğlu, *Medyasenfoni*, s.28.

2.3.4.1. Deyim, atasözü ve özdeyişlerin kullanımı

Türkçe'nin zengin söz varlığını sonuna kadar kullanmaya özen gösteren yazar, hikâye akışına göre deyimler ve atasözlerine de yer verir.

Neşe, Feridun Toprak'ın gözde bir televizyon programcısı olmasına mana veremez. Patronu Neşe'ye tarzının olmadığını söyler; ancak sürekli aynı soruları sorarak, aynı cevapları alarak program yapan Feridun'u baş tacı eder. Neşe de patronunu eleştirmek için 'dinime söven bari Müslüman olsa' deyimini kullanır.

"Gebert şu adamı. Gör bakalım tarzı. Ne şöhret, ne şöhret. Dinime söven bari Müslüman olsa. Tarz diyen adam değil sanki, aynı sorulara aynı cevapları veren sorular prensini iki yıldır baş tacı eden."²⁰¹

Zaman zaman atasözlerini tam olarak kullanmadan imalar yoluyla atasözlerine gönderme yapar. Aşağıda bu tarz bir kullanımı görmekteyiz.

Ses ile Necati arasındaki diyalogda Ses, Necati'nin susmasını değil, konuşmasını ister. Bunu ima etmek için de 'söz gümüşse sükût altındır' tabirini dolaylı olarak kullandığını görürüz.

"Gümüşlerini saç ortaya. Sükût altın filan. Konuş konuş. Kimler var elinizde kahraman olmaya yarayacak?"²⁰²

Neşe, sokakta yürürken bir yandan da patronunun kendisine söylediklerini düşünür. Yine Feridun Toprak ile ilgili 'İpliğini pazara çıkarmak' deyiminin kullanıldığını görürüz.

²⁰¹ Barbarosoğlu, *Medyasenfonu*, s.18.

²⁰² Barbarosoğlu, *Medyasenfonu*, s.20.

“Hele o Feridun Toprak. İpliksiz terzi esprisine bile basmıyor kellesi. ‘İpliksiz terzi olur mu hiç Neşe Hanım?’ Hanım sana benzer sünepe. ‘Kalmamış sorular prensi, kalmamış. İpliğini pazara çıkardılar ya. Hepsi satılmış.”²⁰³

Yazar, anlatmaya çalıştığı durumu kuvvetlendirmek veya duyguyu daha etkili verebilmek adına bazen kullandığı kalıp cümleleri parçalayarak ve vurgulayarak kullanır. Aşağıda bu üslubuna örnek olarak ‘dimdik ayakta durmak’ ifadesinin kullanıldığını görürüz.

“Dağılmadım. Hayır dağılmadım. Katıyım. Dim ve ayaktayım. Dik ve ayaktayım. Dimdik ve ayaktayım.”²⁰⁴

Nazire ile röportaj yapan Ercan Kömürcü’den bahsederken ‘kimin nesi, kimin fesi’ ve ‘takkesini düşürüp kelini görmek’ deyimlerinin kullanıldığını görürüz.

“Ercan Kömürcü. İnternette bakarız artık. Kimin nesi, kimin fesi ise. Takkesini düşürür kelini görürüz. İyi de kolay mı öyle adamdan randevu almak.”²⁰⁵

Tayfun, Zeynep Fişekçi’yi düşünürken zaman zaman onu eleştirse de yine de tamamen gözden çıkaramaz. Burada yazar, ‘yiğidi öldür; ama hakkını yeme’ sözünü Tayfun karakterinin ağzında değiştirerek kullanır.

“Bak aslanım yiğidi öldür, hakkını ye de öldür. Of ne biçim laf ama. Yiğidi öldür, ama hakkını ye de öldür. Of of çok güzel oldu.”²⁰⁶

²⁰³ Barbarosoğlu, *Medyasenfoni*, s.24.

²⁰⁴ Barbarosoğlu, *Medyasenfoni*, s.24.

²⁰⁵ Barbarosoğlu, *Medyasenfoni*, s.61.

²⁰⁶ Barbarosoğlu, *Medyasenfoni*, s.70.

Zeynep Fişekçi'nin ifadelerinde bir başka deyim kullanıldığını görürüz. Bilgisayarını tamir etmek üzere çağırdığı teknisyen için şu ifadeleri kullanır:

“Teknisyen, eşeğin aklına karpuz kabuğu getirmeseydi.”²⁰⁷

Neşe, halası ile arasında geçen konuşmada halasının kendisini beğenmeyişi üzerine aşağıdaki sözü kullanır.

“Deli deliyi görünce değneğini saklar.”²⁰⁸

Dedektiflerden birinin yapmış olduğu metafizik değerlendirmeleri diğeri, fazlaca abartı bulur. ‘Cılkını çıkarmak’ ifadesini kullanır.

“Ben gelemem bu kadar metafizik araştırmalara. Dedektifliğin de cılkını çıkarmayalım şurada.”²⁰⁹

2.3.5. “Medyasenfonî” Romanında Din, Gelenek ve Batıl İnanç

Romanda dinî, geleneksel unsurların çok fazla yer tutmadığını görürüz. Medya eleştirisi ağırlıklı ve biraz da polisiye öğeler taşıyan bu romanda kısmen iç monologlarda bazı inanç sorgulamaları geçer. Bir de Nazire'nin üniversitelere başörtüsü yasağı geldiği zaman dönemin Başbakanı Bülent Ulusu'yla konuşmaya giden grup içinde olduğu ifade edilir. Bilhassa romanda farklı inançlarda olan insanların arkadaşlığının yansıtıldığı görülür. İnanç sorgulamalarını daha çok ateist olduğunu söyleyen Neşe karakterinde görürüz.

Neşe, Serap'ın evindeki kütüphanede eline aldığı kitapta aşağıdaki satırları okur.

²⁰⁷ Barbarosoğlu, *Medyasenfonî*, s.81.

²⁰⁸ Barbarosoğlu, *Medyasenfonî*, s.117.

²⁰⁹ Barbarosoğlu, *Medyasenfonî*, s.155.

“Ahmed Gazali’ye göre Allah’a en fazla âşık olan varlık şeytandır. Çünkü Ahmed Gazali’ye göre aşk iki ayrı parçayı birleştirmek ister. Birbirinden ayrı duran nesnelere ne kadar uzaksalar, aşklarının şiddeti de o kadar fazla olur...”²¹⁰

Neşe, dindar arkadaşı Nazire’nin ölümünden bahseder. Nazire’nin yatsı namazından sonra sabahlara kadar uyumadan hazırladığı fenomenoloji ödevinin intihar notu olarak algılanmasına değinir.

“Yatsı namazlarından sonra sabahlara kadar uyumadan hazırlanmış fenomenoloji ödevini.”²¹¹

Neşe, Serap’ın mezardakilerin bizi duyduğu inancını taşımasına şaşırır. Burada insanların bazen içini rahatlatmak istediklerinden inandıkları şeylere değinilir.

“ ‘Bir rivayete göre mezardakiler bizi duyar ama cevap veremez. Bu rivayete dört elle sarılmak bana iyi geliyor.’ Bana iyi geliyor. Serap gibi birinden hiç beklenmeyecek bir cümle.”²¹²

Neşe ile Zeynep karşılaştıklarında, Zeynep Neşe’yi rüyasında gördüğünü söyler. Neşe de rüyanın iyi mi kötü mü olduğu hususunda tedirgindir. Toplumumuzda rüyanın tesirinde çok kalınır ve rüya yorumlamak, daha doğrusu hayra yorumlamak önemlidir. İnsanlar rüya yorumlarından çok etkilenir. Bu yüzden rüya ile ilgili bir takım batıl inançlar da söz konusudur. Kötü rüya görünce suya anlatılması gibi. Burada da bu örneği görürüz.

“Rüyamda seni görünce uyandım.../ Ay o kadar mı kötüydüm. Dur anlatma en iyisi. Suya anlat. Bak sakın tabir etmeye filan kalkmasaydın. Öldürürüm seni tabir ettiysen. Sana ölümü öptürürüm bak.”²¹³

²¹⁰ Barbarosoğlu, *Medyasenfonu*, s.60.

²¹¹ Barbarosoğlu, *Medyasenfonu*, s.110.

²¹² Barbarosoğlu, *Medyasenfonu*, s.115.

²¹³ Barbarosoğlu, *Medyasenfonu*, s.128.

Kadınların ve erkeklerin davranışları üzerinden ruh durumları ile çıkarımlar yapılır. Burada da kadın davranışı ile ilgili değerlendirmede bulunulur. Kişilik sorunu olan kadınların saçları ile oynadıklarına değinilir. Ayrıca Zeynep, saçlarının çok uzamadığını söyleyerek aşağıdaki alıntıda yapacağı tespiti hazırlık mahiyetinde bu ifadeleri kullanır.

“Kişilik sorunu olan kadınlar saçlarıyla oynarmış ya. On sekiz yaşımdan beri saçlarım aynı. Sadece doğum günümde uçlarından dört parmak kesiyorum. Tuhaf ama saçlarım da pek uzamıyor zaten.”²¹⁴

Zeynep, saçının uzamamasını saçın sefada uzadığını söyleyerek değerlendirir. Saçın sefada tırnağın cefada uzadığı inancı batıl inançtır.

“Saç sefada tırnak cefada. Uzarmış yani...”²¹⁵

Kendisini agnostik olarak ifade eden Neşe, ölümle ilgili düşündüğü zaman inançlı insanları kıskandığını söyler. Agnostisizm, bilinmezlik anlamındadır. Yani dinlerin öğretilerinin doğru ve ahretin olup olmadığının tam olarak bilinemeyeceğini savunur; ancak Tanrı'nın olmadığını da iddia etmez. Bu yönüyle ateizmden ayrılır. Neşe, Nazire'nin ölümü sebebiyle ölüm üzerine düşünür. Zeynep ile arasında geçen konuşmada da aşağıdaki satırları ifade eder.

“Şimdi agnostik olunamayacağını düşünüyorum. Hayat yolundayken canın ne istiyorsa ‘öyleyim, böyleyim’ dersin. Ama hayat arabası ölüm yokuşunu çıkamaz olduğunda. İnananların imanını kıskanıyorsun. Evet kıskanıyorsun. Çünkü iman ölümü güzelleştiriyor. Bütün dinler ölümü yumuşatıyor. Latifleştiriyor. Yarana merhem diye sunuyor ölüm üzerinden söylemlerini. Bir agnostik kimdir ki ölüm karşısında! Yaralarını kaşıyan, kafasını ve karnını yumruklayan, çaresizliğine çaresizlik katan.”²¹⁶

²¹⁴ Barbarosoğlu, *Medyasenfonu*, s.129.

²¹⁵ Barbarosoğlu, *Medyasenfonu*, s.129.

²¹⁶ Barbarosoğlu, *Medyasenfonu*, s.141.

Neşe, babasının ikinci evliliği sebebiyle zor günler geçirip vefat eden annesinin ruhunun babasının etrafında olduğunu düşünür. Sonra da ruhun ölümsüzlüğüne inanan bir ateist olmasını yadırgar.

“Hani ateydim di mi? Ruhun ölümsüzlüğüne inanan bir ate? Sana karman çorman diyene bak.”²¹⁷

Medyasenfonu romanında dindar kişilik olarak Neşe, Zeynep, Serap ve Günizi'nin ortak arkadaşı ölmüş olan Nazire ön plana çıkar. Serap da inançlı bir karakterdir. Neşe kendisini agnostik olarak tanımlar. Yani öbür dünyanın olup olmadığının bilinemeyeceğini savunan; ancak bir yaratıcı olduğu savını reddetmeyen bir inançtır. Yaratıcıyı reddetmeme bakımından ateizmden ayrılır. Karakterlerde inanç sorgulamalarını, batıl inançları görürüz; ancak romanın esas teması medyanın perde arkasında dönen dolaplardır. Medyanın dindar kimseleri, medyatik bir malzeme olarak kullanmaya çalıştıklarını ya da medyanın gündemine çekmeye çalıştıklarını görürüz.

---

²¹⁷ Barbarosoğlu, *Medyasenfonu*, s.141.

2.3.6. Medyasenfonî Romanının Genel Değerlendirmesi

2.3.6.1. Medya arkası

Medyasenfonî romanı için bu başlığı açma sebebimiz, medyanın arka planında söylenen sözlere, uygulanan planlara yönelik malzeme olduğunu düşünmemizdir. Yazar, Ses ve Necati karakteri arasında geçen konuşmalarda medyanın toplumu nasıl etkilemeye çalıştığını veya etkilediğini göstermeye çalışır.

Kitabın ismi özenle seçilmiş gibi görünmektedir. Senfonî, orkestraların çalması için bestelenen uzun soluklu bestelerdir. Kelimenin sözlük anlamı tam olarak; orkestra için bestelenmiş, birkaç bölümden oluşan uzun müzik eseri. Çok fazla enstrüman eşliğinde vücut bulan bu besteler ile medyada gerçekleştirilen projeler arasında bir ünsiyet kurulduğunu düşünmekteyiz. Bilhassa medyanın arkasında var olan güçten bahsederken kaos ortamını sevdiklerine değinir. Birbirinden bağımsız olaylar, onların istediği uyum ortamını sağlar. Orkestradaki enstrümanların hepsinin tınısı farklıdır; ancak hepsinin tınısı birleşince bir uyum meydana gelir. Düzensizlikten oluşan bir düzen gibi. Yeni dünya düzeni... Bir başka tez de medya organlarının hepsini birden yöneten arkasında bir güç olduğudur. Televizyon, radyo, gazete gibi medya organlarının hepsinin uyum içinde aynı şey için uğraşmaları, aynı amaca hizmet etmeleri noktasında bir uyum kast edildiği için medyasenfonî tabiri kullanılmıştır diyebiliriz.

Necati, Ses'e hesap verirken toplumsal değerleri zedeleyecek, sarsacak yazarları medya organlarına yerleştirdiklerini ifade eder.

“Toplumsal değerleri dumura uğratacak kalemleri konuşlandırıyoruz.”²¹⁸

Ses, Necati'yi Neşeli ol ki genç kalasın/ Bu dünyadan da zevk alsın şarkısını bilmediği için azarlar. Topluma tesir edebilmek için o toplumla

²¹⁸Barbarosoğlu, *Medyasenfonî*, s.21.

ilgili her şeyi bilmek gerektiğini düşünür. Bunu kaleyi içten fethetmek gibi düşünebiliriz. İnsanlara sirayet etmek için önce onları tanımak gerekir.

“Bir toplumla ilgileniyorsan onun her şeyi ile ilgileneceksin. Sen daha okul şarkılarını bilmiyorsun. Tekerlemeleri bilmiyorsun.”²¹⁹

Ses karakteri, toplumda aile kavramını zedelemek için televizyona çıkarmak üzere bilhassa aile hikâyesi bozuk tipleri tercih ettiğini ifade eder.

“Aile hikâyesi bozuk tipler istiyorum özellikle.”²²⁰

Televizyonda tekrar tekrar gösterilen programlara, dizilere değinilir. Bunların da belirli bir amaca hizmet ettiği savı görülür.

“Tekrarları biz Türk halkı için yapıyoruz.”²²¹

İnsanların değer yargılarındaki sınırı zorlamak için normal gördükleri sınırı aşmak gerektiği ifade edilir. Ses, en başta anormal gibi görünen olguların yavaş yavaş normalleşmeye başladığını söyler. İnsanların düşünce dünyası ve değer yargılarına dair sınırlarını zorlayan bir anlayış görülür.

“Normalin sınırları aşıldığında da bir müddet sonra anormalliğin normalliği başlar.”²²²

Toplumun top yekünü olmasa bile en azından bir kısmına sirayet etmeyi başaran medya organları, ülke gündemini oluşturur. Ufak çapta düşünülmemeyen haberler ya da yayınlar, insanların alışkanlıklarını değiştirir.

“Türk halkına evde hayvan besletmek için az uğraşmadık neticede.”²²³

---

²¹⁹ Barbarosoğlu, *Medyasenfoni*, s.22.

²²⁰ Barbarosoğlu, *Medyasenfoni*, s.21.

²²¹ Barbarosoğlu, *Medyasenfoni*, s.20.

²²² Barbarosoğlu, *Medyasenfoni*, s.20.

²²³ Barbarosoğlu, *Medyasenfoni*, s.29.

Ses, Necati'ye medyasenfoni diye adlandırdığı medya organlarının gücünü görmek istediğini ifade eder. Medya organlarının toplumu nasıl yönlendirdiğinin, gücünün farkındadır.

“Medyasenfoninin gücünü görmek istiyorum.”²²⁴

Taksicilerin medya arkasında hazırlanan proje kapsamında olduğu ifade edilir.

“Taksileri, taksicileri proje kapsamında görmek istiyorum.”²²⁵

Taksicilerin plan dâhilinde olma sebebi taksi içinde konuşulanların ülke gündemini yönlendirmek bakımından önemli olduğu düşüncesidir.

“Taksi içinde konuşulanlar çok önemli Necati. Medyadan daha önemli.”²²⁶

İnsanların sahip olduğu özelliklerle ilgili toplumda yanlış algı uyandırmak için Ses'in Necati'ye verdiği direktifleri görürüz.

“Porno yıldızını azize gibi sunacaktın. O çok saygın kadını da paçavraya çevirecektin.”²²⁷

Ses, medya patronu kaostan beslendiklerini burada açıkça ifade eder. Bahsedilen kargaşanın oluşturulması için de kendilerinin düzenli olarak hareket etmeleri gerektiğini savunur.

“Biz düzenli olacağız. Ama bizim dışımızdaki her şey ve her yerde kaos hakim olacak.”²²⁸

Başörtülü insanlarla ilgili projelerinin de olduğunu görürüz. Kendi seçtikleri türbanlı kızları hayatın içinde bir yerlere konuşlandırdıklarını görürüz.

²²⁴ Barbarosoğlu, *Medyasenfoni*, s.45.

²²⁵ Barbarosoğlu, *Medyasenfoni*, s.46.

²²⁶ Barbarosoğlu, *Medyasenfoni*, s.46.

²²⁷ Barbarosoğlu, *Medyasenfoni*, s.57.

²²⁸ Barbarosoğlu, *Medyasenfoni*, s.58.

“Emrettiğiniz gibi efendim kadınlar konusunda çalışmalarımızı arttırdık. Bu hafta spor akademilerine ‘türbanlı’ kızlar soktuk.”²²⁹

Ses, bu kısımda ise yeri geldiğinde spor akademisindeki türbanlı kızlarla ilgili haber yapılacağını söyler.

“Çok güzel. Çok etkileyici. Yalnız dikkat edelim, henüz medyaya düşmesinler. Uygun zamana kadar beklesinler. Bu kızlar çok önemli.”²³⁰

Medyanın arka kısmında, toplumun inandığı değerleri zedelemek üzere plan kurgulayan insanların varlığı söz konusudur.

“Şu mankenler kadar güzel sekiz dil bilen kızımız mı?... İlahiyat fakültesi olabilir diye düşündüm önce. Ama çok da dikkat çekici olmayabilir diyerek bekletmeye aldım... İlahiyat fena değil gibi gözükmekle birlikte ‘türbanlı dansöz’ projemiz ne âlemde?”²³¹

İstedikleri insanlar adına köşe yazısı yazdırıldığını ve köşe yazarlarının ülkenin gündemini yönlendirecek yazdığını ifade eder. Daha doğrusu biraz daha ileri giderek toplumu etkilemek üzere yazılan köşe yazılarının özellikle yazdırıldığı ifade edilir.

“Kadın erkek zıtlaşması fena olmaz. Muhafazakâr erkeklerin çöplerini onun köşesinden boşaltmak çok işlevsel olabilir.”²³²

İnsanların hayatını, yapılan gizli planlarla yönlendirmeye çalıştıkları görülür.

“Evine temizliğe giden kadın aracılığı ile uyguluyorduk projemizi.”²³³

Yapılan planların işe yaramadığı, ters teptiği de görülür.

²²⁹ Barbarosoğlu, *Medyasenfoni*, s.35.

²³⁰ Barbarosoğlu, *Medyasenfoni*, s.36.

²³¹ Barbarosoğlu, *Medyasenfoni*, s.37.

²³² Barbarosoğlu, *Medyasenfoni*, s.38.

²³³ Barbarosoğlu, *Medyasenfoni*, s.38.

“Dansöz sahneyi bıraktı. Hiç bu kadar huzur bulamamıştım diyor. Başımı örttüm, hayatım değişti diyor.”²³⁴

Medya patronu, burada toplumu yönlendiren, iyi veya kötü Şeylere kanalize edenin yalnızca kendileri olması gerektiğini düşünen güç olarak karşımıza çıkar.

“Olanlar iyi idi. Lakin iyi olan her Şeyi biz yaptığımız zaman rahat ederiz. Kendiliğinden olan Şeylerin iyiliği güvenilir değildir Necati! Başkalarının yaptığı iyilik bizi zor durumda bırakabilir.”²³⁵

Yazar, medyanın gücünü göstermek amacıyla ülke Başbakanı için bile planlar yürütüldüğünü vurgular.

“Başbakan üzerinden yapmış olduğunuz çalışmalarını beğendiğimi söylemeliyim her Şeye rağmen.”²³⁶

Medyanın arkasındaki güce gönderme yapılır. Birilerinin ortalığı karıştırıp sonra da kendilerine yararı olan bu kaos ortamını dışarıdan izledikleri ima edilmektedir.

“Yani birileri hiç savaşmadan fethediyor. İmha ediyor, işgal ediyor.”²³⁷

Dedektifler arasında geçen konuşmada, dedektiflerden biri medya gücünü elinde tutan adamların yanındadır. Diğeri, onun arkadaşı olmadığını anladığında geç olur. Medyaya hizmet eden dedektif, toplum üzerinde bir hedef olmadığını serbest atışların yapıldığını, hedeflerin daha sonra belirlendiğini ifade eder. Başta da dediğimiz gibi düzensizlikten beslenen bir düzen anlayışıdır.

“Ortaya bir hedef konmuyor. Serbest atışlar var... Yani atışların etrafını çevirip ‘hedef’ burasıydı diyorsun.”²³⁸

²³⁴ Barbarosoğlu, *Medyasenfoni*, s.38.

²³⁵ Barbarosoğlu, *Medyasenfoni*, s.45.

²³⁶ Barbarosoğlu, *Medyasenfoni*, s.57.

²³⁷ Barbarosoğlu, *Medyasenfoni*, s.170.

2.4. Son On Beş Dakika

2.4.1. Olay Örgüsü

Birinci Bölüm “*Cadde*” olarak isimlendirilmiştir. Yazar, bu bölümü kendi içinde kısımlara ayırır. Bu kısım on beş dakikada olan olayların aşamalarını anlatır.

Yazar, 07:45’te “Durdular”, 07:50’de “Baktılar”, 07:55’te “Gördüler” ve 08:00’da “Kaybettiler” şeklinde anlatacağı hikayenin ‘Cadde’ bölümünü dört kısma bölmüştür.

07:45 “Durdular” kısmında bir cadde üzerindeki evlerde yaşayan ya da o caddede esnaf olarak çalışan kimselerin hayatlarına kıyısından değinerek onlar hakkında bilgi verir. Bu bilgi verme işlemi 07:45’te bahsi geçen insanların zihninden geçirdiklerine yer verme ile gerçekleştirilmiştir. Bu kimseler, yeni evliyken kocasını kaybetmiş, gelinliğine doyamadığı için hep beyaz giyinen ve beyaz eşya dükkânında çalışan Beyaz Abladır. Aslen mesleği nalbantlık olan ancak çocuklarının ona oyalansın diye açtığı nalbur dükkânında, torunuyla birlikte esnaflık yapan Nalbant Hacı Hasan Efendi’dir. Nalbant Hacı Hasan Efendi’nin uzaktan uzağa ilgi duyduğu Müeyyet Hanım da ciddi rahatsızlıklar geçirip kimseye haber vermeden hastanelerde kalan; yalnız olduğunu düşünüp kimse ona acımasın diye vefalı bir yeğeni olduğu hikâyesini uyduran, yalnız yaşayan bir kadındır. Bankacı Ece, gece mesaisinin çağrı merkezinde çalışan, hamileyken çocuğunu düşürdüğü için sıkıntılı günler geçiren bir kadındır. Ayrıca kocası Uğur’un da kendisini aldattığını öğrendiği zamandan beri hayata sarılmaya çalışmaktadır. Mahalledeki çiçekçinin sevgilisi ise kendisini herkese çiçekçinin eşi olarak tanıtmaktadır; lakin çiçekçi evli ve down sendromlu bir de çocuğu vardır. Stajyer Eczacı da merhametini yitiren insanlardan şikâyetçidir. Merhametin en çok iş hayatında gerekli olduğuna inanmaktadır. Hep kahverengi giyindiği için Kahverengi Kadın diye

²³⁸ Barbarosoğlu, *Medyasenfonu*, s.171.

adlandırılan kadın her gün bebeğini mahalledeki yuvaya getirmekte gözyaşları içinde teslim ettikten sonra akşam da almaktadır. Mahalleli onun bu durumuna bir anlam veremez ve her biri hakkında farklı şeyler düşünür. Doktor Sami Bey, o sabah arabasının yanına park eden araba sahibinin gelmesini beklerken ölen eşini ve kızına öz annesi gibi davranan şimdiki eşi Zühal'i düşünmektedir. Annesini üzmemek için başka biriyle evlenen Kemeçevî Emin Efendi'nin ölümü üzerine Ümit Hanım, üzüntüye boğulur. Geleneksel bir şekilde yetişmiş olan Seyfi Bey, eşinin akrabasından miras kalan eve taşındığı için mutlu değildir. Evlenip Amerika'ya yerleşmiş olan kızının mutsuz olduğuna dair aldığı haberler de canını sıkmaktadır. Bu sıkıntılarla birlikte o sabah balkondan bakmak ister. Nalân Hanım, emekliliğin vermiş olduğu boşlukla birlikte komşularıyla daha sıkı bir iletişime geçmek ister; ancak dini muhabbet var diye gittiği evde NLP uzmanı bir adamın, o kadar kadının içinde onların kişilikleriyle alakalı analizler yaptığı bir ortamda kendini bulması canını sıkıştır. Sabaha kadar doğru dürüst uyumadan bu durumu ve NLP uzmanının dindar kesimde depresyonun daha fazla görüldüğü üzerine söylemlerini düşünür. Beril'in annesi diye anılan Feyza Hanım, çoğunlukla kocası Dr. Ahmet Erçetin'in eşi veya Beril'in annesi olarak hayatını devam ettirmektedir. Kızı Beril, birkaç kez girmiş olduğu üniversite sınavlarında başarısız olduğu için Ahmet Erçetin hayatı onlara zindan etmiştir. Beril, hayatı programlı bir şekilde yaşayarak sürekli ders çalışmalıdır, annesi de onun başında bekçi gibi devamlı denetlemelidir. Kızının ekmek almak bahanesiyle her sabah sokağa çıkmasından dolayı tereddütlü olan Feyza Hanım, Beril'in ardından camdan bakmaktadır.

07:50 “Baktılar” kısmında yazarın bir nebze olsun tanıttığı bu karakterler, caddeden geçen iki beyaz gömleklili gence bakarlar. O sabah iki beyaz gömleklili gence bakanlar, kendi bakış açıları ve kendi yaşam hikâyelerinden süzülüp gelen bir hassasiyetle gençlerin hayatlarına dair çıkarımda bulunurlar. Beyaz Abla, çok mutlu iki genç çift olduklarını ve

doktor olabileceklerini düşünür; arkalarından dua ile bakar. Doktor Sami Bey, psikolog olduğu için gözüne takılan gençlerin el hareketlerinden dolayı tartıştıklarını düşünür. Meslek hastalığı herhalde diye de bir öz eleştiri yapar. Kuru Temizlemecinin Çırağı, yalpalayarak yürüdüklerinden yola çıkarak içtiklerini düşünür ve bu iki gence sinirlenir. Mahallenin delikanlısı olarak, ahlaka mugayir davranışlarda bulduklarını düşünüp önünden geçecekleri sırada kafalarına bir şey atmayı düşünür.

Müeyyet Hanım, ekmek almış dönerken iki gence yolda rastlar. Hastanede geçen günlerin ardından kuş gibi hafiflemiş olarak evine dönmüş olmanın mutluluğu içerisinde gençlere bakar. Kıza bakarak sevebildiği kadar sevmesi gerektiğini düşünür; çünkü insana yalnızca birini sevebildiği günlerin ışığı yadigâr kalmaktadır. Müeyyet Hanım'ın kanser tedavisinde yaşadıklarına da değinilir. Müeyyet Hanım, iki gence bakıp da kendi yaşadıklarını düşünürken, Nalbant Hacı Hasan Efendi de Müeyyet Hanımı izlemektedir. Sonra bir görenin olabileceğinden mütereddit, gören olursa iki gence baktığını söylemeye karar verir; ancak genç adamın saçlarının uzun olması onu rahatsız etmiştir. Ümit Hanım, caddeden geçen bu gençlerde Emin Efendi ile kendi gençliklerini görür. İki beyaz gömlekli gence bakarak, kendi gençliklerine dair hayal kurar. Köpeğini dolaştırmaya çıkmış bir adam yolda yürüyüş yapan pardösülü kadına sinir olmuş ve mahallelinin genel durumundan rahatsız olmuş bir ruh hali içindeyken iki gence bakar ve onları da varoş güzeli âşıklar olarak görür. Bulunduğu muhit yani İstanbul'un Anadolu yakasında oturmaktan rahatsızdır.

Bankacı Ece, kaybettiği bebeği ve eşinin onu aldatmasından dolayı üzüntülü bir şekilde işten dönerken, zihninde dolaşan düşüncelerle iki genci görür; ancak bu mutlu iki gencin varlığını reddeder. Yani bu iki genci görmek yüreğine ağır gelmektedir; o yüzden olmadıklarını var sayar.

Beril, güne her sabah olumlu nazarı olan çiçekçi Songül'le başlar. Beril içinde bulunduğu hapis hayatından Songül'ün olumlu nazarıyla bir

nebze olsun nefes almaktadır. Beril ile Ece aynı anda iki beyaz gömlekiyi gördüğü için birbirlerini görmezler. Ece, iki beyaz gömleklide yalnızlığını temize geçerken Beril başarısızlığını temize geçer.

07:50 “Baktılar” kısmından sonra yazar, yine 07:50’de iki beyaz gömlekinin ne yapmakta olduklarını ve kızın iç dünyasını ele alır.

Caddeden kendilerine bakıp, nazarlarıyla farklı farklı değerlendirilen iki beyaz gömlekinin aralarındaki diyalog ve hayatlarından demeçler bu kısımda sunulur. Genç adam ile genç kadının mutlu ve neşeli oldukları doğrudur, adam biraz çapkın kadın ise kıskançtır; ama ikisi de birbirini tam anlamıyla tanımamaktadır. Adam, kadının her şeye tarih düşmesinden ve her tarihin anı olarak hatırda tutulmasını istemesinden muzdariptir. İkisinin maaşları da oradaki evlerin kirasına yetecek güçte değildir; ancak tek eğlenceleri kendi oturdukları yere varmadan inip sanki başka bir yerde oturuyorlarmış gibi yapmaktır. Bir evin balkonuna bakıp hayal kurdukları sırada delikanlı kendi babasının gazete okumayı çok sevdiğini, kızın babasının da gazete okuyup okumadığını sorar. Kızın babası gazeteleri bira alabilmek için toplamaktadır. Bira içip tiner çekip köşelerde bir yerlerde sızmaktadır. Annesi, kızının da kendi bahtı gibi olacağını düşünmektedir. En nihayetinde onun bir tinercinin kızı olduğunu duyacaktır.

Yanlarından geçen kadınlar, onları birbirlerine çok yakıştırmaktadır. Kız da birbirlerine ne kadar yakıştıklarını görmek için telefoncunun vitrinine bakar. Sonra yanındaki mağazaya gözleri takılır. Orada abiye bir kıyafet beğenmiştir ve onu mutlaka almalıyım diye düşünür. Maddi durumları iyi olmamasına rağmen üzerine hep güzel kıyafetler almaktadır. Sırdaşı olan Kehribar, beyaz gömleklili kıza sevgilisi için sen o çocuğu değil, yanında duruşunu seviyorsun demiştir.

Genç kız on iki yaşındayken babası onlarla ilgilenmemeye, sürekli içmeye başlamıştır. Yıllarca babasını Bakırköy’e götürmüştür; ancak ayyaşın kızı olmaktan kurtulamamıştır. O yaştan beri de çalışmaktadır,

kendisine tepeden bakanlara artık o tepeden bakmayı istemektedir. Bu sebeple istediği kıyafeti alarak, giyimiyle kendini iyi hissettirmeye çalışır ve yanında sırf yakışıklı olduğu için bulundurduğu delikanlıya da türlü oyunlarla ve saçma sorularla nazlanmaktadır. Kaldırırma dizilmiş kedileri görünce babasının her hayvan bir insana benzer sözü aklına gelir. Dikkatlice yüzlerine bakarsan bunu görebilirsin demiştir. Babası, amcalarından darbe yedikten sonra o hale gelmiştir. Yanındaki yakışıklı delikanlıyla bir süre daha konuşmaya devam eder. Daha doğrusu kız hayal kurar; ancak delikanlı onun ne demek istediğini neden hayal kurduğunu anlamaz. En son güzel bir hikâye anlattığını söyler, delikanlı çocukluğunu anlattığını düşünmektedir. Kız delikanlıya, çocukluğunu anlattığını düşününce ne hissettiğini sorar. Delikanlı “hiç” cevabıyla karşılık verince kız sinirlenir. Delikanlı bu cevabı vermese de ona hiçbir şey anlatılamayacağını biliyordur aslında.

07:55 “Gördüler” kısmında Doktor Sami Bey, iki beyaz gömlekleliye bakarken bir yandan ölen eşi Nermin’i düşünür, bir yandan da Zühal’in yazmış olduğu notu düşünür. Zühal, bir ölüyle asla yarışılmayacağını yazmıştır ve Sami Bey, herkesin ilişkisi için nasihatte bulunurken kendi ilişkisinde bir şeylerin ters gittiğinin farkına varır ve aslında kızına öz annelik yapan, hiçbir zaman hiç bir şeyden şikâyetçi olmamış bu melek gibi kadın Zühal’e haksızlık ettiğini düşünür. Eski karısı Nermin’i bu kadar hafızasında diri tutmasının sebebi, kendi içinde ölüm olgusunu halledememiş olmasıdır. Arabanın sahibinin gelmemiş olmasına sinirlenerek kornasına basarken iki beyaz gömleklinin gittiğini fark eder. Gözünden kaçırmıştır.

Nalbant Hacı Hasan Efendi, ne zamandır göğsünde ağrıyla sabah namazından önce uyanmaktadır, ekmek almaktan dönen Kuru Temizlemecinin Çırağı, Müeyyet Hanım’ın geldiğini göstererek Hasan Efendi’ye imada bulunur. Hasan Efendi, Müeyyet Hanım’a bakarken o yokken evinin etrafında dolanan adamlar aklına gelir. Seyfi Bey, katılmış olduğu bir toplantıya hazırlıklı gittiği halde hiç fikir beyanında bulunmadan

öylece oturmuş olduğu halde kendisine verilen paradan rahatsız olmuştur. Ancak danıştığı bir hoca, orada bulunanlara pozitif enerji verdiği için bu paranın helal olduğunu savunmuştur. Zihninde bu düşüncelerle balkondan caddeye bakarken rahatsız olduğunu anlar. Caddeyi izlemek ona göre bir iş değildir. Üstelik oturdukları muhitte perdeler kapatılmayıp evin mahremiyeti dışarı sunulduğu için de bu durumdan rahatsızdır.

08:00'da “Kaybettiler” kısmında Nalbant Hacı Hasan Efendi'ye Kuru Temizlemecinin Çırağı, iki beyaz gömlekinin Müeyyet Hanım için gelmiş olabilecekleri imasında bulunur. Hasan Efendi, haberlerde yaşlıları miras için öldüren çeteyi görür ve bu durumdan dolayı Müeyyet Hanım'ı merak etmektedir. Doktorun aklında hala Zühal'in yazdığı yazılar vardır. “Yaralarımı sar Allah'ım ve ölüyle yarışılmayacağını kimse söylemedi” tarzı yazılardan dolayı hala suçluluk hisseden doktor, iki beyaz gömlekiyi gözden kaçırdığı için merak eder. Seyfi Beyin ise aklında gurbetteki kızı ve caddeden duyduğu rahatsızlık varken iki beyaz gömlekiyi görür. Eşi Hafize'ye seslenmektedir. Sonra silah sesi duyar ve delikanlının yerde olduğunu görüp bağırmağa başlar. Beril'in annesi de kızının gelmesini beklerken bilgisayarın karşısında donup kalır. Kızı en mahrem pozlarından birini face dedikleri şeye eklemiştir ve hakkında bilgiler yazmıştır. Üstelik sayfasında olan hiç kimseyi de tanımamaktadır. Kızının durumunu düşünüp üzülürken birden silah sesini duyduğunda Beril diye bağırır. Beyaz Abla, kimi beğensem soluyor diye düşünür. Doktor ise Nerminli sabahların arkasından ölümün geldiğine kanaat getirir. Hasan Efendi, silah sesini duyunca Müeyyet Hanımın vurulduğunu sanır. Beril ise olay anında oradadır ve cinayet gözünün önünde işlenmiş üzerine kan sıçramıştır. O andan itibaren babasının markası olmayacağına karar vermiştir. Babası başarısız bir kızın da babası olmayı öğrenmelidir. Yoldaki adam ise öldüren kadını tanıdığını aynı apartman oturduklarını ve çocuğunu köpek gibi koli kutusunda taşıdığını, tuhaf bir insan olduğunu söyler. Nalân Hanım, silah sesini duyduğunda Zühal kapıyı çalıp Ayşe'yi kendisine bırakmıştır. Ümit

Hanım, gençliklerine benzettiği iki beyaz gömlekliden delikanlının vurulduğunu görünce Kahverengili kadın neden seni öldürdü, diye düşünür. Delikanlının öldürüldüğünü gören çiçekçi ise bayılır; ancak bayılan biri o esnada kimsenin ilgi alanına girmez. Kuru temizlemecinin çırağı, kan görmekten ve gördüğü cinayet manzarasından hoşlanmıştır. Beyaz gömleklili kız ise yaşadığı olayın şokuyla ölmek için güzel bir gün olduğunu düşünür. Çeşitli televizyon kanalları da olay araştırması yapıp çeşitli teorileri değerlendirir.

Kahverengili Kadın, kocası iki çocuğunu da alıp gittikten sonra psikolojik tedavi görmüştür; ancak doktoru Dr. Ahmet Erçetin, bir süre tedavi uyguladıktan sonra artık dışarı çıkmasının doğru olacağını söylemesi üzerine hastaneden ayrılır. Uzunca bir süredir olayın geçtiği caddedeki yuvaya taş bir bebek bırakıp gittiği ve giderken de ağladığı öğrenilmiştir. Kahverengili kadının telefonuna gelen tehdit mesajlarından dolayı psikolojisi tekrar bozulmaya başlamış ve her an öldürüleceğini düşünerek yaşamaya başlamıştır. Müeyyet Hanım, bu haberleri duyunca aklına oğlu gelir. Müeyyet Hanım, ameliyattan çıktıktan sonra oğlu uzatmaları oynamaya kararlısın demiş, açıkça annesinin ölümünü beklediğini belirtmiştir. Kahverengili kadının telefonuna gelen mesajlar, bilinmeyen biri tarafından yanlışlıkla gönderilmiştir. O sabah iki beyaz gömleklili ile caddede karşılaştığı sırada da telefonuna mesaj gelir ve beyaz gömleklili delikanlı Mehmet Diriöz ile Kahverengili Kadın Mehtap Seven göz göze gelir. Mehtap Seven, kendisine mesaj yollayanın karşısındaki olduğunu düşünür ve onu öldürür. Bütün bu olaylar olduğu sıra Zühal'in ağabeyi de kendisine siyasi kulvarda lazım olacak, gündem yaratacak malzeme aramaktadır. Zühal'in kocası da bunun için biçilmiş kaftandır. Kardeşini arayıp da kendilerine geleceğini öğrenince evde problem olduğunu düşünür ve kardeşi ile doktorun boşanacağı haberini yayar. Boşanma davası açtırır.

İkinci Bölüm, “Ev” diye adlandırılmıştır.

Bu bölümde Doktor Sami Bey'in, karısı Zühal'in kendisine boşanma davası açtığı ve Ayşe'nin velayetini istediği sanısıyla iç dünyasında yaşadıkları, Hâkimle ve arkadaşı Metehan'la konuşmaları yer alır. En sonunda Neslihan Hanım sayesinde bütün bu yaşananların bir yanlış anlaşılardan, daha doğrusu iletişimsizlikten ileri geldiğini öğrenir. Zühal, doktora gider ve kanser olduğunu öğrenir. Bunun üzerine kocasına üzülmesin diye bunu söylemek istemez. Olay sabahı Ayşe'yi Nalân Hanıma bırakır ve doktorun telefonuna mesaj atar. Doktor da bundan önce Zühal'in kâğıda yazdıklarını okuduğu için onu terk ettiğini düşünür. Üstelik beyaz gömleli cinayetinden sonra apartmandan çıkan karısını elinde bavulla görünce kesin kanaat getirir. Bavul, Neslihan hanımındır. Tamir ettirmesi için Zühal'e vermiştir. Bunun üzerine doktor hep terk edildiğini düşünür, Zühal'i bir kez arar; ancak Zühal de telefonunu düşürür ve kaybeder. Böylelikle Doktor, karısının kendisiyle konuşmak istemediğini düşünür. Zühal de kanser olduğunu düşünürken yine annelik hormonu salgılamaya başladığı ortaya çıkar. Yok yere korkmuşlardır. Bunlar olurken Neslihan'ın eşi, Zühal'in abisi de bu durumdan faydalanıp sansasyon oluşturmak ister. Olayın düğümünü çözen Neslihan Hanım olur. Doktora olup biten her şeyi anlatır. Doktor, Zühal'in evi terk etmediğine sevinir; ancak bu süreçte yaşadığı içindeki gelgitlerden yorgundur. Aslında Zühal'in onu cezalandırmasını da vicdanının rahatlaması için istemektedir. Öğrendikleriyle birlikte kendini yeniden boşlukta hisseder.

2.4.2. Şahıs Kadrosu

Dr. Sami Bey: Romanın başkarakterlerindedir. Psikiyatri olan Dr. Sami Bey, eski eşi Nermin'i unutamamıştır. Eski eşinden Ayşe adında bir kızı vardır. Daha sonra hastanede karşılaşmış tanıştığı Zuhal Hanım'la evlenir. İyi yürekli bir insandır; ancak yanı başında ona sürekli destek olmaya çalışan, Nermin Hanım'ın gölgesinde yaşamaya çalışan ve kızına çok iyi bir anne olan Zuhal Hanım'ın iç dünyasında yaşadığı kırgınlıkları fark edemez.

Zuhal: Dr. Sami Bey'in ikinci karısıdır. Üvey kızı Ayşe'yi kendi öz kızı gibi sever ve ilgilenir. Her zaman aileyi derleyip toparlayan, iyi bir ev hanımı modelidir. Aynı zamanda duygusal bir kadındır. Milletvekili abisinin sansasyon oluşturmak için ortaya attığı boşanma hikayesi sebebiyle eşi ile arasında yanlış anlamalar cereyan eder.

Ayşe: Dr. Sami Bey'in vefat eden eşi Nermin Hanım'dan olan kızıdır. Henüz ilkokula başlamamış, küçük bir kızıdır.

Nermin: Dr. Sami Bey'in vefat eden eşidir. Kültürlü, her zaman herkesin yardımına koşmaya çalışan, çalışkan, iyi yürekli, herkes tarafından sevilen bir karakter olmuştur. Bu sebeple Dr. Sami Bey, hâlâ onun hatıraları ve hayali ile yaşamaktadır.

Nalân: Zuhal Hanım'ın apartmandan komşusudur. Olay günü Ayşe'yi kendisine bırakıp hastaneye gitmiştir. Nalân Hanım, emeklidir. Senelerdir çalıştığı için evde oturup ne yapacağını bilmez. Komşularının toplantılarına katılmak ister; ancak orada da bir NLP uzmanının bayanlar hakkında yaptığı yorumlardan ve bayanların bu adamın lafını dinlemesinden rahatsız olur.

Dr. Ahmet Erçetin: İki beyaz gömleli genci vuran Kahverengili kadın olarak geçen bayanın doktorudur. Ahmet Erçetin, kibirli bir psikiyatridir. Kızı Beril, üniversite sınavına hazırlanmaktadır. Kızının sınavı

kazanmama ihtimalini düşünmek bile istemez. Evde sürekli ders çalışmasını ve annesinin de sürekli başında durmasını ister. Başkalarının dertleri ile ilgilenen bu adam, ailesinin dertlerine bigânedir.

Neslihan: Zuhâl'in milletvekili abisinin eşidir. Zuhâl ile Dr. Sami Bey'in evlenmesine vesile olmuş, iyi bir kadındır. Zuhâl ile Dr. Sami Bey'in arasındaki anlaşmazlığı sonunda çözen de yengesi Neslihan Hanım olmuştur.

Nalbant Hacı Hasan Efendi: Çocuklarının kendisine açtığı nalbant dükkânında çalışan esnaftır. Gizliden gizliye Müeyyet Hanım'a ilgi duyar.

Beril: Dr. Ahmet Erçetin'in kızıdır. Üniversite sınavına hazırlanır; ancak mutlu değildir. Hayattaki amacını sorgular. Her sabah ekmek almaya giderken çiçekçi kızla konuşmayı kendisine alışkanlık haline getirir. Olay günü, iki beyaz gömleli genç gözünün önünde öldürülür. O günden sonra babasının istediği gibi biri olmaktan vazgeçer.

Beril'in Annesi: Romanda daha çok Beril'in annesi olarak geçse de ismi Feyza'dır. Feyza Hanım, Ahmet Erçetin'in eşidir. Üniversiteye hazırlanan kızı Beril ile ailesine karşı mesafeli olan eşi Ahmet Bey arasında kalan, kızının iyiliğini düşünen bir anne modelidir.

2.4.3. Mekân

Son On Beş Dakika romanının genel mekânı İstanbul'un bir sokağıdır. O sokakta gerçekleşen bir cinayet esnasında sokak boyunca sıralı evlerde oturan sakinlerin hayatları ve onların kendi hayatlarının penceresinden bu olaya bakışlarının anlatıldığı bir romandır. Bir ara Dr. Sami Bey, arkadaşlarıyla gittiği yerlerden bahsederken Kaz Dağlarında kamp kurduklarını söyler. Sami Beyin, Zuhâl ile arasında geçenleri düşünürken genellikle evinde ve arabasında olduğunu görürüz. Ayrıca Zuhâl, rahatsızlandığı için hastaneye kaldırılır. Hastane de mekân olarak kullanılan yerlerden biridir. Hikâyenin sonuna doğru Neslihan Hanım, Dr.

Sami Bey ve Zuhal arasında olan anlaşmazlığı çözmek için Dr. Sami Beyin muayenehanesine gider. Bütün bunların haricinde mekân, psikolojik bir unsur olarak kullanılır.

2.4.4. Dil ve Üslup

Yazar, “Son On Beş Dakika” romanını ‘Cadde’ ve ‘Ev’ adını verdiği iki bölüme ayırır. ‘Cadde’ bölümünde, on beş dakika içerisinde olan olayları kısımlara ayırarak anlatır. On beş dakika içinde olan olayı anlatırken, bir yandan da olaya şahit olan insanların, o caddede üzerinde oturan insanların hayatlarına değinir. ‘Ev’ bölümünde ise Sami Bey ile Zühal’in hikâyesi üzerine yoğunluk verilir. Ancak bu bölümde olayların düğümü çözümlenir, bilinmeyenler aydınlanır.

Yazar, birden fazla anlamda kullanılabilen sözcüklerin dünyasına ‘okumak’ kelimesi ile sürükler bizi. Burada Beril, üniversiteyi kazanmak için gösterdiği çabayı ifade etmek için ‘okumaya çalışıyoruz’ derken Çiçekçi Songül, kendisi gibi Beril’in de okuma yazma öğrenmeye çalıştığını düşünür. İki farklı algının oluşmasına sebep insanların zihin dünyasıdır. İnsanlar, söylenenleri kendi belleklerinin geçmişi ve merkezine koydukları şeyler sayesinde kendilerine göre algırlar.

“Okumaya çalışıyorum diye cevaplayınca, Songül, sen de mi okuma yazmayı öğrenemedin diye şakıdı bütünü saflığı ile. Songül ile Beril’i birbirine bağlayan cümle bu idi. Biri okumaya çalışıyorum cümlesini üniversite kapılarında beklemek olarak kurmuş, öteki kendi kaderine bir ortak, okuma yazmayı öğrenemeyen biri olarak anlamıştı.”²³⁹

Yazar, karşısındakine birinci çoğul şahıs olarak sorulan soruları eleştirir.

“Koç burcu muyuz Nalân Hanım. Sizin ne burcu olduğunuzu ben nereden bilebilirim? Burçlar hiç ilgi alanım içinde değil.”²⁴⁰

²³⁹ Fatma Barbarosoğlu, *Son On Beş Dakika*, s.71.

²⁴⁰ Barbarosoğlu, *Son On Beş Dakika*, s.40.

Yazar, bilhassa gençlerin dili kullanma biçimleri ile hikâye ve romanlarında dalga geçer. Burada da dalga geçmek manasında kullanılan ‘maytap geçmek’ sözcüğünü değerlendirmeye tabi tuttuğunu görürüz.

“Vay ocağı sönesice vay. Hacı Bey diye maytap geçiyor benlen. Aman efendim. Maytap ne ki? Havai fişek mi? İsterdik şanına uygun bir havai fişek gösterisi ama. Malum cep delik cepken delik.”²⁴¹

Yazar, halk dilinde kelimelerin kullanım şeklini diyaloglarda ya da karakterlerin ağzında vermeye çalışır. Burada da gazete kelimesinin konuşma dilinde kullanımını görürüz.

“Şu çırağın elinden alıp şu gasteyi.”²⁴²

Yazar, dil ve üslup ile ilgili eleştirel tavrını romanları içerisinde kendi üslubuyla sergiler. İnternet ile birlikte sohbet siteleri; facebook, tweeter gibi sosyal ağlar gençlerin konuşma dilinin bozulmasına sebep olurken; farklı ifadeler de meydana çıkmaya başlar. Burada Beril’in, annesi ile arasındaki konuşmadan annesinin, internet diline vakıf olmadığını görürüz. Sosyal ağda insanlar birbirlerini arkadaş olarak eklemektedir. ‘Eklemek’ sözcüğü farklı bir anlam kazanmış olur. Ayrıca insanların sosyal ağlarda kendi adına açtıkları sayfa ‘hesap’ kelimesi ile karşılık bulur.

“Herkesi eklersin. Nereye eklersin. Ne demek eklemek? Motif mi ekliyorsun? Söylediğinden hiçbir şey anlamıyorum.

Sorun bu ya anne. Bana çok şey söyleyenler sana bir şey söylemiyor. Sana bir şey söyleyenlerin bende hesabı yok tamam mı? Hesap mı? Hesap derken...”²⁴³

Zühal’in ağabeyi, Dr. Sami’nin kayını, karısı Neslihan’ı düşünürken oynamasını bilmeyen gelin misaline yer veriri.

²⁴¹ Barbarosoğlu, *Son On Beş Dakika*, s.110.

²⁴² Barbarosoğlu, *Son On Beş Dakika*, s.114.

²⁴³ Barbarosoğlu, *Son On Beş Dakika*, s.126.

“Oynamasını bilmeyen gelin misali. Yerim de var yenim de bir hayli geniş. Oynarım oynadığım kadar.”²⁴⁴

2.4.4.1.Deyim, atasözü ve özdeyişlerin kullanımı

Yazar, esnaftan Nalbant Hacı Hasan Efendi'nin hayatına değinirken çocuklarının hayırsızlığını ifade etmek için bir deyim kullanır.

“Yedi çocuğu bir eve sığdırmış olan Nalbant Hacı Hasan Efendi, yedi evin birine de sığmıyor. Dünya böyle işte. Atası oğluna dönüm dönüm bağ bağışlamış da oğul atasına bir salkım üzüm bağışlamamış.”²⁴⁵

Eczanede çalışan kız, eczane sahibinin sözlerine tepki vermek için deyim kullanır. Eczane sahibi, ilaç kullanımının insanlar tarafından istismar edileceğini düşünür. Eczanede çalışan kız da nasıl istismar edileceğine anlam veremez.

“Topunuzun suyuna kibrit suyu. İstismar olurmuş. Nasıl olacaksa istismar. Bedava öksürük şurubu, antibiyotik içirmek için çocuklarını hasta mı edecek aileler.”²⁴⁶

Her şeyi boş verip kendi içine dönmek manasında kullanılan, ‘elini eteğini çekmek’ deyiminin kullanıldığını görürüz.

“Kendi karısını düşünüyor. Rahmetli, daha kırkında elini eteğini çekmişti dünyadan. Öyle beklemişti ölümü.”²⁴⁷

Halk arasında evlendirmek manasında kullanılan ‘baş göz etmek’ deyiminin kullanıldığını, sonrasında ise yazarın bu deyime mantıksal çerçeveden bakıldığını görürüz.

“Baş göz edelim seni kızım. Baş da olmayacağım göz de. Sadece bir burnum olacak tamam mı. Ben öylece burnumun dikine gideceğim. Herkes bana bakacak, herkes hayran olacak.”²⁴⁸

²⁴⁴ Barbarosoğlu, *Son On Beş Dakika*, s.152.

²⁴⁵ Barbarosoğlu, *Son On Beş Dakika*, s.15.

²⁴⁶ Barbarosoğlu, *Son On Beş Dakika*, s.20.

²⁴⁷ Barbarosoğlu, *Son On Beş Dakika*, s.61.

Dr. Sami, Zühal'e olan davranışlarını sorgularken, onu yaraladığını düşünürken aşağıdaki ifadeyi kullanır.

“Seni yaralayan ben miyim? Ben. Kılıçtan keskin, taştan ağır ben.”²⁴⁹

‘Kesere sap olmak’, ‘Baltaya sap olmak’ deyimleri genellikle çocukların okuyup meslek sahibi olmaları ya da bir iş sahibi olmaları manasında kullanılır. Burada yazarın bu ifadeyi kullandığını görürüz.

“Bunca yıl gitmek istedim. Hiç gidemedim. Oğlan evlenecek, kız okulunu bitirecek diye. N’oldu? Bir kesere sap mı oldu ki!”²⁵⁰

Hasta olan Müeyyet Hanım, gazetelere çıkan bir ölümle anılmak istemediğini düşünür. Doktora gidip gitmemek konusunda kararsız kalan Müeyyet Hanım’ın zihninden aşağıdaki deyimini geçtiğini görürüz.

“Allah muhafaza buyursun. Yap tercihini Müeyyet. Kırk satır mı kırk katır mı? Kırk katır elbet.”²⁵¹

On beş dakika içinde olan olay esnasında ne yaptığını ve karısı ile arasında geçenleri Dr. Sami Bey, hâkime anlatırken aşağıdaki deyimini kullanır.

“Kasap et derdinde keçi can derdinde diye bir atasözümüz vardır ya Hâkim Bey. Ben o gün tam o haldeydim. Silah sesini duyduğum sıra radyoda Goodbye my love goodbye şarkısı çalıyordu.”²⁵²

2.4.4.2. ‘İlle de’ ifadesinin kullanımı

Yazar, daha önceki romanlarda da gördüğümüz üzere ‘ille de’ ifadesini bir şeyi vurgulamak için kullanır. Burada da kemeçesini alıp taksim yapan Kemeçevi Emin Efendi’nin mutlaka hicaz makamında bir taksim yaptığı vurgulanır.

---

²⁴⁸ Barbarosoğlu, *Son On Beş Dakika*, s.79.

²⁴⁹ Barbarosoğlu, *Son On Beş Dakika*, s.116.

²⁵⁰ Barbarosoğlu, *Son On Beş Dakika*, s.118.

²⁵¹ Barbarosoğlu, *Son On Beş Dakika*, s.143.

²⁵² Barbarosoğlu, *Son On Beş Dakika*, s.174.

“Kemençesini alıp taksime başlayacağını bildirdi. **İlle de** hicaz taksim. Duyacak sesini. Telden o ses nasıl çıkar.”²⁵³

Her sabah yürüyüşe çıkan Beril, Çiçekçi Songül’le konuşur. Babasının baskısından sıkılan Beril’e onunla konuşmak iyi gelir. Mutlaka onunla konuşması gerektiğini vurgulamak için yazar, yine ‘ille de’ ifadesini kullanır.

“Çiçekçi Songül’ü aradı Beril. Yine gelmemiştir. Onu görmek için geliyordu kaç sabahtır. Ama yoktu. **İlle de** onunla konuşmalıydı.”²⁵⁴

---

²⁵³ Barbarosoğlu, *Son On Beş Dakika*, s.63

²⁵⁴ Barbarosoğlu, *Son On Beş Dakika*, s.70.

2.4.5. “Son On Beş Dakika” Romanında Din, Gelenek ve Batıl İnanç

Son On Beş Dakika romanında, Dr. Sami Bey ve ölen eşi dışında karşımıza dindar bir kişilik çıkmaz. Dr. Sami Bey, karısını kaybettikten sonra iç huzuruna kavuşamaz. Ancak dinî vecibelerini yerine getiren bir kişiliktir. Dr. Sami Bey, hâkim karşısına çıktığında da “Dindarlık Nedir?” sorusunu sorarak içinde bulunduğu ruhsal durumu anlamlandırmaya çalışır. Bunun dışında halk içinde dini kaidelere, sohbetlere yer verilir. Din, insanın hayatına konuşmalarına alışkanlıklarına sirayet eden bir olgu olduğu için hayatın her hangi bir yerinde ya da herhangi bir şahısta dinle ilgili öğelere rastlanılabilir.

Nalbant Hacı Hasan Efendi’nin dükkânına kimse uğramaz. Çünkü mallarını pahalıya satar. İnsanlar da İslam dininde misliyle satış yoktur diyerek, sözde hacca gitmiş olan Hasan Efendi’yi kınar. Burada İslam dininin ticaret ahlakına dair kaidelerine değinilir.

“En olmaz fırçayı ev kadınlarından yiyor. ‘Haram hacı haram’ sesi gün boyu Hacı Dedeyi meşgul etse de ‘Çalmıyoruz ya’ diyerek rahatlatıyor kendini: Ticaret sünnet. Niye harammış. Bedava verecek değiliz ya!

Hacı hacı! Sakalından utan. Bizim dinimizde misliyle satmak yoktur. Bir haftalık nafakanı beni kazıklayarak mı çıkaracaksın!”²⁵⁵

Romanda bahsi geçen olay gerçekleşmeden önce, sabah ezanı vaktinde balkona çıkıp ezanı dinleyen Seyfi Bey’e değinilir. Seyfi Bey, sırasıyla her caminin imamına okuyuşlarına göre not verir. Burada ezanın makamlı okunuşuna ve ezanı güzel okuyup insanların kulağına hoş gelmesi gerektiğine değinilir. Hz. Peygamber, Mekke’de ilk ezan okunacağı zaman Müslümanlar arasında sesi güzel olanı seçmiştir.

²⁵⁵ Barbarosoğlu, *Son On Beş Dakika*, s.15.

“Her zamanki saatte uyandı Seyfi Bey. Ezan sesiyle. Oturup dinledi. Uzaktakini. Yakındakini. Her birine not verdi. Çarşı caminin müezzininin okuyuşu yine canını sıktı. Bu gün uğramayı düşündü.... Kulağımızı tırmalıyor. Nasibimizi engelliyor. Sabah namazı saba makamıdır efendim.”²⁵⁶

Nalân Hanım, olaydan bir gün önce komşularının evine gider. Orada NLP Uzmanı kadınların ruh durumları hakkında yorumlar yapar. Muhafazakâr ailelerin sorunlarına dair çıkarımlarda bulunur.

“Ne diyordum... Muhafazakâr ailelerin çok sorunlu olduğunu. Siz hepimiz doktor eşisiniz öyle mi? Doktor eşi olmak zaten başlı başına bir sorundur.”²⁵⁷

Nalbant Hacı Hasan Efendi, Müeyyet Hanım’la ilgili zihninden geçirdiği düşüncelerde Müeyyet Hanım’ın evinde her şeyin örtüsü olduğuna; lakin başında örtü olmamasına anlam veremez. Burada İslam dininin bayanlar için emri olan başörtüsünün geçtiğini görürüz.

“Her şeye örtü diker. Kendi başını örtmeyen kadının her şeye örtü örtmesi garibine gidiyor.”²⁵⁸

Burada Hacı Bey, sevdiği Müeyyet Hanım’ı olduğu gibi yani başı açık kabul etmek için kendini ikna etmek üzere yorumlarda bulunur.

“Hacı Bey. Ne güzel Hacı Bey diyor. Saygılı kadın canım. Başı açıksa ne olmuş. Pek hanımefendi. İnsan evladı canım.”²⁵⁹

Türkler, İslamiyet’le tanışmadan önce Şamanizm’e inanırlar. Şaman kültürüne göre öldükten sonra başka bir yere gidileceğine dair inançtan ötürü insanlar eşyaları ile gömülürdü. Bilhassa ünlü komutanlar, atları ve savaş aletleri ile gömülür; ancak İslam inancına göre böyle bir şey yoktur.

²⁵⁶ Barbarosoğlu, *Son On Beş Dakika*, s.33.

²⁵⁷ Barbarosoğlu, *Son On Beş Dakika*, s.40.

²⁵⁸ Barbarosoğlu, *Son On Beş Dakika*, s.61.

²⁵⁹ Barbarosoğlu, *Son On Beş Dakika*, s.61.

Ahret inancı vardır; ancak insanlar eşyaları ile gömülmez. Burada da Ümit Hanım, çok sevdiği Kemeçevî Emin Efendi'nin ölümü üzerine hissettiklerini dile getirir.

“Kemeçesini nereye koydular. Müslümanlıkta eşya ile gömülmek yok. Amenna. Ama kemeçesine sahibinin yanında bir mezar bahşedilmesinde bir sakınca olmasa gerektir. Yetim mi kalsın kemeç.”²⁶⁰

Seyfi Bey, içindeki sıkıntıyı cinlerle ilişkilendirir. İslam inancına göre farklı bir boyutta yaşadığına inanılan cinlerden bahsedilir.

“Geldiler gene. İçim daralıyor. Üç harfliler elimi kolumu bağladı.”²⁶¹

Eşinin söylediklerinden sıkılan Seyfi Bey, sûfilerin bu yüzden evlenmediğini düşünür. Kendi başına olsa, sorumluluğu olmasa istediği gibi istediği yere gidebileceğini düşünür. Dervişlik hallerine gönderme yapılır.

“Bana müsaade Hafize diyeyim. Yok, anlamaz kadın. Ortalığı elli altıya kaldırır. İşte bunun için sûfiler evlenmiyor. Bak bir kuru kafanı nereye olsa götürürüm deyip vuramıyorsun kendini yollara. Bir kuru kafanı.”²⁶²

Seyfi Bey'in hayata dair sorgulamalarına, tefekkürüne şahit oluruz.

“Allah kulundan vazgeçmiyor lakin. Kul niye vazgeçiyor. Kul neden vazgeçiyor. O rüya. Rüya mı değil mi?”²⁶³

Nalbant Hacı Hasan Efendi, olay olduğu esnada kurşun sesini duyunca ‘İnna lillahi ve inna ileyhi raciun’ ayetini söylemeye kalkar. Bakara sûresi, 156. ayette geçen ‘Biz Allah’a aidiz ve sonunda O’na döneceğiz’ manasında olan kısmın, ölüm bahsi geçen yerlerde anıldığını görürüz.

²⁶⁰ Barbarosoğlu, *Son On Beş Dakika*, s.63-64.

²⁶¹ Barbarosoğlu, *Son On Beş Dakika*, s.102.

²⁶² Barbarosoğlu, *Son On Beş Dakika*, s.120,121.

²⁶³ Barbarosoğlu, *Son On Beş Dakika*, s.124.

“Silah sesini duyunca Şu uğrusuz çırağın dolduruŐuyla, eyvah dedim o gazetelere çıkanlar gelip Müeyyet Hanımı vurdu. İna lillahi... Getiremedim ayetin devamını. Yani bu kadar mı Müeyyet Hanım ile Şey... Tövbe tövbe. Ölüm hak. Amenna. Ama gelen ölüm insan elinden olmasın. Niye bu pazarlık Efendi, niye bu pazarlık? Kader nasıl yazıldı ise. Tövbe tövbe.”²⁶⁴

Ümit Hanım, Kemeevı’nın kemeesi ile gömülmesi gerektiğini ifade eder. İslam inancına aykırı olmadığını düşünür.

“İtikadımıza aykırı mı? Niye aykırı olsun. Kalplerimizi çıkarıyorlar mı bizden. Kalbimizle girmiyor muyuz toprağın altına. Senin kalbin kemeede atıyordu. Kemeende.”²⁶⁵

Dr. Sami Bey, karısı Nermin’in ölümünden sonra hissettiklerini hâkime anlatırken aşağıdaki hadis-i Şerife değinir.

“ ‘lm murad etmeyiniz.’ Bu hadisi Şerifi duymuŐsunuzdur Hâkim. En ağır hastalar için bile. İki iyilikten birini ver Allah’ım, diye dua ediliyor.”²⁶⁶

Dr. Sami Bey’in arkadaşı Coşkun, dinlediği radyonun kime, hangi gruba ait olduğunu arada çıkan reklamlardan anladığını ifade eder. Reklamlarla Türkiye’deki insanların inançlarını ilişkilendirir.

“Coşkun dalga geçerek sizinkilerin radyosunu hemen anlıyorum demişti: Dinlediğim radyo frekansının kime ait olduğunu merak ettiğim zaman reklam arasını bekliyorum. Güzellik kremleri, zayıflama salonları reklamı baskın ise İslamcılara ait bir radyo, türkü barlar yoğunlukta ise Alevilere ait bir radyo.”²⁶⁷

²⁶⁴ Barbarosoğlu, *Son On Beş Dakika*, s.130.

²⁶⁵ Barbarosoğlu, *Son On Beş Dakika*, s.135.

²⁶⁶ Barbarosoğlu, *Son On Beş Dakika*, s173.

²⁶⁷ Barbarosoğlu, *Son On Beş Dakika*, s.180.

Coşkun karakterinin inancı ile ilgili değerlendirmeleri görürüz. Müslüman bir kültürün içinde yetişmiş olmanın insanın söz varlığını etkilediğini ifade eder. Her ne kadar Allah'a karşı inancında şüpheler olsa da yetiştiği çevrenin etkisi ister istemez hayatına tezahür eder.

“Coşkun onca masraf bastırıldığı kitaplar satmayınca ‘nasip’ der. Bu da bir atenin kuracağı cümledir ya deyip dalga geçeriz. Oğlum ben Müslüman bir ateyim der o da her defasında.”²⁶⁸

Dr. Sami Bey, yaşadıklarını hâkime anlatırken dindarlık kavramını sorgular. Hakiki manada iman etmiş kimse olmanın göstergesinin ne olduğu üzerine düşünür.

“Dindarlık nedir Hâkim Bey? İman eden bir mümini dindar yapan nedir? Kadere razı olmak mı? Nasibin kıymetini bilmek mi? Maruz kaldıklarımızla şikâyetsiz yaşama sanatı mı? Kimseyi incitmemek mi?”²⁶⁹

Dr. Sami Bey, dindarlık kavramını sorgulamaya devam eder ve hâkime dindarın ilk üç vasfının ne olduğunu sorar. Kendisi cevap vermeye devam eder. Erkeğin dindarlığındaki sıralamayı kadınların belirlediğini söyler.

“Erkeğin dindarlığındaki sıralamayı önce annesinin daha sonra hayatındaki kadınların belirlediğini fark ettim bir gün. Hayır hayır lütfen hemen itiraz etmeyin. Bunun üzerinde düşünün sadece. Ben bu düşünceye kendi hayatımın acılarını damıtarak vardım.”²⁷⁰

Dr. Sami Bey, babasının ölümü ile ilgili hatırasını anlatır. Burada babasının da inançlı bir kişilik olduğunu öğreniriz.

“İnsan hiç olumsuz cümle kurmamalı. Babamın ilk ve son olsun cümlesine bütün melekler âmin mi demişti? İlk ve son olmuştu. Sabah

²⁶⁸ Barbarosoğlu, *Son On Beş Dakika*, s.183.

²⁶⁹ Barbarosoğlu, *Son On Beş Dakika*, s.185.

²⁷⁰ Barbarosoğlu, *Son On Beş Dakika*, s.185.

namazı için camiye giderdi. O sabah, içim darlandı demiş. Seccadesini balkona sermiş. Gün ağarmış babam hala seccadesinde. Ne zaman üzerine çiy düşmüş yaprak görsem babam gelir aklıma. Bütün kâinat babama ağıyor sanmıştım. Çiy taneleri yaprakların gözyaşları.”²⁷¹

2.5. Romanların Genel Değerlendirmesi

Yazarın, romanlarının hiçbirini teknik ve kurgu olarak birbirine benzememektedir. “Hiçbir Yer” romanı geriye dönüş taktikleri kullanılarak oluşturulmuştur. Ayrıca Şahin’in hikâyesi, Şahin’in suskunluğunda aydınlatılmaya çalışılır. Bu kurgu, bizi yaşadığı zorlu imtihanlarla birlikte içine kapanan, aidiyetini sorgulayan insanların gerçekçi dünyasına sürükler. “Medyasenfonu” romanında tek tek karakterlerin iç seslerine yer verildiği gibi, diyalogların da yoğun olduğu görülür. Bilhassa dedektifler ve Ses ile Necati arasında geçen konuşmalar okuru, medyaya dair düşünmeye sürükleyecek niteliktedir. Medyanın toplumu nasıl etkilediği ve yönlendirdiği ile ilgili bir romandır. “Uzak Ülke: Fatma Aliye” romanı ise ilk bölümde, kronolojik seyirde Fatma Aliye’nin hayat hikâyesini verir. Yıl yıl Fatma Aliye ve zamanın şartlarına, siyasi ve sosyolojik meselelerine doğru bir seyre dalarız. İkinci kısmında, yazarın Fatma Aliye’nin hayatını araştırma sürecinde yaşamış olduğu maceralara tanık olmakla birlikte, Kültür Merkezi’nde Fatma Aliye hakkında verilen derslerin ışığında Fatma Aliye’yi daha iyi tanıma fırsatı buluruz. “Son On Beş Dakika” adlı son romanda, beşer beşer şekilde on beş dakika içerisinde aynı mahallede yaşayan insanların hikâyesini, sokakta işlenen bir cinayete tanıklıkları ile birlikte öğreniriz. Ayrıca mahallede oturan, eşi vefat ettikten sonra başka biriyle evlenen doktorun hikâyesini de öğreniriz.

Romanlarını içerik olarak değerlendirecek olursak; hayata dair inancını yitirdiği için memleketine gidip kendisini toparlamaya çalışan Şahin’in hikâyesinin anlatıldığı “Hiçbir Yer” romanı bilhassa arafta kalmış, aidiyetini sorgulayan insanlar ile ilgilidir. “Medyasenfonu” romanının

²⁷¹ Barbarosoğlu, *Son On Beş Dakika*, s.186.

konusu medyanın iç yüzü ve medya eleştirisi olmakla birlikte orada da inançla ilgili unsurlara rastlamaktayız. “Fatma Aliye: Uzak Ülke” romanı biyografik romandır ve inançlı bir aileye mensup olan Fatma Aliye’nin hayatını anlatması hasebiyle inançla ilgili unsurları barındırmaktadır. “Son On Beş Dakika” adlı romanda bir cadde de işlenen cinayetin öncesi ve sonrası on beş dakika içerisinde orada bulunan, bu olaya şahit olan insanların hayatları ile birlikte işlenir. Burada da Dr. Sami Bey’in ölen eşinden sonra toparlanamayışı ve yaşadığı iç buhranla ilgili olarak dini kavram ve değerlere yer verilir. İnançlı bir karakterdir; ancak çok sevdiği eşini kaybetmesi, kendi içine dönmesine sebep olur.

Yazarın bütün romanlarında inanç ile ilgili unsurlara rastlarız. Ancak hepsinin işleniş biçimi farklıdır. Romanlarında kullandığı teknikler, üslup içeriğine göre farklı şekillenmiştir.

3.FATMA BARBAROSOĞLU’NUN HİKÂYELERİ

3.1. Acı Deniz

3.1.1. Bahtınız Açık Olsun Ey Kitaplar

Yazar, hikâyelerine başlamadan önce bu yazısında, kitapların bahtının açık olması için bir nevi temennide bulunmuştur. Kitapların az ya da çok baskı yapmasının, bazı insanlar tarafından yanlış değerlendirildiğine değinir. Kitap az baskı yaparsa, yazar okuyucuya ulaşamamış; bu yüzden de çok fazla satmamıştır. Şayet kitabı çok satarsa bu sefer de orta malı olarak değerlendirilir. Sıradandır yazdıklarınız. İmza günlerinin, kitabın satışında önemli olduğunu düşünürler. Yazar, henüz okunmamış bir kitabı imzalamaktansa, okura ulaşip değerlendirebilecekleri zamanda imza günlerinin düzenlenmesinin daha mantıklı olduğunu düşünür. Küçükken bir yazarın imza gününe katıldığını ve yazarın yanına gittiğinde çok heyecanlandığını anlatır. Yazarla arasında daha eski bir bağ olduğunu göstermek için okuyup eskittiği diğer kitaplarını da çantasından çıkarıp gösterir. Onun için yazdığı kitabın arasındaki not daha anlamlı olmuştur. Herkese aynısını yazmış olsa da kendisini takip ettiğini bilmektedir yazar. Kendisinin kitabına ne yazdığını soran arkadaşlarına sizinkinin aynısı demiş, ona özel olmasını umarak içindekileri paylaşmamıştır. Yazar, şimdi de kendi ümidinin gerçekleşmesini bekler. Karşılıklı paylaşımın olacağı kitaplarının okurlara ulaşmasını ümit eder.

3.1.2. Söz Darmadağan

Hikâyenin kahramanı Sühendan’dır. Sühendan, rüyasında Hz. Peygamber’i görür. Sühendan’ın iç dünyasında yaşadığı gelgitleri anlatan bu hikâyede bir de ona yol göstermeye çalışan Hocaannesesi vardır. Sühendan, gördüğü rüyanın, Peygamberin onu kendi yoluna çağırdığı manasına geldiğini söyler; lakin kendisi hazır değildir. Israrla kendisinde yol ehli olacak bir ruh halinin olmadığını düşünür, böyle bir yolculuğa hazır değildir. Hocaannesesi onu, ders alması için bir Hoca efendinin yanına

götürür. Sühendan, ders almaya hazır olmadığı gibi, aklının dünyalık şeylerde olduğunu düşünür. Belki Hoca, bunu fark eder de kendisini öğrenci olarak istemez diye ümit eder. Hocanın yanına gittiklerinde hocaanne, Sühendan'ın ders almak istediğini söyler. İçindeki ses, ona derviş olamayacağını söylemektedir. O da kendinde eksik bir şeylerin olduğunu düşünür ve içindeki sesle hemfikirdir. Namazlarında iligine kadar dünyanın olduğunu düşünür. Bunca dünya ile ilintiliyken nasıl ölmeden önce öleceğini bilemez. Hocaannenin evindeki kadınların, ölmeden önce öldüklerini ya da öyleymiş gibi davrandıklarını düşünür. Orada hepsi biz olmuş, 'ben'i silmişlerdir dillerinden. Sühendan, içindeki bütün Sühendanlardan kurtulmak ister; ancak kurtulamaz. Annesi, sözde Hacıannesine bakmak için Sühendan'ı göndermiştir. Esasen Sühendan psikolojik olarak hastadır. Doktoru mekân değişimini tavsiye ettiği için, Hacıannesi onunla ilgilensin diye göndermişlerdir. Mekân değişince içindeki Sühendanların da onunla birlikte, hâlâ içinde olduğunu bilir. Derviş Sühendan gelseydi belki içindeki tüm Sühendanlar barışacak, huzura kavuşacaktır. Hocaannesi, bütün varlığıyla tövbe etmesini, tövbe ederse kendine geleceğini söyler. Ancak Sühendan, bütün varlığını bir araya getiremez. Bunu ancak derviş Sühendan yapar diye düşünür; fakat o da ortalıklarda yoktur. Hikâye, Sühendan'ın gelgitleri ile devam eder. Bir sonraki hikâyede Sühendan'ın macerası devam edecektir.

3.1.3. Sözün Bittiği Yer

'Sözün Bittiği Yer' hikâyesi, bir önceki 'Söz Darmadağan' hikâyesinin devamı niteliğindedir. Sühendan'ın dervişlik yolundaki gelgitlerinin anlatıldığı bir hikâyedir. Sühendan, dergâhtaki kadınları süzerek kendiyile onları kıyaslayıp, daima onlardan farklı olduğunu düşünmektedir. Sofraya oturacakları bir gün iftar sofrasını ve kadınların hepsinin şişman oluşunu sorgular. Kadınların çok fazla uyuduklarını düşünür. Hocaannesi, onun kendini farklı gördüğünü bilir; ancak Sühendan, onların kendisini değiştirmek istediğini, farklı olmasına izin vermediklerini

düşünür. Hocaanesi de bunun nefsin bir oyunu olduğunu söyleyip kendin olmaksızın kul olmak gerektiği düşüncesini savunur. Sühendan, kendini unutmak için önce bulması gerektiğini düşünür, içindeki her bir Sühendan ayrı bir yere dağılmıştır. Eyüp'te Sühendan'ı biriyle görüştürürler. Sözü değilse bile sessizliği paylaşabileceği birinin olduğunu bilmek ister. Ancak görüştüğü kişinin, kendisini yanlış tanıdığını ve mağrur olarak nitelendirdiğini anımsar. Hikâyede, birlikte vakit geçirip geçirmedikleri belirsizdir; ancak bu olayın içinde kırgınlıklara sebebiyet verdiği aşikârdır. Ferahnaz Halasının hep söylediği hadis aklına gelir: “Kim ki, bir şeyi benden çok severse rakip sıfatıyla karşısına çıkarım.”

Sühendan, dergâha gider. Dergâhtaki kadınların aşkı tadıp tatmadığını düşünür. Kendisinde o ortamda çekilen zikirlerin ahengine katılacak ahengi hissedemez, gitmesi gerektiğini düşünür. Sühendan, iç dünyasında yaşadığı gelgitler ve sorularıyla kendisini bir türlü tam olarak dergâha ait hissedemez. Bu hikâyede Sühendan'ın Elif diye bir arkadaşının da adı geçmektedir. Oradaki kadınların gönlünde kendi sevgisizliğini görür ve içindeki Sühendan'ın neden sevip de sevilemediğini düşünür. Sonra oradaki kadınlar, beyaz başörtüleriyle gözüne birden güzel görünmeye başlar. Derdinin beğenilmemek değil de anlaşılammak olduğunu gidip de annesine ve Elif'e anlatması gerektiğini düşünür. Dışarıda yağmur vardır ve Sühendan, son vapura yetişmelidir.

3.1.4. Ölümün Adı Şiir

Bu hikâyede, Sühendan'ın hikâyesine devam edilir. Sühendan, evine gitmek için yola çıktığında vapurla karşıya geçer. Vapurdaki insanların yüzlerinden midesi bulanır. Bunun üzerine kendi nazarının çirkin olup olmadığını düşünür. Otobüse binmek için yürürken, arkasından bir el omzuna dokunur. Omzuna dokunanın kim olduğunu düşünür. Üçüncü dokunuşta arkasına dönüp baktığında ninesini gördüğünü sanır.

Ninesi ona rüyalarını anlattırıp, ‘rüyaların rüyalarda kalmasın’ dermiş. Ferahnaz Halası, ninesi öldükten sonra kendisine neden “Deli

Münevver'in torunu" dediklerini anlatır. Dedesi ile ninesi birbirlerini çok sever; her gün gördükleri rüyalarını birbirlerine anlatırlarmış. Yılda birkaç kez de aynı rüyayı görür, biri anlatırken öbürü onun lafını tamamlarmış. Dede kanser olup ölmüş, nine de hayata küsmüş. Evdekiler de nineye iyi gelir diye rüyalarını anlatmaya başlamışlar. Anlatılan rüyalar nineye yetmemiş, adını rüya delisi koymuşlar, Sühendan'a da "Deli Münevver'in torunu" derlermiş.

Omzuna dokunan kadın, ninesine çok benzemektedir. Sühendan, kadının gördüğü rüyayı anlatmasını isteyince kadın bu durumu hiç yadırgamadan anlatmaya başlar. Kadın anlatmaya devam ederken Sühendan'ın dinleyecek takati kalmaz. Kendisi de aynı rüyayı görmüştür. Kendine geldiğinde etrafına bakınır; ancak kimseyi göremez. Kalabalık da yok olmuştur. İçindeki bütün Sühendanların bir olduğunu hisseder. Eve gitmesi gerektiğini düşünür; ancak rüzgâr onu denize doğru sürüklemektedir. Yolun üzerinde düşer ve en son hatırladığı şey sarı bir zehir gibi gelen araba ışıklarıdır. Bütün Sühendanların kavgası bunun içindir ve artık kavga bitmiş, hepsi bir olmuştur. Hikâye, Sühendan'ın yaşadığı buhranlar sonucu huzura erdiğini ifade eder. İçindeki Sühendanların hepsi bir olmuştur; ancak trafiğin içine atılan Sühendan'ın başına ne geldiği belirsizdir.

3.1.5. Kalam Bitti

Yazar, insanların birbirleriyle sohbet etmediğini ve sohbetin de artık tadının kalmadığını söyler. Yeni nesil, kelimeleri tüketmiş; manaların önemini yitirmesine sebep olmuştur. Karşıdakini dinleyen insana rastlanılmamaktadır. İnsanlar, kendilerinden kaçır olmuştur; kendilerini unutturacak şeylere dört elle sarılmaktadır. Gençlerin kelimeleri argolaştırma merakının olduğu ifade edilir. Düzgün bir şekilde, kelime dağarcığını zenginleştirerek konuşmanın da eski kafalılık olarak görüldüğünden bahseder.

Yazar, “kafa” kelimesinin farklı anlamlarda ancak argolaştırılarak kullanılmasından bahseder. Yazarın ifade ettiği “çok kafa kadın”, “kıyak adam”, “elimde çok kıyak notlar var”, “ bana bi kıyak çek be abi” kullanımlar, çoğunlukla gençlerin kullandığı argo ifadelerdir. Kelime zenginliği yerine, yeni nesil aynı kelimelerle konuşmayı tercih etmektedir; bu da kelimelerin önemini yitirmesine sebebiyet verir. İletişim çağı dedikleri çağda insanların aslında birbirleriyle iletişimde olmadıklarını, iletişim toplumunda kelama yer olmadığını düşünür. Her şeyden önce sözün olduğunu; ama artık seyretme ve taklit etme olduğunu söyler.

3.1.6. “Acı Deniz”i Yeniden Okurken

Hikâyedeki çocuk, dayısının yazar olan arkadaşı ile arasındaki münasebeti anlatır. Yazar hakkında yapılan eleştiriler genellikle ilk okunuşta anlaşılmayan, sembolik bir anlatımının olduğudur. Yazarın arkadaşı ve çocuğun dayısı olan adam da yazarı anlamayanlar arasındadır. Bir gün yazar, yılın romancısı ödülünü alır. Yazar, ödül verenlerin ya anlamadıklarına ya da değersiz olanlara ödül verdiklerini düşünür. O zaman arkadaşı onunla gurur duyar; ancak yazarın bu ödüle itibar etmediğini görünce yazara kızar. Çocuk büyüdükçe yazarın bakış açısını anlamaya başlar. Öğretmen olur ve Kütahya’da öğretmenlik yapmaya başlar. Kütahya’ya dayısının dünyasından kaçıp gittiğinde, yazarın kitaplarının dünyasında kendini bulmuş bir felsefe öğretmeni olan Nihan’la tanışır. Nihan, kitapların dünyasını o kadar özümsemiştir ki yazarı ona anlatmaktadır. Bu durum biraz onu kıskanmasına sebep olsa da Nihan’ın Acı Deniz’i yorumlamasıyla birlikte yeniden Acı Deniz’i okumaya karar verir. Ferahnaz Hanım, Nihan’ın akrabasıdır. Onu o vesileyle tanımıştır. Nihan da yazarı Ferahnaz Hanım’ın anlattıklarından bilmektedir. Acı Deniz’i yeniden okuduktan sonra birbirine karışmış hayatların içinden kendi benliğini çıkarıp kendisiyle hesaplaşmaya başladığını söyler.

3.1.7. Karanfilli Kavga

Bir kadın ve onun subay kocası Talat Bey, hikâyenin kahramanlarıdır. Tayinleriyle birlikte gezdikleri şehirlerde, yaşadığı tecrübeler, iç dünyasında biriktirdiklerine ve aynı şekilde Talar Bey'in içinde birikenlere dair bir hikâyedir. Kadın, gittiği şehirlerde çok az dost edinir; hayatında en çok yer eden Kütahya'daki Ferahnaz Hanım olur. Kadın, yıllardır eşini sevdiği için onunla birlikte il il dolaşır; ancak eşi, onun sevdiği insanlara olan özlemini anlamayıp subay karısı olamayacağına kanaat getirir. Eşiyle aralarındaki iletişim giderek azalır; sadece yemekte yapılan yavan sohbetler yadigâr kalır. Kadın, Talat Bey'in kendisini eskisi gibi sevmediğini, kendisine tahammül edemediğini düşünür. Evi ona yabancılaşmıştır sanki.

Bir gün Talat Bey, eve geldiğinde eşine bir sürprizinin olup olmadığını sormuştur. Kadın bu soruyu yadırgar. Kocasını televizyonun karşısına geçip aç olduğunu söyler. Talat Bey, eşinden televizyonu açmasını ve su getirmesini ister. Kadın, onun bir zamanlar ne kadar düşünceli ve kibar olduğunu, üzerine nasıl titrediğini düşünür, üzülür. Yemek hazırlamaya koyulur. Yemeği hazırladıktan sonra sofraya bir de karanfil koyar.

Yazar, durumu bir de Talat Bey'in gözünden değerlendirmemize fırsat verir.

Talat Bey de bir zamanlar onun için sevdiği yemekleri yapan eşine yorulduğu için üzüldüğünü; ancak kendisine değer verdiği için de sevindiğini anımsar. Kafasında dert edindiği şeyi ona nasıl söyleyeceğini düşünüp durur. Karısı, önceleri onu kapıda karşılar; o yokken korktuğunu, onu çok özlediğini söylerdi. Şimdi ise bir tebessümü kendisine çok görür. Bir zamanlar bakmaya doyamadığı ve bakışlarında kaybolduğu gözleri şimdi donuk bir şekilde kendisine bakar. Bu kadar tepkisiz olması adamı rahatsız eder. Arkadaşı Mehmet Bey'le eşinin, birbirlerine her şeyi söylediklerini, hiçbir şeyi içlerinde biriktirmedikleri için iyi anlaştıklarını ve

rahatladıklarını düşünür. Talat Bey, karısına kafasındaki derdini nasıl söyleyeceğini bilemezken sofradaki karanfili eline alıp karısının sorgulu gözlerine bakarak artık şehirleri ardında bırakmayacağını, ordudan atıldığını söyler. Bunun üzerine karısı, Talat Bey'in elini tutup onun acısının kendi acısı olduğunu, her zaman yanında olduğunu söyler. Adam, onu çok sevdiğini söyleyince kadın ağlamaya başlayıp kendisinin başka türlü sandığını söyler. Adam, içinden kendisinin de öyle sandığını geçirir. Birbirleri ile iletişime geçmeyen insanların yavaş yavaş yabancılaştıklarını görürüz. Bu hikâye de bu duruma örnek teşkil edecek bir hikâyedir.

3.1.8. Hikâye Avcıları

Üç hikâye avcısı aynı evde otururlar. Evin kapısında da hikâye avcılarının evi yazılı bir tabela bulunmaktadır. Yazar, bu hikâyeyi üç hikâye avcılarının biri olarak, yani hikâye kahramanlarından biri olarak anlatır. Bir tanesi keman teli saçlı kız diye tabir ettiği Dilara'dır. Dilara, evden pek dışarı çıkmaz ve kitaplardan beslenerek hikâye yazmaya çalışır. Selma, sokaklarda hikâye avına çıkar. Hikâyeyi anlatan avcı ise fakültede hikâye avına çıkar.

Selma, dışarı çıktığı bir gün biletçi bir çocuğa âşık olduğunu söyler. Anlatıcı, onun bu sevgisine inanmaz. Anlatacağı hikâyeye yaşanmışlık katmak istediğini düşünür. Gerçek aşk ile ilgili Dilara ve Selma tartışmaya tutuşur. O günden sonra Selma, dışarı çıkmaz olur. Dilara da evde olduğu için anlatıcı, asıl hikâye avcısının kendisi olduğunu düşünür. Avlanmak için yuvadan uzaklaşmak gerektiğini düşünür. Ona göre hakiki hikâye avcısı kendisidir. Kendisinin de hep asistan-hoca anlaşmazlıkları üzerine hikâye yazdığının farkındadır; başka hikâyeler yazma zamanının geldiğini düşünür. Anlatıcı, diğer kızlara hikâye avcılığı ismini hak etmediklerini söyler. Kızlar da doğru söylediğini düşünürler. Dilara, bir hafta içerisinde en güzel hikâyeyi kimin yazacağına dair bir müsabaka düzenlemelerini, yazamayanların evden ayrılması fikrini önerir. Başta Selma, itiraz eder; ama sonra anlaşılır. Bir hafta boyunca pek bir araya gelmemeye çalışırlar.

Hakem olarak da ev sahiplerini çağırırlar. İlk olarak Selma, yazdıklarını okur. Bu hikâye, âşık olduğunu söylediği biletçi çocukla ilgilidir. Basit bir anlatımı vardır, hikâye bitince, diğer hikâyelerin okunmasını beklemeden, içeriden valizini alıp evi terk eder. Sıra Dilara'ya gelir. Dilara da birinci tekil şahıs anlatıcı ağızıyla yazılmış bir hikâye okur. Hikâyedeki kız psikolojik sıkıntıları olan biridir. Kısa sürede on beş kilo verir ve annesi onu doktora götürür. Doktorla konuşurken baygınlık geçirir. Annesi ile doktorun konuşmalarını duyar; ancak cevap veremez. Hikâye bittiğinde Dilara da valizini alıp, gitmeye karar verir. Diğer hikâyeci, Dilara'nın hikâyesini dinlerken, hikâye acaba onun başından mı geçti diye düşünür. Dilara bunu hisseder. Demek ki çok iyi bir hikâye değil diye düşünür. Gitme sebebini ise bir kâğıda yazar. Kâğıdı en sona kalan anlatıcıya verir ve gider.

Geriye kalan anlatıcı, söylediklerinden biraz pişman olur, epey süre geri geleceklerini düşünür. Kızlar geri dönmez. En son Dilara'nın yazmış olduğu mektup aklına gelir. Dilara, mektubu Acı Deniz romanının yazarına hitaben yazmıştır. Okuyucuya kendisini aynaya bakıyormuş gibi hissettiren hikâyeler yazmak istediğini, Acı Deniz'in yazarına imrendiğini söyler. Ancak bunu başaramamıştır. Bu yüzden de hikâye avcıları evini terk eder. Geride kalan hikâye avcısı, en çok da kendi hikâyesini dinleme zahmetinde bulunmadıklarına sinirlenir. Onun yazdığı hikâyeye de bu okuduğumuz hikâyedir.

3.1.9. Tutkun Bir Okuyucunun Hatıra Defterinden

Yazarın yazdığı kitapların her satırına tutkun olan bir okurun, yazarın kitaplarından birini sinemaya uyarlamasıyla birlikte, onun eserleriyle ilgili fikrinin değişmesinin anlatıldığı bir nevi diğer hikâyeler için girizgâh oluşturacak nitelikte küçük bir hikâyeye, daha çok bir fikir yazısıdır.

Tutkun okuyucu, yazarın kitaplarının kendi dünyasında oluşturduğu tesiri yazara ifade etmek istediğini, o kitapları okuyan birilerini görünce mutlu olduğunu söyler. Ancak kendisini anlayan birilerinin gönlünde taht

kurmanın, yazar için bir anlamı olmadığını, kalabalıkların beğenisini kazanmaya hevesli olduğunu düşünür. Kitabı, filme uyarlandıktan sonra okuyucu acı çektiğini ifade eder. Kendi zihninde canlandırdığı kahramanların artık önemi kalmadığını söyler. Kitabın, artık orta malı olduğunu düşünür.

3.1.10.Hâl ve Hikâye

Anlatıcı, dostunun kendisini “ağlayarak ve titreyerek yazmıyorsun” diye itham etmesi üzerine, bu sözü düşünüp durur. Dostuna göre yazdıkları şeyleri yaşamamış, kahramanların yaşadığı sıkıntıları hiç hissetmemiştir. İyi yazar olmanın koşulunun, önce kendi mektuplarının kendi gönlüne ulaşmasıdır. Anlatıcının, üstad olarak andığı kişinin yazdığı bir hikâyesinde, sadece iki kat elbisesi olan bir adamı yazdığını ve bu hikâyeden çok etkilendiğini düşünür. Öyle ki kendi özenli kıyafetlerinden nefret ederek dolaşmıştır kaç gün boyunca. Sebebini düşününce dostu Üstad’ın o hal içinde yazdığını söyler ve birden üstadın yaz-kış sadece iki gömleği olduğunu hatırlar. Hal içinde yazmanın ne demek olduğunu o an anlar.

Kendi yazmış olduğu hikâyelerden Behçet ile Özer’in hikâyelerini aynı zaman diliminde yazdığını anımsar. Biri acı çekerken öteki mutluluktan mestmiş. Kendisinin yalancı olduğunu düşünür. Sonra kendini haklı çıkarmak için iç sesini konuşturur. Edebiyatın, bir nevi kurmaca olduğu için yalancı olmadığını içinden geçirir. Dostuna kötü bir mektup yazmaya karar verir. Her şey kendisini karalarken yarattığı kahramanlardan kendisine zırh hazırladığını söyler. Kendini sıkıntılı olduğuna o kadar inandırır ki yazar, sonunda zoraki bir iki damla yaş gelir gözünden. Onu da nereye konduracağını bilemez. “İstiraplar içindeyim” diye yazar kâğıda; lakin kâğıttaki yazı silinir. Hayal gördüğünü zanneder, bir kez daha yazdığında yine aynı şekilde yazının silindiğini görür. Karısını çağırıp durumu test etmek ister; ancak sonra vazgeçer. “İstirap” kelimesini yazdığında silinmez, yanına içindeyim kelimesini de ekleyince ikisi birden silinir. Rastgele bir şeyler yazar, kelimeler orada durmaktadır. Delirdiğini

zanneder. Üzüntü içindeyim diye yazdığında onun da silindiğini görür. Bir dostunu aramak için telefonu eline aldığında, sol baş parmağının seğirdiğini fark eder. Sonra sol kolunda uyuşma hisseder. Kolundaki uyuşma, tam karısına seslenecekken gider; ancak parmağındaki seğirme devam eder. Gözünün önünde yazdığı karakterler uçmaktadır, kendisinin de uçtuğunu görür. Gözlerini kırıp açtıktan sonra görüntü kaybolur. Ümitsizce tekrar daktiloya ıstıraplar içindeyim yazar; ama yazının orada olup olmadığına bakmaya cesaret edemez. İçinde derinden bir sızı hisseder; vaka peşinde boşuna koştuğunu itiraf eder; daktiloya baktığında ıstıraplar içindeyim yazısını orada bulur. O andan itibaren artık yazı orucuna niyetlenir, daktilonun kapağını kapatır.

3.1.11. Çalınan Hikâye

Yazar, hikâyelerinde yazdıklarının ve eleştirmenlerin söylediklerinin muhasebesini kendi içinde yaparken, karanlık oda ona dar gelmeye başlar ve perdeleri açıp sokağı seyretmeye koyulur. Karısı Yasemin'e eleştirilerden bahsedecek olsa kendisinden çaldığı zamanların acı meyvesi diye söyleneceğini düşünür ve vazgeçer. Kapı çalındığında karısının arkadaşları ya da kapıcı olabileceğini düşünür; karısı evde olmadığı için kapıyı açar. Bir kadın kendisiyle konuşmak istediğini söyler. Yazar, evde karısı olmadığı için tanımadığı bu kadını evine almak istemez, kapıda dinlemeye karar verir. Kadın, neden kendisinin hikâyelerini yazdığını sorar. Adam, hikâyelerini çaldığını mı ima ettiğini sorduğunda çalmak değil yazmak kelimesini kullandığını söyler. Yazar, tuhaf bir durumla karşı karşıya olduğunu anlar, kadını içeri alır. Konuşmak için çalışma odasına geçtiklerinde kadın, bilmediği hikâyeyi yazmamasını söyler, hele de kendi hikâyesini. Yazar, kadının hikâyesinin ne olduğunu sorunca kadın, yazarın yazdığı son hikâyeyi hatırlatır. Şizofren anneyle, annesinin hastalığını öğrenince intihar eden kızın hikâyesi diye anımsatır. Yazar, hikâyenin kendisiyle olan bağına sorduğunda kadın hiç şizofrenin yaşadığı acıları yaşadınız mı diye sorar. Yazar, kendisinin kurguladığı bir hikâye olduğunu

söyler. Dostunun ve eleştirmenin söylediklerinin üzerine bu kadın da gelince yazar, kendini çok kötü hisseder. Kahramanların isimlerinin bile aynı olduğunu kızının bu hikâyeyi okuduktan sonra not bırakıp intihar ettiğini söyler. Kızı, senin beni öldüreceğin korkusuyla her gün yaşamaktansa bir kez ölmeyi tercih ederim diyerek intihar etmiştir. Yazar, bu duyduklarının ağırlığı altında ezilip yere yığılırken “siz gerçekten var mısınız?” diye bir ses duyulur. Hikâyede, yazar olarak geçen kahramanın da şizofren olup olmadığı hususunda akıllarda soru işareti bırakılır.

3.1.12. Kitap Kurdu

Çok kitap okuyup etrafındaki insanlar tarafından ‘kitap kurdu’ diye nitelendirilen bir adamın, aslında sadece gündemdeki mevzularla ilgili konuşabilmek için moda olan kitapları okuduğunu anlatan bir hikâyedir. Bu adam, bir gün bir toplantıda bulunur. Orada herkes ne olmak istediğini söyler, sıra genç bir delikanlıya gelince delikanlı iyi bir okuyucu olmak istediğini söyler. Onun söylemek istediğine kimse anlam veremez. Kitap kurduyla onu tanıştırlar. Delikanlıya tepeden bakan kitap kurdu, okuduğu kitapların isimlerini sorar. Delikanlının okuduğu kitapları az bulan kitap kurdu, bu kadar az kitap okuyarak mı iyi bir okuyucu olmak istediğine anlam veremez. Delikanlıyı, kendi kütüphanesine götürür. Yerden tavana kadar olan kitaplıklardaki kitaplarının havasına uygun bir hava takınır. Delikanlı, bu kitapların hepsini okuyup okumadığını sorar. Adam bu kitapları okumuştur; ancak delikanlının kastettiği hakiki anlamda bir okumadır. Kitapların kapaklarını açtığı gibi kendi dünyasını da kitaplara açmış mıdır, diye sorar adama. Adam, delikanlının demek istediklerine tam anlam veremez; ancak onu artık küçük de göremez.

Delikanlı, iyi bir okuyucunun nasıl olması gerektiğini anlatırken adam, delikanlının ukalalığına takılır. Kendisinin de iyi bir okuyucunun nasıl olması gerektiğini bildiğini düşünür. Delikanlı, anlattıklarını duyan bir kulağın olmadığını anlayınca en son iyi bir okuyucunun sadece kitapları değil, kâinattaki yazıyı da okuyanların olduğunu söyler ve gider. Adam, onu

suskunluğıyla mağlıp ettiğini zannederken delikanlı, yolda yürürken bir arayış içinde olmadan okuyanların bulduklarının ne olduğunu düşünmektedir.

3.1.13. Sitemkâr Okuyucuya Cevabımdır

Okuyucusuna sitem eden yazar, okuyucusunun gönlünde oluşturduğu tesiri bilemediği için sitemlidir. Yalnızca okuyucunun sitem etmeye hakkının olmadığını düşünür. Eli kalem tutmayan bazı dostların kitabın kapağından bazısının kitabın adından dolayı içindekileri okunmaya değer bulmadığını söyler. Yazara göre dünyanın en cömert insanları yazarlardır. Düşündüklerini, duygularını, hayal ettiklerini okuyucuyla paylaşırlar. Bu uğurda katlanılan onca cefadan geriye kalan sahipsizliktir. Yapıcı bir eleştiri ve gönülden bir yankı yoksa yazdıklarının bir anlamı olmadığını düşünür. En kötü durumda kitap fuarlarındaki imza günleridir. Okumayan bir toplumda yazarın okuyucu dilendiği stantlarda bazen yalnız oturmasına gönlü razı olmayan birileri bari bir kitap alalım diye yanına gelir. Yaşanan bu manzaradan sonra yazar, bir daha yazmamaya karar verir. Sonra içindeki ses, onun okuyucusunun yanında gizli olduğu gibi efsunlu şeyler fısıldar kulaklarına ve inanıp yeniden yazmaya başlar yazar.

3.1.14. Gözyaşları

Küçük bir kızken bayramlar ve elbiselerin hep hüznü demek olduğunu hatırlar genç kız. Dedesi ona daima daha kötü durumda olan çocukların hikâyesini anlatmış ve şükretmesini istemiştir. Dedesinden dinlediği kötü durumdaki bu çocukların hikâyesi için elinden bir şey gelmez; sadece geceleri yatağında yatarken ağlardı. Annesi ve dedesi, kötü durumda olan çocukların ağırlığıyla kendisini yük altında bırakmıştır. Oyunu ve oyuncakları hiç tanımamış bir çocukluğunun olduğundan bahseder. Komşu çocuklarından Kamuran'a bütün oyuncaklarını verdiğini söyler. Kamuran'ın annesi ölmüştür ve babası da Almanya'ya giderken onu huysuz bir halasına bırakmıştır. Kamuran, mutlu bir gençlik dönemi geçirmiştir; ancak yine de onun başına gelen şeylerin kötü olmasından

dolayı oyuncaklarını onunla paylaşmalıdır. Kamuran, genç kız olduğunda bakkalın ırağı Zafer’le kaçmış; halasını aradığında çok mutlu olduğunu söylemiştir. Kk kız, on altı yaşına geldikten sonra her gece yatağında ağlayan kızın hikâyesini anlatmıştır dedesiyle annesine. Bundan sonra da kimsenin hikâyesi için ağlamamış; herkese hikâyeler anlatmaya başlamıştır. Onu sabırla dinleyen bir tek annesi vardır; ama o yine de herkese hikâye anlatmaya devam eder. En son anlattığı hikâyeyi Kamuran’ın halasına anlatır; ancak onun ekşi surat ifadesinden dolayı anlattığına pişman olur. Bu hikâyeden sonra Kamuran, kucağında bebeğiyle gelir halasının yanına. Halası, başlarına gelen bu durumu onun anlattığı hikâyeden bilir. Dedesi ilk hikâyesini anlattıktan sekiz ay sonra vefat etmiştir. Yeniden gözyaşı tarlasına geri dönmeyi düşünürken annesi on dokuz yaşına geldiğinde ona bir zarf uzatır. Onun anlattığı hikâyeleri kayda alıp bir yayınevine bastırtmıştır. Genç kız, çocukluğunda dedesi ile kendisi arasında hep suskun kalan annesini affedebileceğini ama iki gönöl arasında kalması gereken bu hikâyeleri ortalık malı yapan annesini affedemeyeceğini düşünür. Annesi, kendisine iyilik yaptığını düşünür; ancak genç kız annesinin kendisini hiçbir zaman anlamadığını düşünür.

3.1.15. Şiirli Yalnızlık

Gurbette yaşamanın sıkıntısını her daim içinde hisseden Gülsun’u Moskova’da anlayan kimse yoktur. O İstanbul’un her köşesine, memleketinin iklimine, insanına, her şeyine hasrettir. Kendini hiçbir zaman Moskova’ya ait hissedememiştir; bundan da öte oraya hiç alışamamıştır. Çocukları onun bu tavrına kızsalar da o gurbette bildiği bütün şiirleri içinde hissetmektedir. İlk gittiği zamanlarda tanıdığı herkesi arayıp oralardan havadis beklemiştir. Kendisinin yaşadığı sıkıntıları bilmeden çoğunlukla her şey bildiğin gibi diyerek geçiştirmişlerdir Gülsun’u. Kızıl Meydan’a gidip gitmediğini soranlar, orada ne hissettiğini sormamıştır hiç. Telefondan dinleyeceği yağmur sesine hasrettir Gülsun. Hamdi, diye birinin Stalin’in sekreterinin kızıyla evleneceğini öğrendiğinden beri yüreğine ateş

düşmüştür. Hamdi'nin Ayancık'ta karısı ve beş çocuğu vardır. Eşi bu haberi söylediği andan itibaren eşinin yaşayacağı sıkıntıları yüreğinde hissetmiş; adamların neden bu kadar gamsız olduğunu anlayamamıştır. Hamdi'nin eşinin haberi olmasa da bu olayı hissedeceğini düşünür ve sabaha kadar bu dertten uyuyamaz. Ertesi gün Gülsun, nikâha gitmek istemez. Eşi gidip geldikten sonra neler olduğunu merak eder; ama soramaz. Eşi, keşke Hamdi'nin eşi için bu kadar üzülmeseydin, kadın öleli on yıl olmuş, der. Hikâye böylece beklenmedik bir şekilde biter.

3.1.16. Ah Mine'l- Ayna

Bir sabah kalkıp aynaya baktığında yüzünün şekli değişmiş, ağzı yamulmuş olan delikanlıyı pek çok doktora götürürler. Doktorlar, onun derdini bulmak için çocukluk anılarına, anne ve babasıyla yaşadığı sıkıntılara yönelirler; ancak kimse onun ne derdi olduğunu sormaz. Delikanlının derdine hiçbir doktor derman bulamaz. Anne babası da çocuklarının yaşadığı bu sıkıntıdan kurtulması, belki de kendilerinin bu tuhaf durumdan kurtulmaları için onu doktorlara götürüp dururlar. Bir gün mahallelerine bir adam gelir ve izinleri olursa çocuklarını köyelerine götürecektir. Araya giren birileri sayesinde anne ve babası gitmesine razı olur. Trene bindiklerinde delikanlının ağız yamukluğu gitmiştir. Geri dönmek ister; adam bu yola girdiğinde bunları yaşadıysan vardığında neler olur kim bilir diye delikanlıyı ikna eder. Gittikleri yerde büyük bir bahçe ve bahçede güzel kırmızı çiçekler vardır. Güzel adam onu küçük bir eve götürür. Loş bir ışığın bulunduğu bu evde birkaç gün Hoca Efendi gelene kadar kalıp kendisinin kim olduğu üzerine düşüneneğini, kapısına bırakılan su ve yemekle hayatını idame ettireceğini söyler. Bir an orada yalnız kalmaktan korksa da güzel adamın omzuna dokunup onu rahatlatması üzerine içindeki korkular geçer. Üç gün loş ışıklı yerde kendisi üzerine düşündükten sonra güzel adam gelip hazır olup olmadığını sorar ve onu biraz daha büyükçe bir eve Hoca Efendinin yanına götürür. Üçüncü günün sonunda içinde hiç değişmeyen bir özü bulması gerektiğine kanaat getirir.

Hoca Efendinin yanına gittiğinde sanki oraya daha önce gittiğini düşünür. Hoca Efendinin sükûtunda ve güzel adamın suretinde kendini bulup içinden geçenleri sanki hiç susmayacakmış gibi anlatmaya başlar ve anlattıkça rahatlar. Son cümlesi de “aynalarda kendimi unuttum” olur. Hoca Efendi, aynalarda gösterilenin bir vehim olduğunu asıl insanların yüzlerine bakması gerektiğini söyler. Karşıdakinin görüntüsünde gördüğü kendisidir. Oradan ayrıldıktan sonra sokaklarda binlerce yüze bakıp kendini arar. Kendi sokağının bitiminde üç gündür gördüğü yaşlı bir kadını elindeki bozuk paraları sayıp dururken gözlemler. Kendini fark ettirmemek için seyyar satıcının yanında dikilir. Seyyar satıcı, yalnızca eline yavaşça bırakılan paraları sayıp durduğunu yere bırakılan veya eline hızlıca bırakılan paraları almadığını söyler. Seyyar satıcıdan meyve alıp yaşlı kadının yanına giden delikanlı meyveleri yanına bırakır; ancak kadın almaz. Yüzüne doğru eğildiğinde bir ses duyar; ancak kadına odaklandığı için ne duyduğunu hatırlamaz. Hızla oradan uzaklaşırken arkasına döndüğünde kadının orada olmadığını görür. Seyyar satıcıya sormak ister; ama sonra vazgeçer. Yolda yürürken yüzü kendine dönük o kadının suretini görüyordu sanki. O görüntünün gitmesinden korkarak eve hızlı adımlarla yaklaşır; fırsatını eline alıp resim yapmaya başlar. Ancak çizebildiği tek şey bozuk paralardır. Sabah ezanına kadar kendini idrak edeceği aynayı hala bulamamış olmanın yorgunluğuyla yığılır. Delikanlı, tam kendi görüntüsünü bulacakken aslında aynadan başka yerlere baktığını fark etmektedir. Aynada hep aynı kalacak bir görüntü aramaktadır.

3.1.16. Kalem Bitti

Yazar, bu kısımda kalem çeşitlerine yüklediği anlamlara manidar benzetmelerle yer verdikten sonra artık kalemin öneminin yitirildiğine değinir. Artık mektup devrinin kapandığını, sevgililerin bile birbirlerine iki satır bir şeyler yazmak için kalem tutmadıklarından yakınıp devrin insanlarına gönderme yapmaktadır.

3.2. Gün Akşamsızdır

3.2.1. Çuha Renkli Çocukluğum

Yazar, zengin bir çocukluk geçirmiştir. Oturdıkları mahallede tek kız çocuğu olmanın hem iyi yanlarını hem de kötü yanlarını görmüştür. Mahallenin kadınları, kız çocuğuna olan hasretlerinden ötürü Terzi Rüveyda Abla'ya diktirdikleri elbiselerden arta kalan kumaşlarla kendisine de elbise diktirirler; gittikleri her yere onu da götürürler. Bazen doktora, bazen Bakırköy'de bir ahbaba bazen de Eyüp Sultan' a adak adamaya götürürler. Anneler, oğullarını bu cılız ama zeki, terbiyeli, uslu kız çocuğuyla mukayese ettikleri için çocuklar onu pek sevmez. Annelerinin bu kız çocuğuna duydukları sevgiden ötürü ondan intikam almaya kalkarlar; ancak yine azarı kendileri iştirlerdi. Sağlık sorunlarından ötürü bu kız çocuğu, sokak oyunları oynayamaz. Bunu da sanki o oyunlara tenezzül etmiyormuş, sevmiyormuş gibi yansıtmıştır. Kitapların dünyasına sığınır, başına korniş düşmesiyle birlikte doktor çok kitap okumasını yasaklar. Haftada bir kitap okuyacaksın denmiştir; tabi bu kitapların dünyasına sığınan biri için zulümdür. O da bazı zamanlar radyo dinler. Müzik dinlemeyi sever; ancak radyo sunucusu birilerinin şarkısı deyince o şarkıyı dinlemek istemez, mahremiyetlerine saygısızlık olarak algılar. Birilerine duyulan aşkın şarkı yapıp da ifşa edilmesini anlamaz. Babaannesine sorunca, onların köyde bir oğlan bir kıza sevdalandığında onun için kıza türkü yakan bir deli Kezban'ın olduğunu söylemiştir. Bu küçük kıza saçma gelir. Neden bir başkasının aşkı için türkü yazar ki bir insan? Yazar, küçükken terzi Rüveyda Abla ile nişanlısını türkü söylerken yakalayınca bu konudaki utancı artar. Nişanlısı, ellerini Rüveyda Abla'nın saçlarında gezdirirken “İnleyen Nağmeler” şarkısını söyler. Rüveyda Abla, bu durumun aralarında gizli kalması için küçük kıza mavi tül bir elbise diker, küçük kız bunu kimseye söylemez. Nişanlısı Rüveyda Ablayı terk eder. Rüveyda Abla, nişanlısının geleceği günler “gül ağacı değilim her geçene eğilem” şarkısını söyler, mahallenin çocukları o günün cumartesi olduğunu anlardı. Mahalleliler, “Güzelin

talihi olmaz” diyerek kızı talihsiz etmişlerdir. Rüveyda Abla, dalgınlıktan gelen müşterilere iğne batırır olur, kapısını alanların sayısı azalır. Rüveyda Abla'nın bahçesinin bir köşesi boydan boya uha çiçekleriyle kaplıdır, ananesi uha çiçeği denmesine kızar, evvelbaharotu der, o ottan ksrk Şurubu yaptım diye kapı kapı dolaştırır. Küçük kız, Rüveyda Ablanın nişanlısı gittikten sonra bir daha mavi tll elbisesini giymez, ta ki Rüveyda Ablanın öldüğü güne kadar. Rüveyda Abla'nın beyninde ur vardır, günden güne hastalanır; mahalleli iyileşsin diye onu Abant'a götürür. Bahçıvan Nedim Amca glden yarı canlı olarak çıkarılan balıklarla Őıfa bulacağına inanır; ancak bu da işe yaramaz. Rüveyda Abla eve döndüğünde, küçük kız mavi tl elbisesini giyip evine gider. Rüveyda Abla ölür; arkasından kimi sevdadan öldü, kimisi nişanlısının başka kızı sevmesine dayanamadı öldü, der. Kimisi de ninesi torununu çok severdi, peşinden sürükledi, der. Küçük kızın çocukluğunun bir köşesi hep Rüveyda Ablaya aittir. Günler hep cumartesi, ananesi ksrk Şurubu dağıtır. Bütün sokağı “Gl ağacı değilem” Şarkısı doldurur.

3.2.2. Sevilmek İçin Randevu Alan ocuk

alışan ebeveynler, çocuklarını çoğunlukla kreşe emanet eder. Bu hikâyede, bahsi geçen çocukların i dünyasına dair yolculuğa çıkarız. Hikâyedeki ocuk, diğer çocuklarla her pazartesi giriştikleri kimin babası çocuğunu daha çok seviyor kavgasından sıkılır. Çünkü anne ve babasının onu sevip sevmediklerinden emin değildir. Pazartesileri girişilen bu münakaşaya farklı bir yön vermek ister ve “anneannem beni çok seviyor” der. Çocuklar Şaşırır ve içlerinden Akın, “benim anneannem öldü” der. ocuk, bir an için üzülür; sonra anneanesiyle beraber geçirdiği güzel vakitleri anlatmaya başlar. Çocukların merakla onu dinlemesi sebebiyle anneannesini kıskanır, herkesin anneanesi kendine der ve anlatmayı bırakır. Eve gelince annesine olanları anlatmak ister; ancak annesi telefonla görüşmektedir. ocuk, annesinin telefonu, babasının ise arabasını kendisinden daha çok sevdiğini düşünmektedir. Telefonu kapattıktan sonra

ilgi ve sevgi bekleyen çocuk yine annesine bir şeyler anlatmaya çalışır. Ancak annesi yemeğe kadar bankada bitiremediği işleri bitireceğini, yemekte konuşacaklarını söyler. Çocuk, anne ve babasının sevgisini görmek için randevu alır gibidir. Elektrikler kesilir ve annesi mumun olmadığından yakılarak işleri nasıl bitireceğinden dem vurur. Eve geldiğinden beri de yorgunluğunu dile getirir. Çocuk, elektriklerin kesilmesiyle birlikte anneannesinin anlattığı şeyleri düşünür. Uzandığı yerde eliyle tavşan yapmaya çalışır, gölgesini seyrederken uyuyakalır. Annesi elektrikler gelince uyuduğunu fark eder, yerine yatırmaya gitmek için yaklaştığında bitiremediği işler yüzünden çocuğuna ayırmadığı vakit için pişmanlık duyar. Çocuğuna bir öpücük kondurur. Çocuk sanki bunu bekliyormuş gibi “işin bitince beni sever misin anne” der. Kadın, sevilmek için randevu bekleyen çocuğuna bakarak sabaha kadar ağlar.

3.2.3. Swan Sevenler Derneği

Araba tutkunu olan bir adamın Swan diye bir marka arabası vardır. “Swan Sevenler Derneği”nde, arabasında çizik olduğu için onu satan adamın hikâyesi anlatılmaktadır. Adam, ‘Swan sevenler derneği’ diye bir derneğe üyedir. O dernekte bu markaya tutkun adamlar bir araya gelirler. Adam, karısının onu bu konuda anlamadığını düşünür. 12 tane daha arabası, karısının deyimiyle sevgilisi garajda bulunmaktadır. Ancak swanın (beyaz kuğusunun) yeri onda ayrıdır, onu öylesine birine emanet edemez, satamaz. Arabayla bütünleşecek, onu çok sevecek bir sahibinin olması gerekir. Çok çocuklu bir aileye ya da ilk kez araba sahibi olmuş birine emanet edemez. Bir adam, arabayı satın almak için arar. Hangi meslekte olduğunu sorar ve sadakat yemini etmesi gerektiğini söyler. Arabaya talip olan adam avukattır ve araba sahibinin deli olduğunu düşünür. Swanın sahibi, avukatın numarasını alır ve onu akşam arayacağını söyler. Adamın karısıyla da irtibata geçip tek çocuklarının olduğunu öğrenir. Bu durum hoşuna gider; ancak kadına özel bir araba markası tercihinin olup olmadığını sorduğunda hayal kırıklığına uğrar. Kadının özel bir marka takıntısı ya da renk tutkusu

yoktur. Adam beyaz kuğusunu onu çok da umursamayan ya da belirli zevkleri olmayan birine satmak istemez. Kadın, adamın sapık olduğunu düşünür, adam da kocasında telefon numarasının olduğunu araba alma işleriyle ilgili aradığını kocasına aramasını söylediğini dile getirir. Ancak özel zevki olmayan bir kadınla yaşayan bu adama da beyaz kuğusunu, swanı, satmaktan vazgeçer. Kadınların da böyle bir zevk edinebilmeleri için derneğe kadın üye almaları gerektiğini ya da kadınlara ait swan sevenler derneği kurmaları gerektiği hususunu dernekte gündeme getirmeye karar verir. Bir çiziği olduğu için satmaya karar verdiği swan arabasını satmaktan vazgeçer.

3.2.4. İmajatörün Evi

Nuri Hoca, değişiklikleri sevmemektedir. Mıgırdıç Usta, Nuri Hoca'nın ev sahibidir. Oturdıkları ev ve evin bahçesi kendilerine ondan yadigâr kalmıştır. Bu yüzden Nuri Hoca, evini terk etmek istemez; ancak karısı ve çocukları ısrarla bir apartman dairesine taşınmak isterler. Karısını ve çocuklarını çok sevmesine rağmen onların bu isteklerine anlam veremez. Mıgırdıç Usta, Nuri Hoca'ya bu bahçeye bakmasını, emin ellere teslim edene kadar da buradan ayrılmamasını vasiyet etmiştir. O güzelim bahçede torunlarının da koşturacağını, torunlarına çocuklarının da küçüklük hallerini anlatacağını hayal eder.

Bir gün Nuri Hoca'nın öğrencilerinden Recep, hocasına güven veren bir yüzünün olduğunu, insanların içini okumak gibi bir yeteneğinin olduğunu, bu yeteneğin kendisinde olsa çok iyi değerlendirebileceğini söyler. Bir dükkân açıp, imaj değiştirip insanların dertlerini dinleyebileceğini söyleyerek hocasının aklına girer. Recep'in söyledikleri Nuri Hoca'nın aklını karıştırır. Ailesi de bir yandan başka bir hayatı istediklerini söylemektedir. Nuri Hoca'nın aklına Mıgırdıç'ın oğlu Agop gelir. İstanbul'da boş bir dükkânları vardır. Nuri Hoca, Agop'un bu fikri yadırgayacağını düşünür; ancak aksine Agop, çok beğenir ve dükkânı hemen Nuri Hoca'nın hizmeti için hazırlar. Nuri Hoca, evden Manisa'ya

gidiyorum diye çıkar. Agop, dükkâna kırmızının hâkim olduğu bir dekorasyon yaptırır, kameramanlara haber verilir. Nuri Hoca'nın ismini İmajatör Mir diye değiştirirler. İlk denemeyi de gelen kameramanlardan biriyle yaparlar. Gerçekten derdi, sıkıntısı olan bir kameraman derdini anlatmaya başlar. Meslek hastalığı olarak insanların yüzünde onların bütün kusurlarını gördüğünü söyler. Mir (Nuri Hoca) ise köydeki evinin anahtarını verir, orada on gün boyunca kalmasını, kimseyle konuşmamasını, aynaya da bakmamasını söyler, sudaki kendi aksine bile dikkatlice bakmamalıdır. Bu çekimden sonra halkın ilgisini yavaş yavaş çekmeye başlar İmajatör Mir ve geleni gideni artmaya başlar. Bir başka müşterisi de imajını yitirmiş olan pop şarkıcısıdır. “Kendimi bildiğim günden beri düşüncede, zihinde ne dersiniz deyin, bir insanın bilincinde yer almak istedim. Ben sadece bunun için şarkı söylüyorum desem, beni anlar mısınız?” der pop şarkıcısı. İmajatör ise “İçindeki şarkıyı sen hiç dinledin mi? Önce kendi kulakların duymalı onu. Dünya yüzüne çıkarmadığından, içinde taşımaktan yoruldun belli ki... Niye başka kulaklara bunca ehemmiyet veriyorsun? Sanat kendiliğinden fişkirir. Halbuki sen, ısmarlama kulaklar istiyorsun kendi şarkın için” der. Ona da çeşitli tavsiyelerde bulunduktan sonra bir gün başörtülü bir bayan gelir onun yanına hayli tedirgin bir şekilde. Başka bir çaresi kalmamış gibidir, başlar anlatmaya. Üç çocuk annesi bu kadın kendisini çocuklarının ve eşinin mutluluğuna adanmış, onların mutluluğuyla o da mutlu olmuştur. Çocuklar büyüdükçe ve zaman değiştikçe durumlar da değişmeye başlamıştır. Kadının hiç değişmeyip aynı noktada olmasından hem kocası hem de çocukları şikâyetçi duruma gelmiştir. Arkadaşlarının pek çoğu çalışma hayatını tercih etmişler, kendisi ise iyi bir anne ve eş olmayı seçmiştir. Fakat bir gün eşi kendisinin de başarılı bir kadının kocası olmak istediğini söylemiştir. Başarıdan kastının ne olduğunu bilmediğini, bilmediği şeyi nasıl yapacağını ise İmajatöre sormaya gelmiştir. Yaptığı hiçbir şeyi kimsenin gözüne sokmadığını, öyle olması gerektiği için yaptığını demek ki birilerinin gözüne sokulması lazım geldiğini söyler kadın. Başarılı bir anne. Başarılı bir eş. Başarılı bir iş kadını. Kabuğunu

kırıp başkalarının onu görmesini sağlaması gerekirmiş. İşte bu gelen müşteri Nuri Hoca için dönüm noktası olur. Çünkü kendisi de eşi ve çocukları tarafından anlaşılamadığı için bu işlere kalkışmış, yollara düşmüştür. Nuri hoca, kadına “Ben de sizin gibi eşimin ve çocuklarımın dünyasına hiç girmeden bir ekmek ağacı olarak yaşadım bunca yıl. Koşmaya talipli değilseniz yarışa çıkmayın. Biliyorsunuz iki nokta arasında, birinden uzaklaşırken ötekine yaklaşırsınız. Tercih sizin ”der. Bu olaydan sonra da kazandığı paranın tek kuruşuna dahi dokunmaz, hepsini Agop’a bırakıp evine geri döner.

3.2.5. Kaybolan Kadın

Hikâye, kaybolan bir kadının arkasından yürütülen soruşturma kapsamında kadını tanıyan üç kişinin verdikleri ifadeler etrafında gelişir. Kaybolan kadın evleri temizlemeye giden kocası felçli ve bir de çocuğu olan bir kadındır. Yazar, bu üç tanığın ağzından kadını anlatmadan önce her birinin onu nasıl tanımladığı ile ilgili cümleyi başlık olarak alır. İlk tanık “Ben söktüremedim o kadının dilini” demektedir. Kadının kendini beğenmiş biri olduğunu düşünmektedir. Onu temizliğe çağırdığında kaybolan kadın, sadece çalışan hanımların evine temizliğe gittiğini söylemiştir. Arkadaşı Saliha Hanım’ın da temizlikçi kadını çağırmasını isteyince, bu sefer kaybolan kadın ona da evine yakın olanların evine temizliğe gitmediğini söyler. İlk tanık, birkaç kez temizlikçi kadınla konuşmaya çalışır; ama iletişim kurulamayacağını anlar.

Bir diğer tanık ise temizlikçi kadının sekiz gazete birden aldığını, bunları ne yapacağını sorduğunda ise kupon biriktirdiğini söylediğini ifade eder. İkinci tanığın onu tanımlamak için kurduğu cümle ise “Hakikatin bütün düğümleri, bu olayın teferruatlarında”. Bu hanımla eşi doktordurlar. Evlerinde çok eşya sevmezler ve ev işleri için de kaybolan kadını işe alırlar. Daha doğrusu arkadaşı tavsiye eder; yalnız bazı tuhaf huyları olduğunu söyler. Doktor hanım, gazetede fotoğrafını görünce temizlikçi kadını hemen tanır. Temizlikçi kadın, evlerine ilk girdiğinde ağzını burmuştur, dantel

sermezse iinin rahat etmeyeceğini söylemiştir doktor hanıma. Doktor da sandıkta sararmış dantelleri çıkarıp hepsini önüne koyar. İlk gün olduğu için işten erken çıkıp gelir ve evin dekorasyonunun değiştini, bütün dantellerin yıkanıp temizlendiğini kolalanıp serildiğini görür. Kaybolan temizlikçi kadın ise elinde bir fincan kahvesiyle oturmaktadır. Doktor Hanıma da getirir bir tane. Kaybolan kadının, kendinden emin haline şaşırır doktor hanım. Kadın kendisi de çok temiz ve bakımlı biridir. Bu yüzden doktoru arkadaşları şüpheye düşürmektedirler, bu kadının gözü kocanda olabilir diye. Eşi de tuhaf bir kadın olduğunu, ajan olabileceğini, onu işten çıkarması gerektiğini söyler. Kaybolan kadın ise evin işlerini çabuk bitirdiği için yemek yapmaya da başlar. Doktor bey onları zehirlemek istediğini düşünür, yemeklerden yemez. Kadın sanki bunu hissetmiş gibi gitmeden önce yaptığı yemeklerden biraz biraz kendisi de yer. Eve fiskos masası almak ister. Doktor hanım da onun evine bu kadar müdahale etmesinden hoşnut değildir. Yeni bir şey alıp masraf yaptırmadan, ne yaparsa yapmasını söyler. Doktor hanım, akşam eve geldiğinde fiskos masası görür. Parasını isteyeceğini düşünür; ama öyle olmaz. Sonradan hizmetçiyle konuştuğunda onun bir bidonu değerlendirip, dışını kaplayıp masa haline getirdiğini anlar. Sonra bir gün hiç bir şey yokken gelmemeye başlar. Yani birden ayağı kesilir. Doktor hanımın en son hatırladığı ise kaybolan kadının gitmeden önceki son gününde akşam işi bittikten sonra camın kenarında çay içip sokağı seyrettiğidir.

Nihai olarak komiser, kaybolan hizmetçi kadının apartmandan bir komşusuyla konuşur. Bu komşusu da onun için “Kapıcı karısı olacak biri değildi o...”der. Kocasının daha önce mobilya kalfası olduğunu, yetimler yurdunda büyüdüğünü söyler. Kayınvalidesini, oğlunu yıllar sonra bulduğunu, çok zengin bir kadın olduğunu söyler. Kaybolan komşusunun elinden her iş geldiğini yalnız bir tutkusunun olduğunu ifade eder. Evleri temizleyerek kazandığı paranın büyük bir kısmını gazetelere verir; tek tek kupon keser. Bodrumda koyacak yeri olmayınca kendisine bir iki koli

getirdiğini söyler. Kaybolan kadının kocası bu durumdan şikâyetçidir. Kaybolan kadın, komşusuna temizliğe gittiği evleri anlatır. Evlerin ilk halini ve kendi eli değdikten sonraki hallerini fotoğraf çeker. Komşusu onun estetik delisi olduğunu düşünür. Kocasını ve oğlundan hiç bahsetmez, o kadar gazete ve o kolileri ne yapacağını söylemez. Komşusuna bir gün “Benim rüyalarımı anlayabilmen için benim kadar uykusuz kalman gerekir” demiştir. Koliler onda kalmış, gazetede haberden sonra kolileri açmışlar. İçinden çanak, çömlek, tencere, bıçak ve oyuncak çıkar. Komşusu çanak ve çömleği belki daha geniş bir evde oturacağı zaman kullanacaktı diye yorar; fakat oyuncak neden oğluna vermediğine bir anlam veremez. Kaybolan kadının hikâyesine dair bilgiler bu kadardır.

3.2.6. Kirli Yağan Karlar

Rusya'nın Belgorod şehrine eşiyile birlikte çalışmaya giden Zehra Hanım'ın gözünden, Türk işçilerinin yalanlarla ördükleri hayatı ve Rus kadınları karşısındaki dirayetsiz duruşlarını anlatılmaktadır. Şantiye şefi, kucağında sarışın bir kadınla karısına telefon edip, onu çok özlediğini evlilik yıldönümünde yanında olamadığı için üzgün olduğunu söyler. Zehra'nın tüm bu yalan dolanın içinde midesi bulanır. Kocasını Ziya'nın bütün bu anlatılanları dinlemesine ve duyarsız kalıp bir nevi onaylar tavrına da dayanamaz. Temiz Anadolu erkekleri diye değerlendirebileceğiniz adamların Rusya'da nasıl başkalaştıklarını anlatır. Zehra'nın en saf ve temiz olarak gördüğü, konuşurken kadınların yüzüne değil de yere bakan, ilk geldiğinde çocuklarından bahseden Ahmet bile son zamanlarda şantiyeye sevgilisiyle gelir. Adamlar, kendi aralarında Ruslaşalım diye şakalaşırlar. Zehra Hanım'ın da çok gergin olduğunu düşünürler. Zehra Hanım ise birlikte oldukları kadınları diğer arkadaşlarına öneren adamların olduğu ortamda nasıl sakin olacağını bilemez. Etrafında olup bitenlerden iğrenmektedir. Yağan kar belki temizler ortalığı diye düşünürken, karların bile Ruslaştığını, kirli yağdığını düşünür. Türk erkekleri Moskova'ya Frengi tedavisine koşar; ancak bu süre içinde ailelerinden biri ararsa Moskova'daki

bir diğerk şantiyede olduklarını ve orada hat bulunmadığını söyletirler. Tatvanlı Musa, Rus kadınlarına çiçek almayı öğrenmiştir; ama acaba nişanlısı ondan bir demet çiçek almış mıdır diye düşünür Zehra Hanım. Votkaya alışmış olsalar da domuz eti yemeyerek sözde öz benliklerini koruduklarını düşünür bu adamların. Bir gün Zehra Hanım'a yeni kurulacak şantiyede onunla birlikte çalışamayacaklarını söylerler. Zehra Hanım, kocası Ziya'dan destek bekler, doğru olanı yaptığına, köylerinden koparıp getirdiğimiz temiz gençlerin fuhuş batağına düşmesine yüreğinin el vermediklerini söylemesini bekler. Ziya ise Zehra'nın zaten şantiye ortamını sevmediğini, sinirlerinin iyice harap olduğunu, kendi maaşına zam yapılacağını bunun da onlara yeteceğini söyler. Evde Rusça öğrenmeye yoğunlaşabileceğini söyleyerek, çok sevdiği Dosto'nun dilini öğrenirsin diyerek karısını teselli eder. Zehra Hanım da Dosto'yu okuyunca her türlü kötülüğe katlanılır zannederdim, karların böyle kirli yağdığını nereden bilirdim diye düşünür.

3.2.7. Tamir Görmemiş Aşk

Nurgül, annesi babası boşanmış bir çocuk olarak büyümüştür. Annesiyle bavullarını toplayıp giderken annesi fotoğraf albümlerini yanına almaz; Nurgül de neden almadığını sorar. Nurgül, büyüdükten sonra Edebiyat bölümü okur ve üniversitedeki bir hocasının tavsiyesi üzerine de Özhan diye yine Edebiyat okumuş biriyle evlenir. Hocasının deyimine göre daha yakışıklı daha zengin birini bulabilir; ancak Özhan'ın kendisini sevdiği kadar sevecek birini bir daha bulamayacaktır. Annesi ve babası bu evliliğe karşıdır; ama Nurgül yine de evlenir. Nurgül'ün öğretmenlik tayini Simav'a çıkar; ancak Özhan, denizi olmayan bir yerde yaşayamayacağı için Nurgül, İstanbul'da bankacı olarak çalışır. Kocası Özhan da evde çocuğa bakıp ev işleriyle uğraşır; şiirler yazar. Mahallede herkes Özhan'ı şair ve her işi yapan, karısını el üstünde tutan koca olarak tanır. Herkes Nurgül'ün ne kadar şanslı olduğunu düşünürken Nurgül, iş yerinde mutlu değildir ve her daim onu çok seven bir kocanın ağırlığı altında ezilir. Hayatın

yorgunluğundan ötürü kendine de çok bakan bir kadın değildir, çocuğu bile arkadaşlarının annesini örnek göstererek annesine neden hep siyah giydiğini sorup arkadaşının annesinin turuncu giydiğini söyler. Özhan, karısının boşuna edebiyat okuduğunu şimdi çek, senet işleriyle uğraştığını düşünür; karısı eve geldiğinde onu rahat ettirmeye çalışır. Ancak kendisinin karısının dünyasına giremediğinin, karısının da onun dünyasına gelmediğinin farkındadır. Sonunda Eczacı Aysel Hanımla aralarında yakınlaşma olur ve şiirlerini ona okur; Nurgül, bir gün olsun onun şiirlerini dinlememiş, merak etmemiştir. Özhan'ın Nurgül'ü aldattığını öğrenen mahalleli kadınlar, önceleri Nurgül'ün çok şanslı olduğunu düşünürken şimdi hemen boşanması gerektiğini düşünürler. Nurgül gibi güzel, okumuş, fedakâr bir kadın bile aldatılırsa öbürleri ne yapsın diye düşünürler. Bu yüzden Nurgül'ün böyle aldatan kocalara ya da aldatmaya niyetlenenlere bütün kadınlar adına ders vermesi gerektiğini düşünürler. Nurgül de hayatında annesiyle başladığı noktaya geri döner. Yanında kızıyla evden ayrılır. Kızı da annesine fotoğraf albümlerini alıp almayacağını sorar ve evlerini bir hatıra defteri gibi geride bırakırlar.

3.2.8. Dostluk Efektü

Yaşlı bir kadın ile genç bir kadının arasında geçen, birinin sürekli dertlerini anlatıp diğersinin dinlemesine dayalı komşuluk ilişkilerinin anlatıldığı hikâyeye bu iki kadının, bir apartman sakininin ve genç kadının kocasının gözünden de bakılmıştır. Hikâyeye önce yaşlı kadının ağzından başlanmıştır. Yaşlı kadın, genç kadının sürekli kendi dertlerini anlatmasından şikâyetçidir, sanki kendi hayatı miadını doldurmuştur da kendini o kadının dertlerine adanmıştır. Uzun zaman boyunca dinlemenin bir erdem olduğunu düşünüp bu duruma devam eder. Genç kadın önceleri sessiz sakin bir şekilde anlatırken zamanla bu sessiz dertleşmeler yerini haykırışlara bırakır. Yaşlı kadın, zamanla genç kadının bakışlarının değiştiğini anlattıklarının mesulü kendisiymiş gibi bakmaya başladığını söyler.

“İşporta malı gözyaşları ha!...”

Genç kadın, bunca yıl yaşlı kadına yaşama sevinci vermek için her şeyi dert ediniyormuş gibi bir tavır takındığını söyler. Yaşlı kadın kendisini daha iyi hissetsin diye sadece kendisine dert edindiği şeyleri değil, başkalarının dertlerini de anlatır. Sanki ne dertli insanlar var, haline şükret demek istemektedir. Her türlü sıkıntıyı sırf ona kendini daha iyi hissettirmek için takip ettiğini söyler. “Dinlemek erdemdir” deyip kendini iyi hissetmesini sağlamak için çok iyi bir insan olduğunu kendisini içten bir şekilde dinlediğini söyler. Bir zaman sonra dert olarak anlattığı şeyleri gerçekten dert edinmeye başlar. Genç kadın, sonraları o konuşurken dinleme zahmetine katlandığı için kendini yüceleştirdiğini fark eder. Bununla birlikte sesi olmasa yaşlı kadının da olmayacağını düşünür, onun sesine muhtaç olduğunu, sesiyle taçlandığını, kıymetli olduğunu düşünür.

“Çok iyi görüşüyorlardı...”

Apartman sakinlerinden birisi, ikisinin çok iyi görüşüklerini; genç kadının arada bir onlara selam verdiğini ancak genelde yaşlı kadının evine gittiğini söyler. Fakat sadece genç kadın, yaşlı kadının evine gider, çocukları hiç onu ziyaret etmez bayramlarda ya da özel günlerde. Bu durumun tuhaf olduğunu düşünürler. Yaşlı kadının, genç kadının annesi olabileceğini ama kimse bilmediği için öyle görüşüklerini düşünürler; hatta yaşlı kadının zengin olduğunu genç kadının da onun mirasında gözü olabileceğini söyler. Yaşlı kadın öldükten sonra genç kadının çok da üzülmüş bir halinin olmadığını söyler.

“Şikâyet nedir bilmezdi”

Kocası (Vedat Bey), genç kadının yaşlı kadınla çok yakın görüşüğünü bilmediğini, arada bir ondan bahsettiğini söyler. Eşi mükemmel bir eş ve annedir. Evliliğinin ilk yıllarında bazı sorunlar yaşanmış olsa da sonraları, kendisini eşine ve çocuklarına adanmış bir insan olarak karısının mutlu olduğunu söyler. Yaşlı kadın öldükten sonra ilk

günleri zor atlattığını ama ölümünden birkaç hafta önce artık eskisi gibi sık görüşmediklerini söyler. Eşine ait bir defterin olduğunu belki orada bir şeyler bulabileceğini, kendisinin sadece ilk sayfasını okuduğunu gerisine devam edemediğini söyler. Karısı ruh ve sinir hastalıkları hastanesindedir; ancak çocukları onu tatile çıktı diye bilmektedir. Yaşlı kadın ise ölmüştür.

“Kulaklarım onun sesine isyan edip kendi sesime meyledince...”

Genç kadın, kendisi terk ettiği için yaşlı kadının öldüğünü söyler. Kendi kulaklarının onun sesine isyan edip de kendi sesine meyledince öldüğünü söyler. Daha sonra ise kulaklarının masum olduğunu konuşanın kendisi olduğunu susup dinleyenine ise yaşlı kadın olduğunu söyler. Daha konuşmayacağını, nasıl olsa hiçbir sesin muhafaza edilmediğini söyler. Beyaz önlüklülerin geleceğini söyler, genç kadın delirmiştir.

3.2.9. Son Bayram

İki yaşlı ninelerden birinin ayakları felçlidir, öbürünün ise kulakları işitmez. Bir bayram günü çocukları dışarıda kurban keserken torunları ve torunlarının çocuklarıyla ahşap evlerinin içinde otururlar. Ninelerden büyük olan kardeşine artık işitemediğini söyleyince küçük olan işitecek bir şeyin kalmadığını söyler. Büyük olan aslında kardeşinin yatağa bağlı oluşuna üzülmemektedir. Sonra gözü evin ahşap kirişlerine takılır ve bu kirişleri dağdan kadınların getirdiklerini, şimdiki on kadının bunlardan birini yerinden kaldıramayacağını söyler. Torunları bu sözlerle dalga geçerler. Küçük kardeş, bir gün bile birbirlerini kırmadıklarını beraber yokluklarını bile bölüştüklerini söylediğinde torunları yine yokluğu bölüşmenin kolay olduğunu fındık ve çay bahçeleri olsa birbirlerine düşeceklerini söyleyerek onlarla dalga geçerler. Sonra iki ninenin torunları birbirleriyle söz dalaşına girerler kimin ninesi daha cömert diye. Lakin bu söz dalaşı da yine onlarla dalga geçmek içindir. Kulağı ağır işiten nine, yokluğu bölüşmekle ilgili söylediklerine yorum yapınca da ninelerinin işine geleni duyduğunu işine gelmeyenini duymadığına kanaat getirirler. Abla, gezinmek için dışarı çıkar; torunlar bu sefer de bugün bayram olduğunu onun da köyün en yaşlısı

olduğunu herkesin onu görmeye gelmesi gerektiğini söyleyerek yaşlılığını vurgularlar. Ne zamandır rüzgâra çıkamamış iğde ağaçlarını koklamanın özlemini duyan küçük kardeşine bakarak dışarı çıkar. Abla, iğde ağacının altında vefat eder. Çocukları, neden ninelerinin dışarı çıkmalarına izin verdiler diye torunlara kızarlar; torunlar da çekinerek sırası gelenin gittiğini yatağında ya da ağacın altında gitmesinin fark etmediğini söylerler. Sonra akıllarına felçli nine gelir. Ölüyü içeri getirdiklerinde felçli nine, ablasının bir kucak ıhlamur kokusu getirdiğini söyler, başka da bir şey söyleyemeden o da vefat eder. İki kardeşi, son bayramlarında beraber gömerler; sıralı ölüm diye de üzüntülerini bertaraf ederler. Kasabalılar için çakır ninelerin ölümü bir milat olur.

3.2.10. Gün Akşamsızdır

Yazar, bu hikâyeyi iki kısma ayırmıştır. İlk kısımda yaşlı bir kadının, Hacı Bey diye hitap ettiği kocasını kaybettikten sonra yalnızlık psikolojisini ve bununla birlikte yaptıklarını, anılarını yansıtır. Yaşlı kadın, asansörlü apartman dairesinde oturmaktan rahatsızdır; çünkü komşularının ayak seslerini duyamamaktadır. Eski evlerindeki komşularını anımsar ve neden o evlerden taşındıklarına yer verir. İnsanlardaki ve düzendeki değişimi anılarıyla besler. Yalnızlığına merhem olur diye birkaç insan yüzü görüp, insan kokusu alabilmek için otobüse binerek markete gider. Apartman kapıcısı ve komşuları, onun cimri olduğunu daha ucuzunu alabilmek için uzak bir markete gittiğini düşünürler. Eminönü'nden vapura binip karşıya geçer yorgun insan yüzlerini seyretmek için. Otobüste kendisine yer veren gençlere iltifatlar eder ve onun bu davranışıyla gençlerin kendisini sevdiklerini anlar. Genç kızlar onu ziyarete gideceklerini söylerler; ancak bazen gerçekten geleceklerine inandığı halde gelmezler. Bahçelerde kendisiyle yaşıt kadınları görünce muhabbet etmeye başlar; onların gelinlerinden, damatlarından ve torun bakmaktan yakınmalarını tebessümle dinler, şanslı olduklarını düşünür. Onlar da bu kadının neden mutlu olduğunu anlamaz, kalkar giderler.

İkinci kısımda belirli aralıklarla yapmış olduğu Eminönü ziyaretlerinden birinde yaşlı kadının, vapurda üç kadınla tanıştığından bahseder. Önlerindeki büyük siyah poşetlerde ne olduğunu sorunca, kadınlar onları sattıklarını, kendileri için meşgale olduğunu söylerler. Yaşlı kadın da bundan sonra evinde çamaşır satmaya başlar, kapıcının karısına da herkese haber vermesini söyler. Şekerlemeler ve içecekler alır gelenlere ikram etmek için. İlk zamanlar gelenler çoğaldıkça çoğalır; ancak sonra yaşlı kadının onlara bu kadar ilgi göstermesine ve ikramda bulunmasına mana veremezler. Evine gelenler azalır ve sonra da kimse gitmez olur, çamaşırların çoğu da elinde kalır. İnsanları görmek için yeniden otobüse, vapura binmesi; sokaklara çıkması gerekir. Ancak bu sefer insanların hepsine küskündür, ilk selamı artık karşıdan beklemektedir. Sokakta ayakkabısını boyamak isteyen bir çocuğu görmezden gelir. Bir yerde otururken kendi yaşlarında bir kadın yanına gelir ve konuşmaya başlar. Bir şeylerden şikâyet eder, yaşlı kadın yanında oturan kadının şikâyetlerine gıpta eder. Sonra yanındaki kadın, yalancı çocukların onu beklediğini söyler, televizyon programlarında dert anlatanları kast ederek. Televizyon izlemeye gideceğini, yalnızlıktan kurtulmak için kendisine de tavsiye ettiğini söyler. Yaşlı kadın, yaklaşık yirmi yıldır televizyon izlememiştir, hacdan geldiklerinden beri. Mahallede ilk televizyonu Hacı Bey almıştır, onun yüzünden evlerinden gelen giden eksik olmamıştır; ama misafirlik için hal hatır sormak için değil, televizyon izlemek için gelmişlerdir. Yaşlı kadın, televizyon izleyip izlememesi gerektiğine karar veremez; sonradan da kendisine çok yabancı geldiğini düşünür. Evine gitmek için kalkmak istediğinde takatinin kalmadığını anlar. Biraz evvel ayakkabısını boyamak isteyen çocuğa evine gelip de evdeki ayakkabıları boyamasını söyleyince çocuk sevinir; yaşlı olduğu için de koluna girer. Yaşlı kadın, küçük çocuğun Hızır olabileceğini düşünür. Evine kadar gider; yalnız eşikten geçemeyeceği sırada Hacı Bey imdadına yetişir, elinden tutup onu geçirir. Geçirir ancak öteki tarafa, yani ebediyete...

3.2.11. Şiirleri Şehirleri Dolduran Kadın

Yazar, bu hikâyesinde masal anlatırmış gibi şair bir kadın ile şair bir adamın birbirlerine olan aşklarını, evliliklerini, insanların dediklerine kulak asarak zamanla birbirlerine yabancılaşmalarını ve bu durumun şiir yazma kabiliyetlerine tesirini anlatır. Masal tadındaki bu hikâyede yazar, Divan Edebiyatı unsurlarından da faydalanmıştır. Evliliklerinin ilk zamanlarında damat, şair bir karısı olduğu için onun şiirlerinin sahibi olduğu için çok mutludur; ancak zaman geçtikçe karısı evde hiçbir iş yapmadıkça durum tuhafına gider. Şiirleri şehirleri dolduran kadın ile kocasında soğukluk olmaya başlar. Kadın ev işleriyle uğraşır olurken bu sefer adam güzel şiirler yazmaya başlar. Ünü şiirlerinin önüne geçer, benliği şaha kalkar. Adam şiir yazınca hayatlarında kadına yer kalmaz; kadın şiir yazınca da adama yer kalmaz. Daha sonra kadın, dışarıdan gelen seslere kapatır kendini ve sesinin değişmeye başladığını fark eder. Şiirleri şehirleri dolduran kadın, sustukça susuşuna bin mana yüklerler, hakkında yüzlerce kitap yazarlar.

3.3. Senin Hikâyen

3.3.1. Hikâyelerin Hikâyesi İçin Önsöz

Yazar, hikâye kitaplarının önsözlerinin olmamasına üzülmemektedir. Bilimsel eserlerin hepsinin başında birilerine teşekkür edilir, bilhassa tez yazılırken sürekli alıntı yapılmasına rağmen yine de birilerine teşekkür edilir de neden sanat eseri için bu konuda cimri davranılır? Diye düşünmektedir. Roman, hikâye ve şiir yazarlarının, eserlerinin kendilerine ait olduğunu pekiştirmek için önsözlerinde birilerine teşekkür etmediklerini düşünür. Ancak yazarların teşekkür edeceği çok şey vardır. Çünkü pek çok şeyden ilham alırlar.

Yazar, hikâyelerini ilk yazmaya başladığında kendisine destek olan arkadaşlarının, anne ve babasının isimlerini yâd eder. Tarih eğitimi almış arkadaşı Çiğdem, bir edebiyat dergisinde “Taş Bina” adlı bir hikâyesi yayımlanınca olumlu eleştiriler beklediği ama bunun yerine tepkisiz kalmayı yeğleyen arkadaşı Nur yazarın hikâye yazarlığında önemli yere sahiptirler.

Yazar, öğrencilik yıllarında ders çalıştığı zamanlarda annesi de onun yanında durmak ister; bir yandan örgü örerken bir yandan da durmadan konuşmuş. Bunun üzerine yazar, annesine son yazdığı hikâyeyi okurmuş. Annesi de yazmaya devam etmesini; yazarken acı çekildiğini bildiği için üzülmemesini söyler. İlkokul üçüncü sınıftayken öğretmenin babasına “Senin kızın büyüünce yazar olacak” demesi üzerine dokuz yaşından itibaren ilk kitabını yayınladığı 1995 yılına kadar babası yazar olacağı günü sabırla beklemiştir.

3.3.2. Kim Kimdir?

Bir kız, bir erkek çocuğunun babalarıyla birlikte yaptıkları vapur seyahatlerinde yolcuların kıyafetlerine ve dış görünüşlerine bakarak mesleklerini tahmin etmeye çalışmalarını anlatmaktadır. Bunu yaparken İstanbul’un vapur seferlerinden insan manzaralarına yer vermektedir. Ağabey kardeş arasındaki bu tatlı sert “kim kimdir?” oyunu ikisinin de

büyüyüp çocuk sahibi olmalarıyla birlikte yerlerini çocuklarına bırakır. Onların çocukları da “seyir halindeki arabaları sayma oyunu” oynamaktadır. Yerli arabalar mı Avrupa arabalar mı daha çok diye saymaktadırlar; ancak onların oynadıkları oyunda kazanmak için delillere ihtiyaçları yoktur. Anne ve babaları vapurdaki insanların mesleklerini tahmin ederken insanların kıyafetleri, aksesuarları ve tavırlarıyla ilgili deliller sunarak savundukları mesleği ispat etmeye çalışırlardı.

3.3.3. Mazi Rüyaları

Nur, Çiğdem, Nihal ve Güner adlı üniversite yıllarından yakın arkadaşlarıyla Ankara’da Nihal’in evinde yıllar sonra birbirlerini tanımayan eşleriyle birlikte buluşurlar. Yakın arkadaşlarını düşünürken mazi zihninde canlanır, dile gelir. Nihal’in evine ilk düğün tebriki için gitmişlerdir. Öğrencilik yıllarında yaşadıklarını düşünür; daha sonra da on yıl önce geldikleri evi süzerler. Eski zamanlardan beri aralarında nasılsınız sorusuna verilen yalnızca kendilerinin anladıkları bir muhabbet vardır. Çiğdem’in annesinin Uşaklı bir komşularıyla aralarında geçen konuşmadan ötürü “Nasılsınız?” diye sorduklarında “bettaniyeyi bürün, bettaniyeyi bürün” derler. Koyu bir muhabbete dalarlar. Harçlıklarıyla kitap aldıkları için iki gün aç kaldıkları zamanları yâd ederler. Nihal, öğretmen olmuştur. Kızlardan biri mimar, biri eczacı, biri tarih öğretmeni, diğeri ise iktisatçıdır. Önceleri kendi aralarında entelektüel sohbetler yaptıklarını, gelecekleriyle ilgili çok planlar kurduklarını ama çoğu şeyin kendisi için düşündüğü gibi olmadığını görmüştür beşinci arkadaş. Diğerleri her ne kadar birçok yere dağılsalar da bir şekilde işleriyle ilgilenmektedir; ancak beşinci arkadaş da iyi bir ev hanımı olmak için didinip durur. Her defasında onun evini teftişe gelen komşularına aldırmadan yine de temizliğini yemeğini yapıp çağırır komşularını. Bu buluşmadan ayrıldıktan sonra eve gittiklerinde kızların da en az bir saat uyuyamayıp geçmişle bugünlerini mukayese edeceklerini tahmin etmektedir.

3.3.4. Çekim Hataları

Sekerek semt pazarına gelen kız, Pazar filmi çekecekmiş gibi etrafı süzüp açığı hesapları yapar, en son Laz Emine Teyze'nin tezgâhına sokulur. Laz Emine Teyze, tezgâhında kendi yetiştirdiği mahsulleri satmaktadır. Kara lahana, yumurta, mısır, çökelek bir de bahçesinde yetiştirdiği çiçekleri. Yazarın başta güderi eldivenli kız olarak isimlendirdiği, pazara kamerasıyla giren bu kadının yüzündeki çizgiler daha sonradan belli olur. Bu sefer yüzündeki çizgilere küs kadın olarak isimlendirir. Yüzündeki çizgilere küs kadın, Laz Emine Teyze'nin yanında bir yere sokulup kamerayı yakınlardaki simitçiye verir. Açığı ayarlayıp kendilerinin fotoğrafını çekmesini ister; ancak Laz Emine Teyze buna izin vermez. Kendisiyle muhataplığının sadece alışveriş olabileceğini vurgular. Yüzündeki çizgilere küs kadın, İngiltere'de yaşayan Türklerden olduğunu söyler. Yakınında bulunan 60 yaşlarında süslü bir kadın onunla ilgilenir, yeğenin de İngiltere'de olduğunu belirterek muhabbet etmeye çalışır. Yüzündeki çizgilere küs kadına sırnaşan tezgâhtarlardan biri, ona yardımcı olmaya çalışır. Eğer tanıtım yapacaksa başka bir pazarcının fotoğrafını çekebileceğini söyler; ancak kadın kendi emeğini ortaya koyan ve emeğine güvenen bu kadını, yani Laz Emine Teyze'yi çok araştırdığını, bunları yurt dışındaki bir seminerde sunmak istediğini söyler. Onun tezgâhındaki kendi yetiştirmiş olduğu otantik çiçekleri çekmek istediğini söyler; etrafındaki kimse yapmak istediği şeye anlam veremez. Sırnaşık pazarcı ve fötr şapkalı 60 yaşlarındaki kadın, kendilerinin tanıdığı başka çiçekçiler olduğunu söyleyip başka birinin fotoğrafını çekmek için onu ikna etmeye çalışırlar. Yüzündeki çizgilere küs kadını, etrafındaki kimse anlamaz. Laz Emine Teyze, bu kadınla ilgilenmeden müşterileriyle ilgilenir. Emeğin fotoğrafını çekmek istediğini söyleyince sırnaşık pazarcı karşı sokakta Gönenli bir teyzenin olduğunu, onun tezgâhının olduğunu, onun fotoğrafını çekmesini söyler. Türkiye'deki arkadaşları, yüzündeki çizgilere küs kadına bu işin çok kolay olacağını, artık her sokakta bir kamera ve mikrofon olduğunu, insanların da buna alışık

olduğunu söylemişlerdir; ancak beklediği gibi olmaz. Çaresizlik içinde sırnaşık pazarcının götürmek istediği tezgâha gidelim cevabını verir.

3.3.5. Kuru Emine Hanım'ın Sofraları

Mükemmel yemekler yapıp misafirlerini en iyi şekilde ağırlayan Emine Hanım'ın evine yemeğe davet edilmek bir ayrıcalıktır. Komşular, onun evine yemeğe gidenlerden bütün detayları öğrenmeye çalışırlar ve oraya gidenleri şanslı addederler. Sonraları neden böyle bir şeyi adet haline getirdiğini sorarlar birbirlerine. Kimisi gizli bir derneğin kimisi de tarikatın mensubu olduğunu veya yeni bir siyasi partinin ön hazırlıkları olduğunu düşünürler. Gidenler ise hiç böyle mevzulardan konuşulmadığını söylerler. Emine Hanım, onların dertlerini dinlemektedir.

Emine Hanım, küçükken misafirlğe gittiğinde onu sofraya çağırıldıklarında yemeğe oturmaz; ancak hareketlilik ve kalabalık içinde yenilen yemeklerine imrenir. Haminnesiyle yalnız yaşayan Emine, hep bu kalabalık ortama özlem duymuştur. Haminnesi de sessiz bir kadındır. Emine, yemek yemeğe küser adeta. Hal böyle olunca haminnesi akraba çocuklarını yatıya misafirlğe çağırır; onlar geldiğinde Emine, haminnesi ne verirse yer, onlar gidince yine eski haline döner. Emine hanım, misafirlerine haminnesinin yemek yaparken Kureyş suresini okuduğunu böylelikle yemeğin bereketlendiğini düşündüğünü söyler. Misafirler, yemeklerini yerken, içlerinden yeşil elbiseli kadının yemek yemediğini kendisine baktığını fark eder. Misafirlerin hepsi gittikten sonra da yeşil elbiseli kadın hala salonundadır. Yeşil elbiseli kadın, Emine Hanıma neden yiyecek yemeği olanlara bu daveti verdiğini sorar. Kendisinin yemeklerden yemediğini fark ettiğini, onlar yerken adeta onların damak zevkinden tat aldığını söyler. Yeşil elbiseli kadının bu çıkışı karşısında Emine Hanım, çocukluğundan bu yana olanları anlatır. Hiç yemek yiyemediği için dışlandıği ortamı, insanları yemek yedirerek yeniden kurmaya çalıştığını söyler. Kendisi yemek yiyemez; ancak hazırladığı sofralarda zenginle fakiri buluşturmayı başarır. İlk önce en fazla üç kişi gelirken zamanla bu sayı ünü yayıldıkça artar.

Zengin fakir, sorunlarıyla birlikte bu masal unsuru masada birleşirler. Yaptıklarının sebebini, geçmişini bir çırpıda anlatınca masalın büyüğü de bozulur. Yeşil elbiseli kadın, söylediklerinden çok pişman olur; ancak ben kimseye söylemem sen yine bu duruma devam et de diyemez. Yeşil elbiseli kadının katıldığı yemek ‘son yemek’ olur. Bu konuyla ilgili yorumları Emine Hanım’ın evine yemeğe hiç gelmemiş olanlar yapar. Yine gizli tarikat, dernek gibi söylentiler yayılır. Emine Hanım’dan bir daha haber alınmaz.

3.3.6. Kapanmayan Yaralar Antolojisi

Öğretmen, öğrencilerine kim olduklarını sorar; aslında bu soruyu kendine de sormaktadır. Nihan öğretmen, en yakın arkadaşıyla aynı ismi taşıyan nişanlısı Cenana’ı kaybetmiştir. Bu acıyı taşımakta zorlanır. Arkadaşı Cenana ise 35 kiloya düşmüş olarak hastanede yatmaktadır ve Nihan’ın kendisi için denizi geçip Aziz Mahmut Hüdai’yi ziyaret etmesini ister. Nihan, denizle arasında ölü bir nişanlı olduğunu arkadaşına söylememiştir. Adaşının öldüğünü öğrenirse sanki arkadaşı da hayatla olan bağını koparır diye düşünür. Arkadaşı da öldükten sonra İstanbul’da bulunmak kendisine acı vermektedir. Nihan’ın gittiği yerdeki okul müdürü, artık kendisiyle çalışamayacaklarını söyler. Başörtülü olduğu için sürgüne, başka bir yere gönderilir. Öğretmen arkadaşları, başörtüsünden feragat etmeleri gerektiğini düşünürler.

Nihan, evlenmesine bir hafta kala nişanlısını deniz kazasında kaybetmiştir; acısını unutmak için katıldığı başörtüsü eylemlerinde başı çeken en yakın arkadaşı Cenana da kansere yenik düşmüştür. Şimdi işinden uzakta bir yerde Huriye Kadın adlı komşusu ile birlikte günlerini geçirmektedir. Huriye Kadın, onun derdinden anlar. Huriye Kadın, Devrane Hazretlerinin türbesinde yakılan mumları usanmadan söndürür; yemek yapması için Nihan’ın yanına gider. Bir gün gelmez. Nihan kendisine gelen iki mektubu okuduktan sonra yemek yapıp Huriye Kadın’ın yanına çıkacaktır. Mektubun birisi annesinden gelmiştir. Diğerisi ise Cenana’nın

arkadaşından gelmiştir. Cenan, arkadaşına bir kutu bırakmıştır. Arkadaşı kutuyu nişanlısı Nihan'a gönderecektir; ancak önce adresi teyit etmek ister. Nihan, bu mektubu okuduktan sonra annesinin mektubunu okur. Annesi artık dönmesini istemektedir. Kendinden kaçmak için İstanbul'dan 500 km uzağa gitmesine gerek olmadığını söyler. Herkesin kendine bile yabancı olduğunu vurgular. Çok sevdiği Nüzhet ağabeyin bile vizyon değiştirmek için karısı Emine'nin başını açtığını, Emine'nin önceleri ağladığını şimdi saçlarını sarıya boyatmış elinde sigarayla dolaştığını söyler. Bir zamanlar eylemlerde onlara en fazla desteği veren ağabeylerinin hepsinin odalarında birer mini etekli sekreterin bulunduğunu haber eder. Bütün bu kara haberleri okuyup hüzünlenmişken Huriye Kadın'ın gelmediğini fark eder. Bu defa kendisi yemek yapıp yanına gider; ancak çaldığı kapı açılmaz. Komşulardan biri o dışarıdayken seccadesinin üzerinde öldüğünü, ikindi ezanı peşine gömdüklerini, akrabaları gerek yok dediği için ona haber vermediklerini söyler. Nihan, Huriye Kadın'ın ölümünü metanetle karşılar. Türbeye doğru yönelip bağlanan yazmaları toplar, mumları söndürür; aşğın maşuğuna kavuştuğunu düşünür. Huriye Kadın'ın ölümü hayatta hiçbir şeye gereğinden fazla değer vermemesi gerektiğini düşündürür, eve gidip valizini toplayacaktır.

3.3.7. Şehirde Bir Adam

Seher vaktinin bereketinden hiç uzak kalmamış yaşlı adam, bu saatte gelen ışıkların yalnızca adalardan gelen ışıklar olduğuna üzülür. Şehirde ışığı yanan bir ev var mı diye etrafına bakınır. Martıları izler, deniz manzarasına bakıp iç geçirir. Kendi köyünde deniz yoktur. Yüksek binalardan bir evde ışık yanınca bütün şehrin günahını aldığını düşünüp utanır, caddeden de bir araba sesi gelmiştir. Şehir uyanıyor herhalde diye düşünür; ancak yanan ışık çabuk söner. Birisi su içmeye kalkmıştır herhalde ya da ağlayan bebeğiyle ilgilenmek için kalkmıştır diye düşünür. Saat dört civarıdır. Işık görmeyen gözleri küsmüştür. Şehir sessiz, korkusuzdur. Aynı vaktin içine doğmadığı insanlarla nasıl aynı vaktin içinde yaşayacağını

bilemez. Torununa köyüne gitmek istediğini söyler; torunu ise hasta olduğunu söyler. Sağ bacağı ağrıaktadır. Sessiz martıya bir kez daha bakıp hastaneye de gelmesini söyler. Hikâye böylece biter. Yaşlı adam, ait olmadığı bir zaman ve şehirde kendisini yalnız hissetmektedir.

3.3.8. Dağlar Kadar Katı

Bütün hastaların ziyaretçileri geldiği halde yeşil gözlü beyaz saçlı adamın başında kimseler görünmez. Sağ bacağı kökünden kesilmiş adamın bacağına gözü takılanlar hemen gözlerini kaçıırlar. Sen kimsin diye soracak olsalar ben sağ bacağım diyecektir. (İnsanın neresi acıyorsa canı oradadır derler ya onun gibi.) Kimsesinin olup olmadığını soranlara dağlardan daha katı bir torununun olduğunu söylemez. Hastaneye getirip de bacağının kesileceğini ilk duyduğunda torunu bütün doktorları hizaya dizmişti halbuki. Sakalının bile kesilmeyeceğini buyurmuştu herkese. Sonra da dedesine hayatın imtihan yeri olduğunu, bunu kendisinin daha iyi bildiğini, çalışkan çocuklara da zor soruların denk geldiğini, en zor sorunun da büyükbabasına geldiğini söyler. Bir daha da büyükbabasının yanına gelmez. 100 dolar karşılığı muhabbetini kazandığı doktor, kimselerin yanına gitmeden önce onun yanına gelir; ancak dağlardan katı torunu gelmez. Bütün hastaların ziyaretçileri gelip gider; ancak torunu ortalıklarda görünmez. Torununun normalde bu kadar vefasız olmadığını düşünür; bir daha yanına gelmeyeceğine inanmak istemez. Torununun nerede kaldığını düşünüp durur.

3.3.9. O Karanlık Kasım Sabahı

Yazarın hastalık konusu etrafında oluşturduğu hikâyelerden biri de dedesine bacağının kesileceğini bir çırpıda söyleyip bu durumdan pişman olan torunun hikâyesidir. Bu bakımdan “Dağlar Kadar Katı” hikâyesiyle ilgili veya devamı olarak da algılanabilir. Bunu düşündüren gerekçeler burada torunun bahsettiği dedesinin de yeşil gözlü olması ve yazarın rüşvet yiyen doktor tipini yinelemesidir.

Dedesinin bacağının kesileceğini doktoru söyleyecekken, torun kendisi söylemek ister. Dedesi, bacağının kesileceğinden çok torununun nasıl olur da bu haberi bu kadar duygusuz verebildiğine şaşırır. Bu haberi vermek aslında torun için hiç de kolay olmamıştır. Dedesini bu şaşkınlıkla arkasında bırakıp giderken nereye gideceğini bilemeden dolaşır sokaklarda. Sonra bir hamburgerciye gider, kan şekerinin düştüğünü hisseder, olduğu yere yığılmak üzeredir. Kırmızı beyaz kıyafetler içinde bir kız gelip tüketici olarak doldurması için kendisine bir form vermiştir. O da kimselerin bacağı kesilmesin gibi şeyler yazıp bayılmıştır. Bayılan kızın çantası var mı diye etrafına bakınır başına toplananlar. Orada çalışan kız, anket formuna bakıp yazdıklarını görür; neden öyle şeyler yazdığına anlam veremez. Tavuk filan istememiştir, dondurma istemiştir, butla bacakla ne işiniz olabilir diye sorar baygın kıza. Kız bir bacadan ne kadar kan çıkar diye sorar başındakilere. Ambulans çağırdıklarını söylerler, kızın neden böyle konuştuğunu anlamaya çalışırken büyükbabasının bacağının kesileceğini; ancak bacağı kesilse de kanserden kurtulamayacağını söyler. Başında dikilenler durumu anlar. Daha sonra torun, denizi izlerken aklından türlü şeyler geçirir ve taşıyamadığı yüklerin altında ezilir bir şekilde düşüncelere dalar. “Hangimizin dalgaları daha deli ey deniz? Ve hangimiz derinlere daldıkça yalnızlaşandır? Sen taşıdıklarında zengin. Ben taşıyamadıklarımın arta kalanım.” Doktorların önlüklerinin beyaz, kefenlerinin beyaz ve en nihayetinde çocukluğunun coğrafyasının karlar altında bembeyaz olduğunu söyler. Karanlık kasım sabahı olarak tanımladığı bugünün arta kalanında torunun hali böyledir.

Muhtemelen yazar, bacağı kesilmiş olan dedenin ile torun arasında geçenleri bir dedenin bir de torunun cephesinden anlatmak suretiyle bize iki ayrı hikâye sunmuştur.

3.3.10. Yalan Makinesi

Bir vekilin karısının mide bulantısı şikâyeti vardır. Sebebi belirsiz bir şekilde devam etmektedir. Belirli zaman dilimlerinde, çoğunlukla kocasının işi gereği katıldığı toplantılarda, kalabalık ortamlarda midesi

bulunmakta ve bu durum herkesin dikkatini çekmektedir. Kocası, tanıdık bir psikologdan yardım ister. Doktor, midesinin bulandığı anlar için, detaylarına kadar her şeyi yazarak günlük tutmasını ister. Gördüğü her şey ve içinde bulunduğu her durumu da hesaba katarak her şeyi yazmalıdır. Daha sonra da midesi bulanmadığı zamanlar için günlük tutmasını ister. Doktor, kadının dikkat çekmek istediğini, popüler olma isteğinin olduğunu düşünür. Ancak kadın bir gün hizmetçilerin olduğu odada tek başına inzivaya çekilir ve midesi bulandığı anları düşündüğünde parçaları birleştirip sonunda insanların yalanlarından dolayı midesinin bulandığını fark eder.

3.3.11. Sefer

Müzeyyen Hanım ile Selim Bey'in hikâyesidir. Erken yaşta evlendirdikleri kızları Nebile'nin doğum sırasında ölmesiyle birlikte içinde buldukları ruhsal durumları Müzeyyen Hanım'ın ağzından anlatılmaktadır. Selim Bey, kitapların dünyasıyla bütünleşmiş, Nebile'nin kızının adını da Nebile koymuşlar. Kızlarının ölümüyle birlikte iyice içlerine kapanmışlardır.

Komşuların söylemleri, çeşitli teselli sözcüklerinin ve nasihatlerin ne kadar sıkıcı ve yersiz geldiği ifade edilir. Müzeyyen'in ağzından toplumsal eleştiriler yapılır. Kızı Nebile'nin eşi, kızının ölümünün ardından kırk gün geçmeden başka biriyle evlenmiş; çocuğunu da genç anneanne ile Selim Bey'e bakmaları için bırakmıştır.

3.3.12. Senet

Bekir Efendi, karısının zoruyla taksitle halı alır. Senet imzalayan Bekir Efendi rüyasında “Sen daha sekiz ay hayattayım diyorsun ha. Azrail'le randevulaştın mı?” diye parmaklarını gözüne doğru uzatıp ona bağırarak birilerini görür. Epeyce etkisinden kurtulamaz. Ertesi gün erkenden senetleri peşin ödemeye gider; cüzdanını çıkarır; yaşamış olduğu vicdan azabı sebebiyle olduğu yere yığılır. Onun nereye gittiğinden habersiz olan eşi ve çocukları, Bekir Efendi'yi hastanede hayatta bulurlar.

3.3.13. Reklam

Yazar, bu hikâyesinde bize Afyon sokaklarının kokusunu duyururken, esnafların hikâyesini anlatır. Yazarın esnaflar hususundaki hassasiyeti diğer hikâyelerinde de kendisini gösterirken burada birebir onların hikâyesini anlatır. Afyon'daki Bedesten'in arka tarafları, Saraçlar Çarşısı'ndan ya da Uzunçarşı...

Bütün esnafların işde ağacının altında soluklanmak bahanesiyle taburelere oturup orada toplandıklarını, bu soluklanmanın bazen akşama kadar sürdüğünü söyler. Esnafın çoğunun yavaş yavaş iş değiştirdiğini dile getirir; bazı mesleklerin ölmeye başladığına hayıflanır. Nuri Usta'nın bakır dövdüğü dükkânı pastaneye çevrilir. Aldığı her işi vaktinde bitiren ölürken bile kimseye borçlu olarak bitmeyen Keçeci Niyazi Usta'nın ölümü herkese ders olur. Cenazesi İmaret Cami'nden kalkmış, herkes onun ölümüne üzülmüştür. Marangoz Yahya müşterilerini önceleri uğraştırırken şimdi vaat ettiği tarihten önce bitirmek için uğraşır. Sıvacı Ali Rıza Usta, tesisatçı Ömer Usta her biri Hacı Niyazi'nin ölümünden nasibini alır.

Saatçi Eşref'in oğlu Erdal, televizyonda reklamı yapılan yatak dükkânını açar. Babasından kalma dükkânı büyütür; kocaman camlar taktırıp, en kaliteli yatağın kendi dükkânında satıldığına dair ilan astırır. Esnaf, Erdal'ın bu tutumuna ve kendilerinin hiç hatırını sormamasına, akıl danışmamasına kızarlar. Koşumcu Arif Usta, işde ağacının altındaki toplanma meclislerine gider Erdal'ın diğer esnafların dükkânlarını şikâyet ettiğini söyler. Diğer dükkânlar, kendi dükkânının gösterişinin yanında sönük kalmaktadır. Esnaf, Erdal'ın kendi rızkını araması neyse de başkasının rızkına mani olmasına anlam veremez. En çok Tuhafiyeci Hasan Efendi bu işe şaşırır. Hasan Efendi'nin müşterileriyle arasında geçen hikâyeler şehrin tebessüm kaynağıdır. Pazarlık yapılmaz diye astığı tabelaya yalnızca kendisi riayet etmektedir, müşterilerinin itirazlarına susmakla karşılık verir. Ona göre iyi mal ortadadır, çığırkanlık yapmaya gerek yoktur. Bu yüzden Erdal'ın tutumunu anlamaz. Erdal'ın belediyede hatırı

sayılr tanıdıklarının olduğu ve dediklerini yaptıracağı dedikodusu etrafta dolaşınca esnaf, gidip usulünce onunla konuşmaya karar verir. Şehrin tek yatak dükkânı olan Erdal'ın dükkânından içeri girdiklerinde mini etekli bir kız onlarla ilgilenir, yatak göstermek ister; ancak esnaf, bu kızı görünce şaşırır. Erdal Beyi görmek istediklerini söylerler; ancak kız Erdal Bey'in o vakitlerde kulüpte olduğunu dükkânda olmadığını söyler. Şekerci Ziya, Tuhafiyeci Hasan Efendi ve diğerleri şaşkın surat ifadeleriyle dükkânlarına döndüklerinde çıraklar kaçacak yer arar. Şekerci Ziya'nın çırakları, ustaları içeri geçtiğinde sevinirler namaza kadar çıkmaz diye; ancak dünürü Ali Bey onunla konuşmaya gelir. Oğlu, babasıyla konuşmak için kayınpederini göndermiştir. Zamanın değiştiğini gençlerin farklı bir pencereden dünyaya baktığını söyleyip, oğlunun dükkânın ruhsatını istediğini, lokumculuğun artık iş yapmadığını, gelir getirmediğini düşündüğünü söyler. Deniz olmayan lakin kaplıcaları olan bu şehirde mayo satmayı kimsenin akıl edemediğini kendisinin öncü olmak istediğini söylüyorken, daha lafını bitirmemişken Şekerci Ziya'ya bir şeyler olur. Şekerci Ziya, sol tarafına felç geldikten sonra bir daha işe gitmez, gelenlere de iade-i ziyarette bulunmadığı için adet olduğu üzere üç defadan sonra da kimse kapılarına gelmez olur. Bu duruma en çok karısı sevinir. Çünkü gelenleri oğlunun şehirde mayo defilesi yaptığını kocasına duyurmamaları için uyarmak zorunda kalmayacaktır. Öfkeli, titiz adam gider; yerine daha mülayim bir adam gelir. Yalnız iğde ağaçları çiçek açtığı zaman dünürü ile arasında geçen konuşmaları anımsar; onun haricinde doktorlar geçmişine dair çok az şey hatırladığını söylerler. Karısı onu her türlü ilan, reklam ve iğde ağaçlarından uzak tutmaktadır. Şekerci Ziya, sanki hatırlarsa hayatının yaşanılabilir bir yanı kalmayacak gibi unutmanın kollarına bırakır kendini unutmanın da bir nimet olduğuna inanarak.

3.3.14. İlan

Aylardır işsiz olduğunu söyleyen bir adamla bir nakliyatçı kahvede otururlar. İşsiz olan bu adam, şöhret olacağına inanır ve garip bir şekilde

sürekli gazetede ki ilan sayfalarını okuyup bir deftere not eder. O not ederken kahvede tek konuştuğu adam da ilanları okuyup kafasına yazmaya çalışır. Artvin'e gittiği bir gün meşhur olacağını söyleyen bu adam bir gazeteye röportaj verir. Karısının iki çocuğuyla birlikte evi terk ettiğini, karısını çok sevdiğini, neden gittiğine bir türlü anlam veremediğini söyler. Şöhret olacağını söyleyen bu adam, karısının ve ikiz kızlarının birlikte çekilmiş fotoğrafını röportaja ekletir. Adamın hikâyesi epey yankı bulur, televizyon programından teklif gelir hikâyesini anlatması için. Adam, yüzünün gösterilmemesi şartıyla teklifi kabul eder. Hitabeti kuvvetli ve yakışıklı olan bu gençle evlenmek için telefon bağlantısı yapan pek çok genç kız olur. Ona yardım etmek isteyen bir sürü insan arar; milletvekili, bakan telefon hattına bağlanır. Adam, karısına olan aşkını çok güzel ve dokunaklı bir şekilde ifade eder. Programa maskeli katılmış olmasına rağmen yakışıklı olduğu belli olmaktadır ve düzgün giyimli bir adamdır. Hikâyede, bu adam ile ilgili durumun değerlendirmesi başka kişilerin ağzından da anlatılmaktadır.

Fotoğrafçı, televizyon programına çıkan bu adamın kendisine geldiğini söyler. Başı kapalı bir kadının fotoğrafını getirip saç montajı yapmak ister. İşe girebilmek için karısının başı açık bir fotoğraf çekilmesi gerektiğini söyler. Fotoğrafçı son zamanlarda bu tarz taleplerin çok olması sebebiyle şüphelenmez. Ancak adam bir de kız çocuğu resmi getirmiş, kadının fotoğrafının yanına iki tane de bu kızın fotoğrafından ekleyip fotomontaj yapmasını istemiştir.

Adamın katıldığı program reyting rekorları kırar. Program yapımcısı adamın programa çıkmadan önceki haliyle çıktıktan sonraki hali arasında fark olduğunu söyler; bu durumda bir tuhaflık olduğunu belirtir.

Başörtüsü eylemlerine katılan bir kız, eylem sırasında sol kolu romatizmalı olduğu için geçirdiği rahatsızlıktan dolayı hastaneye gider. Hastanede bir hemşire eylem yapıp cop yiyeceğine kocasının yanına dönmesini söyler; kız buna bir anlam veremez ve biriyle karıştırdınız

herhalde deyince gazetede ki ilanı gösterir. İlandaki kız tıpkı kendisidir, şelale saçları dışında. Eve geldiğinde hastanede başından geçenleri anlatmaz; ancak annesi komşudan duymuştur. Komşusu, kızını bıraksın da evine kocasının yanına dönsün diye ona akıl verir. Sonra kız, hastanede karşılaştığı olayı anlatır. Babası hasta yatağında yattığı için bir süredir her şeyden habersizdir. Bir süre program yapan televizyonlara doğruyu anlatmaları gerektiğini düşünürler, sonra yanlış yapanın kendileri olmadığını düşünerek böyle bir düzeltme yapmaya gerek olmadığına karar verirler. Sonra babası duyup, kızının başörtüsü direnişlerine katıldığı için bunların başına geldiğini iddia eder. Kız, başkasının hikâyesini üzerinde yük olarak taşımak istemez, kendisi olarak hayatına devam etmek ister.

Doktor, adamı hastaneye kamyoncunun getirdiğini ellerinde ne hastalık hikâyesinin olduğunu ne de kimlik bilgilerinin olduğunu söyler. Hasta sürekli aynı noktaya bakarak “BENİM HİKÂYEM” diye yazmaktadır. Elinden kâğıt kalem alınca da bu sefer eliyle işaretlerle aynı şeyi yazar. İlk hastayla stajyer doktorlar ilgilenirler ve her gün hastaya senin hikâyen diye başlayan cümleler kurarlar. Stajyerlerden biri bu anlattığım senin hikâyen ama sen beni dinlemediğin için senin hikâyen bitti. Artık bir hikâyen yok deyince hasta usulca “bitti” der. Doktor bitmek kelimesinin anahtar sözcük olduğunu düşünür; bu aşamadan sonra kendisi ilgilenir hastayla. Belki 17 Ağustos depreminde kayıp yaşamıştır diye düşünür; ancak sonra bir alaka kuramaz. Doktor, hikâyesi olmayan bir hastayla karşı karşıya olduklarını, uydurulmuş bir hikâyeyi sahiplenen hastanın daha kolay olduğunu kendisinin hikâyeye yazıp o hikâyeye içinde nefes almaya başladığını; ancak bu defa öyle bir durumun söz konusu olmadığını düşünür.

3.4. Ahir Zaman Gülüşleri

(Yazar, Ahir Zaman Gülüşleri'nde değişimin hızı karşısında insan olma cevherini koruma çabası gösteren ahir zaman insanının traji-komik hikâyesini usta bir dille okuyucularına sunuyor.)

3.4.1. İncir Ağaçlarının Gölgesi

Yazar, bu hikâyede incir ağacının gölgesinden geçmiş hüznü hikâyelere bizi şahit tutar. Yazar, hayatındaki bütün incirlerin ayrılığa ve acıya açılan kapılar olduğunu söyleyerek, ilk olarak tekerlekli sandalyeye mahkûm olan Kerim Amca'nın hikâyesine değinmektedir. Bir nisan sabahı incir ağacından düştükten sonra sakat kalan Kerim Amca, bahar güneşine ve ağaçlara düşman olur. Kerim Amca, ona bakan duruşu alev bakışı alev bir kadın olan hemşiresine âşıktır; ancak ailesi evlenmelerine karşı çıkar. Büyükannesi "Ağaca düşman olunmaz Kerim Bey" dese de eşi Niyazi Bey'e incir ağaçlarını kesmesini söyler. İncir ağaçlarını kesilirken gören Kerim Bey katılarak ağlar; gözyaşlarında yanaklarından hemşire süzülür.

Bir başka şahit olunan incir ağacı öyküsü de Fahri Ağabey ile Tülay Ablanın öyküsüdür. Fahri Ağabey ve Tülay Abla, birbirlerine yazdıkları mektupları incir ağacının altına yerleştirirler. Birbirlerinin sesini bile hep başkalarıyla konuşurken duymuşlardır. Sefaköy'de incir tarlasının oradaki bloklarda otururlar. Oradan hep acılar çıkmıştır. Fahri ile Tülay başkasıyla evlenir. Hikâyeyi anlatan kişi, henüz on iki yaşındayken ilk ölümü gördüğünü dile getirir. Bir gece baskınının ortasında kalır ve bir hıdrellez akşamı "Keşke insanlar on üç yaşında ölse" diye dilek tutar ve büyüdüğünde ne zaman genç ölümü duysa o acımasız dileğini anımsar.

Necmi Ağabey, çok sevdiği nişanlısı Zehra ile değil de kendi akrabası Naşide'yle evlenir. Bu kez incir ağacının altındaki gelin-damat masasıdır. Dört metre zincir olmazsa evlenmem diyen Zehra, Necmi'nin hayallerini yıktıktan sonra tren altında kalıp ölür. Büyükannesi, Necmi'yle

Naşide'nin çok mutlu olacağına inanır ve dua eder. Nitekim çok mutlu olmuşlardır ve üç de çocukları vardır.

Hikâyeyi anlatan kişinin hayatında hep incir ağacı vardır. 1980'de Manisa'da ağabeyiyle yalnızdı. Ağabeyi hukuk kitaplarının arasında başka kitaplar okuyordu. Bir kâğıt parçası yüzünden karakolda sabahlamıştı abisi. Kendisi beklemekten bile korkuyordu. Bir gece abisi eve gelmedi. Bilmediği şehirde bildiği tek şey incir ağacıydı. İncir ağacından düşüp sakat kalan Kerim Amca'nın hikâyesi ve büyükannesinin “incir ağaçlarının altı tekin olmaz” sözleri. İncir ağacının altında günün ağarmasını bekledi. Yıl 1980, aylardan Eylül'dür. Yalnızlığına sokağa çıkma yasağı karışır. Abisi çoktan İstanbul'a gitmiştir; ama haberi yoktur. Postadan gecikmiş bir kâğıt çıkar. Falan üniversiteyi filan bölümü kazandığına dair. Kazanmış bir insan gibi değil, kaybetmiş biri gibi ağlar o incir ağacının altında.

Suadiye'de İkbâl Teyze karşı evin ön bahçesindeki incir ağacına takılır, “Ön bahçede incir ağacı olmaz, besmelesiz altından geçilmez” diyerek. Mahalleli o eve taşınan yeni evli çiftin birbirlerine olan düşkünlüklerini yadırgar. Yeni gelin her akşam kocasını camda karşılarken; aradan zaman geçtikten sonra cama çıkmaz olur. Mahalleli hamile diye yorum getirir; ama birkaç gün sonra kapıya iki kamyon yanaşır. İkisinin de anneleri yanlarındadır. Evi boşalttıktan sonra kız, yukarı çıkıp son bir kez aşağı eski kocasına bakar; gözü incir ağacına takılır. Üzüntüden bitkin kocasının da gözü önce incir ağacına takılıp, sonra yukarı eski karısına bakar.

Aklına düşen bu hatıralardan sonra hikâyeleri anlatan kişi, hayatımın bu en incirsiz yazında nereden de aklıma geldi incirli hikâyeler diye düşünür. Bu hikâyeye ve incir ağacının geçtiği diğer hikâyelere bakılırsa yazarın zihninde incir ağacının farklı bir yerinin olduğunu ya da bunca yıldır sebepsiz yere uğursuz olarak nitelendirilen incir ağacına kucak açtığını söyleyebiliriz.

3.4.2. Hep Böyle

Televizyon programı yapmak isteyen programcılar, hayatlarını grenmeye gittikleri Ardahanlılardan televizyon dünyasını, ünlülerin hayatlarını grenirler. Kamera kayda geçtiği anda insanlar, kendisi olmaktan çıkar. Doğal hallerini çekmek için türlü oyunlar düzenlerler; ancak başarılı olamazlar. En son Tekirdağlı Necmi ğretmen'e rastlayıp Tekirdağ'a hiç benzemeyen bir coğrafyada yaşamanın zorluklarını sorarlar. O da "herkes giderse, sorunlar kalır" der. Necmi ğretmenin gölgesine domates gibi kırmızı yanaklarıyla sığınan çocuklar zihinlerinde kalır. Bu manzarayla birlikte Necmi ğretmeni arkalarında bırakırlar. Kimse konuşmak da teselli edilmek de istemez. "Hep böyle" olurmuş. Ardahanlı mihmandar öyle söyler.

Yazar, bu hikâyesinde Anadolu insanı üzerinde bıraktıkları tesir ile televizyoncuları bir nevi yüzleştirir. Burada ift taraflı insanların alacağı paylar vardır elbet. Bir de geleceğin emanet edildiği Tekirdağlı Necmi ğretmen vardır. Hikâyede yansıtılan ortam üzerine beis söylenecek bir durum değildir. Birileri Anadolu'ya gider ve orada kalacak sorumluluğu kendinde hisseder; dönenler de mahcup ve sessiz bir şekilde dönerler.

3.4.3. Kayınvalide Hikâyeleri

Hatice Hanım, Ayşe Hanım evlendiği gün torunu Hande'yi Ayşe'nin karşısına oturtur. Amacı, kayınvalidesi olmayan Ayşe Ablasına bakıp kaderinin ona benzemesini sağlamaktır. Ayşe'nin annesinin de kayınvalidesi olmadığı için kayınvalidelerden dolayı çekilen dertlere vakıf değildir.

Hatice Hanım, kayınvalidesi Hatice ve büyük oğlunun karısı Hatice ile birlikte aynı evde yaşamaktadır. Mahalleli onları Hatice I, Hatice II, Hatice III diye anmaktadır. Ayşe Hanım da kayınvalide hikâyelerini o evden duymuştur. Bir gün eşiyle birlikte bir iş gereği gurbete gitmeleri gerekir. Arkadaşı Tercan ve eşi de onlarla geldiği için sıkılmayacağını düşünür. O, bu kısa zaman diliminde gittiği şehri tanımak, gezmek isterken diğer

mühendislerin eşleri ağaç altında sabah akşam oturup serinlemekte ve kayınvalidelerini çekiştirmektedirler. Ayşe Hanım kaçışı yanında getirdiği kitapları okumakta bulur; ancak o kitaplar da bitince ister istemez aralarına karışır. Arkadaşı Tercan dahi onunla birlikte vakit geçirmekten çok diğer kadınlarla birlikte kayınvalidesini çekiştirmeye koyulur. Tercan, kayınvalidesi Şadiye Hanım Teyze'yi bize yemek yapıp hafta sonları yemeğe çağırıyor diye şikâyet ederken orada bulunan kadınlardan biri, önceden evin kilerinin anahtarı kayınvalide elinde bulunur; biz de canımız bir şey çekse asla söyleyemezdik, der. Hamileyken komşusunda turşu istemiş kayınvalidesi gelince çaldığını düşünür diye diz kapağının altına koyduğu hikâyesini anlatır. Büyüklerden bir şeyler saklayınca, bu şekilde teninde nereye değıyorsa çocuğun doğduğu zaman orasında leke çıktığı inancını dile getirir. Çocuğunda öyle bir leke mevcuttur. Ayşe Hanım'a alaycı bir şekilde sen niye hiç konuşmuyorsun dediklerinde kayınvalidesinin olmadığını, o yüzden böyle hikâyeler bilmediğini söyler. Diğer kadınlar, kalabalığın içinde yalnız kalan ve kitap okumayı, insanları çekiştirmeye yeğleyen Ayşe Hanım'ı anlamayıp onu alay konusu yaparlar. Ayşe Hanım iğnelemelerine maruz kalmamak için erkenden kalkar. Sonra bir gün Tercan ve kayınvalidesi Şadiye Hanım, ona misafirliğe gelir. Şadiye Hanım, kaktüs çiçeği ve mercimek köftesi getiriyor Ayşe Hanım sever diye. Tercan da sürekli Ayşe Hanım'ın peşinde kayınvalidesini çekiştirir. Şadiye Hanım, rahatsızlanıp morarmaya başlayınca Ayşe Hanım'ın tanıdık bir doktor arkadaşının olduğu hastaneye kaldırır. Tercan, orada da hastalara kayınvalidesini çekiştirirken, Dr. Ömer içeri gelip Ayşe'yle konuşur. Kariyerini sorduğunda Ayşe Hanım, mahcup olarak kariyerini bıraktığını söyler. Orada kayınvalidesini çekiştiren kadının Ayşe'nin arkadaşı olduğunu öğrenince de arkadaşı adına hayal kırıklığına uğrar. Ayşe de hayata gerçek anlamda bulaşamamanın verdiği acıyla ne demek istediğini anlayıp, buruk bir şekilde susar.

3.4.4. ay Bahçesi

ay bahçesinde etrafındakileri gözlemleyip eleştiren iki yaşlı kadını ve onların etraftakilerle ilgili yorumları, tahminleriyle birlikte farklı masalarda dokundukları hayatları ve insan betimlemeleri anlatılır.

3.4.5. Aşk Nedir?

Okulda sorunu olduğunu düşünüp Osman'ın annesini okula çağıran rehberlik hocaları ve Osman'ın annesi arasında geçen diyalog anlatılır. Okuldaki Edebiyat ğretmeni, "Aşk Nedir?" konulu bir kompozisyon ile ilgili Osman'ın yazdığı kompozisyondaki tanımlamaları, ifadeleri çok beğenmiştir. Ancak Rehberlik hocaları Osman'ın yazdığı kompozisyona binaen karşı cinsle iletişim kurmakta zorlandığını düşünmektedir. Bunun zerine annesini okula çağırırlar. Kafasında soru işaretleri ile okula gelen anne, bir yandan da çocuğuyla iletişimi düzgün olduğu için sorunu olsa bana söylerdi diye düşünmektedir. Rehberlik hocalarıyla konuşmaya başladıkları sırada Osman'ın sıkıntısını öğrenmeden çaydanlığı ateşte unuttuğunu hatırlar ve alelacele çıkar. Onun bu tavırlarını hocalar, ilgisiz bir anne olduklarına yorarlar. Rehberlik hocalarının imalı tavırlarını ve konuşma üsluplarını beğenmez; oğlunu görmeye gidip Edebiyat ğretmeni ile karşılaştığında ğretmeni durumu anlatır; ama kendisinin Osman'ın iletişim problemi olduğunu düşünmediğini söyler. Osman'ın annesi de tekrar Rehberlik hocalarıyla konuşmaya gittiğinde onların daha çok sorunları olduğunu, velilerle nasıl konuşmaları gerektiğini bilmediklerini, edebiyat konularını branş hocalarına bırakmaları gerektiğini söyler. Saıyla fazla oynadığı için bu tavrının kariyerini engelleyeceğini, bir daha geldiğinde de "aşk nedir" sorusuna vereceği cevabı öğrenmek istediğini, oğlunun rehber öğretmeninin bu soruya vereceği cevabı merak ettiğini, bilmesinin de en doğal hakkı olduğunu söyler.

3.4.6. Vakit Nakit(mi)dir?

Bir yazarın uzun telefon görüşmeleri esnasında vaktini nasıl değerlendirdiğini anlatılıyor. Telefon çaldığında o dakikaları değerlendirmek için yazar, buzdolabına koşup elindeki malzemelerle yemek yapmaya başlar. Çok çeşitli hayranlarından bazısı onun köşesinde yazmayı teklif eder, bazısı aynı düşüncede olduklarını sanki kendi hayatından alıntı yaptığını söyleyip kendine yakın hissettiğini ifade eder. En uzun süre telefonda konuşma rekoru Suna Hanım'ın. Suna Hanım aradığı zaman uzun bir konuşmaya gark olacağını anlar. Bir gün Hasan Celal Güzel, yazarı arar. Konuşma uzun olur diye yine mutfağa gidiyor sanki programlanmış gibi patlıcanları soymaya başlar. Kız kardeşi de peşinden onu merakla takip eder. Hasan Celal Güzel, medya eleştirisiyle ilgili bir yazı yazmasını istemektedir. Bu isteğini söyledikten sonra konuşmaları kısa bir zaman dilimi içerisinde biter ve yazar elinde patlıcanlarla kalır. Patlıcanları ne yapacağını bilemeyerek kardeşine bırakır ve yatmaya gider.

(Yazar, burada sanki inceden vakti değerli olan insanlarla vaktini israf eden arasındaki farkı vermek istemiştir. Hayranlarıyla konuşmaya karşı değildir; ancak bir menü hazırlatacak kadar konuşmaları da onun vaktini değerlendirme biçimi olarak karşımıza çıkar. Hatta en uzun konuşan Suna Hanım aradığında yazar, yemeği yapmayı bitirip makale yazması gerektiğini de düşünür. İşi olan ve vakti değerli olan insan kısmı için de Hasan Celal Güzel'i hikâye içine yerleştirir.)

3.4.7. Kitap Kapakları

Kitap yayımlanmış bir yazarın akrabalarının bu konu ile ilgili verdiği anlamsız tepkiler birlikte canının sıkılması ve devamında gelen bir eleştirinin de yalnızca kitabının kapağıyla ilgilenip içeriğiyle ilgili yorum yapmaması ile birlikte yazar iyice bunalır. Etrafında kitabı yalnızca ticari bir sermaye olarak görüp de sadece bu yönde eleştiriler getiren insanlar yazarı iyice çileden çıkarır. Bir gün yazarı Boğaz Köprüsü'nde 'kitap kapakları' diye bağırarak kitaplarını karşıdan gelen arabaların üzerine fırlatır. Medya,

bu durumu önce ders kitaplarının pahalılığını protesto ediyor diyerek değerlendirirken; akrabalarıyla görüştüğten sonra kitabının reklamını yapmaya çalışıyor şeklinde değerlendirir.

(Ciddi anlamda kitapların Pazar malı haline gelmesi, emeğe karşı saygı verilmemesi ve medya eleştirisi yapılmıştır.)

3.4.8. Tasvir

Bir yazar, kendi kitapları için yazılmış bir eleştiriyi görünce çileden çıkar. Yazara göre acemi olan eleştirmen, şu eleştiriyi getirmiştir: “Tabiatı tasvir eden tek bir cümlesini gördünüz mü? Binlerce sayfa yazmış ‘büyük yazarımız’, görme özürü. Hayatı kitaplardan öğrenen sanal bir yazar var karşımızda. Savaşı bilgisayar oyunlarından öğrenen neslin yazarı. Tek bir yaşanmış satır yok yazdıklarında. Ay ışığı, rüzgâr ya da çamur. Hepsinden mahrum yazarımız.” Kitapları çok satan yazar, bu eleştiri üzerine o kadar sinirlenir ki aksini ispatlamak için bir yazı yazmaya ve isimsiz olarak yayımlamaya karar verir. İstasyona gidip orada gördüğü insanları, kedileri, uzaktan gördüğü denizi ve balıkçıları yazmaya karar vermiş olarak evden çıkar. Sonra birden büyük binalara direniş gösterip senelerdir mahallede bulunan bahçeli evin önünden geçmeye karar verir. Zambak kokusu alır bahçeden geçerken. Diğer çiçeklerin isimlerini pek de bilmemektedir. Zambak deyince aklına Balzac’ın Vadideki Zambak isimli kitabı gelir. Manolyayı da bilir; ancak manolyayla ilgili şarkı bir türlü aklına gelmez. Bahçeli evin önündeyken bir kadın seslenir. Evin sahibinin hastanede olduğunu, kendisinin yardım edebileceğini söyler. Yazarı, oraya gidecek olan bir gazeteci zanneder. Bozuntuya vermeden gazeteci gibi zaten anlatmaya çok meraklı bu kadını dinler. Mahallenin eski havasından ve çiçeklerden bahseder kadın. Yazar, manolyayla ilgili olan şarkının hangisi olduğunu sorduğunda kadın, ona şarkıyı söylemeye başlar. Yazar, kadının sokak ortasında şarkı söylemesini yadırgar. Her zaman onu tanıyacak biri çıksa o durumu nasıl açıklar diye zihninin bir kenarında düşünmektedir. Sonra istasyondaki çay bahçesine varır. Orada da etrafında gördüğü

insanları yadırgar. Kilolu bir kadının yemek yemesi, arkasından giden sıksa bir adam, kahvenin çırağı sinirini bozmaktadır. Tiksindiği insan figürlerinden edebiyat yaratmanın mümkün olmadığını düşünür. İlk gün hayal kırıklığı olur. İkinci gün de televizyonda gördüğü memur eylemindeki insanların arasına tebdil-i kıyafetle karışmayı düşünür; ancak orada da tanınsa kariyeri için iyi mi olur, kötü mü olur bilemez. Yaptığı hiçbir şeyde eleştirmeni haklı çıkarmak istemez; ama dönüp dolaşıp en son evine gider ve dışarıyla irtibatını koparıp, öylece yazmaya çalışır. Yani başladığı yere, eleştirmenin dediği yere geri döner. Ancak hala iyi bir tasvir yazısı yazacağını düşünmektedir.

3.4.9. Yaşayamadığımız Dünya

Aslı, Merve ve Ferda aynı evde yaşayan üç üniversite öğrencisidir. Evlerinde televizyon ve radyo yoktur; tek dinledikleri kanun resitalleridir. İçlerinden Ferda, inzivaya çekilme kararı alır; aynı evin içinde arkadaşlarıyla mümkün mertebe konuşmamaya özen gösterir. Merve, kanun sesinin olduğu yerde kendini nasıl soyutlayabilir, nasıl inzivaya çekilir diye düşünür. Evin bu atmosferinden sıkılıp bir süreliğine ablasının evinde kalmaya gider. Aslı'ya üniversitedeki hocası cemaat radyoları hariç radyo programları üzerine araştırma yapması için ödev verir. O da “Yaşayamadığımız Dünya” programını seçer. Cahit isimli sunucunun programını yeterince dinleyip takip ettikten sonra sorularını hazırlayıp adıl adı Sıtkı olan Cahit'in yanına gider. Cahit, Aslı'yla görüştüğünde “Öğrenci olduğunu duyunca röportajı kabul ettiğini; ancak başörtülü olduğunu bilseydim kabul etmezdim.” der. Aralarında geçen söz düellosu üzerine röportaja başlarlar ve Aslı, Cahit- Sıtkı arası adamın maskeleyen yüzünü ve maskesi düştükten sonraki yüzünü keşfeder.

3.4.10. Plan

Etrafında olup bitenlerin farkında olup, tepki veremeyen bir hastanın hikâyesidir. Hastanın zihninden geçenlere yer verilir. Hasta, kendisini fark edenin bir tek güzel gözlü bir kadın olduğunu anlar. Onun her gün yanına

gelip “Bugün daha iyi görünüyorsunuz” demesiyle kendini daha da iyi hisseder. Hastanın güzel gözlü kadın olarak nitelendirdiği kadın, doktorudur. Doktor, büyük aşk yaşadıklarını iddia ederek hastayı ziyarete gelenleri, tedavi sürecinde nasıl bir etki yapacağını bilmediği için içeri almaz. Odasına girdiğinde solmuş karanfilleri görünce hemşireye kızar, daima canlı bir demet çiçeğin vazoya konulmasını söyler. Hiç konuşmayan, bir nevi bitkisel hayattaki bu hasta konusunda iki doktor mutabakata varamazlar. İki yöntem uygulurlar. Hastanın güzel gözlü kadın olarak nitelendirdiği Doktor İnci, ilaç tedavisini reddedip iki ay süre ister. Başka bir doktor da 37 gündür süren bu yöntemin hastayı tedavi etmediği görüşündedir. Doktor Cengiz ise bu tedavinin yersiz olduğunu düşünür. Üstelik Doktor İnci, hastayla büyük aşk yaşadıklarını iddia eden üç kadının hastayı görmesini de engellemektedir. Bunun üzerine Doktor Cengiz, İnci’nin tedavisinin bir işe yaramadığını düşünerek; Doktor Mehmet, Doktor Semih ve Doktor Hasan ile birlikte hastanın kendilerine âşık olduğunu iddia eden kadınlarla yakınlık kurup, hasta hakkında bilgi alıp, tedaviye öyle devam etmeleri gerektiğini söyler. Bu yüzden doktorlardan karşı tarafta aradıkları özelliklerin ne olduklarını yazmalarını ister; ancak hasta yakınlarıyla duygusal bir ilişkiye girmemeleri hususunda onları uyarır. Doktorlar, onun bu buyurgan tavrına sinir olur. Doktor Mehmet’in hayatında Nesrin diye biri vardır. Ona bu durumu nasıl açıklayacağını bilemez, üstelik gerçekte Doktor İnci’yi sevmektedir. Doktor Cengiz, kadınlarla teker teker konuşur. Birinin Haldun Bey’in ölen oğlu Ömer’in bakıcısı olduğunu ve Haldun Bey’in sekreteri Özlem Hanım’ın Ömer öldükten sonra da tekrar Ömer yaşıyormuş gibi evde rol yapmasını istediğini söyler. Özlem Hanım diğer kız Asiye’yi de yine Haldun Bey’in iyiliği için onun sevgilisiymiş rolü yapması için köşke alır. Bu ikisine de Haldun Bey’in hasta olduğunu tedavi için bunun gerekli olduğunu söyler. Doktor Cengiz, bu durumları aydınlatmanın verdiği heyecanla medyaya haber vermek ister; ama Özlem Hanıma dikkat etmelidir, Kendi hayatını

eşelerse parayla diploma aldığı ortaya çıkabilir diye korkmaktadır. Medyaya haber verme işini ise İclal Hemşire ile halledecektir.

Bu hikâyede doktorların dünyasına kısa bir bakış, hasta-hasta yakını arasındaki ilişki içerisinde tedavi süreci gibi hayatın içinden sahnelere bir bakış söz konusudur.

3.4.11. Hayatınız Sizin İçin Yorumlanır

Aylardan muayenehanesinin kapısını çalan olmayan bir Psikolog, yeni bir şeyler yapmaya karar verir. Parlak bir tabela asar: “Hayatınız yorumlanır” diye. Daha sonra buna paralel olarak yönteminde de farklılıklar yapmak ister. Gelenlerin anlattıkları şeyi yaşaması için şikâyetçi olduğu kişinin kılığına girmesi gerektiğini düşünür ve bunun için kostüm ayarlamaya karar verir. Kostüm bulmakta yararı olur diye sekreter olarak da hâlihazırdaki sekreterini kovup tiyatrocunu birini kısmi zamanlı çalışması için almak ister. Yeni sekreterine de kostüm giymesini, gelenlere hasta gibi değil hikâyelerini bizimle paylaşmaya gelen birer ziyaretçi gibi bakmasını söyler. Aynı zamanda ailesinin ve kendi eşinin onun tiyatrocunu olduğundan haberi olmayacaktır.

İlk gelen müşteri dünyanın üstüne yıkıldığı tiplerden biri gibidir. İçeri adımını atar atmaz başlar konuşmaya ve hayatını yorumlayamadığı için intihar etmek istediğini İncirli köprüsünden atlamak için gittiğini; ancak tam da o sırada bütün trafiğin durduğundan bahseder. Tarihler 11 Eylül göstermektedir, Amerika bombalanmıştır. Herkes bu haberle ilgilenir, arabalarından inip bu haberin yorumunu yapmaya başlarlar. O kalabalıktan sıkılıp bir anda koşmaya başlar. Bu sokaktan geçerken de kafasının üstünde ışıklı bir tabela dikkatini çeker. Tüm öğrencilik hayatı ve yaşamı boyunca bir şeyleri yorumlamakta sıkıntı çekmiştir. Doktora hayatını yorumlatmayı ister. Boğaziçi Uluslar arası İlişkiler mezunu olan bu hasta işsizdir; okuduğu bölümü sevmemiştir; hiçbir şeyle ilgili yorum yapamaz. Doktordan hayatını yorumlamasını ister. Doktor da problemiyle alakalı anahtar kelimeyi tespit ettiğini, çoğunun bunu belirlemede aciz olduğunu söyler ve ikisinin yer

değiştireceğini, biraz önce yorum yapmakta sıkıntı çeken bir hastaya, kendisine hasta olarak gelen adamın yardımcı olacağını söyler. Hasta, doktorun yerine oturur, kendini biraz rahat hissetmesi için sekretere de çay ve kurabiye getirmesini söyler.

3.5. Bahçeler Sokaklar

Yazar, bu hikâye kitabında diğerlerinden farklı olarak yalnızca bir hikâyeye yer vermiştir. “Plan”, “İncir Ağaçlarının Gölgesi” Ahir Zaman Güllüşleri kitabındaki hikâyeleridir. “Şiirleri Şehirleri Dolduran Kadın” ve “Çuha Renkli Çocukluğum”, Gün Akşamsızdır kitabındaki hikâyeleridir. “Çekim Hataları” ve “Yalan Makinesi”, Senin Hikâyen adlı hikâye kitabında yer verdiği hikâyelerdir. Son olarak “Karanfilli Kavga” ve “Hikâye Avcıları” isimli hikâyelere de Acı Deniz hikâye kitabında yer vermiştir. Bahçeler ve Sokaklar isimli kitabında, bütün bu hikâyelerden farklı olarak “Eflatun Prenses” hikâyesine yer vermiştir. Bu kısımda sadece bu hikâyeye ele alıp değerlendireceğiz.

3.5.1.Eflatun Prenses

Patronunun eflatun gözlerinden dolayı eflatun prenses diye isimlendirdiği sekreter kızın kendi adı **Nesteren**'dir. **Nesteren**, kelime anlamı olarak **Ağustos gülü, yaban gülü** anlamlarına gelmektedir.

Kendi göz rengiymiş gibi duran eflatun lensli sekreter kız, bakışları ve konuşma tarzıyla insanları etkilemektedir. Sekreterlik yaptığı iş yerinde müşterilerinden Sedat Bey'i telefonda ikna ederken o esnada gelen patronu Kemalettin Bey ve mesai arkadaşlarından birinin eflatun lensli kız ile ilgili iç sesleri hikâye edilmiştir. Sedat Bey'i evini satması için ikna eder. Evlerinin olduğu yer yıkılıp yerine yeni binalar inşa edilecektir. Kemalettin Bey, eflatun gözlerinden dolayı sekreterini Eflatun Prenses diye isimlendirmiştir. İkisi arasında hem bir çekişme vardır hem de eflatun prensesin etkileyici konuşması ve bakışlarının tesiri altında kalır. Sedat Bey'i ikna etme konuşmasını duyan Kemalettin Bey, müşteriyi caydırdığını düşünür ve Eflatun Prenses'e “Sedat Bey'i odama bağla kızım!” diye seslenir. Eflatun Prenses, patronunun ona hizmetçi çağrışımı yaptığı için “kızım” diye seslenmesini istemez, onu daha önce de uyarmıştır. Kemalettin Bey, muzaffer bir edayla, Sedat Bey'in telefonuna bakar. Sedat Bey'in zaten ikna olduğunu görür, Eflatun Prensesin ise bakışlarından gideceğini anlar.

3.6. İki Kişilik Rüyalar

Yazar, bu kitaptaki hikâyelerini “ev, bahçe ve kapı” olmak üzere üç ana başlık altında toparlamıştır. Başlıklar, sonrasında gelen hikâyelerin içerikleri ile sembolik bir ilişki içerisindedir.

3.6.1. O Yaz

Nuri Bey’in bakkalı evinin altındaydı. Annesi Mürüvvet Hanım ile eşi Sabahat Hanım arasında daimi olarak çekişme vardı. Mürüvvet Hanım’ın üç çocuğundan sadece Sema okuyup eczacı olmuştu. Küçük oğlu yanında kalabileceğini söyledi. Oya, kayınvalidesinin üç aylığını sırasını beklemeden bir Arnavut güzeline Oya’ya vurulmuş; Mürüvvet Hanım da büyük oğlu Nuri’ye Trakya’nın köylerinden kız alarak Oya üzerinde hâkimiyet kurmak istedi. Fakat durum öyle olmadı. Mürüvvet, Sabahat’ı bunalttıkça, Sabahat da evden aşağı “Nurim” diye seslenir, acısını Nuri Bey’den çıkarırdı. Sabahat Hanım, güzelliğin eğer karşısında onu gösteren bir ayna varsa güzellik olduğunu Nuri Bey’in ölümünden sonra anladı. Kayınvalidesi ile arasındaki çekişme de bitmiş oldu, Mürüvvet Hanım’a her zaman için kalabileceğini söyler. Oya, Mürüvvet Hanım’ı üç aylığı olduğu için yanında istediğini söyleyince Sabahat Hanım da ‘aylığını ver, sen kal anne’ der. Sabahat Hanım, nasihat ederken erkeğin gölgesi bile yeter derdi. Oysa mahallenin çocukları Nuri Bey Amca’nın gölgesini bilmezler, her yere Sabahat Hanım’ın gölgesi düşerdi. Işığını kaybedenlerin gölgesiz kaldığını öğrendikleri yazdı.

3.6.2. Bahar Temizliği

Mahalleden bir komşu, çocuğunu diğer bir komşuya ödevine yardım etsin diye getirir. O da ilk olarak Şenlikköy’den manzaralarla başlar. Komşu anlatır, çocuk ödevini yazar. Kadınlar, camdan cama bahar temizliği mi yapıyorsunuz diye konuşur. İçlerinden biri evini badana eder bahar temizliğinde. Evdeki herkesin eline birer fırça verir. Öteki evlerden de

temizlik yapılan eve yemek götürülür. Seher Yenge, Arnavut kocasıyla inatlaşmadan her gün kocası seviyor diye sarma yapar, komşuya da ondan götürür. Bir tek Gülten adındaki komşuları bahar temizliğine de temizlik yapana yemek götürmeye de aldırılmaz. Evinin yeterince kirlendiğini anlayınca taşınır bir sokak yukarı veya aşağı.

Aşkların bahar temizlikleriyle sınındığını düşünür ödeve yardımcı olan komşu. Manifaturacı Hilmi Efendi, “Türkün ikinci karısı olacaksın” hükmünü boşa çıkarmamak için elinden geleni esirgemez. Evlerini boyacılar boyar, her yıl perdeler değişir. Bütün bunlar, Neyyire Hanım Isparta’ya annesini ziyarete gittiğinde yapılır. Komşu bütün bu bahar temizliği ile ilgili hikâyeleri anlatırken bir yandan da çocuğun hareketlerinden kendince anlamlar çıkarır ve komşunun iç sesi de hikâyeye yansıtılır.

Bir diğer örnek gelin gittiği Naciye Hanımların bahar temizliğini yadırgayan Mahmure’dir. Halasının evinde kirletmedikleri için temizlik de yapmadıklarını söyler. En erken temizliğe başlayanlardan biri de soyunun Mevlana’dan geldiğine inanan Nesibe Hatun, kâinatın bile değiştiğini, her canlının silkelenip eşelendiğini düşünür.

Bahar temizliği demek sobaların kaldırılması, evin badana boya yapılması demektir. Bahar gelince öğrenciler öğleden sonra sınıflara sığmaz. Nisan ayında çocukların ıslanmasına izin verilirmiş, bahar temizliğini anlatan komşu hariç. Ninesi onu hemen içeri çağırır, nisan yağmuru onların eve bronşitine şifa olsun diye tencerelerle ısıtılmak için girerdi. Bahar demek dışarıda ders yapmak demektir. Öğretmenleri onlara hep bahar şarkıları söyler, bahar şiirleri ezberletirdi.

Komşu, bunları anlatırken çocuğun verdiği tepkilere ve bu tepkilere karşılık yaptığı yorumlara da yer verir.

Herkes kendince bahar temizliği yapar; ancak onları baharda ormana götüren öğretmenleri baharda gökyüzüne bakıp sanki oradan inecekmiş gibi

düşündüğü teğmen pilotun hayalini kurar. (İçine dalınp da kolay kolay çıkılmayan baharlarınız var mı?)

İkinci sahne olarak komşu sobaların silkelenip kaldırıldığından, soba borularının çuvalın içinde kömürlüğe indirildiğinden, kışlıkların naftalinlenip sandıklara yerleştirildiğinden, yazlıkların dışarıya serildiğinden, yün döşeklerin kılıflarının sökülerek iyice havalandırıldıklarından, Yorgancı Nakip Amca'nın çırağının sokak sokak gezdiğinden bahseder. Bu arada komşu, çocuğa fındık getirmeye gidip geldiğinde çocuğun yerinde olmadığını görür.

Anlatmaya devam eder. “Yorgancı!, Kalaycı!, Eskici!” Baharın sesi bunlar. Baharın sesine kokular karışır. İlk bakla hangi evde pişer, ilk biber kimde kızartılır? İlk can erik Yurdaer ablanın elinden dağıtılır. Mahalleye uzaklardan biri gelir. Kadınlar, uzaktan gelen bu kişinin kıyafetleriyle ilgili konuşmaya başlarlar. Misafir kadın dalıp gittiğinde birbirlerine göz kırparlar. Safiye Anne de isminin Safiye olduğuna vurgu yaparak, Hz. Peygamber ile hanımları arasında geçen o kıssadan hisse almaları için anlatmaya koyulur. “Efendimiz ölüm döşeginde idi. Safiye Annemiz, ‘Keşke senin hastalığın bana geçse’ diye üzüntülerini bildirmekteydi. Efendimizin diğer eşleri birbirlerine göz kırptı, Hz. Safiye Annemizin sözünün üstüne. Efendimiz hasta yatağında bu davranışı gördü. ‘Mümin kardeşinizle alay ettiniz gidin, ağzınızı çalkalayın’ dedi”. Bunun üzerine Yurdaer Abla, Safiye Anneye Müslümanlığın zor olduğunu söyler. Safiye Anne de temizliğin sadece duvar, tahta temizliği demek olmadığını, “duvarlara gelip eğleşen eğleştikçe sahibini temiz olmaya çağıran bahar sizin içinize hiç mi bir şey demez? Eliniz, diliniz, gözünüz sizin olmayana değdi” der. Komşu bunları anlatırken, bahar temizliği ile ilgili konuşmaya gelen çocuk hala ortalıklarda yoktur.

Son olarak bahar temizliğini argo söylemlerle sembolize ederek hikâyeyi bitirir. Kızın adı Bahar'dır. Mafya onu temizler. Filmin adı: Bahar

temizliği. Annene filan kimseye sormaya kalkma nasıl istiyorsan öyle temizle Baharı.

3.6.3. Evde Raks

Yazar, bu hikâyede bazı ev hanımlarının yaşam portresini çizer. Ev hanımı olan bir kadın, çalışan eltisi Füsün'u çekememektedir. Ev hanımlığını, evde yaptığı işleri ücrete tabi tutmaya karar verir.

Çalışan bayanların aslında kendilerini çekemediklerini düşünür. Evlerinin düzenli oluşunu, sabah kahvelerini, ikinci çaylarını, keyifle seyrettikleri televizyon programlarını çekemediklerini düşünmektedir. Her ne kadar televizyon programlarının onları uyuttuklarını düşündüklerini söyleseler de iş yerlerinde serbest olsa onların da seyredeceklerini söyler. Esnafların her birinin dükkânlarında televizyon olması bunun kanıtıdır. Komşusuna yeni havadisleri verirken Füsün adında bir paşa karısından bahseder. Oradan da lafı kendi eltisi Füsün'a getirir. Eltisinin babası da emekli askerdir.

Komşular bir yandan çaylarını yudumlarırken bir yandan da Gülben'i mi yoksa Kadırgalıyı mı takip ettiklerini konuşurlar. Biri yemekleri yaparken de televizyon izlediğini o zaman daha kolay yemek yaptığını, mutfakta da televizyon olduğunu onun da alması gerektiğini söyler. Güneydoğu kadınlarının gezmeye giderken kasaba gidip bir tepsi patlıcan kebabı istediklerini onların eti fırına gönderdiklerini, kadınlar da gezmekten dönerken tepsi yemeğini aldıklarını söyler. Amasyalı oldukları için sarmanın onlarda çok önemli olduğunu erkek kardeşine kız bakmaya gittiklerinde kızın hazır aldığı şeyleri ikram ettiğini annesinin de bu kızı istemediğini söyler. Erkek kardeşi o kızla evlenmemiştir; ancak kimseye de evlenmek istememiştir. Daha sonra yemek fabrikası kurup kaynanalı programlara çıkıp tekrar aramış erkek kardeşini. Bütün bu sarma hikâyelerinden bahsederken dizisinin başladığını fark eder. Eski komşusu İkbâl Hanım'la dizileri üçer üçer paylaştığını izlediklerini birbirlerine anlattıklarını, aynı şeyleri izlemek sıkıcı olmasın diye hafta başında

izleyecekleri dizileri değiştirdiklerini söyler. Yeni komşusuna da aralarına katılması gerektiğini, çocuuğunun da aralarında nasıl büyüdüğünü anlamayacağını söyler. Tuhafiyeci Fidan'ın mahallenin kadınlarını toplayıp da Kuşum Aydın'ın programına götürdüğünü, Latife Hanım'ın tanınmamak için orada peruk taktığını Tercan Apartmanı'nın kapıcısının karısının süslenip püslenip oraya gittiğini görenlerin kapıcı karısı demeyeceğini söyler. Sonra kaynana programlarını seyretmediğini, seyretse bile kayınvalidesi yüzünden seyretmiyorum dediğini anlatır. İzlediğinde “ne kayınvalideler var” diye kayınvalidesi kendisine şükretmesi için onu arar ama sürekli aynı şeyleri dile getirmekten sıkılmıştır. Onun da kendisi gibi bir gelin bulamayacağını düşünür. Eltisi Füsün'un çalıştığını; ancak kazandığı parayı da çocuuğunun yuvasına, evine tuttuğu temizlikçiye ve kıyafetlerine verdiğini söyler. Kendisi de evde takı tasarımı yapıp onları satmaktadır; ama herkesi fakir bir öğrencinin yaptığını söyler. Kendisinin yaptığını bilse hiç kimsenin almayacağını düşünür. Füsün da iş yerindeki arkadaşlarından ona müşteri bulmaktadır. Takı tasarımı olaylarını anlatırken komşusu kalkmak için izin ister. Misafirlik boyunca hep o konuşmuştur, komşusu ise işe başlayacağını söyler. “Sen de mi?” diye şaşkınlığını dile getirir ve komşusunu da kıskanır. Oğlunun da kendisinden yakındığını düşünür. Okula öğretmeni çocukları ikiye ayırmıştır: Annesi çalışanlar ve çalışmayanlar diye. Oğlu kapıcının oğlu bile öbür tarafta diye annesine söylenir. O da bundan sonra evde yaptığı her işi ücrete tabi tutmaya karar verir. Dikiş dikmesi, yemek hazırlaması, ütü ve temizlik yapması vs. hepsi ücrete tabidir. Akşam eve geldiklerinde onların dertlerini dinlemeleri bile terapi saati olarak değerlendirilecektir. Üstelik eltisi elden aldığı parayı yine el cebine koymaktadır, kendisi hiç değilse kocasının parasını kendi cebine koyacaktır.

3.6 4. “Kadın” ve Kadın

Gebze istasyonunda temizliğe gidecek olan temizlikçi kadınlar tek tek görünmeye başlar. İlk gelen 40-50 yaşlarında olan pembe başörtülü bir

kadıdır. İkinci giden ise arkadaşlarının hanımlar gibi giyiniyorsun diye alay ettikleri Dürdane'dir. Her gün başka bir eve gitmez. Suadiye'deki gelin- görümcenin aylıkçısıdır. İki gün birine iki gün diğerine gider. Pembe başörtülü önceden bu gelin- görümcenin kocalarının iş yerlerini temizliyordu. Sonra eve gönderdiler; fakat görümce daha eli yüzü düzgün, genç birini bulmasını ister. Kadın, pembe başörtülünün yüzünün yarısını kaplayan kırmızı lekeden tiksiniştir. Dürdane'nin kocası Ömer de onun çalışılacak güvenli bir yer bulmasını istemiştir. Pembe başörtülü kadın önceleri istemese de sonraları Dürdane'yi de yanına katıp gelin- görümcenin evini temizlemeye gider. Görümce, Dürdane'nin temizlik yaparken de normalde evin içinde dolaşırken de hep güzel ve temiz giyinmesini ister. Gelin, görümceye nazaran daha yumuşak huyludur; ancak Dürdane onun evine gittiğinde de aç kalır. Gelin diyet yaptığı için sağlıklı beslenme deyip kadının önüne azıcık yemek koyar.

Pembe başörtülü kadın, Dürdane'yle istasyonda atıştırlarken üçüncü temizlikçi arkadaşları gelir. Bu kadın derbeder bir haldedir. Kendi evini bile temizlemeye takati yokken üç kuruş için başkasının evine temizliğe gider. Üstelik bir gittiği evden bir daha çağırılmazlar. Pembe başörtülü kadın, üçüncü gelen temizlikçi kadının kocasının nasıl olduğunu sorar. Kadın da hasta adamı bırakıp çıktığına mı, ilaç parası bulamadığına mı yoksa kapısını çaldığı evlerin bir daha açılmadığına mı yanacağını bilemez.

Evine temizliğe gittiği bir kadın, üstüne başına bakıp bu temizlikçi kadını beğenmez. Daha kadın içeri girmeden, ayakkabısı çıkmış aksayan ayağına sakat damgası vurarak bir arkadaşını arar. Ona giden hizmetçiyi göndermesini ister. Temizlikçi kadın geldi artık parasını mecbur vereceğim gibisinden sözler sarf eder. Temizlikçi kadın kendisine doğru düzgün insan muamelesi yapmayan bu kadın karşısında ne yapacağını bilemez. Paraya ihtiyacı vardır; ancak kadın temizliğe başlamasını bile söylememiştir. Belli ki gitmesini ister. Temizlikçi kadın, bir zamanlar kendisinin de böyle büyük bir evinin olduğunu; ama hizmetçisine asla böyle davranmadığını birlikte

sofraya oturduklarını kadına da söylemek ister; ancak kadın lafını keser. Temizlikçi kadın da evine temizliğe gittiği kadına “Allah seni iyi etsin. Ne diyeyim...” der. Kadın da arkasından “Allah beni iyi etmiş ki seni evime almışım. Kapıdan içeri sokmamam gerekirdi” gibi sözler sarf eder.

3.6.5. Eksik Kalan

21 yaşındaki Dilek, annesi ve babası boşandıktan sonra annesinin Afyon’daki köyüne doğru trenle yol alır. Annesi ve babasının arasındaki tatsızlıklardan ötürü hep bir yanını tamamlanmamış hisseder. Babası, evden giderken Dilek’in ilk konuşmaya başladığında Elif’in kızı dediğini kimin kızısının dediklerinde de hep bu şekilde cevap verdiğini, kızının bile onu sahiplenmediğini söyler. Dilek, genelde kadınlar bu soruyu sorduğu için öyle cevap vermiştir; ancak yine de babasının bu söylediklerinden ötürü kendini suçlu hisseder. Babası güzel bir yaz gününde evi terk etmiştir. Dilek, köye doğru yol alırken annesinin çocukluk anılarında kendi geleceğine dair bir iz bulmayı umar. Kendisi üç sefer üniversite sınavına girmiştir, birçok yönden kendini geliştirip, çokça kitap okumuş olmasına rağmen sınavı kazanamamıştır. Köye ilk kez üç yaşında gitmiştir. Şimdi de bir nevi mükemmel olarak gördüğü annesinden kaçmaktadır. Annesi, babasıyla boşanmadan önce ikisinin birbirinin duvarı olduğunu söyler; birbirlerinin yolunu tıkamamaları gerektiğini söyler. Bu kararlarını açıklamaları Dilek’in üniversite sınavına girmesinden önceye denk gelmiştir ve anne babası da onun yolunu tıkamışlardır. Babası, ne istediğine ve ne olacağına kırk yaşında bile karar verememiş çaresiz ve kavgacı bir babadır Dilek’e göre. Annesi de her şeye derman kavga etmeye bile tenezzül etmeyen biridir. Babası, annesinin bu fazla vakarlı haline katlanamaz; kavga etmeyi bilen insanların hayatına gireceğini söyler. Babaannesi, annesine akıl vermeye çalışır. Kocasının etrafında her zaman genç kızlar olduğunu bu yüzden kendisine bakması gerektiği gerekirse kocası Sedat için başını açması gerektiğini söyler. Sedat, üniversitede zaten çok sıkıntı çekmektedir. Babası, kalan eşyalarını almaya geldiğinde annesi Sultanahmet’e gitmiştir.

Varlığı çok yer kaplamayan babasını yokluğunun ne kadar büyük olduğunu fark eder. Babaannesinin, annesine babası için hep sevilmesi gereken biri olduğunu, hayatın merkezinde kendisinin olmasını istediğini söylediğini hatırlar. Sonra babasının mangal yapmak istediğinde “Aman Sedatçığım kokmasın...” deyişini ve babasının da annesi böyle söylenmeye başlayınca “İnleyen nağmeler” şarkısını söylemeye başladığını kendisinden zamanla buna alıştığını hatırlar. Annesi ona kendisi için okumasını söylemişti; kendisi için okursa öğrendiklerini kimseye satmak zorunda olmadığını söylemiştir. Ancak Dilek her zaman okuyan arkadaşları arasında eziklik hissetmiş, onlardan daha fazla alanlarını bilmek istemiştir. Bu yüzden tarih, iktisat... kitapları okumuştur. Okul birincisi olarak mezun olmuş ama dört sefer sınava girmesine karşın sınavı kazanamamıştır. Çünkü sınava girerken dışarıda onurunu, aklını, kalbini, bütün uzuvlarını bırakmıştır her seferinde. Başını açmak zorunda olduğu için her defasında içi kanayarak sınava girmiştir, kendisinden vazgeçemediği için sınav boyunca sınavlarının hiçbirini de kazanamamıştır. Tren durmuş bekliyordu. Dilek, her şeyin bir sesi olması gerektiğini düşünmüştü, hayal kırıklıklarının bile. Hayal kırıklıkları, damarlarından akan bir avuç cam kırığı gibiydi. Trenin durduğunu söyleyen kır bıyıklı adam orada yaralı birinin olduğunu söyler. Yaralı kişi Dilek'tir.

3.6.6. Büyü(mek)

Annesi ve babasının nasihatleri arasında sıkışıp kalmış bir çocuğun gözünden anne ve babasına bakışını anlatmaktadır. Babası sürekli “Ben senin yaşındayken...” ile başlayan cümleler kurmaktadır ve ders çalışması noktasında onu uyarmaktadır. Annesi ise hayatını planlı bir şekilde yaşaması gerektiği hususunda nasihat etmektedir. Annesinin öğrencilik yılları da pek parlak olmadığı için bu konuda bir şeyler söylemez oğluna; ancak çok iyi şiir yazarmış annesi. Annesinin konuşmasının hiç bitmediğinden her şeyin bir sıralama hatası olduğunu söyleyip durduğundan bahseder. Derby maçının olduğu bir gün Kadıköy'de annesiyle bir yere

gittiklerini ve taksi şoförünün Fenerbahçeli olup olmadığına dair vites kolunda bir işaret aradığını ancak bulamadığını söyler. Annesi ise kimsenin esasında düşünmesi gerektiği şeyleri düşünmediklerini, hayatı ile uzaktan yakından ilgili olmayan şeylere daha fazla tutkuyla bağlı olduklarını söyler. Annesi, toplumda ters giden şeyleri, yanlışlıkları sürekli eleştirmektedir, kendine dert edinmektedir. Teyzesinin onu uyarmasına rağmen “her koyun kendi bacağından asılır ama kokusu yedi mahalleden duyulur” cevabını verir. Oğlu, annesinin bütün umarsız insanlar arasında yalnız olduğunu anlamaktadır. Diğer çocukların annesi gibi olmasını da istemez; ancak her şeyi eleştirir tavrından vazgeçmesini ister. Annesi, artık hiç konuşmamaktadır. Oğlu ondan sarma istediğinde bile hayatta sarmadan daha önemli şeyler var dememiştir. Annesinde bir tuhafılık vardır; ancak onun haricinde kimse bunu fark etmemektedir. Teyzesi, annesinin hep az konuştuğunu söyler; babası zaten fark etmez annesindeki bu değişikliği. Annesi, futbol oynamasına izin vermediği bir gün, ondan intikam almak ister gibi onun iyi bir yazar olmadığını, kimsenin onu tanımadığını söyler. Annesinin eskisi gibi ona şiirler okumasını istemektedir. Daha sonra yazar, annesinin cephesinden olaylara bakmamızı sağlar. Annesi oğluna hep bir şeyler uydurmaktadır. Bebekken ninni, çocukluğunda masallar uydurur. Oğlu, öğlen yemeğine geciktiğinde ona Necip Fazıl’ın Beklenen şiirini, korkuyla yatağına büzüştüğünde ise Hancı şiirini okuduğunu hatırlar. Sonra bir tren yolculuğunda aralarında geçen Gurbet konuşmalarını hatırlar. Onları başka kimse anlamamaktadır. Oğlunun şiir okumasını istemesi üzerine ona şimdi de belki benim oğlum âşıktır diye Mona Roza’yı okumaya karar verir.

3.6.7. Dazlak

Yazar, bu hikâyeyi Betül isimli birine ithaf etmiştir.

Üniversitelerde başörtüsü yasağının ilk uygulanmaya başladığı dönemlerde bu yasakla birlikte bir kızın hayata bakış açısı, çevresinde olup bitenler ve iç dünyasında yaşadıkları anlatılmaktadır. Bu kararın mağduru olan diğer kızlar panik yapmasına rağmen hikâyenin kahramanında bir

soğukkanlılık söz konusudur. Etrafında gözlem yapmaya başlar. Yakın arkadaşlarından Aslı'yı gördüğünde onun bu konudaki duyarsızlığına, en azında birkaç teselli sözcüğü dahi söylemeyeşine hayıflanır. Oysa o, Aslı'nın çok da ehemmiyetli olmayan meselelerini senelerdir dinlemektedir. Arkadaşını aslı astarı olmayan Aslı diye nitelendirir. Daha sonra otobüsteyken gördüğü bir küçük kız ona arkadaşı Seher'i hatırlatır. Küçükken her zaman ona örnek gösterildiği için sınırlarını bozan Seher'i ve annesini görmek ister. Annesi habersiz gitmeleri daha çok sevdiği için telefon etmeden gider. Apartmanın içinde evlerinin önüne geldiğinde Seher'in sesini dışarıdan işitir. Annesine gittiği bazı toplantılardan ötürü kızmaktadır. Bu toplantılar, Seher'in bütün planlarını bozmaktadır. Artık 21. yüzyılda olduklarını bireysel çözümler bulmanın gerektiğini söyler. Okumak için Amerika'ya gitmeyi istemektedir. Bunun da bir direnme biçimi olduğunu söylemektedir.

Bunlara şahit olduktan sonra eve gider, herkes sofradadır, okulu bıraktığını söyler. Annesi, babası, küçük kız kardeşi ne tepki vereceğini bilmez bir şekilde ilkin susarlar. Babası konuşmadan annesine kızını ikna etmesini ister gibi bakmaktadır. Annesi kızı ile uzun uzun konuşur. Kız da okula bir şartla gideceğini söyler. Başını açarsa kafasında tek bir saç teli olmayacaktır. Annesi kızının saçlarını kesmeden önce koklar ve yazarın deyimiyle makas kızının saçlarında gezinirken annenin de yüreğinde gezinir. Kız ertesi günü okula başını açıp girdiğinde güvenlik görevlisi ne yapacağını bilemez. Dekanı arar. Dekan, özel üniversite olduklarını ancak onların da yükümlülükleri olduğunu söyler. İstanbul Milletvekili İrfan Sündüz'ün başörtülü kızlara görselliği ağır basan eylemler yapmalarını önermiştir, başlarını kazıtmak gibi. Dekan da bu eylemin ilk kendi üniversitesinde yapılmasından ötürü tedirgindir, bu eylemin başının kendi üniversitesinde çekilmesini istemez. Dekan kıza şapka takmasını söyler, yanında şapka olmadığını öğrenince de başını örtmesini ister. Başörtülü olması, dazlak olmasından daha az tehlikelidir. Dazlaklar eylemi yayılırsa ilk örneğin onların fakülteden çıkmış olması üniversiteyi zora sokar. Yazar,

bu hikayesinde üniversitelerde başörtüsü yasağının olmasına eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşarak, bu yasaktan dolayı sıkıntı yaşayan öğrencilerin hayatından bir parça da hikayeleştirerek yansıtmaya çalışmıştır.

3.6.8. Sevabın Kefareti

“ Onlar; başlarına bir musibet gelince, "Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah'a aidiz ve şüphesiz O'na döneceğiz" derler.” Bakara suresi 156. Ayet ile hikâyeye başlanmıştır.

Genç bir kadın, misafirlğe gittiği komşusunun evinde ikram edilen üzümlerin kabuklarını soyarak üzümleri ezmeye başlar. Kadının yaptığına anlam veremeyen ev sahibi, masayı toplamaya başlar ki belki misafiri de kendisine yardım eder ve üzümleri ezmekten vazgeçer diye düşünür. Ancak misafir hala devam eder. Ev sahibi, genç kadının Sezen Aksu'yu sevdiğini hatırlayınca bir şarkısını açar; ancak bu sefer de genç kadın ağlamaya başlar. Kabuğu olmazsa yapamayacağını, dağılacağını söyler ve ilk başını örttüğü güne gidip başka bir hikâyeye başlar. Telefon çaldığında genç kadın kendini unutturmak için tül ile camın arasına girer. Ev sahibi telefonda konuştuğu kişiden birinin öldüğünü öğrenir. Genç kadınla ev sahibi ölüm paydasında buluşurlar. Genç kadın yakını olup olmadığını sorar, bu sefer susma sırası ev sahibindedir.

Genç kadın anlatmaya devam eder. Doktoru ona anlatmak, anlattığın ile benliğin arasına mesafe koymaktır, demiştir. Başını ilk örttüğünde daha dersane öğrencisidir. Zayıf, at kuyruklu bir kızdır; başını örttüğünde etrafındakiler aniden olduğunu söylemiştir; halbuki o bu aşamaya gelebilmek için çok yol kat etmiştir. Genç kadın, kimselere anlatmadığını söyleyerek devam eder. Ev sahibi de kimselere anlatılmayanın kendisine anlatılmasının ağırlığı içinde dinler genç kadını. Dershanede matematik dersine geç kaldığı günü anlatır. Bir ramazan günüdür, derse hem geç kalmış hem de başörtülüdür. Bundan sonra her cümlenin bir de başörtülüsün ekinin olacağını düşünür. Geç kalanlar dersi bölmek için genellikle sessizce yerlerine geçer; ancak genç kadının dersane döneminde böyle

olmaz. Matematik hocası, “ooo...dikiş iğnesiydik toplu iğne olmuşuz artık.” diye Selma ile dalga geçer. Bu cümle o dakikadan itibaren onun en önemli parçası olmuştur. Eve geldiğinde hiç konuşmak istemez, bir cümleyle kalbinden vurulmuş gibidir. Annesi de akşam iftara amcası geleceği için ondan yardım istemektedir. Selma odasına geçip yorganını kafasına geçirir. Hava sıcak olmasına rağmen yorganla içine gömülüp yatar, annesinin her söylediği laf ona batmaktadır. Annesi ondan bir şeyler yapmasını istedikçe annesi olmaktan çıkar, ona öfke duymaya başlar. Annesi yattıktan sonra gece bulaşıkları yıkadığını ancak annesinin bunu göremediğini; çünkü öldüğünü söyler. ‘Keşke bu kadın hiç olmasa’ dediği gece annesi öldüğü için yaşadığı vicdan azabını anlatır. O gün annesi ona söylenirken bir an için o olmasa sanki dünya daha geniş olacakmış gibi hissetmiştir; şimdi annesi yoktur, dünya o kadar genişlemiştir ki Selma içinde kendini kaybetmiştir ve bir daha bulamamaktadır.

Genç kadın, yani Selma, doktoruyla arasında geçen diyaloglara geçer. Uzaktan kocasının akrabası olan doktor, kocasının narsist olduğunu söyler, internet hakkında ne bilip bilmediğini araba kullanıp kullanmadığı gibi genel geçer sorular sorar. Selma da onu tersleyip, bildiği kalıp hastalardan olmadığını ona ispat etmeye çalışır ve o terapiden sonra bir daha yanına gitmez.

Ev sahibi iki arada kalmıştır. Bir yanda ölüm haberi vardır, bir yanda da kabuğunu arayan bir beden. Kendisini hangisine vermesi gerektiğini bilemez. Selma, ev sahibinin eline bir defter verir, defteri yere düşürüp sonra tekrar alır. Gül yaprakları düşer halının ortasına. Selma, bütün dillerde kabuk yazmıştır. Kocasını, kariyeri için kabuğundan vazgeçmesini istemiştir. Bunun için de karısını doktor olan kuzenine götürmüştür. Selma, sevabının kefareti senelerdir ödediğini düşünmektedir.

Yazar, bu hikâyesinde İslam dinine göre farz olan bir vazifeyi yerine getirmek için mücadele eden Selma’nın nezdinde aynı sıkıntıyı yaşayan pek çok insanın hayatına ayna tutar.

3.6.9. Sınanan Dostluk

Sınanmayan dostlukların insanın hayatında yük olduğunu düşünen kadın, sırasıyla dostlarını sınamaya karar verir. Birinci sırada gördüğü dostunu sınamayı yüreği elvermez ilkin, ya sınanmayı kaybederse diye. İkincinin kapısına gittiğinde derdini anlatmaya koyulduğunda dostu şaşırır. Anlatıcının hep kendisi olduğunu onun ise yalnızca dinleyebileceğini onların böyle bir dostluğunun olduğunu düşünür. Bunun için kapısını neden çaldığını anlamaz. Kadın, kendi kapısının dışarıdan açılmak için kulpunun olduğunu; ama başkalarının kapılarının yalnızca kendi bildikleri şifrelerinin olduğunu anlar. Birincisini sınamaya gittiğinde kapısında büyük bir dübün var, kim olduğunu sormadan kapıyı açacak diye sevinir; ancak beklediği gibi olmaz. Dostunu kapıya doğru yaklaşan ayak seslerinden tanır; ama içeriden ses gelmez. Bir günde iki tane kayıp verdiği için üzülür. Sonrasında ise tuhaf bir huzur bulur. Yükünün hafiflediğini hisseder. Sınadığı dostlarının yükünden kurtulmuştur. Yine de üçüncü kaybı vermeye hazır olmadığı için üçüncü sıradaki dostunun kapısına gitmez. Evine gittiğinde üçüncü sıradaki dostunu kapıda telaşlı bir şekilde bulur. Dostu onu rüyasında görmüştür. Elinde bir ateş yüreğindeki ateşle birleşecektir. Uyandığında kadını merak etmiş, evini aramış cevap alamayınca komşularına sormak için oturduğu yere gelir. Kadın, dostuna şükredip, dostlarını yanlış sıralayan kalbi için istiğfar eder.

3.6.10. Dostlukların Son Kullanma Tarihi

Yazara göre bazı dostluklar için son kullanma tarihi, hep verirken bir gün alıcı durumuna geçildiğinde biter. Bu duruma örnek, okura üç tane hikâye sunulur.

Birincisi Çiğdem ile Serra'nın arkadaşlıklarıdır. Kocaları arkadaş olduğu ve aynı apartmanda oturdukları için arkadaş olmuşlardır. Serra'nın kendisi gibi mızımız iki çocuğu vardır. Çocuklarını büyütürken Çiğdem, ona her zaman yardımcı olur. Serra'nın ne zaman yardıma ihtiyacı olsa Çiğdem, hep yanında hazır bulunur. Serra'nın evi, evde sürekli söylenen bir

kayınvalidesi olduğu için Çiğdem'e nefes alacağı bir yer gibi gelir. Çiğdem, Serra'nın çocuklarına sıklıkla kek, börek türü şeyler yapıp götürür; çocukların kıymetli Çiğdem teyzesi olmuştur. Serra, hobi kurslarına gittiğinde çocukları Çiğdem'in evindedir. Bir gün kayınvalidesi vefat edince Çiğdem, kocasını çocuk evlat edinmek için ikna eder ve Hasan ismini verdikleri bir çocukları olur. Ancak Hasan daha gelmeden Serra'nın çocukları onu kıskanır ve sahiplenmezler. Çiğdem, her zaman taviz veren taraf olarak kalmalıdır. Serra da çocuğu sevememiştir ve bu mesafeli duruşunu da belli eder. Hasan'ın ateşler içinde yandığı bir gün Serra, misafirleri geleceği için Çiğdem'den yemek hazırlamaya yardım etmesini ister. Ancak hasta olarak yatan Hasan'a aldırılmaz. İşte o an Çiğdem'in gözünden sanki bütün yaşadıkları geçer ve Serra'ya çocuk olmayı hak edenlerin sadece kendi doğurduklarının mı olduğunu söyleyerek bağırır, içindekileri döker. Arkadaşlıkları o gün biter ve eşiyle birlikte taşınmaya karar verirler.

İkinci hikâye çocukluktan beri arkadaş olan Metin ve Sezai ile ilgilidir. Metin hasta olunca Sezai hastanede yanında bekler, Metin'in eşini eve gönderir. Çocukluk anılarını anlatır, o anılarla birlikte diğer hastalar mutlu olurken Metin, kendisinin can derdinde olduğunu Sezai'nin de anıların peşine düştüğünü söyler. Sezai de Metin'e tek kişilik bir oda ayarlayınca Metin'in eşini çağırıp kendisi evine gider. Küçükken de Metin, Sezai'ye kızdığı zaman topla misketlerini der; Sezai misketlerini toplayıp dayısının bahçesindeki şeftali ağacının tepesinde zagor okur. Metin oynayacağı kimse kalmayınca onun yanına gider, affetmiş gibi onunla barışır. Sezai, sabırlı uyumlu iken Metin hırçın ve geçimsizdir. Metin, hastaneden çıktıktan sonra minibüsünü Sezai'nin dükkânına götürmeyerek ilk mesafeyi koyar. Metin ile Sezai'yi ayrı görmeye alışık olmayıp da soranlara da bu devirde babana bile güvenilmeyeceğini söyler. Bunu duyanlar da Sezai'nin suçlu olduğuna inanır ve ona karşı bir tavır sergilerler. Sezai, bu sıkıntılı günlerin ardından bir de babasını kaybeder. Metin, babasını kaybetmiş Sezai'ye herkes kadar ünsiyet kurup da baş

sağlığı diler. Çocukluktan beri süregelen dostluklarının son kullanma tarihi geçmiştir. Metin ile Sezai olarak bir arada anılmazlar; ancak bir daha Metin ve Sezai de olamamışlardır.

Üçüncü hikâye ise Esra ile Aydan'ın chat arkadaşlıklarının hikâyesidir. Esra, Aydan ile konuşurken Aydan'ın kurduğu cümlelerden çok sevdiği yazar olduğunu anlar. Aydan'ın yazar olduğunu anladığını belli etmez. Yazar, 'Patates soğan kıyarken kendine de kıyan yazar' olarak nitelendirilir. Bir gün Esra, Aydan'ın yazar olduğunu anladığını konuşmalarında ima eder. Tekrar rastladıklarında Aydan, bahsettiği yazar olmadığını söyler. Aydan, yazarla bir yerde karşılaşır ve kendisini onunla karıştırdıklarını söyler. Aydan, yazara bir internet hikâyesi yazması gerektiğini söyler. Esra, chatte Aydan'ı kışkırtacak sözler yazar; ancak kimseden karşılık göremez. Hikâye burada biter. Muhtemelen Aydan'ın bahsettiği yazar kendisidir. Sanki burada internet ortamında kendine bir hikâye çıkarmak ister gibidir ve aradığı hikâyeye ulaşır da tanındığını anlayınca o ortamdan uzaklaşır.

Dördüncü hikâye, Esmâ ile Saime'nin hikâyesidir. Dostlukların son kullanma tarihinin bitme sebebi genellikle bir tarafın haddinden fazla öz verili olması, diğerinin gölgesinde kalması, tabir-i caizse birinin diğerini sömürmesidir. Bu hikâyede de Esmâ, Saime ile kendi girişkenliği sayesinde arkadaş olmuştur. Arkadaşlıklarını sürdürdükleri tek yer ise Saime'nin evidir. Esmâ, hiçbir zaman Saime'yi evine davet etmez. Saime'nin evine gidip dertlerini bir bir döker ve kalkıp evine gider. Dışarıda tek karşılaştıkları yer, bir ahabplarının oğlunun sünnet düğünüdür. Saime, gittikleri sünnet düğünün de Esmâ'ya rastlar; ancak Esmâ, gözünün içine baka baka Saime'yi görmezden gelir. Saime, eşiyile eve dönerken yol boyu ağlar.

3.6.11. Sessiz Ağıt

Hasta ve aynı zamanda hamile bir kadın, hamile olan doktorundan teselli bekler; ancak doktorlara mahsus donuklukla bayan doktor, hasta

kadına sadece üzülmemesi gerektiğini söyler. Kadının gerekli tahlillerinin yapılabilmesi için şeker yüklemesi yapması gerekmektedir. Mümkün olan en ağır kahvaltıyı yapması gerekir; Bal, tereyağı, börek, reçel... Kadın, en iyi kahvaltıyı nerede yapabileceğini dışarıdakilere sorar. Tost, çorba, börek satan yerleri eleyip bir börekçi ustasının tavsiye ettiği yere doğru yola çıkar. Hastalığının ağırlığını taşıyan bu kadın, dünyayla ilişkisini kesmiş gibi Fethi Paşa korusuna gider. Orada da garsonlar kadını şişman zanneder, istediği kahvaltılıkları getirirler. Çocuk, annesinin ağlaması üzerine dışarıya çıkıp camdan annesini izler. Garsonlar çocuğun üvey olduğunu zannedip, kadının çocuğa yemek vermediğini sanırlar. Çocuk annesine yemek yemesi gerektiğini söylemek için yanına gelir. Garson, çocuk ile annesi arasındaki bu diyaloga ve kadının hüznüne anlam veremez ve işine devam eder. Mutfaktakilere de şişman kadının masasını unutmamalarını söyler. Hikâye, hasta ve hamile bir kadının hastane ile kahvaltı anlarındaki durumunu çekip bizlere gösterir.

3.6.12. Güzel Ölüm Defteri

Necibe Teyze, dostu Yüksel'in yaşlandıktan sonra gezmeye merak sarıp yeni arkadaşlar edinme telaşını anlamaz. Yüz yüze görüşmeye bırakıp telefonla görüşmeye başlarlar. Necibe Teyze, dostuna kırgındır; fakat bir gün Yüksel'in yeğeninden bir telefon gelir. Yüksel, ölmüştür. Uzun zamandır kanserlidir; ancak herkesten saklamış, herkesi seyahatlere çıktığına inandırmıştır. Necibe Teyze, cenazeye gider; yeğeni kendisine bırakılmış bir defteri verir. Yüksel, Necibe için güzel ölüm defteri hazırlamıştır. Bu defterde ölümü kademelendirerek hislerini aktarmıştır. Çok sevdiği çiçeklerini çiçekçiye vermiş; evindeki birçok eşyayı da dağıtmış; evinde hayatını idame ettirebileceği kadar eşya bırakmıştır. Necibe Teyze, Yüksel'in yaşadıklarını okurken sandalyeden düşer; Yüksel'in yeğeni, defteri Necibe Teyze'ye verdiği pişman olur. Bu iki yakın dost, hiç ayrılmamıştır. Yüksel'in defterini okuduktan sonra yere düşen Necibe Teyze'nin ölüp ölmediği belirsizdir.

3.7. Fatma Barbarosoğlu'nun Hikâyelerinde Din, Gelenek ve Batıl İnanç

Din, gelenek ve batıl inançlar başlığı altında değerlendirme yapma sebebimiz; ayrı ayrı perspektifinin haricinde toplumda üçünün iç içe geçmiş durumları söz konusu olabilmektedir. Fatma Barbarosoğlu, hayatın içinden hikâyeleri çekip çıkarırken gerçekçi bir şekilde yansıtır.

3.7.1. Batıl İnanç

Batıl inanç, bütün toplumlarda görülen mantıksal bir açıklaması bulunmayan kalıplaşmış, inanç haline gelen inançlardır. Sözlük manası; doğaüstü olaylara, gizli ve akıl dışı güçlere, kehanetlere aşırı derecede bağlı boş inanç, batıl itikattir.²⁷² Mantıksal bir düzleme dayanmayan batıl inançların bizim toplumumuzda görülen bazı örneklerine yazarın, hikâyelerinde yer verdiğini görürüz.

Yazarın “Ahir Zaman Gülüşleri” kitabındaki ‘İncir Ağaçlarının Gölgesi’ adlı hikâyesinde incir ağaçlarının gölgesinden geçmiş hikâyelere yer verilmektedir. Yazar, bu hikâyede incir ağaçlarıyla ilgili batıl inanışlar, olumsuz intibalar doğrultusunda birkaç kişinin yaşamına birden değinmiştir. Ancak kaynak incir ağaçlarının uğursuzluğu inancıdır.

İncir ağaçlarının uğursuzluğuna dair ilk hikâye, Fahir Ağabey ile Tülay Abla'nın hikâyesidir. Anlatıcının mahallesinde oturan bu iki mahalleli genç birbirini sever, mektuplarını incir ağacının altına gömerek birbirlerine ulaştırırlar. Ancak sevgilerinin sonu kötü biter, başkaları ile evlenirler.

“İncir tarlasının oradaki bloklardan hep acılar çıktı. Fahir Ağabey ile Tülay Abla'nın ayrılığında maya tutmuş acılar. Henüz on iki yaşındaydım ilk ölümü gördüm. Henüz on iki yaşındaydım bir gece baskının ortasında kaldım. Henüz on iki yaşındaydım bir hıdrellez akşamı ‘Keşke insanlar on üç yaşında ölse’ diye dilek tuttum. Gömeceğim bir gül altı bulamadığım için

²⁷²http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5165d17a95cf53.42929445

salondaki naylon güllerin durduğu vazonun içine koydum, ‘insanlar on üç yaşında ölsün’ diyen dileğimi. Şimdi ne zaman genç ölümü duysam ‘gök ekin biçmiş gibi’ on iki yaşımın o acımasız dileği gelir aklıma.”²⁷³

İkinci hikâye, incir ağacından düşüp sakat kalan Kerim Amca’nın hikâyesidir. Hikâyeyi anlatan kişi, büyükannesinin, bu örneklerle incir ağaçlarının uğursuzluğunu bilinçaltına kazıdığını dile getirir.

“İncir ağacından düşüp sakat kalan Kerim Amca’nın hikâyesi. Ve onun hikâyesini zihnime ‘incir ağaçlarının altı tekin olmaz’ diye yerleştiren büyükannem.”²⁷⁴

Hikâyeyi anlatan kişi incir ağacının altında günün ağarmasını bekler. Tutuklanan ağabeyiyle ilgili haber bekler; ancak gelen haberin kötü olacağını düşünür. Onun bu düşüncesini tetikleyen incir ağacıdır.

“İncir ağacının altında günün ağarmasını bekledim boş yere. Gelen gün kara olacaktı. Çaresiz olacaktı umutsuz olacaktı.”²⁷⁵

İncir ağacının altında bekleyen hikâyeyi anlatan kişi, incir ağacı ile ilgili söylenen sözleri düşünür. Halk arasında her incir ağacının gölgesinde bir cinin beklediğine dair inanca büyükbabasının akılcı yorumunu düşünür. Büyükbabası, dalları ince olan incir ağacından çocukları uzak tutmak için böyle hikâyelerin uydurulduğunu düşünür.

“Rüzgârın içinde bir ben kaldım sokakları bekleyen, bir de incir ağacı. İyi sıhhatte olsunlar da var mıydı? Sahiden her incir ağacının gölgesini bir cin mi beklerdi? Büyükbabam her olaya ille de akılcı bir yorum bulur; ‘İncir ağacının dalları ince olduğu için çoluk çocuk uzak olsun diye cin hikâyeleri uydurulmuş’ derdi. Hangisinde gizliydi incir ağacının tekinsizliği?”²⁷⁶

²⁷³ Fatma Barbarosoğlu, *Ahir Zaman Güllüşleri*, s.12.

²⁷⁴ Barbarosoğlu, *Ahir Zaman Güllüşleri*, s.17.

²⁷⁵ Barbarosoğlu, *Ahir Zaman Güllüşleri*, s.17.

²⁷⁶ Barbarosoğlu, *Ahir Zaman Güllüşleri*, s.17.

Yeni evli çiftin bir süre sonra ayrılma hikâyesinde ise incir ağacı, oturdukları evin bahçesindedir. Çiftin oturdukları evin karşısındaki İkbâl Teyze, ön bahçede incir ağacının bulunmaması gerektiğini, ağacın altından besmelesiz geçilmeyeceğini, incir ağacının Kuran’da geçen ağaçlardan biri olduğunu ifade eder. Burada İkbâl Teyze karakterinin tavrında, hem saygı hem de korku vardır. İncir ağacı, hürmet görmelidir; ancak bu hürmetten de öte incir ağacının hayatımızdaki yerine dikkat edilmelidir. Bu sebeple incir ağacını yeri, arka bahçedir.

“Suadiye’deyiz. Güngörmüş, umur bilmiş İkbâl Teyze karşı evin ön bahçesindeki incir ağacına takılıyor ne zaman selam versem. ‘İnsanlar adap erkân bilmiyorlar’ diye şikâyet ede ede. ‘Ön bahçede incir ağacı olmaz. Besmelesiz geçilmez incir ağacının altından. Kur’an’da üç ağacın adı geçer. Birisi incir.’”²⁷⁷

Çok sevdiği nişanlısı Zehra’dan ayrılıp Naşide ile evlenen Necmi Ağabeyin hikâyesinin anlatıldığı kısımda düğün, incir ağacının altında yapılır. Damat, sevdiğini alamadığı için hüznüldür; ancak Naşide ile evliliğinde mutlu olur. Burada incir ağacının uğursuzluğu, düğün esnasında Necmi Ağabeyin mutsuzluğunu simgeler; ancak düğün esnasında hayırlı olur.

“Kaç kişi bu kadar hüznü düğün görmüştür? İncir ağacının gölgesine kuruvermişlerdi gelin ile damadın masasını. Damadın gözleri kan çanağı.”²⁷⁸

“Ahir Zaman Gülüşleri” kitabındaki ‘Kayınvalide Hikâyeleri’nde, halk arasında bilimsel geçerliliği olup olmadığı bilinmeyen, hamilelikle ilgili inançlardan birine değinilir. Bu inanç hamile kadının aşerdiği şeyi tenine değen bir yerde saklaması ile ilgilidir. Bu durumda doğan çocuğun teninde leke oluşur. Bu inanç halk arasında kuvvetlidir. Vücudunda doğum lekesi bulunanların, annesinin hamilelik dönemi ile ilgili anlattığı böyle bir hikâyesi mevcuttur.

²⁷⁷ Barbarosoğlu, *Ahir Zaman Gülüşleri*, s.18.

²⁷⁸ Barbarosoğlu, *Ahir Zaman Gülüşleri*, s.14.

“Canım turşu istedi. Ama şöyle güzel bir ahlat turşusu. Bilir misiniz? Bizim oralarda çok sevilir. Küçük küçük yabancı armutlar. Armutlar, içi tatlı, dışı tuzlu bir hal alır. Çok lezzetlidir. Komşuya söyledim. Kadın eksik olmasın getirdi. Dört ahlat koymuş dantel kukasının içine. Aa öyle mümkün mü ulu orta getirilecek? Saklayıp getirdi ancak. Tam ben ahlatlardan bir tane ağzıma atmıştım ki, kayınvalidem olacak girdi içeri. O korkuyla ahlatı diz kapağımın altına saklamıştım. Büyükler, bir şey saklarsanız çocuğunuzda leke olarak çıkar, derlerdi. Aldı mı beni bir korku. Ya bebeğin bir yerinde ahlat gibi bir leke çıkarsa diye. İnanmayacaksınız ama çıktı. Tam benim ahlatı sakladığım nokta, kızımın teninde leke olarak çıktı.”²⁷⁹

‘Kapanmayan Yaralar Antolojisi’ hikâyesinde, Nihan’ın sürgüne gittiği yer Afyonkarahisar’dır. Afyon’da bulunan Devrane Sultan Hazretleri’nin türbesinden bahsedilir. İslam dininde türbe ziyaretine önem verilir; ancak bazı kimseler uygunsuz davranışlarda bulunur. Batıl inanç olarak kabul edilen türbede mum yakma, çaput bağlama gibi adetler İslam dinine göre uygun değildir. Türbe ziyaretleri sırasında, türbede yatan zattan medet uman insanların yaptığı davranışlar burada da eleştirilmiştir.

“Devrane Sultan Hazretleri’nin beklediği sokak. Eve gelmişti nihayet. Hazretin başında mumlar yandığına göre Huriye Kadın henüz gece vardiyasına geçmemişti demek ki! Birazdan söylene söylene iner, yanan bütün mumları söndürür, akan mumların yerini temizler, bakır güğümle mezarın üstündeki çiçekleri sular, otları yolardı.”²⁸⁰

‘Kapanmayan Yaralar Antolojisi’nde Nihan, Huriye Kadın’ın ölümü ardından türbedeki yanan mumları söndürüp türbe demirlerindeki yazmaları toplar. Yine burada türbede yapılması uygun görülmeyen batıl inançlar eleştirilir.

“Aşıkın maşukuna kavuştuğu gün, dedi mezara bakıp. Yanan mumları söndürdü. Türbenin demirleri üzerine bırakılmış yazmaları topladı.

²⁷⁹ Barbarosoğlu, *Ahir Zaman Gülüşleri*, s.36.

²⁸⁰ Fatma Babrabrosoğlu, *Senin Hikâyen*, s.59.

Yediveren güle su vermek için içeri gitti. Taşmak üzere olan çorbanın altını söndürdü. Hasretin her gün içini demir dağdağa ile dağlayacağını bildiği Huriye Kadın'ın ölümü, içindeki bütün saatleri yeniden ayarladı.”²⁸¹

3.7.2. Gelenek

Gelenek, toplumun değer verdiği, alışkanlık haline getirdiği durumları sürdürmesi, gelecek nesillere aktarması ile oluşur. Kelime manası olarak “Bir toplumda bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlardır.”²⁸² Her toplumun bir geleneği vardır.

Hediye almak her toplumda vardır; ancak bazı toplumlarda düğün için damat tarafından istenenler önceden belirlenir ve evlenmeleri için alınması gerekenler şart koşulur. Bu gelenek bizim toplumumuzda da mevcuttur. İslam dinine göre nikâhtan önce gelinin istediği miktarda altın, mal ya da para verilmesi uygun görülür. Düğünde de kıza verilmesi uygun görülen altın miktarı belirlenir. Ancak bunun miktarı bazen aileler arasında şanını gösterme durumu olarak algılanır ve talep edilen miktar abartılır. Aileler arasında bu geleneğin abartılmasından dolayı sorunlar çıkabilir. Burada da Zehra'nın annesi dört metre zincir ister ve Zehra ile Necmi evlenemez.

“Kaç düğünü yarım bıraktıran, kaç nişanı attıran çekirdek zincir modası vardı o vakitler. Yeni gelinlerden, nişanlı kızlardan bahsedilirken dört metre zinciri varmış diye paye verdiren. Zehra Abla'nın annesi Necmi Ağabey'in getirdiği zincirin uzunluğunu beğenmemiş. ‘Ya dört metre alır getirirsiniz ya da kız burada kalır.’”²⁸³

Hastaların tedavisi için çaresiz durumlarda bazen alternatif yollara başvurulur. Bunların bir kısmı batıl inançtır. “Gün Akşamsızdır” kitabındaki ‘Çuha Renkli Çocukluğum’ hikâyesinde Terzi Rüveyda Abla, nişanlısı

²⁸¹ Babrabrosoğlu, *Senin Hikâyen*, s.62.

²⁸² http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.516311a888e9d0.72178213

²⁸³ Fatma Barbarosoğlu, *Ahır Zaman Güllüşleri*, s.15.

tarafından terk edilince hasta olur. Halk arasında şifa olur diye nitelendirilen bütün yöntemler, hastayı iyileştirmek için denir. Bunlardan bazıları batıl inançtır.

“Bahçıvan Nedim Amca nice umutsuz hastanın gölden yarı canlı çıkan balıklar sayesinde şifa bulduğuna herkesi inandırmıştı”²⁸⁴

3.7.3. Din

Dünyanın var oluşundan bu yana insanlar, yaratılışı kâinatı sorgular. Mahlûkata dair düşünür. Bu düşüncelerinin sonucunda bir yaratıcının varlığına ya da herhangi bir inanç sistemine inanır. İnsanların inandığı varlık ve değerler bütünü ile dinler oluşur. Din, kelime anlamı olarak; Tanrı'ya, doğaüstü güçlere, çeşitli kutsal varlıklara inanmayı ve tapınmayı sistemleştiren toplumsal bir kurum, diyanet anlamına gelir. Bu nitelikteki inançları kurallar, kurumlar, töreler ve semboller biçiminde toplayan, sağlayan düzendir. Ayrıca inanılıp çok bağlanılan düşünce, inanç ve ülkü, kült manasındadır.²⁸⁵

Yazar, toplumdaki insanların hayatlarından bir sahneyi ya da hayatın içinden insan öykülerini okura sunar. Bunu yaparken yaşamın bir parçası olan dini inançlara değinmeyi de ihmal etmez. Biz de yazarın, insanların hayatının önemli bir parçası olarak gördüğü, hikâyelerindeki dini unsurları inceledik.

‘Kayınvalide Hikâyeleri’nde gıybet konusuna değinilir. İslam dininde kesin olarak yasaklanan, birisinin arkasından konuşma ahlak kuralları içerisinde de yadırganır. Ancak çoğunlukla halk arasında sinirlenilen, kıskanılan vb duygular doğrultusunda birilerinin arkasından konuşulur. Bu hikâyede de kayınvalidesi olmayan Ayşe Hanım, kayınvalideler ile ilgili dedikoduların yapıldığı ortamlarda bulunmaktan

²⁸⁴ Fatma Barbarosoğlu, *Gün Akşamsızdır*, s.15.

²⁸⁵ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5165d181cd1db8.43868934

rahatsızdır ve dedikodu, yani gıybetle ilgili annesinin söylediği sözlere yer verir.

“Annem ‘Ha onun ağzı söylemiş, ha senin kulağın dinlemiş hiç fark etmez’ derdi. ‘Sen dinlemeden o söylemeyecekti.’”²⁸⁶

Bütün toplumlarda olduğu gibi İslam toplumlarında da aile içerisinde dini eğitim verilir. Küçük yaşta çocukların ezberlemesi daha kolay olduğu için dualar ezberletilir. ‘Plan’ hikâyesinde dış dünyayla bağlantı kurmayı reddeden hastanın zihninden geçirdiklerine yer verilir. Başucuna konulan çiçeklerin kokusu, hastanın zihnine dedesi ile ilgili anıları getirir. Bu anılardan birisi de dedesinin kendisine dua öğretmesidir.

“Dedem birazdan huzura kabul edecek beni. Suphaneke’yi okuyacağız birlikte. Son kısmını hep unutuyorum. Dedem bakışlarını öyle üzerime dikince unutuyorum. Unutmuyorum. Dedemin bakışlarının içinde kayboluyorum.”²⁸⁷

İslam dininde bezm-i ezel inanışına göre bütün ruhlar, dünyaya gelmeden önce bir mecliste toplanmıştır. “Senin Hikâyen” kitabındaki ‘Kuru Emine Hanımın Sofraları’ hikâyesinde Emine Hanım, hazırladığı sofralarla insanları bir araya getirir. Emine Hanımın evinde toplanan insanlar, birbirlerini bezm-i ezel diye bilinen ruhlar âleminde tanır gibidir. Bazı rivayetlere göre bezm-i ezelde birbirlerine aşına olan ruhlar, dünyada karşılaştıklarında da birbirlerini anımsarlar. Dejavu olayının da buradan geldiği söylenir.

“Hemen bütün misafirler birbirlerini ruhlar âleminde tanıyor gibi bir hisse kapılırdı. Neden böyle olurdu? Çünkü Emine Hanım dinlerdi.”²⁸⁸

‘Kuru Emine Hanımın Sofraları’ hikâyesindeki Emine Hanım, haminnesi ile ilgili küçüklük anılarına yer verdiği sırada dini öğelere de yer verir. Haminnesinin Kuran okuduğundan, kandil günlerinde döktüğü lokma

²⁸⁶ Fatma Barbarosoğlu, *Ahir Zaman Güllüşleri*, s.39.

²⁸⁷ Barbarosoğlu, *Ahir Zaman Güllüşleri*, s.112.

²⁸⁸ Barbarosoğlu, *Senin Hikâyen*, s.40.

tatlısından bahseder. Toplumun pek çok kesiminin şuuraltına ait böyle anılar mevcuttur. Kandillerde komşulara bir şeyler yapıp dağıtmak adet haline gelmiştir. Hala bu âdeti devam ettirenler mevcuttur.

“Hep o çatal kaşık, bardak, tabak sesi. Evlerinin sıkıcılığını bu seslerin yoksunluğuna verirdi. Haminnesi usul usul Kur’an okurdu. Kapının önündeki taşları usul usul yıkardı. Kandil günlerinde döktüğü lokma tatlılarını bile usul usul yapardı. Merdanesi niye öyle tıkırtısızdı. Yağın içine atılan hamurdan sadece bir ses. Cızz. Bu sesi sevmezdi. Zehra Teyze pazardan koca bir karpuz almış gelirken. Oğlu Erdal’ın elini bir anlık bırakmıştı. Eski Londra asfaltında. Bir fren sesi. İçim yanıyor derdi Zehra Teyze. Cızzz. Cızzz. Kızgın yağın sesi Zehra Teyze’nin içinin yangınına doldururdu odaya.”²⁸⁹

Emine Hanımın anılarında yine dini öğeleri görürüz. Haminnesinin tesbihinden ve söylediği zikirlerden bahseder. Din, yaşamla içi içedir. İslam dini de insanların günlük yaşamlarını içine alan, düzenleyen bir dindir. Günümüzde buna dikkat ederek yaşayanlar var. Ancak kimisinin de geçmişindeki anılarında bu şekilde, dini kaidelere dikkat ederek yaşayan insanlara dair anılar var. Anılarda yaşayan bu insanlar çoğunlukla büyükanne, dede ya da anne-babadır.

“Sofralar karardı iyice. Tek ışık haminnesinin elindeki sedef tesbih. Hasbinallah. Hasbinallah. Hasbinallah.”²⁹⁰

Dua etmek, bütün dinlerde önemli bir parça olduğu gibi İslam dininde de önemlidir. Allah, kulların her şey için dua edebileceklerini, her şeyi kendisinden istememiz gerektiğini söyler. Dünyevi işlerimizin düzenli ve yolunda gitmesi için de dua ederiz. Burada da Emine Hanım, haminnesinin yemek yaparken, yemeğin güzel ve bereketli olması için Kureyş Suresini okuduğunu söyler.

---

²⁸⁹ Barbarosoğlu, *Senin Hikâyen*, s.43.

²⁹⁰ Barbarosoğlu, *Senin Hikâyen*, s.44.

“Közlediği beyaz pancarı nasıl iştahla yiyor misafirler. Yesinler. Yesinler. ‘Rahmetli haminnem bana ne çok yaptı. Yemek yaparken Kureyş Suresini okurdu.’ ”²⁹¹

‘Kapanmayan Yaralar Antolojisi’ adlı hikâyede, Nihan başörtüsünü çıkarmadığı için sürgün edilen bir öğretmendir. Yazar, İslam dininin emirlerinden biri olan başörtüsüne değinir. Bazen insanların başörtüsü yasakları sebebiyle yaşadıklarına, bazen de kendi iç dünyalarındaki, aileleri ile bu konuda vermiş oldukları savaşımlara yer verir. Burada da Nihan’ın başörtüsünü açmayıp sürgün edilmesine çevresindekilerin yaptığı yorum başörtüsünü açması yönündedir.

“İçten bir şekilde uğurlarlarsa dosyalarına işlenecekmiş gibi sanki. Hatıra niyetine bir hediye verirlerse ‘memurin kanununa’ muhalefetten ekmek parasından olurlarmış gibi. Tavanı onaylamadıklarını belirtmek için ‘Keşke sen de...’ deyip susmuşlardı.... Keşke sen de başını açsaydın.”²⁹²

Türkiye’de protokol gerektiren çevrelerde erkekler, vizyonları açısından hanımlarının duruşunu önemsemiştir ya da bilinçli bir şekilde insanların önemsemesi istenmiştir. Muhafazakâr çevrelerin erkeklerinden bazıları da eşlerinin başörtülü olmalarının vizyonlarına zarar getirdiğini düşünüp eşlerinden başlarını açmalarını istemişlerdir. Yine ‘Kapanmayan Yaralar Antolojisi’nde yazar, muhtemel bu durumu eleştirmek için bu hikâyede örnek olarak Nüzhet Ağabey nezdinde böyle olanlara gönderme yapmıştır.

“Yere göğe koyamadığın Nüzhet Ağabey’in ‘Vizyon değiştirmem gerek’ diyerek karısı Emine’nin başını açmasını istemiş. Erkeklerin vizyonu hanımlarının görüntüsünden ulaşıyor dört bir yana. Emine hafızdı biliyorsun. Vizyon için hafız hanım nasıl bir yükse, ‘Çocuklarım var’

²⁹¹ Barbarosoğlu, *Senin Hikâyen*, s.44.

²⁹² Barbarosoğlu, *Senin Hikâyen*, s.55.

diyerek başını açtı Emine. Önce ağladı. Sonra elinde bir sigarayla görmeye başladım orda burda. Dün saçları civciv sarısına bulanmıştı.”²⁹³

Nihan, Huriye Kadın’ın ölümü için “Allah’tan geldik ve O’na döndürüleceğiz” manasındaki ayeti hatırına getirir. Yazar, hikâye ve romanlarında ölümle ilgili kısımlarda bu ayete sıkça yer verir. Günlük hayatta kaç insan ölümle karşı karşıya geldiğinde ya da sevdiklerinden birini kaybettiğinde bu ayeti hatırlar bilmiyoruz; ama yazar, insanın dünyadaki konumunu belirtmek adına bu ayeti kullanır.

“Dünya yeniden mi yıkılıyordu üstüne? Silinmeyecek bir fotoğraf daha mı takılı kalacaktı dünya ile kendi arasında? İnna lillahi ve inna ileyhi raciun....”²⁹⁴

‘Şehirde Bir Adam’ hikâyesi, kendisiyle aynı yaşam tarzında olmayan insanları, daha doğrusu inançlarının gerektirdiği gibi davranmayan insanları yadırgayan yaşlı bir adamdan bahseder. Yaşlı adam, gece boyunca bir evin ışığının yanmasını ve birilerinin namaza kalkmasını bekler. Ancak bekleyişi nafiyledir, kimseyle aynı dili konuşamamaktadır. İslam dinin beş şartından biri namazdır. Namaz vakitlerinden birisi de sabahtır. Yaşlı adam karakterinde, dini vecibelerini yerine getirmeyen insanlar eleştirilir. İnandığı gibi yaşamayan, yaşayamayan şehir insanına ayna tutulur.

“Neden şehir kör bir kuyu gibi? Seher vakti. Bir ışık yansaydı evlerden. Kulakları ezan sesinde, aynı manzaraya bakıyor olsalardı. Bütün lisanları sökerdi o zaman. Şehrin lisanını.”²⁹⁵

Aynı hikâyedeki yaşlı adamın ezberinden Yasin suresini okumasına değinir.

“Ezberinden Yasin-i Şerif okudu adam.”²⁹⁶

²⁹³ Barbarosoğlu, *Senin Hikâyen*, s.59.

²⁹⁴ Barbarosoğlu, *Senin Hikâyen*, s.62.

²⁹⁵ Barbarosoğlu, *Senin Hikâyen*, s.64.

²⁹⁶ Barbarosoğlu, *Senin Hikâyen*, s.65.

Vekilin karısının mide bulantısı şikâyetinin anlatıldığı ‘Yalan Makinesi’ hikâyesinde, vekilin karısını bu şikâyetinden kurtarmak için her türlü yola başvururlar. Bu yollardan bir tanesi de büyü ile ilgilenen hocalardan birine gitmektir. İslam dininde büyü yapmak lanetlenmiştir. Ancak bazı insanlar, bu gibi durumlar için hocalara gider; hatta milyarlarca para harcarlar. Yazar, toplumun davranışlarına çok yönlü olarak ayna tutar. Bu manzara da insanların derman bulamadıkları dertleri için her yolu denemeleriyle ilgilidir.

“Şık zengin salonlarına adımını atar atmaz lavaboya koşuyor. Böyle bir şey olabilir mi yahu? ‘Büyü filan vardır’ dedi annem. Çanakkale’de bir hocadan bahsettiler. Her şeyi göze alıp oraya bile gittik. Hocaya gidince ille de büyü var derler değil mi? Hoca Efendi ne dese iyi: ‘Büyü yok kızım. Senin için çok temiz. Sıradan bir insan için çok fazla temiz.’”²⁹⁷

Halı almak için karısının zoruyla senet imzalayan Bekir Efendinin hikâyesinin anlatıldığı ‘Senet’te, Bekir Efendi’nin ailesi muhafazakâr bir ailedir. Yazar, inançları ile günümüz şartları arasında sıkışan insanların hayatına gerçekçi bir bakış sergiler. Bekir Efendinin karısı da dindar bir kadındır. Ancak dünyalık istediği şeyler için kocasının borçlanmasını ister. Yarına çıkacağına garanti olmayan insanların senet altına imza atması yadırganır.

“Belli etmeden kalkmaya dikkat ederek odadan yavaşça çıktı bu defa. Abdest tazeleyip Yasin okumaya koyuldu.”²⁹⁸

Bekir Efendi, imzaladığı senetle ilgili rüya görür. Rüyada büyük dedelerinden biri, soylarından borç ile ölenin olmadığını, soylarının adını kötüye çıkaracağını söyler. Zamanın şartlarına direnip inançları hususunda bu ölçüde hassas yaşayan insanların az olduğu bir gerçektir. Yazar, bu tip insanlara da hikâyelerinde yer verir.

²⁹⁷ Barbarosoğlu, *Senin Hikâyen*, s.80.

²⁹⁸ Barbarosoğlu, *Senin Hikâyen*, s.112.

“Gördüğü rüya odanın duvarlarındaydı. ‘Azrail’le mukavele mi yaptın?’ Herkes meydana toplanmıştı. Adını bile duymadığı kim bilir kaçınıcı kuşaktan dedeleri parmaklarını uzatıp uzatıp bağıyorlardı: ‘Soyumuzun adını kötüye çıkardın. Bizim soyumuzda borcu ile ölen yoktur!’”²⁹⁹

Esnaf hikâyesinin anlatıldığı ‘Reklam’da yazar, bizi Afyonkarahisar’da gezdirir. Esnafın hayatına bir pencere açılan hikâyede, aldığı işi en kısa zamanda bitiren kimseye borçlu gitmek istemeyen keçeci Hacı Niyazi Usta’nın ölümüne herkes imrenir. Onun arkasından kılınan Cuma Namazı’nda herkesin Niyazi Usta arkasından ağladığı dile getirilir.

“İşleye işleye öldü zahir... Bir Cuma vakti güneşe karşı oturmuş müezzinin selâsının bitmesini beklerken... Gözleri açık, dudakları hafif aralanmış dururken, çoktan mübarek bir zamanı kuşanmış olduğunu kimseler anlamadı. O Cuma İmaret Cami’nin halıları gözyaşına doydular.”³⁰⁰

‘İlan’ hikâyesinde, meşhur olmayı kafaya takan bir adam, çok sevdiği karısının çocuklarını da alıp gittiğini söyler. Programa bir de karısının ve çocuklarını fotoğrafını verir. Ancak fotoğraf fotomontajdır. Fotoğraftaki kız da her şeyden habersiz başörtüsü eylemlerine katılan bir kızdır. Hikâyenin bu kısmında fotoğraftaki kızın, başörtüsü eylemlerinde polisler tarafından tartaklandığını; insanların kendisine eylem yapmak yerine başını açması yönünde telkinler verdiğini görürüz. Başörtüsü meselesi ile ilgili toplumdaki insanların duruşuna değinilir.

“Başörtüsü eylemleri vardı. Polis tarafından epey tartaklandık. Hiç sebep yokken omzuma bir job yedim. Sol kolum romatizmalı olduğu için arkadaşlar beni sigorta hastanesine götürdü. ‘Niye eylem yapıyorsunuz, başınızı açın’ filan türünden bir sürü akıl ile karşılaşırız biz.”³⁰¹

²⁹⁹Barbarosoğlu, *Senin Hikâyen*, s.113.

³⁰⁰Barbarosoğlu, *Senin Hikâyen*, s.122.

³⁰¹Barbarosoğlu, *Senin Hikâyen*, s.139-140.

‘Tamir Görmemiş Aşk’ adlı hikâyede, Nurgül kendisi gibi edebiyat okumuş olan Özhan’la evlenir. Komşuları Özhan’ın çok iyi bir koca olduğunu düşünürler. Toplumda batıl inanç haline gelmiş olan tuzlu ekmek yiyip rüyada evleneceğin kişiyi görme âdetini yapmadığını düşünürler. Bu batıl inanç toplumun bazı kesimlerindeki genç kızlar tarafından merakla uygulanır.

“Nurgül ne kadar şanslısın. Kiminle evleneceğini hiç düşünmeden evlenivermişsindir, değil mi? Allah bilir sen hiç tuzlu ekmek yiyip rüyada evleneceğin adamı görmek hülyası içinde uykusuz kalmamışsındır.”³⁰²

Kendisini, yaşamı sorgulayan Sühendan’ın hikâyesini anlatan ‘Söz Darmadağan’da, Sühendan Hz. Peygamber ile ilgili bir rüya görür. Hocaannesine bu rüyayı anlattığına pişman olur. Hocaannesine onun dergâha çağrıldığını, derviş olması gerektiğini düşünür. Ancak Sühendan, bu durumu hazır hissetmez kendisini. İçindeki bütün Sühendanlardan kurtulmak ister. Burada yazar dervişlik, insanın içine doğru yaptığı yolculuklara, manaya değinir.

“ ‘Bu rüyanın başka manası olmalı’ dedim. Efendimiz seni bekliyor. ‘Gelsin nasibini alsın’ buyuruyor dediler. Abdest aldığım yerlerde caminin tuvaletlerini temizliyordum. Yaşlı kadınların yükünü evine kadar götürüyordum. Kitaplar yol eri olmanın faziletini anlatıyordu.”³⁰³

‘Sözün Bittiği Yer’de Sühendan’ın hikâyesine devam edilir. Yine dervişlik yolunda Sühendan’ın yaşadığı gelgitleri anlatılır. Oruç ibadetine değinilir.

“Pazartesi, Perşembe oruçlarını ben benden saklarken Elif kendi Dergahına götürüyor...İftar edeceğim sofraya bu mu? Kendi dergâhımdan kaçarsam kendimden de kaçıp kurtulmuş mu olacağım?”³⁰⁴

³⁰² Fatma Barbarosoğlu, *Gün Akşamsızdır*, s.84.

³⁰³ Fatma Barbarosoğlu, *Acı Deniz*, s.14.

³⁰⁴ Barbarosoğlu, *Acı Deniz*,s.21.

Yine aynı hikâyede Sühendan, dergâhtaki kadınların neden hep şişman olduğunu sorgular. Nefsi terbiye etmek için az yemek, az uyumak gerektiği vurgulanır. Ancak buradaki kadınlar bunu uygulamaz. Yazar, gerçekçi bir şekilde nefsiyle mücadele eden ya da ettiğini zanneden insanların hayatlarına bir pencere açar.

“Sofranın etrafındaki kadınlar hep şişman... İştahları kadar güzel uykuları da vardır onların. Uykusuz gözlerle bakılan aynı gökyüzünü paylaşmıyorum hiç birisiyle. Hocaanne sofraya yanaşmadığımı görseydi ‘nefs sofralarda ölür’ derdi. Başkalarıyla aynı kaptan yemek yemekte zorlandığımı görseydi... ‘Nefsini öldürmelisin.’ İnsan tanımadığı bir şeyi öldürebilir mi?”³⁰⁵

Yine Sühendan’ın hikâyesinde tasavvufi düsturlara değinilir.

“Kendin gibi olmak dediğin şey kimselere benzememek istemektir. Nefsin oyunudur. Kendin gibi olmak yoktur bu yolda. Kul olmak vardır. Kendini unutmaya çalışmanın yoludur bu.”³⁰⁶

Sühendan, zikirle birlikte sallanan müridler arasında kendini bu ahenge ait hissetmez. Yazar, tümüyle dergâhlardaki usulleri okura yansıtır. Bu bakımdan tasavvufi olarak değerlendirilen modern hikâyecilerin pek çoğundan daha gerçekçi bir tablo gözlerimizin önüne serer, insanın kendi içinde yaşadığı buhranı yansıtır.

“Bütün müridler zikir ile beraber ritm tutarak sağdan sola sallanıyorlar. Ben bu ahengin içinde yokum. Ağızdan çıkan ‘Allah hu’ haykırıları dalgalar halinde yüreklerinden taşıp sonra tekrar membaini arar gibi sağdan sola, soldan sağa yol alıyor.”³⁰⁷

Sühendan, burada Ferahnaz halasının kendisine söylediği hadis-i şerifi hatırlar. Hiçbir şeyi Allah’tan çok sevmemek gerektiğine değinilir.

---

³⁰⁵ Barbarosoğlu, *Acı Deniz*, s.22.

³⁰⁶ Barbarosoğlu, *Acı Deniz*, s.23.

³⁰⁷ Barbarosoğlu, *Acı Deniz*, s.26.

“Onun dudağında hep o Hadis-i Kutsi: ‘ Kim ki, bir şeyi benden çok severse rakip sıfatıyla karşısına çıkarım.’”³⁰⁸

Etrafındaki kadınlara olumlu bir nazarla bakamayan Sühendan, onların gönlünde kendi sevgisizliğini gördüğünü söyler. ‘Mümin müminin aynasıdır’ hadisine yer verilir.

“Bunca kadının gönlünde kendi sevgisizliğimi gördüm. ‘Mümin müminin aynasıdır.’”³⁰⁹

‘Ah mine’l ayna’ hikâyesinde hasta bir delikanlının hikâyesi anlatılır. Bu hasta delikanlı bir sürü doktora götürürler; ancak derdine derman bulamazlar. Hikâyede güzel adam diye tabir edilen birisi delikanlıyı başka bir yere götürmeyi teklif eder. Delikanlı yeşillikler ve güller içindeki bu yerde kendisini daha iyi hissetmeye başlar. Güzel adam, delikanlıya Hoca Efendi gelene kadar kalması için bir yer gösterir ve kendisini düşünmesini tembihler. Dervişane yaşamı andıran bu şekilde bir yaşamla kendisine gelebileceğini düşünür. Yazar, yine burada tasavvufi düşüncelere ve dervişane hayata yer verir.

“Üç gün boyunca testiden su içti. Kapıya getirilen yemeklerden yedi ve güzel adamın tembihini hiç unutmuyarak kendisini düşündü.”³¹⁰

‘Bahar Temizliği’ hikâyesinde bir çocuk, bahar temizliği ile ilgili ödev hazırlayacaktır. Ödevine yardım etmesi için komşusu Yurdaer Ablanın yanına gider. O da mahalle ile ilgili hikâyeler anlatır ve bahar temizliğinin ne olduğuna değinir. Safiye Anne diye birinin anlattığı hikâyeyi çocuğa anlatır. Safiye Anne, mahalleye yabancı birinin geldiğini ve kadınların da bu yeni gelen kişinin arkasından konuştuklarını söyler. Sonra gıybet ile ilgili Peygamber zamanında geçen bir olaydan bahseder. Temizliğin sadece eşyaları, evi temizlemek demek olmadığına; esas zor olanın içini temiz tutmak olduğuna değinilir.

³⁰⁸ Barbarosoğlu, *Acı Deniz*, s.27.

³⁰⁹ Barbarosoğlu, *Acı Deniz*, s.28.

³¹⁰ Barbarosoğlu, *Acı Deniz*, s.131.

“Safiye Anne kim bilir kaçınıcı defa dinlediğimiz hikâyeyi anlatacak. O anlattıkça annelerimiz utanacak. ‘Efendimiz ölüm döşeğinde idi. Safiye Annemiz ‘Keşke senin hastalığın bana geçse’ diye üzüntülerini bildirmekteydi. Efendimizin diğer eşleri birbirine göz kırptı, Hz Safiye Annemizin (her Safiye Anne deyişte kendi adının Safiyeliğine vurgu yapar) sözünün üstüne. Efendimiz hasta yatağında bu davranışı gördü. ‘Mümin kardeşinizle alay ettiniz gidin, ağzınızı çalkalayın’ dedi.”³¹¹

‘Bahar Temizliği’nde yine temizliğin imanın yarısı olduğu ifadesi yer alır. Temizlik ile ilgili hikâye yazan yazar, halkın diline de yerleşen İslam dininin de düsturlarından olan temizlikle ilgili deyimlere yer verir.

“Temizlik imanın yarısı. Yahu siz temizliği sadece duvar- baca temizliği mi sandınız? Duvarlara gelip eğleşen, eğleştikçe sahibini temiz olmaya çağıran bahar sizin içinize hiç mi bir şey demez? Eliniz, diliniz, gözünüz sizin olmayana değdi. Ne yapacaksınız? Estağfirullah... Estağfirullah.”³¹²

Yazar, ‘Allah’tan geldiniz, yine O’na döndürüleceksiniz.’ manasındaki ayete ölümle ilgili kısımlarda yer verir.

“ ‘Hemen şimdi’ diyor ev sahibi. ‘Hemen okurum. Allah rahmet etsin. ‘İnna lillahi ve inna ileyhi raciun.’ ”³¹³

Başörtüsü yasağını hikâyelerinde hicveden yazar, başörtüsü yasağı sebebiyle ya da başörtüsüne karşı söz konusu ön yargılar sebebiyle sıkıntılar yaşayan insanların ruh haline de bir pencere açar. Burada da başörtüsü sebebiyle olumsuz intibalara gark olan bir öğrencinin durumuna değinilir. Toplumdaki bazı insanların başörtüsü ile ilgili önyargılarının, hatta kabullenmeyişlerinin olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Ancak İslam dininin gereklerinden birisi de bayanların örtünmesi ile ilgilidir. Türkiye’de bir

³¹¹ Fatma Barbarosoğlu, *İki Kişilik Rüyalarda*, s.24.

³¹² Barbarosoğlu, *İki Kişilik Rüyalarda*, s.24.

³¹³ Barbarosoğlu, *İki Kişilik Rüyalarda*, s.62,78.

kesim insan, bu dini uygulamayı yerine getirmeyi gericilik olarak nitelendirir.

“ ‘Geç kalmıştım derse. Hem başımda başörtüm vardı, hem de geç kalmıştım. Böyleydi bundan sonra. Her cümle ‘Hem başında örtün var hem de...’ diye devam edecekti. ‘Hem suçlusun hem de...’ diye devam eden cümlelerin şematik konumunda bir özne olduğumu... Henüz bilmiyordum.”³¹⁴

‘Dostlukların Son Kullanma Tarihi’ hikâyesindeki Saime, dostları tarafından kalbi kırılmış bir insandır. Tesellisini kalbi kırıldıkça Allah’a yaklaşmayı umut ederek bulur. Müslümanlarda sıkıntı çektikçe sabredildiği takdirde Allah’a yaklaşılabileceği inancı vardır. Yazar, bu inanca yer verir.

“Kalbini kırarlar. Kalbi kırıldıkça Allah’a yaklaşmayı umut eder Saime. ‘Beni kullarına mahcup ediyorsun ya Rab, bari huzurunda mahcup etme’ diye yalvarır. Yalvarışına gözyaşı karışır. Gözyaşının karıştığı dua içini yıkayıp geçer. Kendisine kanlı gözyaşı döktürenlerin listesini bir türlü tutamaz bunun için.”³¹⁵

“İki Kişilik Rüyalarda” kitabındaki ‘Güzel Ölüm Defteri’ hikâyesinde ölünün eşyalarının dağıtılması âdetini görürüz. Ancak burada ölecek olan kişi, eşyalarını kendisi dağıtır. Kanseri hastası olan Yüksel, ölmeden evvel eşyalarını dağıtır ve çok az eşyayla hayatını devam ettirir.

“Üç aydır bu eve gelmedik. En son bayramda görüşmüştük. Üç ay önce. Hastalığı ile yüzleşmesi üç aylık bir mesele galiba. Karşı komşusunu anlattı bize de. Bütün eşyalarını dağıtmış. Babaannemden kalan porselen ve camları kolilere yerleştirmiş. Kitaplarını bağışlamış. Yatak odasında bir sünger yatak, bir de yorgan var. Yerde halı bile yok.”³¹⁶

³¹⁴ Barbarosoğlu, *İki Kişilik Rüyalarda*, s.79-80.

³¹⁵ Barbarosoğlu, *İki Kişilik Rüyalarda*, s.106.

³¹⁶ Barbarosoğlu, *İki Kişilik Rüyalarda*, s.125.

‘Güzel Ölüm Defteri’ hikâyesinde, Yüksel’in ölümü ardından dostu Necibe Teyze, Yüksel’in söylediklerini düşünür. Yüksel, Hz. Peygamber’in öldüğü yaştan sonraki yaşları görmenin fazladan olduğunu söylemiştir.

“ ‘Sevdiklerimin ardına kalmaktansa, önden giden atlı olmayı tercih ederim’ derdi... Peygamberin yaşından sonraki her yaş, nasılsa fazladandı.”³¹⁷

Dini unsurlara baktığımızda yazarın, dini konuları ele alan diğer yazarlara göre daha gerçekçi bir tablo çizdiğini görürüz. İçimizde, çevremizde, akrabalarımızda görebileceğimiz dindar insan portrelerine hikâyelerinde yer verir. Din, genellikle romanlarda ve hikâyelerde yazarlar tarafından insanların ahlakını düzeltmek ya da insanlara ibret vermek odaklı olarak ele alınmıştır.

Yeni Çağda Avrupa, siyasi ve ekonomik anlamda güçlenme yoluna gittiğinde karşısına çıkan güç olarak kiliseyi bulur. Ayrıca o dönemde yapılan bilimsel araştırmalar ve bu araştırmaların sonucu da kilise tarafından desteklenmez. Rönesans ve reform hareketleri ile birlikte güç kazanmaya başlayan Avrupa devletlerine komşu olan Osmanlı Devleti ise üç kıtaya hükmeder durumda iken giderek gerilemeye başlar. Diğer dünya ülkelerinden ekonomik, siyasi, teknolojik olarak öne geçen Avrupa devletleri, diğer kıtalardaki ülkeleri sömürge olarak kullanıp ekonomik anlamda daha da güçlü hale gelir. Bu durum karşısında Osmanlı Devleti, pek çok alanda yenilikler yapmaya başlar. Batıdaki gelişmeleri takip etmek için Avrupa’ya elçiler gönderir. Tanzimat’tan sonra Batı’ya giden aydınlar, kilise ile karşı karşıya gelerek, bilimsel ve teknolojik gelişmeleri destekleyip ekonomik anlamda kalkınan ülke profili görür. Kendisinin geri kalma sebebini de Avrupa devletleri ile aynı gören bazı Osmanlı aydınları, pozitif bilimlere yüceltirken dini ilimlere olan eğilimin azalması gerektiğini düşünür. Bu düşüncede olan isimler, giderek devlet kademesinde söz sahibi olmaya başlayınca dini ilimlerle olan bağ giderek kopartılmaya çalışılır.

---

³¹⁷ Barbarosoğlu, *İki Kişilik Rüyalara*, s.127.

Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra da bu durum devam ettirilir. Bilimsel gelişmeler desteklenirken, İslamiyet buna engelmış gibi algılanır ve algılatılır. Ancak devam eden zaman diliminde oluşan algıyı yıkmak için bazı yazarlar, dini içerikli kitaplar yazmaya başlar. Din ile ilgili kitapların çoğunda insanlara ibret vermek amaçlı hikâyeler odak konusudur. Halit Ertuğrul'un Kendini Arayan Adam adlı kitabı, Emine Şenlikoğlu kitapları, Ahmet Günbay Yıldız kitapları buna örnek gösterilebilir. Fatma Barbarosoğlu'nu diğer yazarlardan ayıran en önemli unsur, maksadın asla ibret vermek olmadığıdır. Fatma Barbarosoğlu'nun üslubu daha çok hayatın içerisindeki inançlı insanların hayatını paylaşmaktır. Amacı, diğerlerine ders vermek değildir. Modern zamanlar ve teknoloji devri ile birlikte kendisini çevreleyen dünyanın içinde sıkışıp kalan, inanç buhranları yaşayan, arafta kalan veya kendisini sorgulayan insan tipleri de mevcuttur. Ancak asıl maksat, hayatta var olan inançlı, inançsız, inanç konusunda arada kalmış insan tiplerine hikâyelerinde yer vermek; hayatı olduğu gibi yansıtmaktır.

4. FATMA BARBAROSOĞLU'NUN DENEMELERİ

4.1. Sözü ve Sükûtu Renkleri

4.1.1. Sözü ve Sükûtu Renkleri

‘Sözü ve Sükûtu Renkleri’ adını verdiği ilk denemesinde yazar, sözü ve sükûtu yerli yerince vücut bulduğu zaman ne kadar mühim bir yer tuttuğundan bahseder. Pek çok yazarın, kelamın gücü ve sükûtu yeri, zamanı ile ilgili söylemiş olduklarına değinerek güzel değerlendirmelerde bulunur. Bazı insanların ağzının içine bakarsınız. Dilinden dökülecek kelimeler o kadar değerlidir. Bazıları konuşunca da kaçacak delik arayıp, o ortamda hiç bulunmamış olmayı dilersiniz.

‘Mektuplara Hürriyet’ adlı denemesinde yazar, öncelikle teknolojinin gelişmesi ile birlikte kitle iletişim araçlarının değiştiğinden, mektubun eski önemini yitirmesinden yakınır. Telefonla konuşurken muhatabımızdan duyduğumuz hoşumuza gidecek şeyleri tekrarlatamayız, tekrarlatarsak bile söz bir kez işitildikten sonra etkisini yitirir ve farklı mecralara yelken açar. Ancak mektubu istediğimiz zaman, istediğimiz kadar belki katlanan bir heyecanla okuyabiliriz. Yazar, mektupları yayımlanan yazarlara değinir. Kafka’nın Milena’ya mektuplarından, Cemil Meriç’in ve nihayet Tanpınar’ın mektuplarından bahsedip kendisinde bıraktığı intibalara yer verir. Yazara göre mektuplar sadece kime yazıldıysa onlar tarafından okunmalıdır. Tanpınar’ın bazı mektuplarını okumuş ve onun mahrem duygularına şahit olmaktan dolayı rahatsızlık duyduğunu ifade eder. Tanpınar’ın bu duygularını paylaşmak isteyip istemediğini bilemediğini söyler. Bu yüzden mektuplara hürriyet derken, muhatap kimse onun tarafından okunması gerektiği konusunda bir hürriyet beklentisi içerisindedir.

‘E Şimdi Ne Yapıyorsun?’ başlıklı denemesinde yazar, günlük konuşmalarda sıkça kullanılan bu sorunun soruluş maksadını, soruyu soran

ve soruya muhatap olanın psikolojisini irdeler. Genellikle soruyu soran kişinin, anlatacak çok şeyi olduğunu ve bir an önce soruya muhatap kendisinin olması için karşı tarafa bu soruyu sorduğunu düşünür. Yazara göre, ‘Şimdi ne yapıyorsun?’ sorusu sürekli devinim içinde olan modern dünyada mutlaka birden fazla şey yapman gerektiğini hatırlatır niteliktedir. Soruyu soran kişi de pek çok şeyle meşgul olduğu için karşı tarafın bu soruya cevap vermesinden çok, kendisi sorunun tekrar kendisine yönelmesi ile ilgilenir. Yazar, soruyu ve sorulma durumlarını sorguladıktan sonra bu denemeyi ‘e şimdi ne yapıyorsun?’ sorusuna, ‘yaptığım önemli bir şey yok’ diyerek cevapsız bırakanlara, ‘benim yaptığım hiçbir şey anlatılmaya değer’ düşüncesiyle susanlara ve genellikle de ‘eyvah bir şeyler yapmalıyım’ endişesiyle oradan oraya koşturarak faaliyet yapanlara armağan eder.

‘Sizi Daha Yakından Tanımak İstiyorum’ adlı denemesinde ise, karşıdakine sarf edilen bu cümlenin aslında bana ne kadar benziyorsun sorusunun cevabını bir arayış olarak nitelendirir. İkili ilişkilerde çoğu zaman karşımızdakinin bizim gibi olmasını isteriz. Tanımaya çalışırken yönelttiğimiz sorular da bu minvaldedir; ancak sığ kalır. Derinlemesine bir iletişim kurulmaz. Yakından tanınmak istenen kişiye yöneltilen ilk sorulardan biri boş zamanlarında neler yaptığıdır. Bu sorunun klasik üç cevabı vardır. Müzik dinler, film izler, kitap okur. Ancak hangi müzik tarzını sever, ne zamanlar dinlemekten hoşlanır, hangi kitapları hangi mevsimde okur, ne tür filmler izler ve filmlerde dikkat ettiği unsurlar nelerdir? Bu cevapların derinlerine inilmez. Çoğunlukla da karşı tarafı tanımak isteyen kişi, kendinden bahsetmeyi yeğler ki karşı taraf onun nasıl olduğunu bilsin de ona göre davransın. Bu tanışma merasimlerinde ve daha sonrasında karşımızdakinin kendisi olarak kalmasına ne kadar tahammül edebildiğimiz esas meseledir. Yazar, bu kalıplaşmış eski Türk filmlerinden kalma cümleyle birlikte ilişkilere bakışı sorgular.

4.1.2. Bir Hayatın Peşine Düşmek

‘Bir hayatın peşine düşmek’ adlı denemesinde yazar, Türkiye’de insanların, başkaların öykülerine meraklı olduğu; ancak nedense biyografi yazımının pek yaygın olmadığına değinir. Yazar, bilimsel bir biyografiden çok sanatsal biyografiyi yeğler. Kişinin hayatının izleri peşinden gidilmeli ve yaşadıkları okuyucuya hissettirilmelidir. Bunun için ise biyografiyi yazanla, biyografisi yazılanın bu aşamada bütünleşmeleri gerektiğine inanır. Andre Gide, Peyami Safa gibi yazarların biyografi ile ilgili görüşlerine yer verir.

‘Başkalarının hayatı’ adlı denemede yazar, çocukluğunun İhsan amcası dediği birinden bahseder. İhsan amca, hayatında yaşadığı sıkıntıları başkasının başından geçmiş gibi anlatır. Yazar da İhsan amcasının bu anlattıklarını babasıyla paylaşınca babası bütün olanların İhsan amcanın başından geçtiğini söyler. Yazar, İhsan amcanın böyle yapmasına bir mana veremez ve biraz da kırılır. Üniversitede okurken İhsan amcanın ziyaretine gider. İhsan amca da anlattıklarını, torunlarına tesir etsin diye başkasının başından geçmiş gibi anlattığını söyler. Kendi tecrübeleri olarak anlatsaydı bu kadar tesir etmeyeceğini düşünür. Çocukluğuna dair değindiği bu anı ile birlikte insanların hata yapabileceğini, hata yapmamalarından çok tövbe etmesini bilmeleri gerektiği vurgulanır.

‘Kalbimizde taşıdığımız her hayat bizim’ denemesi, yazarın biyografi çalışmaları ile ilgili görüşlerini ihtiva eder. Yazar, biyografi yazmanın zorluğuna değinir. Yusuf Ziya Ortaç’ın ‘Portreler’ adlı eseri ile Beşir Ayvazoğlu’nun ‘Defterimde Kırk Suret’ adlı kitabını karşılaştırır. Ortaç, ölmüş kimselerin hayatlarına yer verirken; Ayvazoğlu, hayatta olan dostlarını kaleme almıştır. Ortaç’ın satırları daha eleştirelken, Ayvazoğlu genellikle kinayeli ya da iğneleyici bir üslup benimsemez.

‘Şov ve Mahrem’ başlığı arlında yazar, toplu taşıma araçlarındaki yolculara dair gözlemlerini ve eleştirilerini paylaşır. Şehirlerarası yolculuklarda kendi hayatını ve acılarını anlatıp, hikâyelerini ortaya döken

insanlardan bahseder. Yolculuk esnasında karşılaştığı yüzlere dair kendisi hikâye yazarken, yolcuların yaşadıklarını anlatmasıyla zihnindeki hikâye başkalaşır. Telefonla yüksek sesle konuşan, parfüm kokusuna bulanmış insanlara ve bu tarz olumsuzluklara ses çıkarmayan insanlara eleştiri getirir. Bir seyahatinde karşısına çıkan adamdan bahsederek denemesini sonlandırır. Bu adam çantasında kitapları ve kitaplardan aldığı notlarıyla birlikte seyahat etmektedir. Birden çantasını düşürür ve notlardan biri yazarın ayağına doğru savrulur. Yazar, fişi eğilip aldığı söylerken Behçet Necatigil'in şiirinden bir mısra ile denemesini nihayete erdirir:“Eğilip alıyorum solgun bir gül oluyor dokununca”.

4.1.3. Kitleler İçin Koçaklama

Bu bölümün ilk denemesi de aynı ismi taşır. Bu denemede yazar, kitle psikolojisinin insanlar üzerindeki tesirine değinir. Kitlelerin etkisi altında kalan insanların hür düşünemediklerini söyler. Kitlenin yönünün daima hükümete yönelik olduğunu, hür insanların daima muhalefet olduğunu; ancak her muhalefetin hür vicdanı olmadığını ifade eder.

‘Bay /Bayan Vitrin İçin Güzelleme’ adlı denemede yazar, dikkat çekmeyi, her zaman gözde olmayı seven, hemen her şeyle ilgili biraz bilgisi olan ya da bilgisi olduğunu iddia eden, gösteriş meraklısı, herkesi eleştiren; ancak eleştiriye karşı aynı anlayışı göstermeyen kimselere ayna tutmuştur.

‘Dümdüz Adam İşte!’ denemesinde, ‘dümdüz adam’ ifadesinin söyleyen kişiye göre başkalaştığına değinilir. Bazıları marjinal olmayan insanlara burun kıvırmak için kullanır; bazıları da kendisine hiçbir şey katmamış, nakışsız dümdüz kumaş manasında. Yazar, sözün söyleyenin ağzında nasıl farklı bir kimliğe büründüğünü denemelerinde başarılı bir şekilde ifade eder. Bu denemesi de bahsettiğimiz türden bir denemedir.

‘Ödünç İltifatlar’ adlı denemede toplumsal değişimlerle birlikte insanların birbirlerine iltifat etme biçiminin değiştiği gözlemlenir. Birbirini överken kullanılan sözlerin dozuna dikkat etmek gerekir. Fazlası yalakalığa,

azı esasında önemsememeye sebep olabilir. Yazar, 60, 70’li yıllarda ‘Bugün ne kadar güzelsiniz’ sözünün 70’li yıllarda ‘Ben zaten her gün güzelim’ sözüyle mukabele görmesiyle etkinliğini yitirdiğini söyler. Çünkü o dönemde feminizmin yıldızı parlamaya başlamıştır. 80’li yıllardan itibaren herkesin bir örnek olmasıyla birlikte ‘Sen çok farklısın’ sözü mühim olmuştur. 90’lı yıllarda ‘size özel’ şeklinde iltifatlar, dönemin toplumsal algısına göre değişe gelir.

‘*Bugün ne kadar güzelsiniz!*’ denemesinde bu sözün insanlar üzerindeki etkisine değinilir; ‘güzellik’ kavramı ve toplum üzerindeki güzellik algı biçimleri sorgulanır. Ayrıca yazar, bazı insanların karşısındakine iltifat etme sebebinin karşı taraftan da iltifat beklentisinde olduğunu.

‘*Ne seyircileriz, acılara bulaşmayan...*’ denemesinde insanların hayat hikâyelerine ne kadar aşına olup olmadığımız sorgulanır. Her zaman bizden daha kötü durumda olan insanlara bakmamız ve şükretmemiz gerektiği söylenir; ancak genellikle daha zengin, daha başarılı, daha güzel... olandadır gözümüz. Fakir, sağlık problemi olan insanların da farkında olduğumuzu belirtmek için alelade söylenilmiş sözlerle geçiştirilir. Genellikle gözlemci ve seyirci olarak kaldığımız aşağı tabakadan ziyade, maksadımız hep daha iyisi daha fazlasıdır.

4.1.4. Sokak Fotoğrafları

‘*Sokak fotoğrafları*’ denemesinde yazar, sokakta gözlemediği insan manzaralarına, şiddetli yağmurlu günlerden sonra gelen güneşin insanlar üzerindeki tesirine değinir.

‘*Balkonlar’ın hikâyesi/Üç nesil, üç hayat*’ denemesinde, balkonların işlevselliğinin zamanla nasıl değiştiğine değinilir. Yazar eskiden, mahremiyet duygusunun muhafaza edildiği zamanlarda, yani insanların görünmek istemeyip yalnızca görmek istediği zamanlarda cumbalı evlerin olduğunu ifade eder. Zamanla kültürel ve toplumsal

değişmelerle birlikte balkonlu evler önem kazanır. Önceleri balkonları çiçekler süslerken, zamanla fazla gelen eşyalar da balkonlarda boy göstermeye başlamıştır. Ayrıca görünme isteğinin kuşattığı modern insanlar da öğünlerini balkonlarda yemeye başlamışlardır. Yazar, balkonların kullanımının nesillerin yaşam tarzlarıyla ilişkilendirip okurlara sunmuştur.

'*Kuşbakışı dilencilik tarihi*' denemesinde yazar, dilencilerden ve dilencilikte kat edilmesi gereken yollardan bahseder. Dilenciler, insanları etkilemek, bam tellerine dokunmak için sürekli bir dinamizm göstermek durumundadırlar. Bu yüzden başvurdukları yalanlar da bu ölçüde çeşitlidir. Bir dönem yanında çocuk gezdirip, hasta çocuğu için yardım topladıklarını söylerlerken, bir dönem de daha inandırıcı olsun diye röntgen filmleri ile gezmişlerdir. Bir de yolculuk eden kimselerin kucağına meramının anlatıldığı kâğıt bırakanlar, parası olmadığı için evine gidemediğini söyleyenler ve diğerleri. Sonra Ahmet Haşim'in Almanya'daki gözlemlerinden bahsedilir. Almanya'daki dilencilerin giyimleri çok düzgündür. Bunun sebebini Alman bir dostuna sorar. O da Almanların mecbur kalmadıkça kesinlikle dilenmeyeceğini söyler. Biz de ise dilencilik meslek haline gelmiştir. İnsanlar acınacak durumda olduklarına inandırmak için türlü yollara başvururlar. Yazar, ihtiyacı olmadan bu halde olan insanlardan ziyade, hakikaten ihtiyacı olan insanları bulabilmek için bizim ne yaptığımızı sorar.

'*Tepetaklak çobanlık tarihi*' denemesinde, çobanların eskiden hayvanların, bitkilerin dilinden anlayan insanlar olarak görüldüğü ifade edilir. Ancak günümüzde teknolojiye zıt bir örnek verilmek istendiğinde 'dağdaki çoban' ibaresi şeklinde kullanılmaktadır. Yani teknolojiden uzak olmanın simgesi haline gelmiştir dağdaki çoban. İnsanlar kızlarını vermez olmuştur çobana. Çobanın şehre gidip bir iş bulması beklenmiştir. Yazar, 1950'li yıllarda Almanya'ya ilk göç edenlerin çoğunluk çoban olduğunu tezini savunur. Daha sonra gurbetteki vatandaşlarımızın nasıl garip gibi kaldıklarını, ne oraya ne buraya tam olarak ait olamadıklarını anlatır. Artık

dünyanın kocaman bir köy olduğu söylemiyle birlikte TV ve teknolojinin, dünyadaki değişimlerin artık her yeri, her kesimi etkilediğini ifade ederek bu değişimi çobanlarla ilişkilendirerek ifade eder. Esasen kast ettiği toplumsal değişimle birlikte artık köylerin de şehir kültürüne entegre bir hale geldiğidir.

*‘Doğalı bağrımı doğradı gurbet’*de, gurbetin yalnızca uzakta yaşanmadığı, bazen en aşına yere ve kimselere bile insanın yabancılaşabileceği anlatılır. Sonra Refik Halit Karay’ın Gurbet Hikâyeleri isimli kitabında yazarın Anadolu’da gittiği her yere İstanbul’u da götürdüğü ifade edilir. İçinde yaşanan İstanbul, hafızamızda yer aldığı kadar güzel olmayabilir der, yazar. Sait Faik’in ‘Alemdağda Var Bir Yılan’ adlı hikâyesinde de İstanbul çirkin olarak tasvir edilmiştir. Refik Halit ise ‘Akrep’ adlı hikâyesinde Sait Faik’e cevap verir gibidir. Uzakta kalanlar için İstanbul’un kusursuz olduğunu tasvirleriyle anlatır. Gurbet, özlem, hasret insanı kasıp kavuran ve karşı tarafı başkalaştıran, adeta mükemmelleştirendir.

‘Başınız sağ olsun’, neşeli anların kolay paylaşıldığını; ancak acıların, hüznlerin herkesle paylaşılmadığını, çoğu kimsenin bu anlara ortak olmak istemediğinin ifade edildiği bir denemedir. Yazar, farazi olarak çocuğunu kaybetmiş dostunu teselliye giden birinden bahseder. Bu kişi, kapının eşiğine gelene kadar neşelidir. Ancak kapıdan girerken, neşesinin dışarıda bırakır. Kaybı olan kişi ise sahte gözyaşları, üzülmeye ve teselli sözcükleri istememektedir. Bu yüzden yüreği dağlansa da metanetli durmaya çalışır. Teselliye giden kişi, bunu insanların artık eskisi gibi yas tutmadığı şeklinde yorumlar; hâlbuki acılı insan bilir ki ölü yalnızca onun ölüsüdür ve sadece kendisinin yüreğine bu acı ağır gelmektedir. Bu yüzden sahte sözler duymak ya da acısını anlamayan insanlarla paylaşmak istemez. Yazar, cenaze merasimlerinde karşılaşılan manzaralara ayna tutmuştur. Ateş yalnızca düştüğü yeri yakmaktadır.

‘Dönerci Zeki öldü’ denemesinde, önce Eminönü’nden Sultanahmet’e tramvayla giderken, yakınında bulunan bir kızın herkese yardımcı olmaya çalışır hali fark edilir. Anlatan kişi, kızı dikkatlice süzerken kızla göz göze gelir. Kızın ona neden baktığını sorar gibi davranacağını zannettiği halde, kız gülümser. Yazarımız içinden ‘Bir insan daha ne kadar güzelleşebilir’ diye düşünürken Süt-iş’e doğru ilerler. Belkıs Abla diye bahsettiği kişiyle buluşacaktır. Orada Dönerci Zeki vardır. İşini çok severek yapan ve yazar ile Belkıs Ablanın çok sevdiği bir kişidir. Dönerciye gittiklerinde bahçede oturmak isterler; ancak garson bahçenin kapalı olduğunu söyler. Yine de bahçeye oturmak isteyip karşılaştıkları bu uygunsuz durumun birazdan Dönerci Zeki, geldiğinde telafi olacağını düşünürler. Dönerleri gelir; ancak Dönerci Zeki ortalıkta görünmez. Garsondan Dönerci Zeki’nin öldüğünü öğrenirler. Yazar, ‘Bir insan nasıl bu kadar güzelleşebilir’ ifadesinin aklına gelmesini Dönerci Zeki’nin ölümüne yorar. İşini hakkıyla, severek yapan insanların ‘zahmetsiz rahmet olmaz’ şuuru ile hareket eden insanların mekânının cennet olması için dua eder.

‘Çünkü o insan’ denemesi, Nazire isimli bir çiçekçinin hikâyesi gibidir. Bir yol üzerinde telefon kulübesinin yanında çiçeklerini satan Nazire, diğer çiçekçilerden farklıdır. İşini çok özenerek yapar, çiçeklerini ambalaja sarar. Hastaneye gidenlere, kokulu çiçeklerden verir. Yazar, hastane kokusu silmek istediğini düşünür. Bu çiçekçiyi ilginç, esrarengiz bulur. Onunla konuşmaya çalışır. Çiçekçi sorularına pek cevap vermez. Bir gün çiçeklere isim vermek istediğini söyler; yazar ise bunun çiçek markası demek olduğunu dile getirir. Ancak bu ancak çiçekçi dükkânı açmakla mümkündür. Yazar, bir ‘nazire çiçekçilik’ diye yazdırıp çiçekçiye getirir. Çiçekçi o günden sonra hiç konuşmaz. Kışın telefon kulübesinin içinde demlediği çayı, kış kokusu diye satar. Bir müddet sonra da öldüğünü öğrenir. İşini bu kadar sevgiyle yapan insanlara olan saygısını ifade eder. Nazire’nin başka olduğunu; çünkü insan olduğunu söyler.

'*Bizim mahalle*' denemesinde yazar, eskiden her şeyin daha güzel olduğunu dile getirenleri eleştirir. Gençlerin üzerine böyle bir yük yüklenmesine kızar; üstelik bugün yakınılan şeylerin mimarı dünün gençleridir, yani yakınan insanlardır. Bununla birlikte modern hayatın mahalle hayatını öldürdüğü dile getirir. Çok sevdiği çiçekler ve onların kokuları mahallenin aynı kalmasını sağlamaz. Yüksek apartmanlar arasında kalan iki katlı evlerin hüznü yüklenir üstüne. Mahalleli ile arasındaki mesafe arttıkça sosyolojik analizlere sığındığını söyler. Çalışan kadınlar, komşularına daha mesafeli davranır, komşularının kapısını pek çalmaz. Mahalle havasının bittiğinden bahis ederken Gülsüm Abla adlı tuhafiyeciyle tanıştığını söyler. Gülsüm Abla, çeşitli faaliyetler organize edip kadınları bir araya getirir. Yazar, daha sonra e harfini yayarak konuşan Hatçe Hanımla tanışır ve Afyon'lu olduğunu öğrenir. Onların apartmanda komşuluğun nasıl olduğunu sorar. O da diğerlerinin iyi olduğunu jimnastiğe filan gittiklerini söyler, kendisi de evinde cevşen okumaktadır. Cevşen okuyanların bir mahallesi olmadığını, paylaşacak bir şeyleri olmadığını ifade eder. Modern zamanlarda insanların bir araya gelme sebeplerinin de daha çok tüketim olduğu tespitinde bulunur. Dizileri, müzikleri, tv programlarını, kıyafetleri filan konuşarak tüketmektedirler.

'*Şehir, bayram ve FM dalgaları*' denemesinde yazar, bir şehrin insana ne söyleyeceğini sorgular. Turist ve seyyah arasındaki farka değinir. Seyyah, gittiği yeri kendi görüntüsünden yakalamaya talip olan kişidir. Turist ise daha çok 'ben de oradaydım' sözüyle formüle edeceği bir seyahat amacındadır. Derviş ise seyyahı farklı olarak her seyahatinde çeşitli görüntülerde birliği arar. Bir şehre seyahat edildiğine oranın insanı ile irtibata geçerse şehrin bize bir şeyler söyleyebileceğinden bahseder. Bir de uzun yolculuklarda yolları ve illeri geçtikçe FM dalgalarının değiştiğini, yerel radyoların da şehirler hakkında bir şeyler söylediğine değinir. Şehir radyolarından farklı olarak, Anadolu'da insanlar birbirlerine daha aşınadır. Bu radyolarda çalan türkülerde, yapılan anonslarda ve yapılan isteklerle birbirleriyle atışanlar şehirlerden insan manzaraları sunar bize.

4.2. Ramazaname

“Önsöz Niyetine” diye adlandırdığı girizgâh kısmında bu kitapta yer alan denemelerde nelere değindiğini anlatır. Yazar, 1990-2002 tarihleri arasında şahit olduğu, yaşadığı, gözlemlendiği Ramazan manzaralarını bizimle paylaşır. Bu bahsi geçen manzaralar arasında bizim de fotoğraf karelerinde olduğumuzu hissederiz. Ofiste, evde, yolda, televizyonda, beş yıldızlı otellerde, semt pazarlarında, okulda ramazan çadırlarında karşılanan iftar vakitlerine dair pek çok şey buluruz.

Kitap, önsöz kısmından sonra bizi, iki bölüme ayrılan denemelerle baş başa bırakır. İlk bölüm deneleri “Bir Şehr-i Ramazan” , ikinci bölüm deneleri “Ramazan Sohbetleri” başlığı altında toplanmıştır.

4.2.1. Bir Şehr-i Ramazan

‘Yine Yeni Bir Ramazan’: Ramazan, 11 ay boyunca bedenimizi doyurduktan sonra ruhumuzu doyurmanın vaktidir. Allah’la olan bağlarımızı kuvvetlendirip diğer bütün batıl bağlardan kurtulmak için bir fırsattır. Hakiki manada öz eleştiri yapıp, ruhumuzu cilalamanın zamanıdır. Şükrünü eda edemeyecek kadar nimete sahip olduğumuz gerçeğiyle yeni bir ramazanı karşılarız.

‘Dua’: Bu kısımda yazar, dua eder. 1999 yılının hepimiz için zor olduğundan, yeni bir bin yıla giremeyecek kadar yorgun olduğumuzu, günahkâr olduğumuzu; ancak Allah’ın sonsuz merhamet sahibi olduğunu vurgulayarak dua eder.

‘Bizim Eve Kandil Gelmedi’: Yazar, kandil gününe denk gelen köşe yazısında başka bir konu ile ilgili yazı yazdığı için kendisini suçlu hisseder. Neden, aslında yaşamak istediğimiz zamanı, istediğimiz gündemlerle yaşayamayız sorularını sorgular. Hemen herkesin evinde doğum günlerinin kutlanıyor olmasına rağmen Kâinatın Efendisinin doğum günü olan Mevlit Kandiline olan duyarsızlığımıza anlam veremez. Kandil günlerinin radyolarda reklam amaçlı kullanıldığını düşünür. Başımıza gelen

musibetlerin bile daha çok ibadet etmemize, Allah'ı daha çok hatırlamamıza vesile olması gerektiğini düşünür.

'23 Ramazan 1420/31 Aralık 1999': Yazar, deprem sonrasındaki Ramazanı bekleyişin insanlarımız için daha başka olduğunu düşünür. 1999 yılı bizim için uzun bir yıl olmuştur. Yaraların sarılması zor bir yıl. Takvimlerin insana neler söylediği sorgulanır. Doğduğu yüzyıl öldüğü yüzyıl olmadığında hayatlar takvime ne söyler diye sorar. Mesela 2070 yılında doktora yapan bir üniversite öğrencisinin bu zamanla ilgili araştırma yaptığı zaman, bizim hayatlarımızı ne kadar bulabileceğini sorgular. Medyada bizim hayatlarımızdan nasıl bahsedildiği, bize ne yakın medya mensuplarının bile hayatlarımızı ne kadar yansıttığı tartışılır. Dönem ile ilgili reyting rakamları veya moda tasarımları ne kadar bizim zevkimizi yansıtmaktadır. Bütün bunlar tartışılır. Baktığı kayıtlarda bizi göremediği için yorumlayamayacağını düşünür. Bilimsel verilerin dışında bizden bir şeyler ararsa, içinde bulabilecektir. Tıpkı, bizim bizden öncekilerin muhabbetini içimizde yaşattığımız gibi.

'Bugün 29 Recep 1421': Recep'in 29'unda zulme maruz kalan Müslümanlar için dua ediş anlatılmaktadır. Yazarın yalnızca Ramazan süresinde geçen durumlara değinmediğini görürüz. Genel anlamda mübarek günlerdeki durumlara değinilir. Filistin'de, İsrail'in zulmü altında kan ağlayan çocuklar için dua etmenin vurgusu yapılır. Müslüman'ın maruz kaldığı zulmü en derinlerde bir yerde hissetmek gerekir. Başını açması için baskıya maruz kalan öğrencilere de değinilir. Medyanın istatistik verileri ve örtülü insanlarla ilgili bilgileri istedikleri formatta verdiklerini, bazı insanların bu zulme duyarsız kaldıklarına değinilir.

'Yıl 1422 Aylardan Receb-i Şerif': Dünyanın halinin, kalp ve beyninden feragat etmiş insanların elinde olduğu vurgulanır. Bundan sonra olan her şey gücü elinde bulunduran insanların istediği şekilde olacaktır. Müslümanların kalbinde bile artık "Allahın dediği olur" sözünün yankı

bulmadığı ifade edilir. Recep ayında yazdığı bu yazıda yazar, yaşanan bunca haksızlığa rağmen kul olmanın, haklının hakkını savunmamız gerektiği üzerinde durur. Fakirlerin, müşkül durumda olan insanların yanında yer almamız gerektiği vurgulanır. Müslüman gibi yaşarsak, yaşadığımız zamanın farkında olacağımızı ve tarihe hakiki manada tanıklık ettiğimizi söyler. Ancak o zaman huzur bulabileceğimiz üstünde durulur.

'Aynı Zamandayız Seninle': Yılda sadece bir ay insanların aynı psikolojik ortamda bulunduğunu, aynı zamanın içinde bulduklarını ifade eder. Birilerinin aşkla şevkle yaptığı ibadetlerin illaki diğer insanları da etkilediklerini söyler. Her anlamda Ramazanın insanlar için bereketli olduğunu vurgular.

'Zaman Zaman İçinde': Yazar, modern öncesi ile modern olanı ayıran en önemli şeylerden birini zaman olarak nitelendirir. Modern öncesi zamanlarda insanlar hayatlarını, günlük yaşantılarını güneşe göre ayarlardı. Tarıma dayalı hayatın güneş ayarlı zamanlarından sonra modern zamanlarda sanayinin gelişmesi ile birlikte insanların güneş ile tabiat ile bağı kesilmiştir. Mesai saatleri arasında sıkışan insanların yaşamını bereketlendiren ibadetlerden uzaklaşmıştır. Hıristiyan âleminde kutsal ve kutsal olmayan zaman olarak ayırım vardır. İslamiyet'te ise Allah rızası gözetilip yapılan her iş ibadet hükmündedir ve her zamanın kıymeti vardır. Müslümanları modern zamanların tek düzeliğinden kurtaracak şeyin ibadetler olduğu ifade edilir. İslam'ın emrettiği ibadetler zaman ve mekânda ritmik bir düzen oluşturur. Dünyanın her yerinde peş peşe okunan ezan ve ezanla birlikte Müslümanların namaz kılması dünyada uhrevi bir ritmin oluşmasını sağlar. Aynı şekilde hac ibadeti ve oruçta da böyle bir durum söz konusudur. Allah ömür verdiği takdirde otuz yıl içinde insan ilk oruç tuttuğu günlere tekrar döner.

'İmsak Vakti': Hemen bütün ibadetler birliği, cemaat olmayı vurgularken; orucun da böyle bir yanı olmasına rağmen bir de imsak

vaktinden iftar vaktine kadar insanın kendi nefsiyle baş başa yalnızlığı tattığı vurgulanır. İmsak vakti oruçlu yalnızdır. Orucun gereği sabırdır. Hayatında hiç oruç tutmamış insanın sabır ve tevekkülü anlaması mümkün değildir. Diyet yapan insanlar yalnızca yemek yememe konusunda dirayet gösterir; ancak oruçlunun sabrı dünya ile arasına mesafe koymasını gerektirir ve bunu getirir.

'Az Yemenin Değişen Manası': Beden ile ruh arasındaki zıtlık, ruhun doyuma ulaşması için bedenın aç kalması gerektiği ya da daha az doyması gerektiği çoğunlukla bütün dinlerde vurgulanmıştır. Az yemek, az uyumak ve az konuşmak insanı kemale erdiren üç şey olarak bilinir. Modern öncesi zamanlarda insanlar ruhunu yüceltmek için dünya nimetlerinden uzak durmayı yeğlerdi. Modern zamanlarda daha çok kendisini ön plana çıkarmak ve beğenilmek kaygısı ile az yeme, diyet yapma durumları söz konusudur. İnsanların önce tıka basa yedikleri, daha sonra beğenilme kaygısından sonra zayıflamak için uğraştığına değinilir. İnsanların fazladan yedikleri ile dünyadaki fakirlerin doyacağı bir gerçektir. Ancak günümüz insanı kendisi ile fazlaca meşgul olduğu için etrafındakilere ve fakirlere yabancılaşmıştır. Ruhunu doyurmak gayesi ise epey uzaklarda kalmış gibidir.

'Medya Güdümündeki Ramazan Vaizlerine Öğütler': Yazar, medyada bilhassa Ramazanda yapılan vaazlarla ilgili vaizlere bazı hatırlatmalarda ve öğütlerde bulunmak ister. Kâtip Çelebi'nin Mizanü'l-Hak Fi İhtiyari'l-Ahakk isimli eserinde zaman aşımına uğramamış öğütlerini günümüzü vaizleri için aktarır.

'Camide Deprem': Yaşlı bir adam ve karısı evlerinde iftar yaptıktan sonra adam her zamanki gibi camide namaz kılmak için abdestini alır. Caminin hasarlı olduğu, her an yıkılabileceği söylenmektedir. Depremde hasar görmüştür. Karısı bu yüzden, yaşlı adamın camiye gitmesini istemez. Evde kılsın ister. Adamın gönlü camiye gitmekten

yanadır. Âdeti olduğu üzere ezan okunmadan caminin yanındaki çay haneye gider. Orada çay içerken çay hanede hizmet eden delikanlı Kuran kursunun yeni yapılan binasının yıktırılacağını söyler. Avrupa Birliğine girdikten sonra takke de takılamayacağı söylenir. Hep birilerinin istediği veya istemediği değişikliklerden bahsedilir. Yaşlı amca bütün bu konuşulanlardan müteredit ezan okunduktan sonra imamla birlikte namaza gider.

'Kandilleri İçimizde Yakma Zamanı ya da Mahyasız Ramazan': Yazar, kandillerde gökyüzünü aydınlatan mahyacıları aramızdan ayrılışının çok olduğunu hatırlatır bizlere. Elektrikle yapılan mahyalardan önce, kandil yakarak aydınlatma yapılan zamanların geride kaldığı vurgulanır. Ruşen Eşref'in elektrikli mahyaların gelişinden yakındığı zaman 1921'dir. Yazar, deprem tehlikesi var diye bir Ramazanda mahyasız kalan camilerin hüznünü yüreğinde taşır. Sultanahmet'te bir kez "Turisti sev ve koru" mahyasını gördüğünde Ramazanın uhreviliğinden uzaklaşıldığını hisseder. Önceden mahyacılar, akşam vaktine kadar mahyaları hazırlamak için uğraşır, her akşam ayrı bir yazı yazarlarmış. Bu durum insanlarda bir heyecan oluşturur ve verilen mesaja daha çok dikkat kesilirlermiş. Yazar, "Turisti sev ve koru" sözünden dolayı hüznülense de İsmail Kara'nın Mahyalarla ilgili çalışmasından edindiği malumatlarla bu hüznü diner. Hemen pek çok şeyle ilgili sözler, mesajlar mahya olarak geçmişte asılmıştır. Mahyaların tarihini bilmediği için ahirini de göremediğini söyler. İsrraftan sakın, yetimleri unutma, içki aile düşmanıdır, yerli malı al gibi mahyaların varlığından haberdar olunca toplumsal mesajların da verildiği bir yer olduğunu anlar.

'Köy Ramazanları': Yazar, bu denemesinde uzun uzun kendi köyü olduğunu tahmin ettiğimiz yaza denk gelen köy Ramazanlarını ve bayramlarını anlatır. Yazın oruç tutmak, tarlada bağda çalışan köylü için zordur; ancak kimse şikâyet etmez. Önceleri köylerde her evde su bulunmaz; gelinler kızlar çeşme başlarına giderlermiş. Çeşme başları kızların sevdikleri delikanlıları gördükleri bir mekânmiş. Delikanlılar da iftara yakın çeşme başına giden sevdiklerine görünmek için oralardan

geçermiş. Köy odalarına gelen misafirleri ağırlamak köylünün görevidir. Her mahallenin köy odası farklı olur, köylüler gelen Tanrı misafirlerini ağırlamak için yarışmış. Gündüz tarlalarda çalışan kadınlar, iftardan önce de gelir yemek yaparlarmış. Adamlar camiye gittiğinde gelinler de çeşme başına bulaşık yıkamaya giderlermiş. Bayram zamanlarında da bayramın birinci günü köydeki ormana kızlar, ikinci günü de erkekler gidermiş. Köydeki bayramlaşma merasimleri, kadınların ve erkeklerin sosyolojik durumu hakkında bilgi ediniriz. Yazar, bütün gerçekçiliği içerisinde bize köy Ramazanlarına ve bayramlarına dair gözlemlerini aktarmıştır.

'Kandil ve Çocuk': Günün, kâinatın mübarek gün ve gecelere hazırlandığı ifade edilir. Mevlid kandilin olduğu gün de böyledir. Bir anne ve çocuğundan bahsedilir. Çocuk Hz. Peygamberin doğum günü olduğunu öğrenince heyecanlanır. Pasta mı keseceklerdir? Nasıl kutlayacaklardır? Annesine bu soruları sorar. Komşular bugün için yiyecek bir şeyler getirirler. Çocuk bütün bunların doğum günü sebebiyle olduğunu anlar. Annesi en güzel kıyafetlerini giymesini söyler. Çocuk heyecanla giyer. Daha sonra radyodaki salâvat- şerifeye eşlik ederler. Çocuk ışıkları söndürmek ister. Annesi ibadet etmek istediğini anlar. Önce namaz kırlarlar, sonra tütsü eşliğinde salâvat çekmek için radyoyu tekrar açarlar; ancak genelde biraz salâvattan sonra kandil tebriklerinin olduğu reklamlara yer verilir. Çocuk manevi ortamı zedeleyen bu durumdan şikâyetçidir. Kalbinin sesini duyamadığını söyler.

'Şekerden Dünya': Annesiyle gezinen bir çocuk şekerinin önünden geçerken şeker ister. Annesi katkı maddeleriyle dolu renkli şekerlerden almak istemez, kendi zamanında olan şekerlerden bahseder. Çocuk, onu ikna etmek için reklam filmlerinden fırlamış gibi bir gayret içerisinde. Daha sonra oyuncakçının önünden geçerken yavaşlar. Şeker yerken, oyuncaklara bakmayı sevdiğini söyler. O esnada üstü başı yıpranmış, kirli yüzlü bir çocuk şekerlerini ister. Çocuk şekerlerini ona

verir; ancak annesinden bu güzel davranışına karşılık başka şekerler ister. Annesinin zamanındaki şekerlerden de yiyebileceğini söyler. Kadın, onların zamanında tespih şekeri olduğunu söyler. Şekercide tespih şekerinin olmama ihtimaline karşılık çocuk, herhangi bir şeker almasını, kendisini hem şeker yiyip hem de tespih çekeceğini söyler. Annesi bu duruma güler. Yanlarında, çocuğun söylediklerine kulak misafiri olan biri bu yaştaki çocuğun, şeker istedi diye zikre zorlanmasını kınar. İyi ki de orada bir kamera yoktur diye düşünür.

‘Çocukluğun Bölünmüş Dünyası’: Yazar, bu denemesinde iki tane vakaya yer verir ve bunlar üzerinden çocukların bölünmüş dünyası ile ilgili değerlendirmelerde bulunur. İlk vakada, çocuğunu dış dünyanın şatafatlı duruşundan muhafaza etmek isteyen bir annenin çabası anlatılır. Oturdukları semtte ve çocuğunu yolladığı okulda Müslüman yaşantısına göre çocuk yetiştirmekte zorlanır. Hediyeleşmeyi İslam’ın bayram günlerinde gerçekleştirir. Ancak çocuk Noel Bayramında da hediyeleşmek, bu bayramı da kutlamak ister. Sınıfta bütün arkadaşları kutlamaktadır. Annesine neden onların kutlamadığını sorar. Annesi, Noel’in Hıristiyan Bayramı olduğunu söyler. Bir gün çocuk annesine çekinerek, sınıfta herkesin Hıristiyan olduğunu bir tek kendisinin Müslüman olduğunu ve bu yüzden Noel hediye çekilişine kendisinin de katıldığını söyler.

İkinci vakada baba, çocuğunun bir partinin toplantılarında aktif rol aldığını bilmektedir. Bir gün birlikte Cuma namazına giderler. Çocuk, ak sakallı bir adamın işaret parmağını namaz esnasında kaldırdığını görüp, sinirlenir ve kendisi de baş parmağını kaldırır. Namaz çıkışı babasına, yanındaki ihtiyarın kendisine bir partinin hareketi anlamına gelen işaret parmağını kaldırışını ve kendisinin mukabelesini anlatır. Dehşete düşen baba, çocuğunun durumunu fark edip partizanlığın ne kadar abartıldığını anlar. Yazar, çağdaş insanın kendisiyle barışık olup nefsinin görmeyip devamlı parmağını karşısındakine uzattığını, karşısındakini suçladığını

düşünür. Her çocuğa başkalarıyla değil kendisi ile yarışması gerektiği öğretilmelidir ki başkasının hakkına saygılı insanlar yetişsin.

‘Çocuk ve Oruç’: Bir kadın, çocuğunun düşürdüğü kavanozun kırıklarını temizlerken çocuğuna hiç kızmaz. Tam o esnada bir komşusu gelir ve kendisine hiddetli bir şekilde bir şeyler söyler. Kadının tek kurduğu cümle ‘Ben oruçluyum’ olur. Karşısındaki kadın kendisinin de oruçlu olduğunu söyler; ancak onun ne demek istediğini anlamaz. Çocuk, annesine neden tek başına yemek zorunda olduğunu sorar. Kadın, büyüklerin Allah’ın sevgisini kazanmak için oruç tuttuğunu söyler. Çocuk Allah’ın kendisini sevmediğinden tereddüt etse de annesi Allah’ın bütün çocukları sevdiğini söyler. Kadın, orucun insanı güzelleştirdiğini söyler. Çocuğu ise annesinin yüzünün solgun görüldüğünü, çok da güzel durmadığını ifade eder. Annesi ise her gün fotoğrafını çekmesini ve günden güne güzelleşip güzelleşmediğini takip etmesini ister. Güzelleşmekten kasıt ahlaki olarak güzelleşmek ve sabretmektir elbette.

‘İftara Beş Kala’: Yazar, 1419 Ramazan ayı ile ilgili değerlendirmelerde bulunur. “İftara Beş Kala” başlığı çerçevesinde iftar vaktine yakın yapılan televizyon ve radyo programlarından bahseder. Sizin ve bizim diye ayırdığı medya mensuplarının ve kanalların Ramazan ile ilgili yaptığı programları ele alır. İslamiyet’e en yakın olan programları bile bu konuda lakayt ve duyarsız bulur. Yapılan manevi programların, kapitalist düzenin getirisi olan reklamlar uğruna dağıtıldığını söyler.

‘Şahadet Makamında Deterjan Markası’: Kadın, oğlunun arkadaşının iftara geleceğinden hoşnut iftar yemeği hazırlıklarını tamamlar. İftara birkaç dakika kala çocukların konuşmalarını dinler. Gençlerin, öğretmenlerini sevdiklerini; ancak saygı duymadıklarını fark eder. Bu durumdan rahatsızlık duyar. Türkçe öğretmenlerinin anlatmış olduğu bir fıkradan bahsederler. Kadın merak eder. Fıkrayı ona da anlatırlar pürneşe. Kocasını ölen bir kadın, kocasının kanlı gömleğini alıp sandığa koymuş.

Yıllar sonra sandıkta bir şey lazım olup da sandığı açtığında gömlekteki kanın taze olarak durduğunu fark etmiş. Gömleği yıkamış; ancak leke çıkmamış. Sonra komşusuna bu durumu açmış; komşusu yıkayınca çıkmış. Kadın, lekeyi nasıl çıkardığını sormuş, komşusunun verdiği cevap ‘Mintaksla canım mintaksla’ olmuş. Kahkahalar içinde anlatılan bu hikâyeye, kadının gözyaşları içinde iftarını açmasına sebep olur. Şehitlik makamında ölen bir adamla ilgili deterjan markası üzerinden espri yapılmaya çalışılmasını yakışsız bulur.

‘Tanrı Misafiri’: İftar yemeği hazırlamanın heyecan verici bir iş olduğundan bahsedilir. Böyle bir heyecan içindeki kadın, iftar yemeğini hazırlarken telefon çalar ve kocası iftara gelemeyeceğini söyler. Kadın, oğlunu düşünerek moralini bozmaz ve yemeği hazırlamaya devam eder. Oğlu da telefon açıp arkadaşına gitmek için izin ister annesinden. Kadın, iftar yemeğinde yalnız kalmıştır. Ahmet Turan Alkan’ın iftardaki yalnızlığın, en ağır yalnızlık olduğunu ifade ettiğini söyler. Kadın, tanrı misafiri gelir diye yemeği fazla bile yapmıştır; ancak şimdi yalnız başına iftarını açacaktır. Sofraya hüzünle oturduğunda kapı çalar. Komşu bir şey isteyecek herhalde diye düşünür. Kargo bir paket getirmiştir. Kargocu, zamansız geldiği için özür diler; ancak yeni işe başladığını ve adresi anca bulduğunu söyler. Tam bu sıralarda ezan okunmaya başlar. Adam, bir bardak su ister kadından. Kadın, son anda gönderilen bu Tanrı misafirinden hoşnut, adama yiyecek bir şeyler hazırlar ve yanına da paket yapar. Adam, bu durumdan mahcupdur. Kadın, Allah’a sitem ettiği için hemen karşılığının geldiğini söyler. İftar vaktinde birine hizmet etmesini sağladığı için Allah’a şükreder.

‘İftar Daveti’: Kız, annesini İftar davetine ikna etmek için uğraşır. Fakir insanlar için düzenlenen bu toplantıya milletvekillerinin ve başbakanın eşleri de katılacaktır. Annesi, bu yemek davetini anlamsız bulur. Madem fakirlere yardım için toplanılmaktadır; o zaman fakirlerin o yemeği yemesi gerekir diye düşünür. Fakirlere yardım için eski kıyafetlerin

gönderilmesine de anlam veremez. Kız, annesini ikna etmek için uğraşır. Artık insanların moda kaygısıyla daha fazla kıyafet aldığını, bu yüzden gönderilen kıyafetlerin de 3-5 kez giyildiğini yani yeni sayıldığını ifade eder. Annesi de madem öyle kendi giydiklerinde, yediklerinde israfa gitmeden fazla gelen parayı fakirlere göndersinler, onlar ne ihtiyacı varsa alsın diye düşünür. Kız annesini ikna etmekte zorlanınca, telefona sarılır ve milletvekilleri ile başbakanın karısının katılacağı, fakirler için düzenlenen iftar yemeğine katılmalarını rica eder.

‘İftar Sofraları’: Yazar, üç ayrı mekândaki iftar sofralarından manzaraları harflerle gözümüzün önüne işler. İlk mekân semt pazarlarıdır. İftar vakti gelince pazarların tezgâhlarındakileri ikram için yarıştırmak oruçlarını açtıklarından bahseder. Pazarların minyatür Türkiye olduğunu düşünür. Farklı bölgelerden yiyecekler ve insanlar bir aradadır. Daha sonra okul çıkışında zilin çalmasını beklerken iftarını betonun üzerinde hazırlamış olan servisçilere değinir. İftarlarını zeytin ekmek ve küçük su şişesi eşliğinde açarlar. Zil çalıp da okuldan çıkan çocukların da iftarlarını bu zeytinlerle açmasıyla bir avuç zeytinin bereketlendiği gözlemlenir. Bir de ramazan çadırlarında iftar açan insanları gören kız çocuğu, annesine orada yemek istediğini söyler. Bu fakir anne, o çadıra girmeye bir an için cesaret edemez. İçeri girip bir masaya oturduğunda hizmet edilen olmak kadının yüreğini kanatlandırmaya yeter.

‘Mebrure Teyzenin Ramazanları’: Mahalledeki Mebrure Teyze, acının her türlüünü tatmıştır. Genç bir gelirken kocası ölmüştür. İki çocuğunu sıkıntılarla büyütüştür. Oğlu Suat, asteğmen olduğunda çok sevinirler; ancak oğlu geçirdiği bademcik ameliyatı sırasında ölür. Kızı Türkan da veremden ölür. Yalnız kalan Mebrure Teyze, Ramazanları asla yalnız geçirmek istemez. Ya misafir ağırlar, ya da kendisi misafir olur. Kadınları teravih namazına gitmek için toparlar. Şerbetleri meşhurdur. Mahalleliye Ramazan neşesini hissettirmiştir. Bir Kadir Gecesi’nde ölür. Yazar, o bayramı bayram neşesi olmadan geçirdiklerini söyler.

'Yaşanan Günleri Eskitme Denemesi': Bu denemede yazar, eskitme modasının olduğu günlerde yaşanmışlık hissi veren eskitme eşyaların alındığına değinir. Eskiye ait olan şeyler insanın zihninde güzelleşir. Yazar, holdingde çalışan birinin, bir öğrencinin, ömrü yollarda geçmiş birinin ve belediye otobüslerinde hayatı geçmiş bir zatın 'Geçmiş Ramazanlar'a ait anılarına yer verir.

'Saat 9.30; Sultanahmet Meydanı': Saat:9.30 sularında Sultanahmet Meydanında gördüklerini bize aktarır. Sabah mahmurluğunda olan insanlar, etrafındaki her şeyi fark edemez. Öğle vaktine doğru herkesin gözleri açılmış olur. Sabah vakitlerinden akşam iftar vaktine kadar, turist manzaraları da dâhil çeşitli gözlemler bizimle paylaşılır.

'Dibe Vurmuş Türkiye'den Ramazan Fotoğrafları': Bir yaşlı, bir genç kadın ürkek bir şekilde ürünlerin karton kutularda sunulduğu bir markete gider. Yaşlı kadın, margarin almak ister; ancak margarinin fiyatını bilmez. Yanından gelip geçenlere sorar parası ile neler alabileceğini; ancak kimse cevap vermez. En son bir adam yanında durur ve teyzeye parasıyla neler alabileceğini söyler. Teyze bir ekmek, biraz peynir ve margarin alabilmenin mutluluğu içinde marketten çıkar. İftar yemeği için yiyecekleri hazırdır. Yazar, müşkül durumda olan insanları unutmamamız gerektiğini bize hatırlatır.

'Fakirliğin Resmini Yapabilir misin?': Arjantin'de yaşanan fakirlikten sonra ülkemizin zengin kesimi fakir insanların yaşamlarını merak eder. Fakir beldelerin belediye başkanlarının çalışıp çalışmadığını araştırırlar. İki bayan üç adam yanlarında Belediye Başkanı ile birlikte fakir bir mahallenin durumuna bakmaya ve erzak götürmeye giderler. Belediye Başkanı da bu kadar zengin insanlar iyi bir yardımda bulunurlar diye en fakir evi seçer. Eve çekinerek girerler. Tek göz odada, biri hasta çocuklarıyla birlikte kalan kadının durumunu yabancı gibi izlerler. Fakirliğe dikkat etmekten çok buldukları ortamdan rahatsız olup bir an önce gitmek

isterler. Belediye Başkanı hasta çocuğun tedavisini yaptıracığını söyler. Zengin kimseler de erzakları bir an önce bırakıp gitmenin derdindedir. Başkan, yumruklarını ve dişlerini sıkar. Fakirliği görmeye bile tahammül edemeyen insanlara baktıkça kalbinde ağrı hisseder.

'Kazananlar Kazandı/ Kaybedenler Kaybetti': Ramazanda çoğu insanın gönlünün yumuşadığı, merhametin ve farkındalığın arttığı görülür. Ramazanın iklimine kapılanlar bu minvalde hareket eder. Bu iklimi hissedemeyenler de kaybettiklerinin farkına bile varmazlar.

'Orta Yaşın Bayram Borcunu Ödemesine Dair': Yazar, bayram neşesini oluşturacak olanların orta yaştaki insanlar olduğunu düşünür. Ne yaşlıların hüznü havası, ne gençlerin kendilerini arayıştan yorgun düşmüş hali vardır. Orta yaştaki insanlar, bu iki grubu da bayram sevincinin orta yerine bırakacak olanlardır. Bayramını bayramın bayram gibi geçmesi için yazar, orta yaşlılara seslenir.

'Bayramlaşma': Artık herkesin köyden çıkmağa, şehre gitmeye çalıştığı bir devirdir. Köyde çoğunlukla yaşlılar kalmıştır; onlar da soğuk kış günlerini geçirmek için şehre çocuklarının yanlarına giderler. Yazar, anne babasının ise şehirden köye döndüklerini söyler. Burada bahsettiğinin kendi anne ve babası olduğunu düşünmekteyiz. Bayramlaşma için köye gittiklerinden, mezar ziyaretlerinde bulduklarından bahseder. Diriye vefanın kolay olduğunu ölüye vefa gösterilmesi gerektiğini vurgular. Yaş ilerledikçe, memleket özleminin daha da arttığını ifade eder.

'Bayram- Bir Yol Hikâyesi': Yazar, bayramda yolda kalan var mı diye sorduktan sonra başından geçen bir durumu anlatır. Kar yağıyordur ve bir sürü araç yolda mahsur kalmıştır. Mahsur kalan araçlardan birisi de yazarın içinde bulunduğu araçtır. Yanında bir yaşında kızı, aile dostları ve eşi vardır. Saatlerce bekleyişten sonra bebek acıkmıştır. Arabadaki aile dostları ve eşi bebek için süt aramaya diğer araçların yanına giderler. Yazar da karayollarını arayıp hastalar için çorba, bebeği için de süt isteğinde

bulunur. Kendisiyle konuşan memur gayet sıcak bir şekilde yerlerini bildirirse hemen ulaştıracağını söyler. Ancak yazar, tam yeri bilmediği için Bolu karayolunda mahsur kaldıklarını söyler. Süt, kızına yetişmez; ancak onlardan sonra yoldan geçenlere karayolları yardım etmiştir ve her bebekliye kendilerini arayan hanım olup olmadıklarını sorarlar. Kızı, bu iyi niyetli insanların çabaları hürmetine süt ellerine ulaşmasa da İstanbul'a kadar uyumuştur. Yazar, bu denemeyi işini hassasiyetle yapan insanlara şükranlarını sunarak ithaf eder.

'Bayram Fotoğrafları': Yazar, 'Bayram Fotoğrafları' adı altında birleştirdiği bayram manzaralarında önce deprem bölgesinde, bir çadırdaki bayrama değinir. Gelini göçük altında kalıp, ölmüş olan Hasan dedenin torunlarına ne söyleyeceğini bilemediği bir bayramdır. Bir diğeri kimsesi olmayan bir adamın mezarlıkta kendi yaşlarında bir adamla, bir ölüyle hasbihal etmesidir. Üçüncüsü hiç gelenleri ve gidecekleri yer olmadığı halde bayram hazırlığı yapmış olan bir anne ve kızın durumudur. Kadın bir tepsi börek ve tatlı yapıp, belki gelen olur diye hazırlamıştır. Yazar, kendinden başkasını düşünerek hareket edenlere bu denemeyi ithaf eder.

'Bekleyenler ve Beklenenler': Yazarın çocukluğunda, hacca giden insanların hatıralarının zihninde bıraktığı izleri paylaşır. Gül Abla, mahalleden 19 yaşında herkesin gönlünü fetheden genç bir kızdır. Genç yaşta hacca gitmesinden sebep, inancında aşırıya gittiğini düşürenler olur; ancak herkes çok sever. Hacdan döndükten herkes Gül Ablayı ziyarete gider; ama annesi gitmez. O hacca gittikten sonra annesi de evde inzivaya çekilmiştir. Kızının yolunu beklemiştir. Yazar, beklenen ve bekleyen olmanın güzelliğine vurgu yapar. Beklenip de gelmeyenlerin mekânı cennet olsun temennisinde bulunur.

'Özel Günler ve Mübarek Günler': Kapitalist düzen özel günlerin kutlanmasını, tüketim kültürü ile aşılır ve güdümlerken mübarek günler, Müslümanlar tarafından unutulmaktadır. Güneşe ayarlı biyolojik saatimizin

yerine akrep ile yelkovanın koşturmasına endeksli bir yaşam geçmiştir. Yazar, mübarek günlere kayıtsız kalınmasını eleştirir.

4.2.2. Ramazan Sohbetleri

'Seküler Ritüeller ve Dini Merasimler': Bu söyleşi Nazife Şişman tarafından yağılmıştır. Modern zamanlarda merasim algısı ekseninde dini merasimlerle ilgili soruları ve cevapları ihtiva eder. Merasimler, insanların birlikte hissetmeyi öğrendiği etkinliklerdir. Dini ve milli bayramlarda düzenlenen programlar, birlikteliği pekiştiren ritüeller, cenaze gibi merasimler birlik hissinin geliştiği buluşmalardır. Modern zamanlarda dini merasimlerin yerini farklı merasimler almıştır. İnsanların merasimlerle ilgili alışkanlıkları değişmiştir.

'Onbir Ayın Sultanı: Hanelerimizdeki Misafir': Dr. Ayşenur Kurtoğlu'nun sorduğu sorularla birlikte hanelerimizde Ramazanı nasıl ve ne kadar misafir edebildiğimiz sorgulanır. Evleri kast ederek mekânlar büyüdükçe, gönüllerin daraldığına değinilir. Evlerin insanlara değil, artık eşyalara hizmet ettiği vurgulanır. İkram kültüründeki değişimlerin sebepleri arasında geçim sıkıntısı, gönül genişliğinin azalmasının yanı sıra desinler merakının ön plana geçmesi de sayılabilir. İftar çadırlarında verilen yemeklere ve gösterilen üsluba da eleştiriler getirilir. Amaç bir fakirin gönlüne girmek ise yapılan yardımların ve yakınlaşma çabalarının da bu minvalde yapılması gerekir. Oruç tutmayıp da iftara davet edilmedikleri için gönül kırgınlığı yaşayan insanların durumları değerlendirilir. Babaların, iftar yemeklerini ihmal etmeleri; hanımların da evlerine gelen misafirlere iftar sofrasını hazırlarken yaşadıkları yorgunluğu belli etmeleri eleştirilir.

'Çocuk ve Ramazan': Seyhan Büyükcoşkun'un sorduğu sorular çocukların Ramazan heyecanı hissetmesi için yapılması gerekenlerin, uhrevi atmosferin hissedilmesi için nelerin gerektiği konusu ile ilgilidir. Genelde büyükler, anılarına değinirken Ramazanla ilgili bir anıları da sisli zamanlardan gün yüzüne çıkıverir. Eski Ramazanların daha güzel olduğundan bahseder insanlar. Ebeveynler, çocukların Ramazanın uhrevi

iklimini hissetmesi ve heyecanı yaşaması için ellerinden geleni yapmadır. İlk kez oruç tutan veya tutmaya çalışan çocuklar, büyük biri gibi olmanın mutluluğunu yaşarlar. Önceden Ramazanların daha güzel olduğundan, şehrin ışıklandığından bahsedilir. Günümüzün büyük şehirlerindeki çok renkli gece hayatı sebebiyle bu ışıltı hissedilmese de hanelerde bu hava çocuklara hissettirilmeli ve yaşanmalıdır.

'Ramazanın Manevi İklimi': Yıldız Ramazanoğlu, Ramazan boyunca hâkim olan manevi iklimin ve insanların yüzüne yansıyan bu iklim havasının Ramazan bitince geçtiğine değinerek, neden böyle olduğunu sorar. Yazar, bu durumu mekanik zamana endeksli olmamız sebebine bağlıyor. On bir ayın sultanı olarak geçen Ramazanın manevi iklimi de bir aylığına gelip misafir olup gidiyor şeklinde değerlendirilip insanların mekanik zamana tekrar dönmesine sebep oluyor. Müslümanların kendi zamanlarını kendilerine göre dilimleyip ayarlamalarına izin verilmediği ya da Müslümanlar, bunu idrak edip uygulamadığı için manevi iklime her zaman mazhar olunamıyor.

'Ruhu Doyurmayı Öğrenebilsek ve Öğretebilsek': Mine İzgü, 'Nerede o eski Ramazanlar?' yakınmasını nasıl karşıladığını, unutamadığı bir Ramazan hatırasını ve günümüz Ramazanlarını unutulmaz kılmak için yazarımızın ne yaptığını sorar. Yazar, 'Nerede o eski Ramazanlar?' yakınmasının sebeplerinin kişiden kişiye değiştiğini düşünmektedir. Ancak geçmiş herkesin belleğine sevimli, güzel anıları düşürür diye düşünmektedir. Ramazan hatırası olarak da evlerine lastik ayakkabı ile gelenlerin ayakkabıları karıştığı için kendisinin sulu boya ile işaret koyduğunu, Eyüp Sultan ziyaretine gidip gelenlerden mutlaka bir hediye beklediğini anlatır. Günümüz Ramazanlarını unutulmaz kılmak için bir anne olarak, çocuklarına o heyecanı ve manevi iklimi hissettirebilmek için geri sayım yapar. Çocuklarına güzellikleri fark etmeyi öğretmeye çalıştığını ifade eder.

'Ramazan ve Medya': Ayşe Böhürler, medyada Ramazanın nasıl yaşatılmayı çalışıldığını ve Ramazan programlarının nasıl olduğunu sorar.

İslami medya ile diğer medya mensuplarının nasıl programlara yer verdiği sorularına cevap aranır. Yazar, bilhassa 80'lerden önce Ramazanın, her müslümanın evine, yılbaşının bazı Müslümanların evine geldiğine söyler. 80'lerden sonra ise yılbaşı her müslümanın evine girer olmuştur; ancak Ramazan esas ruhu ile her Müslümanın evinde yer bulamamaktadır. Ramazanda dini programlar yapıp, dini birkaç film yayını yapan kanallarla ilgili de bazı eleştiriler dile getirilir. Hakiki manada bu manevi atmosferin ne kadar yansıtıldığı tartışılır.

'Ramazan ve Zaman': Gün boyu oruçlu durduktan sonra sofrada iftar vaktinin bekleyiş anının nasıl bir duygu olduğundan bahsedilir. Ramazanda Kur'anın hikmeti daha iyi idrak edilir. Oruç, yalnızca aç kalmak demek değildir. Dünyevi şeylerden olabildiğince uzaklaşıldığında insanların uhrevi âleme olan algıları ve manevi doyumu artmaktadır. Aynı zamanda sahur vakti kalkmak da Ramazana ait zamanın idrakini algılayabilmek için elzemdir.

'Ramazan ve Kulluktaki Yükselişimiz': Emine Eroğlu tarafından sorulmuş sorular çerçevesinde Ramazan ile birlikte insanların kulluktaki yükselişi tartışılmıştır. Müminler, ibadet ile Allah'a yaklaşırlar. Ramazan da bolca ibadet edildiği, insanın kendisini haram olan her şeyden sakınmaya çalıştığı, sabrı yoğun yaşadığı bir aydır. Kulluktaki yükselişte Ramazanın yeri ifade edilmiştir.

'Son Söz: Ey Rabbim': Bu kısımda yazar, Allah'a yakarış içindedir. "Allah kalplerinizden geçeni bilir ve Allah her şeyi bilendir, halimdir" ayetinin ışığında Allah'ın kalplerimizdekini bilmesinin ve bizim de O'nun kalbimizdekileri bildiğini bilmemizin hayırlı olduğunu düşünür. Kitap, dua ile son bulur.

Yazarın Ramazan ayı ile ilgili bir hatırasına Türk Edebiyatı dergisinin 2011 Ağustos sayısında rastlarız. Bu yazıda yazar, üniversite yıllarında geçirdiği Ramazan ayı ile ilgili bir anısına yer verir.

4.3. Otobüsname/Yaşadığımız Şehir

'*Seyir Halinde...*': İlk kısımda yazar, sokak, çarşılar, duraklar, otobüslerden sunacağı insan manzaralarına bizi hazırlar. Kalabalıklar arasından çekip çıkardığı insan hikâyelerine ve insanlara dair gözlemlerine yer verir. Üç hikâye dışında diğerlerini kendisi bizzat gözlemlemiş veya yaşamıştır. Üç hikâyeden 'Güzel İnsan Hikâyeleri' ni abisi Av. Mahmut Karabıyık'a, 'Başkası İçin Beğenilen Hayatlar'ı Seyhan Büyükcoşkun'a borçludur. Yazar, üçüncü yazının ilham kaynağının ismini, gerekli izin alınmadığı için paylaşmaz.

'*Kim Hüznü Onun Kadar Benimsedi?*': Yazar, seyahat yazılarına vurgun olduğunu söyler. Seyahat yazılarında yazarların bile farkında olmadığı birçok şeyin ifşa olduğunu ifade eder. Seyahatin olması için öncelikle yolcunun gurbet duygusunu hissedebilmesi gerektiğini savunur. Modern dünyada uzakların yakın olması sebebiyle insanların kendilerini gurbette hissedemediklerine değinir. Ancak gerçek gurbet vücudun seferi değil kalbin seferidir.

'*Vapurda Evcilik Oyunu*': Yazar, vapurda rastladığı 16-17 yaşlarındaki iki gencin tavırları üzerindeki gözlemlerini dile getirir. Genç kız içeridedir. Yanında da küçük bebekleri vardır. Delikanlı ise dış kısımda sigarasını içer. Vapurdaki diğer yolcular, adeta evcilik oyunu oynayan gençlere dikkat kesilirler. Genç kızın, bebeğine çok dikkat etmediği gözlemlenir. Kız, içerideyken yaşlı yolculardan biri üçünün de çocuk olduğunu, bebeğe nasıl baktıklarını, onlarla ilgilenen birinin olup olmadığını sorar. Kız sinirlenir, sigarasını yakıp dışarı çıkar; babası bebeğin yanına gelir.

'*Tanık*': Yazar, genel bir sokak portresi çizdikten sonra durakta bekleyen insanlara yönelir. Dilenciler ve insanların onlara karşı tutumları üzerinde düşünmeye sevk eder. Bir gün duraktaki adamın yanına dua ederek yaklaşan dilenciye, adam 'Allah senin duanı kabul etseydi, bu halde olmazdın' der. Adamı sert tavrı ve bu sözü diğer insanların dilenci kadını

sahiplenmesine sebep olur. Küçük bir kız elinde tuttuğu kumbarasındaki paraları dilencinin kucağına boşaltır. Dilenci teşekkür etmek ister; ama nutku tutulur. Küçük kız, annesine Allah'ın hem dilenciye hem de kendisini çok sevdiğini söyler.

'Görgü Dersleri': Yazarın Edebiyat Fakültesinin yakınında otobüs bileti satan bir kadına ve yanındaki bebeğine aşına olduğunu öğreniriz. Kadın güler yüzlü biridir. Sabahtan akşama kadar taşın üzerinde çocuğuyla oturup bilet satar. Yıllar sonra aynı kadına Taksim- Bostancı arabasında rastlar. Bazı insanların iki katlı otobüslere binmesinin sebebini sınıfsal farklılıklara olan inançlarına bağlar. Küçük bebek artık büyümüştür. Biletçi kadın kızına 'Çilem' diye seslenince onların olduğunu anlar. Kadın sakat olduğu için tek başına bir yerde oturur. Kızı da onunla oturmak isteyince, kendilerini çok görgülü sanan birkaç yolcu, kıza direktifler vermeye başlar. Annenin yanında dur, cama elini sürme, üstünü sürme gibi. İnsanlar, onlara fırsatçı olarak bakar, bilet satmak için otobüse bindiklerini söylerler. Kız onların bu azarlarından çekinip üst kısma çıkar. Yazar, neden daha önce bu duruma müdahale etmediğinden yakınır. Biletçi kadın, kızı Çilem'i sevgiyle büyütülmüştür.

'Herkesin Yolu Kendine': Taksim'den Bostancı'ya gitmek için bir taksiye biner. Boğaz Köprüsünün ortasına geldiklerinde taksi şoförü hafifçe önündeki arabaya vurur. Öndeki arabanın şoförü inip, onlara doğru geldiğinde taksi şoförünün ağzından köpükler çıktığını görürler. Şoför panikten ne yapacağını bilemez vaziyette direksiyon üzerine yığılır. Şoförün yanındaki adam, şoför koltuğuna geçer ve şoförü yan koltuğa oturtur. Adam, gitmek istediği yere geldiğinde taksiden iner ve arkadaki iki kadını, şoförle birlikte bilmedikleri bir yerde bırakır. Kadınlar, bir an paniklerler; ancak sonra yolun aşağısındaki durağa yürürler.

'Masum Değiliz Hatta Çocuklar Bile...': Yanında küçük bir kızla otobüse biner. Yolculardan biri 10-12 yaşlarındaki kızını yanındaki koltuğa oturtmuştur. Yazar, müsaade isteyerek oturmak ister; ancak kız huysuzluk

eder. Kızın bu huysuzluğuna annesi bir Şey demez, azıcık yana kayıp yer açar. Kız sesli bir Şekilde annesine bir Şeyler anlatmaya devam eder. Kadın, kızını yaptığı terbiyesizlikten dolayı uyarır. Yazar, burada çocukların masumiyetinin azaldığına dikkat çeker. Ebeveynler, çocuklarına büyük gibi davranma dozunu fazla kaçırmıŐlardır; çocuklar da bu durumu sonuna kadar kullanıp, karŐılarındakinin büyüklüğünü görmezden gelmektedir.

'Kestane Kebap': Taksim'den Bostancı'ya doğru giden dolmuş içindedir. Arabada dört ahabap hanım kendi aralarında konuşmaya dalarlar; bir yandan da ellerindeki kestaneleri yerler. Yazar, yanındaki suskun kadınla konuşmaya çalışır. Őehirlerin, sokakların kokusu olduğunu düşünür. Hele kestane kokusu onu mest eder. Kestane kokusu, soba başında geçirilen kış günlerini anımsatır. Yazar, yanındaki kadınla konuşmaya çalışırken dört ahabap kadından biri yazara ne kadar çok konuştuğunu söyler. Kadının bu cretkr tavrından sonra suskun oturan kadına hak verir.

'Erkeklerin 'İlmi' Dünyası': Vapurda, dört erkek akademisyenin kadınların akademik camiadaki başarısı üzerine konuŐtuklarına tanık olur. Kadınların doktora sınavlarında daha başarılı olduklarını, hafızalarının kuvvetli olduğunu, alıŐkan ve gayretli olduğunu söylerler; ancak evlenip çoluk çocuğa karıştıktan sonra bu durumun değiştiğini düşünürler. Ayrıca sosyal bilimlerdeki baŐarılarının zayıf olduğunu düşünürler. Böyle türlü yorumlarla kadın akademisyenleri ekiŐtirirlerken karŐılarına orta yaşlarda bir bayan akademisyen çıkar. Ona iltifatlarını sunduktan sonra söylediklerini duyup duymadığını düşünürler. Derken içlerinden biri yazarımızı tanımaktadır ve yazarımızla göz göze gelir. Yazar, karşısındakinin selamını 'Ucuz atlattınız' Şeklinde alır. Karşısındaki Beyefendi de bunları bir otobsname yazısı olarak okuyup okumayacaklarını ima eder. Yazar da neden olmasın diye düşündüğünü gerekleŐirmiŐtir.

'Mesire Adabı': Yazar, mesire yerlerinin piknik alanları olarak kullanılmasından rahatsızdır. İnsanlar, Şehrin yorgunluğundan kaçıp tabiatla baş başa kalmak yerine, tabiatı mutfakları veya yatak odaları olarak

kullanmaktadırlar. Yangın çıkmasını diye alınan hiçbir önlemin de olmadığını söyler. Bilhassa Fethi Paşa konusunda gördüğü manzaralara değinir. İnsanlar, İstanbul’da muhafaza edilmiş bu nadir yerleri adeta açık hava mutfağı olarak kullanmaktadır. Yazar, giden ağaçların geri gelmediğini hatırlatarak, mesire adabı ile ilgili değerlendirmelerde bulunur.

‘Bir İnsan Paraya Mahkûm Olamaz!’: Kadıköy Meydanında, toplanıp arkadaşları için yardım toplayan bir grup gence değinilir. Gençler alkışlar ve danslarla birlikte ‘Bir insan paraya mahkûm olamaz!’ sloganı eşliğinde yardım toplamaya çalışırlar. İnsanların çoğu ne yapmaya çalıştıklarını anlayamaz. Yazar, bu yardım isteyiş biçimini münasip bulmaz. Cenazeye alkışlarla eşlik eden büyüklerinden alkışı öğrendiklerini, dansın ise kanlarında mevcut olduğunu söyler. Ancak ikisi de yürekleri ele geçirmek için vesile değildir.

‘Sağırklar Diyalogu Demek Ne Haddimize!’: ‘Sağırklar diyalogu’ başta olmak üzere sağırklar ile ilgili birçok atasözü ve deyimden tedavülünden kaldırılması gerektiğini düşünür. ‘Sağırın kulağı duymaz, ahmağın her yanı’ sözünü istisna tutar. Kulağı duymayanların muhteşem bir diyalog içinde olduklarına tanıklığını anlatır. Otobüste bir grup işitme engellinin işaret dili ile aralarında hararetle bir tartışmasını gözlemler. Muhabbeti anlamaya çalışır ve bu iletişim dilini merakla, hayretle izler.

‘Allah Rızası İçin Dilenenler ve Dilenmeyenler’: Herkesin Pazar uykusunda olduğu bir sabah, Kadıköy’den Topkapı’ya gitmek için Kadıköy-Eminönü vapuruna biner ve iki adamın hararetle tartışması dikkatini çeker. İri diğerine dilencinin yüz karası olduğunu söyler. Kendisinin Allah rızası için dilenip, işsiz olduğunu söylerken doğruları söylediğini ifade eder. Üstelik aldığı parayı harama harcamaz. Diğerisi ise Allah rızası için dilenip, parasını içkiye, esrara vermektedir. İki adam dilenciliğin şerefi üzerine tartışırlar. Vapurdan indikten sonra biri yolun karşısına geçer. Diğerisi de üst geçidin üstüne çıkıp oturur. Yazar, Pazar sabahları sükût içindeki

İstanbul'un peçelerinden birini kaldırıp başka bir yüzünü görebileceğimizi söyler.

'Güzel İnsan Hikâyeleri': 74 yaşında bir kadın vapura yetişmek için karşıdan karşıya geçmeye çalışırken bir taksici, üzerine çamur sıçratır. Kadın söylenirken, yanında başka bir araba durur. Yaşlı kadını gideceği yere bırakmak ister. Kadın arabaya bindiğinde insanlığın öldüğünden dem vurmak ister; ancak adam sözünü kesip insanların güzel olduğunu söyler ve başından geçen bir olayı anlatır. Kendisi avukattır. Önemli bir dava için yazdığı dilekçesini kitabını arasında bir yere gitmek için bindiği takside unuttur. Taksici, kaşesinden avukatı bulmaya çalışır ve en son telefonuna ulaşır. Avukat, çok zor durumdayken, taksici insanlık namına yaptığı bu örnek davranışla avukatı müşkül bir durumdan kurtarır. Önemsemese bile kimsenin yargılamayacağı bir durumda avukatı bulmak için çaba sarf etmiştir. Avukatlık mesleğine ilk başladığında şevkinin kırılıp, insanlarla ilgili umutsuzluğa kapıldığını; ancak arkadaşlarıyla zamanla Güzel İnsan Hikâyeleri Vakfını kurduğunu söyler. Gideceği yere varan kadın da artık bu vakfın bir üyesidir.

'Kitap Yurdu Kıymayı Unuttu': Bir anne-kız yolda giderlerken el arabasının içinde kitap satıldığını görüp kitaplara bakmaya giderler. Çeşitli kitapların satıldığı tezgâhın başında kalabalık insanların hayatlarına dair gözlemleri sunulur. Bir adam kitapların arasında kıyma paketi bulur. Tezgâhtara şanslı olduğunu söyler. Bazıları kıymanın sahibinin gelmesi için beklemesini öğütlerken, bazıları da tezgâhtarın alabileceğini söyler. Satıcı bu yorumdan rahatsız olur. Burada işi bitene kadar sahibi gelirse sahibine vereceğini, gelmezse de oraya bırakıp gideceğini söyler. Kıyma mevzusu birden kitaplardan daha önemli bir mevzu olarak insanların tezgâh başındaki gündemine oturur.

'Market Görgüsü': Yazar, misafirlğe gelenlerin talepleri üzerine gittiği ev eşyaları satan büyük alışveriş merkezindeki gözlemlerini paylaşır.

İnsanlar, artık hafta sonu tatillerinde etkinlik olarak alışverişe gitmektedirler. Gezen insanlar çoktur; ancak bir şeyler alan azdır.

'Mihriban': Yazar, otobüs durağında beklerken görme engelli vatandaşların kurduğu mini orkestranın şarkı söylemekte olduklarını görür. İçinden keşke Mihriban türküsünü çalsalar diye geçirirken, otobüse binmek üzereyken Mihriban türküsü çalınmaya başlanır. Yazarın bir yere yetişmesi gerekir; ancak içinden geçen gerçekleşmesi onu etkiler ve türküsünü dinledikten sonra gideceği yere yetişir. Bu olaydan sonra ne zaman bu adamı görse, sanki onun geldiğini anlıyormuş gibi Mihriban'ı söylediğini görür. Adamın yanındaki bir kadının kulağına bir şeyler fısıldadıktan sonra Mihriban'ı söylemeye başladığını fark eder. Mayıs ayının kendisinde uyandırdığı duygularla yazısını bitirir. Ancak Mayıs ayının gelip geçici neşesi gibi Mihriban türküsüne dair beslediği vehmin de gelip geçtiğini söyler.

'Gül Ahırlar Gül Satarlar Gülden Terazi Tutarlar': Pazarda yaşlı bir çift beyaz bir çuvalın içinde gül yaprakları satmaktadır. Yazar, tanıdık simalara bakınır selam vermek için. Bir kız ile bir erkek çocuğuna rastlar. Akordeon çalmaktadırlar. Onların Kosovalı olduğunu öğrenir. Diğer pazarcılar da bunu öğrendiklerinde çocukları hep beraber sahiplenirler. Karınları açtır diye onları doyururlar. Akşam olunca televizyonda lösemili çocuklar için yardım toplandığını görürler. Sakıp Sabancı'nın adı geçer bir ara. Evinde oyuncaklarıyla oynayan çocuk, Microsoft Word'ün sahibinin neden yardım etmediğini, onun daha zengin olduğunu sorar. Annesi ise cömertlikle zenginliğin farklı kavramlar olduğunu izah eder.

'Dolar Hikâyeleri': Döviz bürosuna girip 1996 yılında doların ne zaman 100000 olacağını soran kadınla döviz bürosundakiler arasındakiler arasında geçen dialoglara yer verilir. Doların değer kazanıp kaybetmesiyle ilgili halk gözünden gözlemlere yer verir.

'Yelpazenin Hazin Sonu': Yazar, otobüste bir yaz günü, pervaneye benzer bir makineyi yelpaze niyetine kullanan bir kadına rastlar. Estetik bir

duruşu olan yelpazelerin yerine bu makinenin geçmiş olmasını istemez. Japonların bu buluşla yelpazelerin tarihine hakaret ettiklerini düşünür. Bazı icatların kullanması için moda haline gelmesi gerektiğini düşünür. Mesela yazın güneşten korunmak için şemsiyenin kullanılabileceğini; ancak kimsenin kullanmadığını ifade eder.

'Sefer-i Otobüs': İnsanların kendisini ve dostunu tanıması için onunla yolculuk yapması gerektiği söylenir. Tasavvufta da sefere çıkmak, insanın aynı zamanda kendi iç dünyasına da yapacağı bir sefere işaretler. Eskiden yollar daha çileliydi. İnsanlar karşılaştıkları zorluklarla birlikte karakterlerinin bilinmeyen yönlerini ifşa edip, sabredip çektikleri çileler ölçüsünde güzelleşirdi. Günümüzün konforlu yolculuklarında insanların nasıl tanınacağı merak duygusudur. Bir de turistik geziler için düzenlenen turlarda sûfilerin seferlerinden çok başka olduğu, birbirini tanımayan insanların bir araya gelmesiyle özgürlük hissini dürtüsüyle insanların hayvani ve şeytani yönlerinin ortaya çıkarıldığını düşünür. Çile çekmek şöyle dursun insanın nefsinin dürtülecek şeyler yapılmaktadır. Yazar, bunu yaşlı bir teyzenin üzüntüsüne sebep olduğu için ifade etmeyi borç bilir. Hâlâ Küçükalyalı'da oturan yazar, aynı yerde oturan tanıdık bir teyzenin Selimiye Camisini görme isteğinin çocukları tarafından ertelendiğini hatta bertaraf edildiğini bilip teyzeye üzülmemektedir. Bir turla birlikte teyzenin Selimiye Camisine gitmesine vesile olur. Teyzenin memnun olacağını düşünür; ancak teyzenin yolculuktan döndükten sonra üzüntülü olduğunu görür. Kadınlar, yol boyunca göbek atmışlardır. Dört saat boyunca yol nasıl geçer diye düşünüp böyle bir çözüm bulmuşlardır. Cami ziyaretine giderken böyle göbek atılması teyzenin hiç hoşuna gitmemiş, onu hüznlendirmiştir. Yazar da böyle bir şeye istemeden de olsa vesile olduğu için üzülmüştür.

'Bilmiyorum Demeyi Bilmiyoruz': Türkiye'de herkesin yol tarifinde mahir olduğunu düşünerek, sanki hiç bilmediği yer yokmuş gibi davranmalarını eleştirir. Rusların donukluğunu eleştirmek için anlatılan bir fıkrayı anlatır. Rusya'da bir adam metroda adres sorar kimse cevap vermez;

para vereceğini söyleyince insanlar ilgilenmeye başlar. Türkiye’de ise herkes her yere vâkıfmiş gibi hemen yol tarifine başlar. Bir gün otobüste iken, yanlış otobüse binen bir çiftin binme isteğine karşılık şoför karşıya geçmeleri gerektiğini söyler. Birkaç kişiye sorup, adresten emin olduktan sonra otobüse binmelerini öğütler. Onlar indikten sonra çiftin haline üzülen insanlar, arkalarından konuşmaya başlar. Keşke iyice sorsalarmış filan gibi sözlere yaşlı bir adamın sözü karışır. Tartışmaya son noktayı koyan ifade ‘Bilmiyorum demeyi bilsek, öğrenecek çok şeyin olduğunu fark edeceğiz’ dir.

‘Tik Tak Eşref’ten İyi Yolculuklar’: Yazar, Pendik-Kadıköy minibüsünde şoförün insan sarrafı oluşuna hayret içinde yolculuktadır. Şoför koltuk sayısı kadar yolcu alması gerektiğini söyleyip, bu durumu yolcularla birlikte eleştirir. Halk otobüsleri sıkış tıkkışken minibüslerin fazla yolcu almasına izin verilmemektedir. Minibüs şoförü işini iyi yapan biridir. Yolda giderlerken bir yerde durup her zaman aynı saatte aldığı yolcuyu alır. Adam geç kaldığından korkmuştur; ancak minibüs şoförü adının Tik tak Eşref olduğunu ve her zaman dakik hareket ettiğini ifade eder. Bir sonraki durakta bir kadın biner ve bir durak geçtikten sonra yanlış minibüse bindiğini söyleyerek iner. İndi bindi parasının tamamını vermek istemez. Şoförle ağız dalaşına girer; ancak şoför alttan alır. Şoförün sabrına herkes gıpta ile bakar, o da artık insanlarla uğraşmaktan insan sarrafı olduğunu dile getirir.

‘Hayatı Kamera Şakası Olarak Görenler’: Bostancı’dan Taksim’e giden bir dolmuşun içinde seyir eden yazar, dolmuştan gelen acı fren sesiyle irkilir. Bir adama çarpmışlardır. Şoför ve beraberinde meraklı yolcular, adama bakmak için arabadan inerler. Yazarımız bir anlık aklından gideceği yere geç kaldığını düşünür; sonra kendisinden utanır. Her gün izlediği felaket haberleri onu bu konulara aşına kılmıştır. Bir süre sonra şoför hepimize geçmiş olsun diyerek gelir. Olay mahalline giden kadın yolcular olanları anlatır. Yerde yatan adama bir şey olmuş mu diye bakmak için

eğilirler; adam ayağı kalkar ve yanındaki adama saldırır. Şoföre de sarılır özür dilemek için. Yanındaki arkadaşı üst geçitten geçelim diye ısrar edince üst geçitten geçip kazaya sebep olmuşlardır. Yolcular bu durumdan tatmin olmazlar ve bunun bir kamera şakası olduğunu düşünürler.

'Bir Akşam Alacası': Yazar, akşamüzeri evine gitmek için otobüs kuyruklarında bekleyen insanların yüzlerinde günün yorgunluğunun yükünü taşır bir ifade olduğunu söyler. Çalışan bayanlar için ikinci mesai eve gidince başlayacaktır. Yaşlı kadın, genç kadına bekârken çalışmanın kolay olduğunu; ancak evlenip bir de çocuk sahibi olduktan sonra çalışmanın çok daha zor olduğunu söyler. Genç kadın ise zaten evli olduğunu ve bir kız çocuğu olduğunu ifade eder. Bundan sonra bir daha konuşmazlar birbirleriyle. Âmâ bir adam geceye savaş açmış gibi şarkı söylemektedir. Otobüs kuyruğundakilerin çoğu görebildiğine şükreder; ancak gözlerinin işlevsel olması gerçekten görebildikleri anlamına gelir mi bilmez genç kadın.

'Gönül Kitabı': Otobüste yaşlı bir kadın, genç kadına çocuğunu kime bıraktığını sorar. Genç kadın, ses etmez. Yaşlı kadın, çocuğa anneanne veya babaannenin bakabileceğini; ancak onların bakımına da çocuk dillendikten sonra da annelerin karışıp memnun olmadıklarını ifade eder. Evlilikle ilgili nasihatte bulunur. Yanındaki koltuk boşalınca yaşlı kadın, genç kadını yanına çağırır. Genç kadın, çekingen bir vaziyette oturur ve konuşmak istemediği belli etmek istercesine kitabını çıkarıp okumaya başlar. Yaşlı kadın ona, bu kitapları değil de gönül kitaplarını okuyup okuyamadığını sorar. Karadenizli bir teyzedir bu. Genç kadın, gönül kitabını okuyamadığını zaten her gönülde de bir şeyler yazmadığını söyler. Mecidiyeköy durağında genç kadın ile yazar iner. Yazar, genç kadına yaşlı kadını tanıyıp tanımadığını sorar. Genç kadın tanımadığını; ancak yaşlı kadının onunla ilgili çok şeyler söylediğini ifade eder. Adeta hayatını okumuştur.

'Huysuz Bir İhtiyarın Karanlık Dünyası': Otobüste sürekli söylenen huysuz bir ihtiyar vardır. Etrafında ona yardım edenler olduğu halde yine de memnun olmaz, yardım etmeye çalışan insanları şikâyet eder. Bu huysuz kadın otobüsten indikten sonra herkes, kendi ailesinde huysuz olarak gördüğü ihtiyarlara şükreder.

'Başkası İçin Beğenilen Hayatlar': Yazar, Taksim'den Beyoğlu'na doğru giden tramvaya biner ve tramvay arızalanır. Yolcular, sinirli bir şekilde aşağı iner. İçeride sakat yaşlı bir kadın ile yazar kalır. Yaşlı kadının genç gibi olduğunu, kendisinin de yaşlı gibi olduğunu düşünür ve bazen kendisi için yaşlı insan modeli beğendiğini söyler. Yaşlı kadın, dışarıdaki gençlere bakarak şimdiki gençlerin işinin kolay olduğunu söyler; yazar neden öyle düşündüğünü sormaz; ama kadının içinde yaşanmadan kalmış şeylerin izleri olduğunu düşünür. Yaşlı kadın, dışarıda tekerlekli sandalyede olan bir kadını ve arkasında onu süren ve onun için dilenen adamı gösterir. Kadın, mağazalardan birinin vitrine dalıp gitmiştir. Belli ki hayal kurmaktadır.

'Hak ve Haklılık': Kadıköy- Pendik hattındaki şoförler, Salı günlerini hiç sevmez. O gün Pazar vardır ve minibüs yolcuları genelde pazara giden kadınlardır. Kadınların aleyhine yorumlar yapan şoför, birden önündeki arabaya vurur. Arabadaki kadınlar, şoförün haklı olduğu yönünde yorumlar yaparlar. Çünkü kendi çıkarları söz konusudur. Şoför, haklılığını ispat etmiş vaziyette minibüse geri döner. Hareket ettikten sonra ani frenlerle arabadaki yolcuları sarsar. Yolcular, biraz önce olayı görmedikleri halde yüzde yüz haklı olduğunu düşündükleri şoföre yüklenirler. Şoförün araba kullanmadığına karar verirler. Yazar, insanların hak, hukuk konusundaki görüşlerini kendi çıkarlarının belirlediğini düşünerek, bize kendimize ayna tutmamız gerektiğini hatırlatır.

'Fukara Kalbi': Rüzgârlı bir havada vapurda seyahat eden yolcuların yanına dilenciler gelip gider. İlk gelen dilencilere pek itibar etmeyen yolculardan biri, sonradan gelen çocuğunun lösemi hastası olduğunu

söyleyen ve yardım isteyen bir kadına yardım etmek ister. Bu kadının yardım isteğini gerçekçi ve samimi bulur. Yolculardan biri, dilencilerin bizden daha zengin olduğu lakırdıları içerisinde yardım etmek isteyen yolcuyu engellemeye çalışır. Yardım etmek isteyen yolcu, kadının cidden yardıma muhtaç olduğuna inandığını, üstelik onun yardıma muhtaç olan insanları bulmak için ne yaptığını sorar. Diğer kadın, yardım için kurulmuş derneklerden söz açınca bu sefer derneklerle ilgili eleştiriler gündeme gelir. Bu arada yardım için dolaşan kadın çoktan gitmiştir. Hakikaten yardıma muhtaç olan insanlarla olmayan insanları ayırt edecek bir vicdanımızın olmadığına değinilir.

‘Müzik Ruhun Gıdasıdır Ya Da Gıda Zehirlenmesi’: “Müzik ruhun gıdasıdır” sözüne eleştirel yaklaşan yazar, şimdi rahmetli olmuş Semiha teyzesinden bahseder. Semiha teyze, taksi ile yolculuk eder ve şoförlerin arabesk müzik dinleme riskine karşılık yanında Müzeyyen Senar veya Hamiyet Yüceses kaseti taşır, şoföre bu kaseti çalması için vermiştir. Günümüzde ise sokaklarda, dışarıda hemen her yerde müzik çalınmaktadır ve bu müziğin ruhun gıdası olduğu tartışılır bir durumdur. Vapurda yolculuk ederken bile bir şarkı çaldığı insanın hiç kendisiyle baş başa kalamadığına değinilir.

‘Yolcu Yolunda Gerek, Yerken Baklava Börek’: Rusya’da etlerle mobilyaların birlikte satıldığı bir markette rastladığı Lena isimli bir kızdan bahseder. Bu kız, yarım yamalak Türkçesiyle İstanbul’da tattığı lezzetlerden bahseder. Yazar, Rusya’da sokakta yenilebilecek, karın doyuracak pek bir şey olmadığını söyler. Sonra Türkiye’de yoldaki seyyar satıcılardan bahseder. Kemal Sayar’ın otobandaki satıcıları ‘otoyol kovboyları’ olarak tanımlar. Yazarımız da alıcılara ‘otoyol çeşnicileri’ ismini takar. Bir gün otoyolda giderken satılan şeyleri not ettiğini söyler. Meyve, çerez, meşrubat, simit vs. bir sürü şeyi otobanda bulmak mümkündür. İştahlı bir millet olduğumuzu ifade eder. Eskiden yol üzerindeki hanelerde belki yoldan biri misafir olur diye fazladan yemek yapıldığını; ancak şimdilerde insanların

otoyoldaki seyyar marketler sayesinde karınlarını doyurduklarını ifade edilir.

'Sadaka': Yine bir vapur yolculuğunda, seyyar satıcılardan sonra okul önlüklü Çingene kızı dilenir. Sonra bir kadın çocuğuyla dilenmek için içeri girer. İki kadının aralarındaki konuşmalarında 'sadaka' kelimesini duyar ve beklenti içinde bu iki kadının yanına gider. Kadınlardan biri, beyaz örtülerinin üzerine bir şey döküldüğünden, kendisine hep nazar değdiğinden bahseder. Başına gelen kazayı da başının gözünün sadakası olarak nitelendirir. Dilenci kadın, bu iki kadından gelecek sadaka beklentisi içindedir; ancak kadınlar, dilenciye azarlar. Nazarın nereden geleceğinin belli olmadığını söylerler.

'El Çadırlarına Muhtacız!': Yazar, şemsiyenin yalnızca bizim dilimizde güneşle ilgili olmadığını 'umbrella' sözcüğünün de 'umbr' kökünden, yani ışığı engelleyen anlamından geldiğini söyler. Yazar, şemsiyenin aslı vazifesi olan güneşten sakınmak için kullanılması gerektiğini savunur. Genelde eşyalarda kullanımı tetikleyen şeyin de moda olduğunu düşünerek, şemsiye kullanımının moda haline gelebileceğini destekleyen önerilerde bulunur.

'Necip Halkımızın Müteşebbis Ruhu': Vapurda yaşlı bir kadının, takma bacağı çıkarıp örgü örmeye başladığını gören yolcular, dilencilerin istila ettiği büyük şehirlerde, içten içe kadının emeğini takdir ederler. Aynı görüşte olan genç bir delikanlı teyzenin fotoğrafını çekmek ister, teyze de izin verir. Fotoğrafi çektikten sonra da kim bilir fotoğrafını nerelere satıp para kazanacak diye genç delikanlıdan para ister. Bir anda herkesin teyzeye karşı nazarı değişir. Diğer yolculardan da teyzeyi ayıplayanlar olur; ancak teyzenin umurunda olmaz. Delikanlıyı parayı vermesi, yoksa fotoğraf makinesini kıracağı şeklinde tehdit eder ve yirmi lira ister. Delikanlı da parasının olmadığını, bir lira vereceğini kabul etmezse de yapacak bir şey olmadığını söyler. Teyze beğenmeyerek yine de bir lirayı kabul eder. Yazarın aklına Yahudi tüccarların her şeyi paraya çeviren müteşebbis ruhu

ile ilgili söylenen atasözleri gelir. Artık bizim soylu halkımızın müteşebbis ruhu onları geçecek gibidir.

'El Aman Doktor!': Yazar, tıp fakültesi, sigorta hastanesi ve özel bir hastaneden üç vaka ile hastaneye düşen insan manzaraları sunar. Tıp fakültesinde, üçü başörtülü olan dört hastanın kaldığı odaya giren hemşire, hepsinin başını açmaları gerektiğini, yoksa ameliyat olamayacaklarını söyler. Ameliyatları ile bu durumun ne ilgisi olduğuna hastalar anlam veremez; ancak çaresiz denileni yaparlar.

Sigorta hastanesinde yaşlılarda sıkça görülen damar tıkanıklığı için ameliyat olacak yaşlı bir amca günlerce sıra bekler. Nihayet ameliyat olur; ancak onun da saçını, sakalını, bıyığını kesilir. Yaşlı amca, kefeni onu tanımayacak diye üzülür. Özel hastanede ise kadın doğum doktoruna giden genç kız, sert bir tutumla karşılaşır. Adı geçen üç hastanede de durum aynıdır.

'Kibar Şoförler Nasıl Öfkelenir?': Kibar ve sabırlı bir şoförü olan minibüse biner. İnsanların sabır taşıran davranışları karşısında ne yapacak diye beklerken şoför inadına kibardır. Öfkesini hangi cümlelerle ifade edecek, son durağa kadar bekleyebilecek mi diye düşünür. Şoför, bir kadın ve kızını istedikleri yerde inmeleri için uyarır. Kadın bu sefer yakınlarındaki PTT'nin nerede olduğunu sorar. Arkada biriken arabalara rağmen kararını veremeyen kadına acele etmesini ve indikten sonra karar vermesini yine kibar bir şekilde söyler. Kadın indikten sonra şoför, 'Bu kadar uyuşuk millet varken bizi Avrupa Birliğine almazlar' şeklindeki ifadelerle öfkesini belli eder.

'Köftesiz Çıkمام': Temmuz ayında akşam vakti gördüğü İstanbul manzarasından bahseder. İnsanlar sahil kıyısında sıralanmış, mangal partisi yaparlar. Yazar, mangalı sıcak günlerde yapılacak en son şey olarak nitelendirir. Tabiatla baş başa kalmayı mangal yapmak olarak algılayan insanları eleştirir.

‘Şimdi İstanbul’da Olmak Vardı’: Yazar, İtalyan asıllı bir gazetecinin Milano’da canının sıkıldığı; ancak İstanbul’da sıkılmadığı malumatıyla yazısına giriş yapar. Eskişehir’de yaşayan bir doktor hanım, İstanbul’dan Eskişehir’e giderken İstanbul’un neden bu kadar cazip geldiğini düşünür. Eskişehir’de yaşamaktan mutlu olmak için Eskişehir’de olup da İstanbul’da olmayanları düşünür. Bindiği araçla ara sokağa girdiklerinde iki araç burun buruna gelir. İkisi de karşısındakinin ters yöne girdiğini iddia eder. Dışarı çıkan adam cebinden bir şey çıkarmaya çalışırken orada bulunanlar silah çıkaracağından korkar. Adam 100 dolar çıkarıp, 100 dolarına bahse girmek ister kimin haklı olduğu hususunda. Doktor hanım İstanbul’da hayatın kumar hükmünde geçtiğini düşünür. Kimileri kazanır, kimileri kaybeder.

‘Sıradan Bir İstanbul Günü’: Yazar, Eminönü’ne giden bir vapurda karşılaştığı insan manzaralarından bahseder. Hava soğuk da olsa vapurun yan tarafında, dışarıda duran bir grup insanın mutlaka olduğunu ifade eder. Seyyar satıcı ve dilencilerin de İstanbul’un vazgeçilmez insan manzaralarından olduğunu söyler. Deniz dalgaları sertleşince vapurun yanında duranlar ıslanır, içeri girerler. Sırılsıklam olan kadınlar gergindir. Bir kadın çantasından çıkardığı fistolara gururla, yanındakine gösterir. Birinin ısrarla telefonu çalar; ancak cevaplayan yoktur. Kimin telefonu çalıyor diye yolcular merak ederken, yazarın yanında oturduğunu tahmin ettiğimiz yaşlı teyzenin telefonu çalmaktadır; fakat teyze duymaz. Bir genç, onu uyarır. Telefon çalmayı bırakır. Vapur kıyıya yanaşır ve yolcular itiş kakış iner.

‘Para Kafalı Çocuklar’: İdeal tepe korusunda otururken yazarın yanına boncuklu kolyeler, bileklikler satan üç kız gelir. Yazar, kızlara sorular sorar. Kızlar, önce ayrı ortaklarla çalıştıklarını daha sonra üçünün ortak olduğunu söylerler. İktisadi meselelerden bahseden bu çocukların her biri genç kız gibidir. Hepsi süslü bir şekilde giyinmiş, kendine güvenli çocuklardır. Biri büyüyünce şair olacağını, diğeri Neşe Erberk’in ajansına

kayıt olacağını, öteki de özel öğretmen olup zenginlerin çocuklarına ders verecekti. Örnek aldıkları, etkilendikleri kişiler de medya önünde olan ünlülerdir. Günümüzde ihtiyacı olduğu için çalışan çocukların haricinde bir de böyle zamanı değerlendirmek için iş öğrenmek için çalışan çocuklar vardır. Yazar da bu çocuklarla ilgili gözlemlerini paylaşır.

'Direksiyon Sendromu': İnsanların direksiyon başına geçtikten sonraki tavırları üzerine yazılmış bir denemedir. Kadın sürücülerin panik davranışları, kadın sürücülerin üzerine doğru arabayı sürenler ve kadınların bu panik durumundan yararlanmak için arabasına hafif vurup, arabalarını çalmaya çalışan çetelerden bahseder. Bir de direksiyon başındaki konumunu hava atmak için kullanılan erkekler ve devamında gelen kazalardan söz eder. Araba tutkunu olan insanların ruh hallerine de değinilir. Ayrıca otomobilin ilk üretim durumundaki değerlendirmelerle bugünü mukayese eder.

'Zamlı Tarife': Zamlı tarifeye geçişin taksi ve minibüs yolculuklarında bıraktığı izlerle ilgili bir yazıdır. Taksicilerin fazla kibar davrandığını görürseniz zamlı tarifenin ilk günlerinde taksiye binmiş olabilirsiniz. Tarifeye zam geldiğini anladığınızda bir işiniz varmış da unutmuş gibi yapıp gideceğiniz yere varmadan önce inebilirsiniz. Minibüs şoförleri de kendisine yöneltilecek eleştirileri bertaraf etmek için tarifenin yazılı olduğu kâğıdı minibüsün içine asar. Yolcuların yeni tarife ile şok olması ve minibüsçülerin zamma gelen itirazları savuşturmak üzere göstermesi gereken sabır, yolcularla ağız dalaşına girmesi yurdumun insan manzaralarındandır.

'Dünya Kupası- Hastane': Yazar, gerçek olduğunu tahmin ettiğimiz 2 Haziran 2002 tarihli bir olaydan bahseder. Dünya kupası maçının olduğu gün, maç esnasında karın ağrısı şikâyetiyle bir hasta gelir ve maç keyfinin bozulmasından memnun olmayan doktor, hastayı hızlı bir şekilde muayene edip, ultrasona gönderir. Maç izlenen salona geri döndüğünde meslektaşları kaçırdığı kısımları anlatır. Koridorda biraz önce, doktorun muayene ettiği

hasta yere yığılır. Bir koşuşturma olur. Doktor, bir yerden tanıdık gelen pantolonun içindeki adamı hatırlamaz. Çünkü yüzüne bakmamıştır. Maç izlerken, teknik direktörden bahsederken herkes işini yapsa diye söylenir. Devre arasında kimsenin ortalıkta olmadığını fark edip, hemşireler ve hasta bakıcılar için aynı eleştiriyi sarf eder. “Herkes işini iyi yapsa.” Kendisi kolasını yudumlar.

‘Erozyon Dede/ Bedenlerdeki Sloganlar’: Afyon, Tazlar Köyü’nde TEMA Vakfının öncülüğünde, Asım Kocabıyık ve Hayrettin Karaca’nın iştirakları ile yapılan göletin açılışı esnasında gerçekleşenlere değinir. Tarih 3 Temmuz 2003’tür. ‘Erozyon Dede’ ismiyle anılan Hayrettin Karaca, orada bulunan çocukların kıyafetleri üzerindeki İngilizce yazılarla ilgili esprili şekilde eleştiriler de bulunur. Türkçe yazıların bulunduğu t-shirtlerin yapımı için Türkçe slogan yarışması yapacaklarını söyler. Birkaç kişi fikir yürütmeye başlar. Karaca, yazarın kitaplarını göndermesini ister. Adresini verdiğinde ‘Karaca Arboretum’ ifadesi dikkat çeker. Hayrettin Karaca, ‘Arboretum’ kelimesinin bütün dillerde aynı olduğunu söyleyip, yanına iki çocuk çağırır. Sloganlarla ilgili muhabbet tekrarlanır; ancak bu defa tadı yoktur. Karaca, hak verir eleştirel susuşa ‘Aboretum’ değişmelidir.

‘Dakika Dakika Maç’: Yazar, 11.30’dan 15.00’e kadar maç günü olduğu için sessiz şehirde Süleymaniye’ye gidişini anlatır. Süleymaniye’de bir seminere katılır. Onun öncesinde vatandaşın maçı izleyebilmesi için kurulan, iskelenin yakınındaki dev ekrandan ve bütün insanların maç saatine göre kendisini ayarlayışına değinir. Seminere girmeden önce Türkiye’nin 1 gol attığını uykudaki şehrin sokaklarını çınlatan çığlıklardan anlar. Çıkışta sokakların şenlendiğini görür, maçın sonucunu sormak ister; ama suratlar asıl olduğu için cesaret edemez. Kitapevine gider. Nazife Şişman, kendisini arada beklemektedir. İlber Ortaylı, Mehmet Genç ve Mustafa Armağan da oraya teşrif etmiştir. Yazar, diğer yazarlarla göz göze geldiğinde selam verip maçı sorar. Koreli hakemin kalleşliğine uğradığımızı söyler. Koreli hakeme

giden hakaretler etrafında yazarlar ile yazarları tanımayan; ancak onlarla hemfikir olan kitap bakan polisler birleşirler.

‘ *“Buraya” Değil “Oraya” Ait Olmak*’: Yazar, bu kez çay bahçesindeki insan manzaraları üzerine değerlendirme yapar. Bekârlar, evliler, sevgililer, arkadaşlar masaları doldurmuştur. Sırayla her masadaki şahısların cep telefonu çalar. Herkes hattın diğer ucundaki inana nasıl mutlu olduğunu ifade etmenin derdindedir. Halbuki sevgililer, birbirlerinin yüzüne bakmaktan sıkılmış sahte mimiklerle oturmaktadır. Evli çiftler, sıkıntılarını saklama gereği hissetmez. Arkadaşlar tavla oynamaktadır. Günümüzde insanlar, oldukları yerde buldukları için değil, farklı bir yerde orada olan insanlar için yaşamaktadır. Birileri yaptıklarından haberdarsa, mutluluklarının farkındaysa yapılanlardan zevk alınır.

‘ *Helal Yaşamak İsteyenlere Haramzadelerin Hazırladığı Afet*’: Kadıköy- Maltepe hattına 13-14 yaşlarında iki delikanlı biner; minibüs şoförüne 200 lira eksik para ile gidecekleri yere götürüp götüremeyeceğini sorar. Şoför itiraz etmez; ancak gençler helallik isterler. Bu olayın cereyan ettiği sıralarda Bingöl Bölge Yatılı Okulu’nun 11 kız öğrencisinin 11’i de göçük altında kalmıştır. O binayı yapanların yüreklerinin de küçük kızların yüreği kadar temiz olsa idi böyle bir sonuç olmayacaktı. Yazar, böyle yüz­süz insanlar dışarıda aramızda gezinirken, düşünce suçundan dolayı insanların yıllarca hapis yatmasını mantıksız bulur. Helal-haram kavramlarını sorguladığı bir yazıdır.

‘ *Gelin- Damat Pozları*’: Yazar, fotoğraf stüdyolarının camlarında gelin-damat pozları ile ilgili çözümlenmelerde bulunur. Mahal­lesindeki bir bayanın görüldüğü gibi bir poz vermediğinden bahseder. Onun, müstakbel kocasının göğüs dekoltesi üzerine kafasını yaslamış pozu, yazarımızı şaşırtır. Sarmaş dolaş verilen gelin-damat pozlarının haricinde, muhafazakâr kesimin dikkatini celp edecek, o kesime hitap ettiklerini belirten pozlar koyan fotoğrafçılar da mevcuttur.

'Durakta Bir Tabela: Ödev Yapılır': Durakta otobüsün gelmesini beklerken bir yazı dikkatleri celp eder. 'Tez yazılır, ciltlenir', 'Ödev yapılır' gibi yazılardan yola çıkarak para ile ödev yapılması durumunu eleştirir. Sanayileşmeyi tamamlamamış toplum olarak tembel insanlara karşı bu kadar destek verilmesi pek de iyi bir durum değildir.

'Ölümü Öldüren Şöhret Ölümleri': Yine bir yolculuk esnasında şoför, radyoda DJ'in 'Hepimiz zorlandık. Ama olan oldu' kabilinden sözlerinin üzerine radyonun sesini açar. Barış Akarsu ölmüştür. Yazar, insanların hiç tanımadıkları şöhretlerin ölümlerini bu derece sahiplenip, kendi ölümlerini uzaklaştırmalarına anlam veremez.

'Gündelik Hayatın Şiddeti': Yazar, herkesin sahip olduğu şeyi şiddet olarak kullandığını söyler. Köşe yazarları sözü, parası olanlar parayı şiddet unsuru olarak kullanırlar. Karşılaşılan bu durumda da bir kadın anneliğini şiddet unsuru olarak kullanmıştır. Trafığın kapalı olduğu bir gün bindiği minibüs yavaş yavaş ilerlerken yanında çocuğuyla bir kadın, minibüs iki durak ilerledikten sonra çocuğu okula geç kalacak diye inmek ister. Üstelik parasını da geri almak ister. Şoför itirazsız parasını verir. Kadın, şoförün arabayı çok yavaş kullandığını söyleyip iner arabadan. Trafik açılınca, kadının getirmiş olduğu eleştiriden sonra şoför arabayı hızlı bir şekilde sürmeye başlar. Kadının tavrı, adamı sinirlendirip olası bir kazaya davetiye hazırlamıştır. Yazar, bu kadının yalnızca kendisini düşünen, karşısındaki insanın düştüğü psikolojiyi umursamayan biri olarak düşünür ve tavrından rahatsız olur.

'Sudan Hikâyeler': Yazar, 'Sudan hikâyeler' tabirini beğenmediğini, hepimizin hikâyesinin su ile başladığını söyler. Bu girizgâhtan sonra gerçek bir durumdan bahseder. 83 yaşındaki Hacer Hanım, temiz bir kadındır. Suyula arası iyidir; ancak ikidir gelen yüksek faturadan dolayı Sular İdaresi ile arası iyi değildir. Yalnız yaşamasına rağmen fatura yüksek gelince, etrafındakilerin de teşvikiyle Sular İdaresine şikâyete gider. Dilekçe yazar ve onu müdürle görüştürürler. Müdür telefonla konuşurken, bir yandan a

teyzeyi dinlemeye çalışır. Teyze meramını anlatır. Suyu hiç israf etmediğini, merdaneli makine kullandığını, onun suyuyla tuvaleti yıkadığını, abdest aldığı suyla çiçekleri suladığını ifade eder. Bu idareli kadınla birden ilgilenmeye başlayan müdür, Hacer Hanım'dan bu söylediklerini, telefonda da anlatmasını ister. Müdürün eşi hâlâ böyle insanların kaldığına inanmamaktadır.

'Şimdi Okullu Olduk': Yazar, birinci sınıfların okula, bir hafta önceden başlama uygulamasını kıskanır. Yeni ortama ve anneden ayrılmaya alışık olmayan küçükler için iyi bir uygulamadır. Çocukları tarafından rahat bir anne olarak bilinen yazar, çocuklarını okulun ilk günlerinde saklanarak takip etmiştir. Ailesindeki birinci sınıf anılarını paylaşır.

'Tatil Propagandası/Yaz Yalnızlığı': Bu denemenin ilk kısmında memleketinin yazlarından uzak kaldığı uzun zaman diliminde temmuz ayında İstanbul'da olmanın kalbinde ağrı yaptığını söyler. ABD askerleri Irak'a girmiştir. Bu durumla ilgili duyduğu haberler yazarın yüreğine ağır gelir. Kalbi ağrıdığına bu ağrıya şifa olanın dost meclisleri olduğunu söyler.

İkinci kısımda yaz gelince sokaklara çıktığında o kalabalığın içinde yalnızlık duygusunun kendisini kapladığını düşünür. Herkes eğlenmektedir, dışarıdadır; ancak kendisi yalnızdır. Miller sokakları açık hava mutfağına çevirmiştir. Şehrin içinde bulduğu ağaçlık alanın altında mangal yapan insanların bu durumunu yazarın eleştirdiğini görürüz.

Üçüncü kısımda güneşin bağırında çalışan insanların hayatlarına ve televizyonlarda yapılan tatil reklamlarına değinir. Belirli bir hayat standardını altında olan insanlar, her yaz reklamlarda gördükleri tatil cennetleri diye yansıtılan yerlere giden insanlara imrenir. Sorumlulukları üzerlerine çöreklenmiş, daha ağır yük haline gelir.

'Toprak: Üç Nesil Üç Bakış': Yazlığa giden üç neslin bakış açısı anlatılır. Babaanne, hemen bahçeye gider, toprakla eğleşir. Dikmiş olduğu

bitkilere, bakar. Çiçekler, domatesler vs yerli yerinde mi diye kontrol alır. Doğanın içindeki yazlıklarına gelmiş olmaktan dolayı huzurludur. Gelin, hemen evde yapılacak işleri düşünür. Her yerin temizlenmesi gerekmektedir. Gelen gidenin ağırlanmasını düşündükçe canı sıkılır. Torun ise, teknolojisinin olmadığı bir yerde ne yapacağını bilemediğinden dolayı mutsuzdur. Devamlı üfleyip durur, zaten cep telefonu da çekmez. Torun için de yazlık sıkıcı bir yerdir. Her tarafın yeşil olması bile onu heyecanlandırmaz. Yazar, toprakla baş başa kalan üç neslin toprağa bakışını yansıtır.

‘Mozart’ın Doğumunun 200. Yılı Münasebetiyle Dede Efendi’yi Andık’: 13 Eylül tarihini attığı kısımda yazar, katıldığı bir toplantıdan bahseder. Ev sahipliği yapan isim İskender Pala’dır. ‘İktidar ve kültür’ ilişkisini Ali Şir Nevai ile Hüseyin Baykara üzerinden anlatır. Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş beklenmektedir. Çok çeşitli kesimden insanlar bu toplantı için bir araya gelmiştir. O toplantıda ortaya atılan proje fikirlerinden biri de her okula bir piyano projesidir.

21 Eylül tarihli kısımda yazar, Kadıköy vapurunda saat: 17.00 sularında üst katta otururken, vapurun üst katının özel olarak dizayn edilip vapura piyano konulduğunu görür. Mozart’ın doğumunun 200. Yılı münasebetiyle yapılmıştır. Tesettürlü bir kadın diye kendisini tarif eden yazar, yanındaki sarı saçlı bayana piyanonun sebebini sorar. Kadın ise tesettürlü bayana Mozart’ın doğumu sebebiyle olduğunu söyler ve cehaletini vurgulayarak bakar. En son bir çift girer içeri. Delikanlı Ramazan geldiği için böyle bir tertibin olduğunu düşünür. Yazar, bu çok çeşitli insan manzaralarına ayna tutar.

29 Eylül’de küçük kız, annesine okul kulübünün seçimleri tamamladığını ve herkesin gitar ile org çalmaktan yana oyu kullandığı için, kendisinin de ney çalamayacağını söyler. Anne, okul idaresiyle konuşur; ancak boşuna çabalar.

6 Haziran günü küçük kız altı aylık bir dersin sonunda kucağına kanun alır. Kanun çalması için aile bireylerinin hepsi ve akrabaları destek olur. Kanun hocası da küçük kızını yormadan belirli zamanlarda çalışarak kanun çalmayı öğretir. Kanun çalmayı bilen diğer enstrümanları da kolaylıkla çalabilmektedir. Kanun hocası iyi geçen derslerin sonunda küçük kızın aynı parçayı piyanoda çalmasına da izin verir.

‘O Çocuklar “O Çocuklar” Mıydı?’: Yine bir vapur seyahatindeki iki çocuk, pervasız tavırlarıyla etrafındaki insanları ürkütürler. Küfürleşip, rahat davranırlar. Çocukların bu durumları yolcuları rahatsız eder. Kimse de çocuklarla konuşmaya cesaret edemez. Herkes birbirinden bekler. En sonunda bir kadın, çocuklardan birine ayakkabısının ne kadar güzel olduğunu söyler. Çocuk, camiden aldığını söyler, sonra lafı değiştirir. Kadınla aralarında geçen diyaloglardan sonra vapur Eminönü’ne yanaştığında çocuklar kadına tebessüm eder. Yazar, da çocuklara mesafeli yaklaşan yolcular arasındadır. Kadın, lütfettiği muhabbet karşısında iki güzel tebessüme mazhar olmuştur. Çocuklar vapurdan iner inmez kalabalığa karışırlar. Yazar, onları takip etmek ister; ancak gözden kaybolurlar. Birkaç gün boyunca takip ettiği haberlerde de çocuklara rastlamamış olmayı diler.

‘İki Kadın Pek Çok Konu’: Boğaza karşı bir çay bahçesinde oturan iki kadın, çantalarından kitaplarını çıkarır. Bir yandan kitaplarını okurken bir yandan da çok çeşitli konularda konuşurlar. Biri kızıl saçlıdır, diğerini de yazar saçı görünmeyen kadın olarak nitelendirmiştir. Saçı görünmeyen kadın olarak nitelendirilen kadının yazar olduğunu düşünürüz. Saçı görünmeyen kadın, mekândaki masalara, dekorasyona dikkat eder ve işletme mezunlarına mekân felsefesi okutulması gerektiğini düşünür. Kızıl saçlı kadın, yazar olan arkadaşına felsefe ve sosyoloji bilgisini eserlerine çok yansıttığını söyler. Salt edebiyatın olduğu eserleri daha çok sevdiğini söyler. Saçı görünmeyen kadın ise bazı okuyucuların da bu tespitleri sevdiğini söyler. Salt edebiyat yapan bazı yazarlardan bahsederler ve kızıl

saçlı garsona çaylarını tazelemelerini söyler. Kitaplarını okumaya devam ederler.

'Zil, Şal ve Gül/ Ole!/ Liseli Çocuklar': Yazar, kızının arkadaşı geleceği için börek yapacaktır. Dışarıya yufka almaya çıkar. Bir okuldan gelen ses dikkatini çeker. İspanyol ezgileri arasında gelen “ole!” sesi duyar. Kendini tutamayıp gözlem yapmaya bir okula daha gider. Oradaki idarecinin konuşmalarını duyunca sinirlenir. Müdür, eğitimciye yakışmayan konuşma yapar. Yazar, kendisini tutamayıp müdürle konuşmak ister; ancak sert tepkiyle karşılaşacağı için, daha doğrusu karşısındakinin anlamayacağını düşündüğü için vazgeçer. İki liseli kızın konuşmasına tanık olur. Müdürlerinin bir kravatla bağlanabileceğini söylerler. Yazar, neden müfettişlerin tebdil-i kıyafet bir şekilde okullara gidip öğretmenleri ve idarecileri teftiş etmediği konusunda eleştiri getirir. Bütün bu gözlemleri yaparken yufka alıp börek yapmak için geç kalır. Hazır börek alır. Kızı ve arkadaşı böreği çok beğenir; ancak hazır börek aldığını söyleyemez.

'Babalar Günü Münasebetiyle Piknik Babası': Bir okulun babalar gününde düzenlediği piknik ortamı anlatılır. Birbirlerine bıçak çeken iki gencin olayından sonra velilerin ve çocukların daha iyi kaynaşması için piknik düzenlenir. Piknikte bir tane tesettürlü anne ve onun tesettürlü kızı vardır. Bar sahibinin karısı ile arasında bir gerilim olsa da sonunda onlar da kaynaşırlar. Bütün babalar kaynaşmasına rağmen doktor bir baba, kimse ile iletişime geçmez. Zorla gelmiştir ve gazete okur. Karısı Asuman, terzidir. Kocasının insanlarla kaynaşmasını ister; ancak adam onu tersler. Bütün çocuklar oynarken, doktorun oğlu bir köşede yalnız başına durur. Doktor, önceden annesinin babalar gününde babasının mezarına gitmek isterdi; ancak bugün aramamıştır.

Yazarın denemeleri de hikâye tadındır. Diğer hikâyelerinde de gördüğü, yaşadığı şeylerin izleri vardır; ancak denemelerinde bizatihi başından geçenlere, gözlemlerine yer verdiğini görürüz. Yazarın denemeleri de hikâye tadındadır. “Otobüsname/ Yaşadığımız Şehir” adlı deneme

kitabında çeşitli toplu taşıma araçlarında ve duraklarda başından geçen olaylara ya da gözlemlerine yer verir. Yaşanmışlık duygusu olduğu için hikâye tadındaki denemelerinde bahsettiği durumlarla ilgili yaptığı yorumlar ve değerlendirmeler de deneme yanını kuvvetlendirmektedir. Aynı şekilde “Ramazaname” adlı eserinde de belirli yıllar arasında ramazanlarda yaşadığı durumların penceresinden değerlendirmelerde bulunur ve anılarına yer verir.

4.4. Okuyucu Velinimetimizdir

4.4.1. Okuyucu Velinimetimizdir

Okuyucu velinimetimizdir kısmında yazar, esnafların dükkânlarında asılı olan “müşteri velinimetimizdir” sözü ve önceden Anadolu’da düğün derneğe davet için söylenen “oku yollamak” sözünden yola çıkarak okuyucunun önemini vurgular. Yazar veya şairler, yazdıkları şeyleri elbette içlerinden gelerek ve ilhamlarıyla yazarlar; ancak bir gönülde yazdıklarının yankı bulduğunu bilmenin pahası da biçilemez. Yazar, okuyucuya bu girizgâh yazıyla “oku yollamış”, onları zihin ve kalp imbiğinden kâğıda süzülen satırlarına davet etmiştir.

4.4.2. Başımızın Üstünde Yeriniz Var

“*Aşk layık olanda kalmalı*”: İlhan Şeşen’in şarkısı üzerinden aşk ve aşk üzerine yazma ile ilgili görüşlerini ortaya koyar. Aşkın herkesin dilinde her köşede anılıp üzerine yorum yapılmasıyla değer kaybettiğinden bahseder. İlhan Şeşen’in bu şarkı sözü üzerine de aşka birçok kişinin talip olduğunu ancak layık olan kimse onda kalması gerektiğini söyler.

“*Yıkılmadım ayaktayım*”: kısmında geleneksel dünyada ayakta durmanın da oturmanın da belirli manalara geldiğini söyler. Ayakta durmak huzurda bulunmak, emirlere hazır bir halde saygı duruşunda olmak anlamına gelir. Oturmak ise büyüklük ifadesidir. Oturmanın, ayaktakinin oturmasına izin vermesi onun büyüklüğünü tesciller. Modern dünyada ise ayakta durulan mekânların daha çok tercih edildiğini, İngilizlerin ayaküstü içki içilen yerlere rağbetini ifade eder. Ayakta duramama ise hastalığı ya da yaşlılığı ifade eder. Ayakta durma çabası, genç ve dinamik olmanın göstergesi olarak kabul edilir modern zamanlarda.

“*Bu senin problemin*”: İnsanların ben merkezli düşünceleriyle birlikte birbirlerini, aralarında sorun oluşturabilecek durumları düşünmediklerini ifade etmektedir.

Aynı şirkette çalışan iki elemandan bahsettiği misalde de biraz önce iki arkadaş koyu bir sohbeteyken ikisinin de telefonu çalar. Biri oldukça yüksek sesle konuşur. Diğeri duymadığını söylediğinde ‘Tamam da güzelim bu senin problemin’ cevabını verir.

Yazar, insanların fedakârlık kavramını yitirdiğini ve birbirlerine karşı tahammülsüz olduğunu ‘bu senin problemin’ sözü üzerinden ifade eder.

“*En büyük sensin*” : ‘En büyük sensin başka büyük yok’ sloganı her kesimden çeşitli kahramanlar için kullanılan bir slogandır. Osmanlı zamanında tebaa, padişahı selamlarken ‘Senden büyük Allah var’ diyerek selamlardı. Bu selamlama biçimi padişahın böbürlenmesini önlemek ve öbür dünyada vereceği hesabı hatırlatmak, adaletli davranması hususunda uyarı mahiyetindedir. Ancak zamanla insanlar uhrevi hayatla olan bağı koparmaya başladıkça kendilerine yeni büyükler bulmaya çalışmış veya kendileri birilerine büyük olduğu lütfunu bahşetmekle esasen kendi büyüklüğüne vurgu yapar olmuştur. ‘Senden başka büyük yok’ sloganı, insanların hayatında değer verdiği şeyleri sıralamadaki şaşkınlığını ortaya koymaktadır.

“*Dermişim*” : Yazar, bir sunucunun programındaki konuğuna içinden geçen yerli yersiz her sözü sarf ettikten sonra etkisini hafifletmek veya muhatabın karşı çıkışını, cevap hakkını ortadan kaldırmak için kullandığı ‘dermişim’ kelimesinin toplum içerisinde tuttuğu yere değinmektedir. Sonu ‘dermişim’ ile biten cümleyle karşı karşıya gelen muhatap ne diyeceğini bilemez. Çünkü yanıt vermeye kalksa yarası olan gocunur sözü ile karşılaşır bu defa. Cevap vermezse de kendisine sözde nezaket çerçevesinde söylenen olumsuz sözleri sineye çekmiş olur. Yazar, bu sözün bu kadar popüler olmasını post-modern zamanların yaygın fikri olan üçüncü şikkın imkânsızlığına bağlamaktadır. Yazar, gayet iyi duyan kulaklara rağmen, konuşmanın yok edici tuşunun ‘dermişim’ kelimesi olduğunu söylemektedir.

“Hayat devam ediyor”: Bu söz çoğunlukla bir acı yaşamış insanları toparlamak için söylenir. Bazen de öylesine bir teselli cümlesidir. İnsanlar en mutlu oldukları anda ‘hayat devam ediyor’ sözünü kullanma gereği duymazlar; çünkü baştan aşağı hayatla doludurlar. Yazar, müminler için hayatın devamlılığının beş vakit duyulan ezan sesinde olduğunu düşünür. Ezan sesleri, müminleri sürekli olarak zinde tutmakta ve ne için yaşadıklarını hatırlatmaktadır. Bir acının arkasından hayat gairesinin dışında kalmış insanı toparlamak ve ona sorumluluklarını hatırlatıp yeniden hayat gairesinin içine müdahil etmek için kullanılmaktadır. Nasılsa hayatın içine karıştıktan sonra hayat telaşı onu ezip geçecek, kendini kendinde bırakmayacaktır.

“Kendin için bir şey yap”: Yazar, djlerin radyo yayınlarında sürekli söyledikleri ‘kendin için bir şey yap’ cümlesini değerlendirir. Ya insanlar hayatlarını uhrevi olarak geçirmektedir ve artık kendileri için bir şey yapma zamanıdır. Ya da djler kendileri için değil de etrafındaki insanlar için bir şeyler yapmaya çalışmaktadır ve dinleyicilerine de kendileri için bir şey yapmalarını öğütlemektedir. Bu cümlenin hayatiyet noktasının ‘Bugün Allah için ne yaptın?’ sorusuyla başladığını düşünür. Bu soru esasında mana itibarıyla güzel gözükse de modern öncesi dünyada yaptığı her işi Allah için yapan insanların yaşamları yanında sığ kalmaktadır. 70li yıllarda yaygınlaşan ve bir posterin altında yazan bu soru uhrevi hayata davet gibi görünse de aslında dini bütün bir müminin asla vazgeçemeyeceği davranış bütününü zedelemektedir. Üstelik dindar kesimde Allah için hiç değilse bir şey yap gibi bir algı oluşturup, ucundan kıyısından O’nun için bir şeyler yapmaya çalışan insanların benliklerinde bir kabarma meydana getirmektedir.

“Kendine iyi bak”: Candan Erçetin’in ‘Yalan’ ve ‘Kendine İyi Bak’ şarkılarının sözlerini değerlendirmeye tabi tutar. İnsanların birbirlerini Allah’a emanet etmesinde bir teslimiyet ve her şeyin O’ndan geldiğini hatırlatma söz konusudur. ‘Kendine iyi bak’ derken de kişinin iyi olma

iradesini kendine teslim etme vardır. Yazar, burada yaşlı bir kadının yanına ziyaretçi gibi gelen çocuklarının ayrılırken bu sözü söylemesi üzerine ‘Ben kendime bakacaktım; o halde sizi niye doğurdum’ cümlesini sarf eder. İnsanlar, birbirleriyle ilgilenme konusunda duyarsız oldukları için bu cümle şuurlarını yansıtmaktadır.

“*Kimlerdensiniz cicim?*”: ‘Kimlerdensiniz?’ sorusunun soruluş biçiminin geçmişteki seyrine ve önemine vurgu yapan yazar, şehirler kalabalıklaşmadan önce herkesin birbirini tanıdığını söylemektedir. Ancak göçle birlikte aşına olmadıkları şahıslara yöneltilen bu soru, bir nevi soylu ya da daha üst bir mertebede gördüğü ailelere mensup olup olmadığını öğrenmek için sorulmaya başlanır. Çehov’un yazmış olduğu ‘Bir Taşralının Öyküsü’ hikâyesinde soylu birinin boyacılık vb. işlerde yani işçilerin yaptığı işlerde çalışma isteği ile birlikte yaşadığı sıkıntıları aşmasından bahseder. Marx, Kapital’i Çehov’un doğumundan yedi yıl sonra yazmış. Çehov, Misail karakteriyle soylular düzeni eleştirisi yaparak onun fikirlerini destekler. Artık insanların kimlerden olduğunun değil kim olduğu önemli; fakat kimse ‘kim’ olduğunu tam olarak bilemez durumdadır. Bu durum en çok tüketim kültüründen beslenenlere yaramaktadır.

“*Mutlu musun?*”: Yazar, ‘Mutlu musun?’ başlığı altında insanların mutluluk karşısındaki tutumlarını değerlendirmiştir. Karşımızdakinin daha çok mutsuzluğuyla ilgilendiğimizi, kendi mutsuzluğumuzu gölgelemesi için onunkine ihtiyaç duyduğumuzu ifade etmiştir. Mutlu olan ve mutsuz olan diye değerlendirmek yerine mutlu olmasını bilenler ve bilmeyenler diye kategorize edilmesi gerektiğini vurgular. 80 kuşağının Pollyanna ile mutlu olmasını bilen son kuşak olarak yetiştiğini söyler. Daha sonra Pollyannacılık, enayilik olarak algılanmaya başlamıştır. İnsanlar hep gelecekte beklenen ve doyumsuz hale gelmiştir. İnsan kendisini mutlu etmektense başkasını mutlu etmeye çalışmalı ki mutluluk onun da kapısını çalsın.

“Ne kadar nazıksınız?”: Normalde insanlar kırılmayı hak ettikleri halde karşısındaki onu kırmadığı zamanlarda bu cümleyi sarf eder. Ancak günümüzde daha çok kompliman aracı olarak kullanılmaktadır. Nezaket insanlarda cevheri nazik olan ve maskesi nazik olanlar diye ikiye ayrılır. Cevheri nazik olanlar etrafındaki her şeye bu cepheden bakar, diğerleri değişkendir, yerine göre davranır.

“Başımızın üstünde yeriniz var”: Yerde oturmak ve diz çökmek bir tevazu göstergesi iken modernleşme ile birlikte Osmanlının son dönemlerinden bu yana sandalyede (üstte) oturma yaygınlaşmış; statü aracı olarak görülmüştür. Bilhassa tarikatlarda halka halinde sık bir şekilde, yerde oturuş biçimi tercih edilir. Ancak günümüz oturma biçimleri üzerinden verilmek istenen mesajlar ve statü belirleme söylemleri moda haline gelmiştir. Kültürümüzde edep dışı görülen yayılarak ve bacak bacak üstüne atarak oturma biçimi büyüklenme ve yahut karşıdakinden aşağı olmadığını gösterme biçimi olarak kullanılır olmuştur.

“Önemli değil”: Minnet duyulan ya da özür dilenen durumlarda mukabele bulunan söz ‘önemli değil’ oldukça, ifade edilen şeyler hakikaten önemsizmiş gibi olmaktadır. Esasen önceki zamanlarda da olduğu gibi ‘Estağfurullah’ demek gerektir. Yazar, günlük dilde olumlu kelimelerin yerini olumsuzlar aldıkça, hayatın kendisinin de negatif enerji merkezi haline geldiğini düşünmektedir.

“Siz çok farklısınız”: Yazar, modern zamanlardan önce farklı olmanın olumsuz algılandığını, aklın yolunun bir olduğunu söylemektedir. Zira çoğunluğun gittiği yol, normal olarak kabul edilmektedir. Ancak günümüzde farklı olmak, mühim bir meziyetmiş gibi algılatılmaktadır. Farklılığın nasıl ya da ne derece uç örneklerde olduğu o kadar da önemli değildir.

“Yaşınızı hiç göstermiyorsunuz”: Ergenlik dönemindeki kızlar hariç bütün kadınlar tarafından kabul gören bir iltifattır. Ancak bu iltifata mazhar olanlara Azrail’in bir torpili söz konusu değildir. Neden insanlar yaşını

göstermek istemez? Hayatta elde edemediği şeylere rağmen yine de galip hissini yaşatan bu cümle; insanları yaşlarını göstermemek ya da olduğundan genç göstermek için ince beden takıntısı ve bakımlı olma düsturuyula birlikte güdülmektedir. Kendi olamayan kadın, başka türlü olmaya çalışırken arada bir yerlerde yıpranmaktadır.

“Daha dün konuşmuştuk rahmetliyle”: Ölenin arkasından uzak, yakın herkes bir yorumda bulunur ve yakınlık derecesini ifade etmek ister gibi onunla biriktirdiği hatıralarından bahseder. Çok fazla hatıra biriktirememiş olanlar için ölünün arkasından söylenecek sözler daha kolaydır. ‘Daha dün konuşmuştuk rahmetliyle’, ‘Daha dün görmüştüm’ gibi cümleler sarf edilir. Yazar, bu cümleleri söyleyenlerin niyetinin ‘Rahmetli bana ne kadar değer verirdi’ demek olduğunu ifade eder.

“Yürüyorum arkama bakmadan yürüyorum”: Yazara göre yürümek, ayakta durmak ile koşmak arasında sürekliliği temsil eden bir eylemdir. Koşmak, yalnızca bir hedefe kilitlenmektir. Koşarken etrafında olup bitenlere lakayt kalınır. Yürümek ile belirli bir tempoda akan nehrin akışı arasında benzerlik kurmaktadır. Nehir akarak suyu temizler; gölün durağanlığı içinde kir biriktirir. Ebu Ziya Tevfik, her milletin kendine mahsus bir yürüyüşü olduğunu savunur. Yürüyüşü insanın ruh halini ele verir. ‘Üzüntümüzü sendeleyerek, sevincimizi koşar adım ifa ederiz.’ demiştir.

“Ay ben çok zevkliyimdir”: Zevkli olduğunu sürekli vurgulayıp etraftan takdir bekleyenler, aslında kendi zevklerine göre değil çevreden gelen tepkiler doğrultusunda seçimlerini yapmaktadırlar. Bu da genel geçer bir zevki olduğunu gösterir. ‘Ay ben çok zevkliyimdir’ diyen biri, karşısındakinin algısını zevkli olma durumunu sorgulama konusunda sınırlandırmakta ve karşısındakini kendini alkışlama konumunda sabitlemektedir.

4.4.3. Kim Olmak İsteriz?

“*Sizin hala bir astrologunuz yok mu?*”: Yazar, eski çağlardan bu yana insanların astrologlara olan ilgisinden ve bunun tarihi gelişiminden bahseder. Eski çağlarda insanlar toplumu etkileyen şeylerle ilgili geleceği merak eder ve münecimlere başvururdu. Kişiyi özel gelecek haberlerinin taliplileri ilk olarak eski Yunanlılarda ortaya çıkmıştır. İslam dünyasının bu meraka müdahil olması Batlamyos’un eserinin Arapçaya çevirisiyle gelişmiştir. El-Kındî ise kâinatta her şeyin birbirini etkilediğini bu yüzden gezegen hareketlerine göre insanların geleceği hakkında fikir yürütülebileceği görüşünün öncülüğünü yapar. Osmanlı zamanında sarayda münecimbaşı bulundurulur; ancak halka nücum kitaplarının dağıtılması yasaktır. O dönemde kadınların astrolojiden etkilendiğini Osmanlı şair ve yazar kadınların eserlerinden hatıralarından öğreniriz. Theodore Zeldin, modern zamanda insanların gaybı bilme tutkularından ziyade karar verme güçlüklerinden dolayı astrolojiye itibar ettiğini düşünür. Bugün reyting kaygısı çeken tv programlarının her birinden bir astrologa rastlanabilir. Çoğu insanın sıkıntısı para ya da sağlıkla ilgili olacağına göre bu doğrultuda yorumlar yapması da şaşılacak bir şey değildir.

“*İlm-i kıyafet her zaman haklı mıdır?*”: Eskilerin, kişinin dış görünüşüne bakarak ruh ve zihin dünyası ile ilgili tahminde bulunan ilme, ilm-i kıyafet derlermiş. Bu eserlerin en meşhuru Hamdullah Hamdi’nin 150 beyitlik “Kıyafetname” adlı mesnevisidir. Kişilerin fiziki görünüşlerine bakarak hakkında fikir üretmeye çalışanlar vardır. Kimisi kalp güzelliğinin yüze yansıdığını düşünürken kimisi de zekâ ile güzelliğin ters orantılı olduğunu düşünmektedir. Ancak dış görünüş ile iç dünya hakkında yorum yapılması durumu tarihten günümüze kadar gelen bir alışkanlıktır. Bunun çoklukla yanılısamadan ibaret olduğunun da kabul edilmesi gerekir. Tanpınar, Yahya Kemal’i tasvir ederken “...Saçları sonuna kadar, olduğu gibi ikiye taranmıştı. Güzel, tombul işçi elleri vardı.” Der. İlm-i kıyafet

haklı olsa kalem parmaklılar şair, solgun benizliler filozof olur, şeklinde fikir beyan eder yazar.

“Gün ne renk solar? Yıl ne renk?”: Yazar, dünün hangi renkte solduğunu, geleceğe dair beslenen ümitlerin toplumsal algıda ne renk olduğunu sorar bize. Bu sorular bizim nazarımızda önemliyse günlük tutmamız gerektiğini, yaşadıklarımızı yazıya emanet etmemiz gerektiğini söyler. Yazılanlar bir çift göze ilişince, söz uçar ve kulaktan kulağa gezinir. Her ağızda yeni bir tat bulur. Ahir zamanda sesler birbirine karıştığı için sözün kanatlarının kırıldığını; renklerin ise akşam olmadan, her şeyin daha kendi rengini bulamadan solduğunu düşünmektedir yazar.

“Hastalar ve insanlar”: Hastalar ile çevresindeki sağlıklı insanların birbirlerine bakış açıları ve hayatı değerlendirişlerine yer verilmiştir. Hastalar, vücudunun marazlı uzvuyla didişmektedir ve sağlıklı her vücut hastalığını anımsatmaktadır. Kimi insanlar için ürkütücü, düşündürücü, kimi insanlar için merhametin kucağına teslimiyet demek olan ölümü kabullenişin basamağı hastalıktır. Amansız hastalıklara kapılmış insanlar için kurtuluş gibi görülür. Yatalak hasta için de bakan için de zor olduğu algısı sebebiyle toplum arasında “Rabbim iki iyilikten birini lütfet” duası yaygındır. Ölümün de rahmet olarak düşünöldüğünü görürüz.

“Kim olmak isteriz?”: Olmak istediğimizle olduğumuz durum arasında uçurum yoksa sahip olduğumuz kimliklerin çeşitliliğı zenginliktir. İnsan, yaratıcısı ile bağıını gevşettikçe kimlik bunalımına girer. Modern zamanda psikologlar, bunalıma giren insanlara “kendin ol” tavsiyesini verir. Oysa geleneksel anlayışta insan kendi olursa, kendinden geçemezse nefsinin isteklerine boyun eğip Allah’la irtibatını zedeler. “Kendin ol”, yeniden kendini keşfet, farklı ol gibi söylemlerle insanlar, modern dünyada tüketim ve pazarlama sektörlerinin müdavimi edilmeye çalışılmaktadır.

“Konuşurken, yazarken düşünmek”: Konuşurken, dinleyicilerin yüzünde beliren ifadeye göre konunun anlaşılıp anlaşılmadığı vazıh olup ona göre düşünülerek konuşma şekillendirilir. Zihin dünyası kelimelere

bürünmeden karmaşıktır. Sonra ağızdan çıkanlara göre bir şekillenme vücuda gelir ve konuşma akışı düzenli bir hal alır. Bu düzenli hal konuşurken düşünmek ve konuşmalara o şekilde yön vermekle mümkündür. Yazma eyleminde de düşünce harekete geçer; ancak konuşmanın sıcaklığı yoktur.

“Dünya ile aramıza giren mesafe: Teknoloji”: Sırasıyla televizyon, cep telefonu ve bilgisayarın iletişimde insanlar arasında mesafe açtığına değinilir. Televizyondan izlenen acılı bir durumun kalbe çok dokunmayacağını söyler yazar. Bilgisayarda sohbet etmek de insanlara istediğin şekilde yaklaşma veya aranızda mesafe koyma imkanı verir. Yüz ifadesi, bakışlar ve ses gibi insanın iç dünyasını ele veren durumlar ortada değildir. Telefon, tanıdık insanların seslerinin duyulması açısından bilgisayara nazarla daha iyidir. Ancak o da yüz yüze sıcak bir iletişime geçtiğin dostun yerini tutamaz. Teknoloji insanlarla aramızdaki mesafeyi açmaktadır.

“Bugün hava çok güzel”: Yazar, ömründe bir kez de olsa içinde bulunduğu günün güzelliğinin farkına varıp da “bugün hava çok güzel” sözünü hemen herkesin dile getirdiğini söyleyerek mevsimlerin insan hayatındaki önemine vurgu yapar. Yazara göre bahar yürüyüş mevsimidir. İnsan kendi iç dünyasına yürür tabiatın yeniden canlanmasıyla. Sonbahar muhafaza mevsimidir. Biraz daha güneş beklenmektedir. Yaz kaçışların mevsimidir. İşten, aştan kaçıp tembelliğin etrafımızı sardığı mevsimdir. Kış mevsimi bitmek bilmezmiş gibi gelir; onun da müptelası az değildir. Mevsimlerin ayrı bir kokusu ve rengi olduğunu düşünmektedir.

“Ölümün estetize edilmesi”: “Balıkesir’in Edremit ilçesine bağlı Zeytinli beldesinde, Belediye Şehir mezarlığında, dünyaca ünlü müzisyenler Mozart ve Beethoven’in besteleri çalınıyor. Zeytinli Beldesi Belediye Başkanı Şadan Aytaç, hemşerilerinin acılarını dindirmek ve biraz olsun rahatlayabilmelerini sağlayabilmek için, ilahilerin yanı sıra klasik müzik yayını yapmaya başladıklarını söyledi.” (22.08.2002 Yeni Şafak gazetesi)

Yazar, bu haber üzerine bu yazıyı kaleme almıştır. İnsanların gidenin boşluğu ile birlikte kendi ölümlerinin gerçeğine yakından bir bakış imkânı bulduklarını ve ölüm üzerine tefekkür etme fırsatlarının olduğunu söyler. Ancak 1920’de ilk defa askeri bando ile eşlik edilen Talat Paşa’nın cenazesinden bu yana ölüm estetize edilmeye ve giderek eğlence unsurlarıyla karşılaştırılarak karşılanmaya çalışılmaktadır. Böylelikle fani dünya ile ebedi hayat arasında kurulmuş olan köprünün dini merasimlerden arındırılarak yıkılmaya çalışıldığını düşünür. Cenk Koray vasiyetine alkışlarla gömülmek istemediğini belirten bir madde yazdırmak zorunda kalmıştır. Bu da ölümün bile artık hayatımızda şova dönüştürüldüğünü ve bunun istemeyen insanların bu durumdan duyduğu rahatsızlık hislerine yazar tercüman olmuştur.

“Ah şu yağın yağmur”: Kimi zaman âşıkların sinelerini daha da coşturan kimi zaman rahmet damlaları olarak beklenen, uğruna dualara çıkılan yağmur; bazıları için ise iç karartıcı, can sıkıcıdır. Bu bazen halet-i ruhiyesi kararmış insan içindir, bazen de sağanaktan olumsuz etkilenen sağlam evi barkı olmayanlar içindir.

Yazar, edebiyatçıların şiddetli yağın yağmurdan şikâyetçi olmasını ‘Kitle Ve İktidar’ın yazarı Canatti’den ilhamla yorumlamanın mümkün olduğunu söyler. Ona göre yağmur deşarj halindeki kitleyi ve çözülmeyi temsil eden semboldür.

“Su için güzelleme”: Yazar, suyun medeniyetimiz için ne kadar ehemmiyetli olduğuna çeşitli atasözü ve deyimlerle yer verir. Önceden Paşaların Anadolu’ya gittiklerinde İstanbul’daki Taşdelen suyunun lezzetini aradıklarını vurgular. Şimdi ise toplumda suyun yerini daha çok meşrubat ve çay almıştır. Yine de herkesin bir su markası vardır. Lakin İstanbul’dan değil Uludağ’dan, İzmit’ten, Tokat’tandır.

“Yaşadığımız yıllar yanbaşımızda olsaydı...”: “Her yaşın kendine göre güzelliği vardır” sözü dilimize yerleşse de çoğu insan geçip giden yılların hüznünü yüreğinde hisseder. Filozofların pek çoğu her yaşın ayrı bir

güzelliği olduğu hususunda hemfikirdir. Yazar, insanların yaşadığı yılları değerlendirmesi gerektiğini düşünür. İlk pişmanlığı, ilk hatası, ilk aşkı, ilk başarısı ve böylelikle aldanmalarını tespit edip umutlarını yeşertmelidir. Hatta eli kalem tutanların sevaplarını ve günahlarını yazması gerektiğini vurgular.

“*Pilav yapmak*”: Geleneksel dönemde pilav yapmak yaygınken sonraki dönemlerde İtalyan kültüründen gelen makarnanın ön plana çıktığı görülür. Doğu toplumları için pilav sıradan bir yemek değildir. Mevlitlerde pilav üstü et ve ayran dağıtımı insanları doyurmak içindir. Modern dönemin insanları evlerine gelenlere daha çok pasta, kek türü şeyler ikram eder; çünkü tok olduğunu kabul ederler. Geleneksel dönemde insanlar doyurabildikleri ile yücelirken; modern dönemde insanlar kendileri için tüketip, kendi bedenlerini vitrinleştirerek var olur. İkincisi tüketim toplumunu temsil eder.

Nil Karaibrahimgil’in ‘evlenmek gerek’ şarkısında annesine evlenmek istemediğini pilav yapmak istemediği şeklinde ifade etmesi tesadüfi bir durum değildir.

4.5. Denemelerin Genel Değerlendirmesi

Fatma Barbarosoğlu, etrafında olup bitenleri iyi okuyabilen biri olarak denemelerine bunu yansıtmayı başarmıştır. Bazı denemelerinin hikâye-deneme tarzında olduğunu görürüz.

“Sözün ve Sükûtun Renkleri” adlı eserde yazar, sözün ifade ediliş biçimiyle kıymet kazandığını, kimi insanların susmasının daha iyi olduğunu vurgulayarak denemelere girizgâh yapar. Kelamın ve söyleniş biçiminin önemi üzerinde duran denemelere yer verilir. Bazı kalıplaşmış ifadelere dair tenkitlere değinilir.

“Ramazannâme” kitabında yazar, 1990-2002 arasında şahit olduğu, yaşadığı, gözlemlendiği Ramazan manzaralarını paylaşır. Ayrıca Recep ayı ve bayram ile ilgili denemelere de yer verilmiştir. Mahyacılık geleneği hakkında bilgi verilip, elektrikli mahyaların 1921’de geldiğine değinilir. Az yemenin ve hac, namaz, oruç gibi ibadetlerin önemi vurgulanır. Ayrıca güzel ahlaklı olmanın gereğinden bahsedilir. Ofis, ev, yol, televizyon, beş yıldızlı otel, semt pazarları, okul, köy gibi çeşitli mekânlarda iftar manzaralarının içinde okuyucu kendisini bulur. Hikâye-deneme tarzını bu kitapta da görürüz. ‘Ramazan Sohbetleri’ adlı ikinci kısımda Ramazan ile ilgili yazarla gerçekleştirilen söyleşilere yer verilir.

“Otobüsname/Yaşadığımız Şehir” eserinde, çoğunlukla İstanbul içi toplu taşıma araçlarında cereyan eden, hayatın içinden anların yer aldığı denemeler mevcuttur. Vapur, taksi, otobüs, minibüs, metro, tramway gibi araçlarda ve duraklarda görebileceğiniz ya da yaşadığınız anları okuyabilirsiniz.

“Okuyucu Velinimetimizdir” eserinde yazar, okura verdiği kıymetten bahsederek denemelere giriş yapar. Bu kitapta kalıplaşmış ifadelerle ilgili değerlendirmelerden şarkı sözlerine, geleneklere pek çok konuya değinilir. “Okuyucu Velinimetimizdir”de bulunan denemeler, deneme türüne daha yakındır.

5. FATMA BARBAROSOĞLU'NUN DİĞER ESERLERİ

5.1. Moda ve Zihniyet

Yazarın doktora tezi konusu “Modernleşme Sürecinde Moda ve Zihniyet İlişkisi”dir. Doktora tezinde yaptığı araştırmalar sonucunda hazırlanan bu eserinde yazar, moda ve zihniyet ilişkisini Tanzimat’tan günümüze kadar geçirdiğimiz değişikliklerle çerçevesinde değerlendirmiştir. İncelemeler, dört kısımda toplanmıştır.

İlk kısım, ‘*Modernleşme, Zaman- Zihniyet İlişkilerine Genel Bir Yaklaşım*’ başlığı altında toplanmıştır. Bu kısımda modernleşme kavramı tartışıldıktan sonra geleneksel zihniyetten modern zihniyete geçiş sürecinde giyim anlayışının değişmesine yer verilmiştir. Daha sonra modanın ne olup ne olmadığı irdelenir ve modanın tarihi seyri hakkında bilgi verilir.

‘Bir nesne ya da zevkin modalaşma etkisi’ başlığı altında bir şeyin moda olma süreci irdelenir. Moda olması için gerekli şartlar, bazen bir ihtiyaç doğrultusundadır bazen de ünlü birinin değişiklik istemesiyle ve bu değişikliğin toplumun tabakalarında kabul görmesidir. Bu kabul görüş en alt tabakaya da sirayet ettikten sonra moda olan şey demode olmaya başlar ve moda olan yeni bir şey ortaya çıkarılır. Güçlü, baskın olan kültürün çeşitli yollarla insanlara ulaşması sonucu insanlar tarafından taklit edildiği görülmüştür. Bu da modayı tetikleyen bir durumdur. Güçlü veya baskın gözükten insanlar aracılığı ile toplumsal değişiklik güdümlenmiştir. Daha sonra zihniyet kavramı üzerinde durulur. Moda olan bir şeyin toplum tabakasında yayılmasından bahsetmiştik. Bir de toplumsal kategorilerin moda tarafından yorumlanması vardır. Yazar, modanın bazı değerleri es geçtiğini düşünür. Dini, ahlaki ve toplumsal değerleri kıstas olarak görmeden bir moda algısı oluşturulur. Kıyafetlerin sunulmuş şekli ise bir ayın havası içerisinde gerçekleştirilir. Çoğunlukla da moda olan kıyafetin güzel olduğu ve bu kıyafetleri giymenin güzel olduğu zihniyeti vurgulanır. Ancak moda insanlara ait değerlerden üçünü çoğunlukla görmezden gelmektedir. Bazı kıyafetlerin de sağlık konusu ile bağdaşmadığı görülür.

Yazar, ‘Toplumsal kategorilerin moda tarafından yorumlanması’ ndan sonra kılık-kıyafet ile ilgili atasözlerine yer verir. Atasözlerinin bazılarında dış görünüşün önemli olmadığı vurgulanırken bazılarında da giydiğimiz şeylerde bir uyum olması gerektiği vurgulanır. Ancak bu uyum çoğu zaman mevsime uygunluk açısından değerlendirilir.

İkinci kısım, ‘ *Modanın Psikolojik Boyutu*’ başlığı altında toplanmıştır. Bu kısımda ‘kitle psikoloji ve moda’ ilişkisi irdelenmiştir. ‘Moda ve psikolojik savunma mekanizmaları’ alt başlığı altında örneğin mini etek giymek teşhircilik olarak görülürken moda ile birlikte yüceltilmiş, estetik çerçevesinde toplum içerisinde beğenilmesine sebep olmuştur. Yüceltmenin yanı sıra aynileşme insanların, diğerleri gibi modayı takip etmesine sebep olur. Herkesin bu yolda yürümesi, deyimi yerindeyse bir nevi sürü psikolojisi ile hareket edilmesi, kendisini yalnız hissetmeme gibi duygularla pekiştirilir. Ödüllendirme alt başlığında ise insanların kusur olarak yansıtılan fiziksel özelliklerinin çeşitli aksesuar veya kıyafetlerle gizlenmesidir. Kısa boylu birinin topuklu ayakkabı giymekle ödüllendirilmiş olarak yansıtılması gibi. Projeksiyon alt başlığında, toplumun ahlaki yapısına aykırı olan kıyafetler için ise suçu üzerinden atmak için modanın kullanıldığı tespitinde bulunulmuştur.

‘Gençleştirici bir unsur olarak moda’ topluma empoze edilmeye çalışılmıştır. Belli bir yaştan sonra genç kalmak veya gençleşmek çoğu insanı ilgilendirmektedir. Bu psikoloji için moda kullanılmış, tüketim kültürüne de hizmet edilmiştir. ‘Moda ve telkin’ başlığı altında modanın çoğunlukla kadınlar ve çocuklar üzerinde etkisi olduğu vurgulanır. İnsanlar, belirli bir toplumsal sınıfa ait olmak ister. Bunun göstergelerinden biri de marka kıyafetlerdir. Kadınlar arasında güzel ve şık görünme yarışının olduğu görülür. Çocuklar da hiçbir çocuktan geride olmak istemez ve özenme duygusunu daha yoğun yaşarlar. Bütün bu durumlar çerçevesinde modanın telkinleri toplumda kabul görür. ‘Propaganda unsuru olarak moda’ kullanılmaktadır. Belirli tiplerin yaratılması için kitle iletişim araçları

kullanılır. Kapitalist düzen yerine özel sektör ifadesi kullanılmaktadır. Modaya uyan insanlar, modern çağdaş olarak takdim edilir. Moda çerçevesinde belirli fikirlerin sürekli tekrarlanarak toplumda kabul görmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Modern dışı olan şeyler veya geleneksel olan şeyler hedef gösterilerek, kitle iletişim araçlarıyla düşman olarak gösterilmiştir.

Üçüncü kısım, '*Sosyal Değişme ve Moda İlişkisi*' olarak adlandırılmıştır. Modernleşme ile birlikte moda, toplumun bütün kesimlerinde kendini göstermiştir. Sosyal tabakalaşma toplumların belirli sınıflara ayrışarak üst üste hiyerarşik olarak farklılaşmalarıdır. 'İlkel toplumlarda yaşa göre bir toplumsal sıralama söz konusudur. Ortaçağ'da ise toplum asiller ve asil olmayanlar, yönetenler ve yönetilenler olarak ikili sınıf ayrımına tabi tutulmaktaydı. Bu çağda ekonomik gücün zenginliğin tüketim hakkının belirleyicisi olmaması gibi bir kısıtlama söz konusu olduğu için kişilerin istediği gibi giyinebilme hakları yoktur. Giyimi belirleyen en önemli unsur kişinin sahip olduğu sınıftır. Osmanlı İmparatorluğunda ise gayri Müslim ile Müslümanları ayıran bir giyim tarzı söz konusudur. Müslümanların en fakiri bile kıyafet farkı sebebiyle gayri Müslimlerden üstündür. Günümüzde ise ekonomik gelir düzeyine göre giyim kalitesi değişmektedir; ancak moda hepsini bir yöne doğru yöneltmektedir. Moda olan şeyler, ilk olarak zenginlerin üzerinde vücut bulup daha sonra aşağı tabakaya doğru yaygınlaşarak tüketilmektedir. Bu da yeni moda giysilere veya eşyalara duyulan sözde ihtiyacı doğurmaktadır. Kırsal kesimlerde ve şehirlerdeki nüfus dağılımı da modanın yayılmasında etkindir. Giderek pek çok yer şehirleşmekte ya da şehir kültürüne adapte olmaktadır. Bununla birlikte modern hayatta örf ve adetler de değişiklik göstermektedir. Baskın şehir kültürünün tesiri çerçevesinde şekillenmektedir.

Teknolojinin gelişimi ile birlikte tekstilde seri üretime geçilmiş, küçük dükkânlar veya pazarlar da büyük markaların oluşturdukları tasarımları taklit ederek gelir seviyesi düşük insanların da modayı takip

etmesine vesile olmuştur. Yazar, burada Durkheim'in toplumsal değişimin temelinde işbölümünü esas gördüğünü söyler. İşbölümü, sanayileşme ve teknoloji ile birlikte üretim için mecburi kılınan bir durumdur. Bunun moda üzerindeki etkisi ise ürünün daha kısa zamanda daha çok kişiye ulaşmasını sağlamasında ve maliyeti düşürerek alım gücü düşük olan insanlara da ulaşılmasını sağlamasındadır.

Kitle kültürü, modayı tetikleyen bir başka unsurdur. Kitle kültürü pek çok aydın tarafından eleştirilse de bu konuya iyimser yaklaşanlar da olmuştur. Modern zamanlarda insanlar gelenek, görenek, ahlaki değerler ve dini kaidelerden uzaklaşarak özgür düşünce yoluna gittiklerini düşünseler de diğer bir taraftan farklı kitlelerin etkisi altına girmektedirler. Kitle kültürü, insanların özgür düşünce ve yaşam olanaklarını sınırlandıran, onları moda diye tabir edilen yola yönelten bir kültürdür.

Kadının çalışma hayatına atıldığı ilk yıllarda daha çok üniforma tarzı kıyafetler giyildiği görülür. Ancak günümüzde çalışan bayanlar bilhassa modayı takip ederek, tüketim kültürüne hizmet etmektedir. Adeta kıyafet yarıştıran bayanların, iş sektöründe yer aldığı görülmektedir.

Turizm sektörünün yaygınlaşmasının moda üzerinde tesirinin olduğunu görürüz. Yazar, turizmin modayı etkilemesinin iki yolla olduğunu söyler. "Birincisi, moda mekânlar yaratılarak bu mekânlara gitmek bir statü olarak haline gelmekte, dolayısıyla bu mekâna gitmiş olmayı sembolize eden kıyafetler tatilden döndükten sonra giyilmeye devam ederek elde edile statü kent hayatında sürdürülmeye çalışılmaktadır... Turizmin modayı etkilediği ikinci bir alan, kitle turizmi dolayısıyla örf ve adetlerin zayıflaması ve bunun neticesinde giyim ve davranış değişikliklerinin daha kısa zamanda ve daha kolay olarak değişmesi olarak belirlenebilir." Yazar, ayrıca turizmin özellikle kadınlar ve çocuklar üzerinde etkili olduğunu düşünmektedir. Bu iki grup ayrıca modayı da yakından takip eden kitle arasındadır.

Dördüncü kısım, “*Osmanlı Sosyal Hayatında Zihniyet Değişimini Etkileyen Bir Faktör Olarak Moda*” başlığı altında toplanmıştır. Bu kısımda ilk olarak, Osmanlı toplumundaki giyim- kuşam ile ilgili bilgi verilir. Daha sonra batılılaşmanın tesiri ile birlikte Osmanlı giyim üslubunun değişip başkalaştığına değinilir. Moda ile birlikte güzelliğin sınırlarının moda çerçevesi ile çizildiği görülür. Güzellik, moda ile birlikte yeniden tanımlanır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde giyim-kuşam ile ilgili yasakları belirleyici unsurlar dine ve ahlaka mugayir olması, ekonomik sebepler, tebaanın giyiminde ayırt ediciliğe önem verilmesidir.

Yazar, çarşaf ve moda ilişkisini irdeler. Yılmaz Öztuna'nın çarşaf kullanımının II. Abdülhamit döneminde yaygınlaştığını ifade ettiğini söyler. Yazar, burada atlanılan tespitin saray kadınlarının çarşaf giymesine izin verilmediği olduğunu söyler. Suikastçı olur endişesi ile saray kadınlarının çarşaf giymesine izin verilmemiştir. Çarşafın tarzına göre bir kısım İslami kaideler sebebiyle giymiş, bir kısım da moda kaygısı ile giymiştir. Modanın tesiri tesettüre de yansımıştır. Giderek kıyafet kültürü değişmeye başlamıştır. Kısa kollu olan kıyafetlerde kollar eldivenle kapatılmıştır. İlk olarak iç kıyafette başlamış olan değişim daha sonra dış kıyafette de kendini göstermiştir.

Kız sanayi mektepleri ve kız enstitüleri, kızların çeşitli alanlarda yetiştirildiği okullardır. “1890 yılına kadar üç kız sanayi mektebi açılmıştır. Bu okullarda sabahları genel bilgiler, öğleden sonra ise eliş, piyano, müzik gibi dersler gösterilmektedir.”³¹⁸ Madam Kolp tarafından 1909'da Mahmutpaşa'da Osmanlı- Fransız kız sanayi mektebi açılmıştır.³¹⁹ Nilüfer Göle, kadınlara siyasi ve sosyal bir şuur verilmesinin Türkiye'de daima kıyafeti merkez edinen bir alanda gerçekleştirilmeye çalışıldığını ifade etmiştir.³²⁰ Kızlar, bu sanayi mekteplerinde kendileri kıyafet dikmektedirler ve moda algısı içerisinde hareket etmektedirler. Kız sanayi mektepleri de moda algısının oluşmasına zemin hazırlayan alanlardan biridir.

³¹⁸ Barbarosoğlu, *Moda ve Zihniyet*, s.137.

³¹⁹ Barbarosoğlu, *Moda ve Zihniyet*, s.137.

³²⁰ Barbarosoğlu, *Moda ve Zihniyet*, s.138.

Kadın kıyafetindeki çeşitlilik Tanzimat ile başlamıştır. O zamanlardan itibaren mecmualarda ve aydınlar arasında tartışılmıştır. Halk arasında bu değişimler, bazı kesimlerce tepki ile karşılanmış, sonra giderek bu değişimlere ayak uydurulmuştur. Meşrutiyet dönemlerinde de bu kıyafet mevzusu Avrupa modalarına uygun giyinmenin dine aykırı olduğu gerekçesiyle, ayrıca sermayenin yabancılara gittiği gerekçesi ile eleştirilmiştir. Zihniyet değişimi, kadın kıyafeti üzerinden temellendirilmeye çalışılmıştır. Kadının geleneksel giyim tarzı veya kapalı giyim tarzının sosyal alanda zorluk yaşatacağı düşünülmüş ve savunulmuştur. Modern olmakla zıt olarak algılanmış veya zorla bu şekilde düşündürülmeye çalışılmıştır.

Yazar, 'Zihniyet değişiminin yansıma alanları olarak moda' alt başlığı bünyesinde Meşrutiyet dönemi kadın dergilerinde moda, cumhuriyet dönemi kadın dergilerinde moda, 1950'den günümüze kadın dergilerinde modayı değerlendirmiştir. Bu değerlendirme kadınların da kıyafet ile ilgili görüşlerinin yansıması, kıyafet ile ilgili değişimi önce kadınların talep ettiğini göstermesi ve tarihsel gelişimini göstermesi bakımından önemlidir.

Son olarak yazar, edebiyat-moda ilişkisini değerlendirmiştir. Edebiyat- moda ilişkisine dört cepheden bakılır. Birincisi, Tanzimat'la birlikte cemiyet hayatında görülmeye başlanan Avrupai hayat tarzına karşı yazarların eleştirel tutumlarıdır. İkincisi, eleştirel bir temele dayanmaksızın, Batılı anlayışa uygun güzellikleri romanlarında ön plana çıkartmaları hasebiyle Batılı modaların yaygınlaşmasına sebebiyet vermeleridir. Servet-i Fünun edebiyatı buna örnek teşkil eder. Üçüncüsü, edebiyatçılar ile moda arasındaki diğer bağlantı, yazarların bizzat moda uyması ile alakalıdır. Mehmed Akif ve Ahmed Midhat dışında pek çok yazar, Avrupai saç ve sakal modasını takip etmiştir. Dördüncüsü, edebiyat- moda ilişkisinin başka çehresini edebiyat ürününün metalaşarak moda ürün haline gelmesidir.

Sonuç kısmında, moda ve zihniyet ilişkisi hakkındaki değerlendirmeler toparlanıp bir nihayete vardırılmıştır.

5.2. Kamusal Alanda Başörtülüler

Nazife Şişman'ın Fatma Barbarosoğlu ile 'kamusal alan' tartışmaları çerçevesinde gerçekleştirdiği söyleşilerden oluşan eserdir. Esasen Nazife Şişman'ın kitabı olmasına rağmen söyleşi Fatma Barbarosoğlu ile yapıldığı için bu eseri de incelemeyi uygun gördük.

Yapılan söyleşilerde Fatma Barbarosoğlu, başörtülüler ile kamusal alan arasında oluşturulmaya çalışılan söz konusu bir mesafenin varlığından söz eder. Yazar, kendilerini laik olarak tanımlayan insanların korkuları ile başörtülülerin bu korkular karşısında kendilerini yeniden tanıtmaya ceryanı içerisinde oluşan sosyolojik portreye dair tespitlerde bulunur. Başörtülüler, toplumun karşı çıkan kesimine karşı kendilerini kabul ettirme çabası içine girdikçe değerlerinden uzaklaşır hale gelir. Laik kesimin korkularına ve tepkilerine dair de önemli çözümlenmelerde bulunan yazar, kamusal alanda başörtülülerin var olma durumuna dair çözüm önerisinde bulunur. Problemlerin tespitinin yapılması, çözüm yollarının oluşmasında önemli bir adımdır. Fatma Barbarosoğlu da kamusal alanda başörtülülere karşı tepkiler ve başörtülülerin bu tepkilerle birlikte aidiyetinin gelgitli olması üzerinde durur. Akabinde de verdiği örneklerle gerçekçi çözümler ortaya koyar.

5.3. İmaj ve Takva

Yazarın yedi bölümden oluşan “İmaj ve Takva” kitabı, kendi deyimiyle dindarların geçmiş gündemlerinin haritasını sunmaya yönelik olmasıdır. Yazar, dindar kadınların yaşam biçimlerindeki kırılma noktalarına dikkat çekmek ister. Dindar kadınların, kamusal alan tartışmaları ile birlikte takvadan imaja doğru değişim gösteren hayat tasavvurlarına değinilir. Son bölüm, çeşitli zamanlarda gerçekleştirilmiş olan röportajlardan oluşmaktadır.

Birinci bölüm, ‘İmaj ve Takva’ olarak isimlendirilmiştir. Aynı ismi taşıyan başlıklı yazı ile başlamaktadır.

‘İmaj ve Takva’ adlı yazıda yazar, modern insanın görmekten çok görmeye önem verdiğini düşünür. Pozitivist felsefe ile paralel olarak gelişen fotoğraf ve kamera, hayatın içinden manzaraları, şahısları dünden bugüne hapsedmiş oldu. Yazar, bununla birlikte görmenin idrakin ilk basamağı olmaktan çıktığını düşünür. Görmek önemini yitirip de görünme önem kazanınca dindarların öncelikleri değişir. Görünüm, imaj her şeyden önemli hale gelmeye başlar. Dindarların takvalı olma durumlarında esneklik göstermeye başladığı ve bazılarının bu amacı yitirdiği gözlemlenir. Yazar, yazısında bu duruma ayna tutmaya çalışır.

‘Hayat Sahnesi’ adlı yazıda insanların, dünya tüm aldaticılığı ve cezbiyle gülümsediği halde onu elinin tersiyle itmesi gerektiği vurgulanır.

‘Hayat Sahnesi ve Oyunun Zamanı’ adlı yazıda insanlara, kendilerini her daim izleyen yaratıcı hatırlatılır. İnsanlar, görünmenin daha mühim olduğu bu zamanda yaratıcıya nasıl göründüklerini unutup diğer insanlara nasıl göründüklerini umursar hale gelmiştir.

‘İkinci El Hayatlar ve Aktör’ün Kimliği’ adlı yazıda yazar, gençlerin popüler olabilmek adına dizi ve filmlerdeki replikleri kendi aralarında kullanmasını bir nebze anlayışla karşılayabileceğini söyler. Ancak yaşlı kimselerin, genç görünebilmek adına ya da gençlere ayak uydurmak için

kendi dönemlerinin olgunluğunu taşımayan davranışlarda bulunması ve konuşmalar sergilemesini anlayamadığını ifade eder.

'Korkmaktan Korkmak' adlı yazıda 'korku' kavramı irdelenir. İnsanların farklı korkularının olduğu; ancak bu korkuların tetiklendiği vurgulanır. Milyon dolarlar harcanan korku filmleri çekimiyle ya da felaket senaryolarıyla sanal korku alanları oluşturulduğundan bahsedilir. Allah'tan korkanlar, bütün dünya korkularından azade olacağı halde, insanların Allah korkusunun kalplerden silinmeye çalışıldığını ifade eder.

İkinci bölüm, *'Yansımaz Aynalar'* olarak isimlendirilmiştir.

'Yansımaz Aynalar' adlı yazıda yazar, psikiyatriste giden insanlardan bahseder. Önceden psikiyatriste giden insan sayısı azdır; ancak şimdilerde insanlar birbirlerine psikolog tavsiye edenlerin, neden karşısındakini dinleme zahmetinde bulunmadığını sorgular.

'Mahallemizin Yönetmeni' adlı yazı, anı niteliğinde bir yazıdır. Çocukluğunun Macide Teyzesi ile ilgili hatırında kalanları paylaşır.

'Negatif Enerji ve Roller' adlı yazısında yazar, bir şeyleri başarma ve olumlu roller üstlenme konusunda pozitif enerji vermenin önemine değinir. Gençlere bilhassa negatif şekilde yaklaşılmamalıdır. Modern kadın görünüşünün de sosyal faaliyetlere daha çok vakit ayıran kadın olarak aksettirildiğini ifade eder. Ayrıca annelik, kadına yük gibi lanse ettirilmeye çalışılır. Negatif enerji verilerek roller hususunda insanların kafası karıştırılmamalıdır.

'Aşk Öğretilir mi?' adlı yazıda yazar, Pümer tarafından düzenlenen 'Modernitede Aşk ve Evliliğin Değişen Anlamı Üzerine' adlı bir panele katılmıştır. Bu toplantıda memnun olmadan ayrılanlar üzerine görüşlerini bu yazıda paylaşır. Aşka sosyoloji ve edebiyat kanalından bakmanın farklı olduğunu düşünür.

'Platonik Aşklar Yaşayan Zavallı Bir Adam mısınız Siz?' adlı yazıda yazar, soru soranların bazen cevap peşinde olmadığını söyler. 'Platonik

aşklar yaşayan zavallı bir adam mısınız siz?’ sorusu platonik aşk yaşayanları zavallı kategorisine sokmaktadır. Soru içinde yargıyı da taşır. Bedensel istekleri öncelikli olarak gösterip ruh-beden ikileminde bedeni tercih eden bir anlayış ortaya koyar. Böylelikle hakiki manada aşkı yaşayan, uzaktan uzağa seven insanlar zavallı olarak addedilmiş olur.

‘*Erkek Müstearıyla Yazan Kadınlar/Kadın Müstearıyla Yazan Erkekler(1)*’ adlı yazıda, yazar denilince akla ilk erkeklerin gelmesi durumuna sosyolojik olarak yaklaşan yazar, erkek ismiyle yazan kadınlar ve kadın ismiyle yazan erkeklere değinir. Bu durumun tarihi süreçteki değişimini ele alır.

‘*Erkek Müstearıyla Yazan Kadınlar/Kadın Müstearıyla Yazan Erkekler(2)*’ adlı yazıda yazar, önceden kadın yazarların dışlanmamak için erkek müstearıyla yazarken; şimdi erkek yazarlar daha çok okunmak için kadın müstearıyla yazmaktadır. Toplumsal değişimle birlikte yadırganan ve benimsenen durumun değiştiğini görürüz.

‘*Sıfatlar ve Yazarlar*’ adlı yazıda yazar, ‘İslamcı yazarlar’ tabirinin doğru olmadığını düşünür. Herhangi bir inancı ya da ideolojisi olan bütün yazarların önüne sıfatları konmalı ya da ‘İslamcı yazar’ diye bir etiketleme de yapılmamalıdır.

‘*Futbolistler ve Antifutbolistler*’ adlı yazıda futbola yüklenen tarihi ve milli anlam sorgulanır.

‘*Futbola Çok Şey Borçluyuz(!)*’ adlı yazıda yazar, insanların taraftarlık hikâyelerinden bahsederek, bu hikâyeler vesilesi ile etrafındakileri tanıdığını söyler. Bu yüzden de futbola çok şey borçlu olduğunu düşünür.

‘*Çalışma ve Aylaklık Arasında Modern İnsan*’ adlı yazıda, modern insanın çalışma ve boş zamanlarını değerlendirme arasındaki duruşu sorgulanır. ‘İktisadi Güvensizlik ve Tevekkül Anlayışının Zayıflaması’ ile

‘Çalışma Hayatında Hizmet Duygusunun Yitirilişi’ başlıkları altında da bir değerlendirme yapılır.

‘*Vaktin Bereketi ve Tatil*’ adlı yazıda, vaktin bereketinin kavramının zamanla unutulduğu; yerine vakit, nakittir anlayışının geldiği zamanları mercek tutulur. Sanayi İnkılâbı ile insanların kutsal zamanları ötelenmiş, yalnızca çalışmaya endeksli bir toplum oluşturulmaya çalışılmıştır. Biraz tatil yaptıktan sonra insanların daha verimli çalıştığı gözlemlenince insanlar çalış-kazan ve tüket döngüsü içerisine hapsedilmiştir. Bu zaman döngüsü içerisine Müslümanların da lüks tatil talepleri ile katıldığını görmekteyiz.

‘*Gören Gözün Hakkı*’ adlı yazıda yaşlı bir bakkal mahallesindeki fakir çocuklar alamadığı toplar için görüp de üzülmesin diye bakkalında top bulundurmaz. Yazar, gerçek bir karakterin hikâyesini ‘gören gözün hakkı’ yazısında bize sunar. Bir diğeri ise, konuşmayı yeni öğrenen çocukların TV’de gördüğü yiyecek reklamlarından özenerek ‘ben de’ diye tutturmasıdır. Bu durum karşısında aile, RTÜK’ü arayıp kendilerin, maddi durumunun iyi olduğunu; ancak aileler için bu reklamların kötü olduğunu ifade eden bir mektup yazar. Mektuba cevap gelmez.

‘*İçilen Ekmek*’ adlı yazıda, sigaranın zararları üzerine konuşulurken, içkinin zararlarının gündeme getirilmemesini eleştirir. Yeşilay’ın eskisi gibi faaliyet göstermediğini düşünür. Aksine dizi ve filmlerde de içkili ortamlar sıkça gösterilmektedir. Bu durumun gençler açısından sakıncalı olduğunu düşünen yazar, Eski İstanbul Barları adlı eline geçen kitaptan bahseder. Bu kitapta biranın ‘içilen ekmek’ şeklinde reklamının yapıldığını, ekmek kadar ihtiyaç duyulan bir şey olarak vurgulandığını söyler.

‘*Şeytanın Kumaşı: Çizgili Kumaş*’ adlı yazıda Pastoureau’ün kitabından edindiği bilgiler doğrultusunda çizgili kumaşın Hırsitiyan ve Müslüman toplumlarındaki manasının değişimi ele alınır. Çizgili desenin insan psikolojisindeki etkisi üzerinde durulur. Çizgi desenli şeylerin göz alıcı ve kafa karıştırıcı olduğu ifade edilir. Modern zamanlarda insanlar için kafa karışıklığı kendisini bulma yolunda iyi olarak algılanırken; modern

öncesi zamandaki insanlar, kafa karışıklığını hastalıklı hal olarak ifade etmiştir.

'Yalanlarla Büyüttüklerimiz' yazısında yazar, otuz yıl önce kızına her akşam hikâye anlatan bir babadan bahseder ve bize yalanla ilgili iki hikâye sunar. İlkinde çocuğunu şehre okumaya gönderen anne, oğluna hiçbir zaman yalan söylememesini öğütler. Yolcuların karşısına eşkıyalar çıkar. Çocukta paranın olmadığını düşünmelerine rağmen yine de para olup olmadığını sorarlar. Annesi, çocuğun gömleğine para koymuştur. Çocuk annesine verdiği sözü hatırlayarak yalan söylemez. Parasının olduğunu söyler. Eşkıyalar da çocuğun annesine verdiği söz konusunda bu kadar hassas olmasından etkilenip, kendilerinin Allah'a verdikleri sözde durmadıklarını düşünerek eşkıyalığı bırakırlar. Diğerinde ise her gün televizyonda izlediği reklamlarla kendisine bir dünya kuran çocukların hikâyesidir. Cem Yılmaz'ın reklamı örnek verilmiştir. Babası, Cem Yılmaz'ı askere götürdüğünde üzülüyor gibi yapıp, Cem Yılmaz arabadan indikten sonra sevinir, arabayla hızla uzaklaşır. Çocuk, babasına adamın neden sevindiği sorar.

'Ölüm Şuuru' nda yazar, insanların ölümlerden uzak durarak ölüm düşüncesini zihinlerine yaklaştırmadan hayatlarına devam etmelerini eleştirir. Kabirlere, ölümlere gereken önemin verilmediğini, ölümün hatırlamak istenmediğini ifade eder. Mezarlara bu kadar önem vermeyi hurafe olarak değerlendirenler, ölümü hatırlatıp sınav bilincini zihinlerimizden çıkarmamız gerektiğini unuturlar.

'Ölümün Eşiğinde Mesaj Gönderme Girişimi Olarak İntihar' adlı yazıda, intiharların şov haline dönüştürülerek TV'de gösterilmesinin insanları olumsuz olarak etkilediği üzerinde durulur. Yazar, bu yazıda Batman'da intihar eden kadınlara değinir. Bu durumun incelenmesi gerektiğini belirtir. TV'deki yayınların genellikle şehirlerdeki üst ve orta sınıfa hitap edecek nitelikte olduğunu vurgularken; alt sınıfın TV'de gördüğü hayatlarla kendisini mukayese etmekle birlikte içine düştüğü

psikolojik durumların kötü sonuçlar doğurabileceğini vurgular. İntihar haberlerinin yapılması da olumsuz telkinlere sebep olabilir. Yazar, kırsal kesimlerdeki kadınların günlük yaşantılarını renklendirecek faydalı kursalar açılmasının yararlı olacağını düşünür.

'*Bildiğimiz Dünyanın Sonu*' adlı yazıda yazar, 'kıyamet gününün' ilk görüntüleri ile karşılaştığında aklına Wallerstein'in 'Bildiğimiz Dünyanın Sonu' eseri gelir. Wallerstein, yaşadığımız dünyaya 50 yıllık ömür biçmiş ve eserinde bunların gerekçelerini sıralamıştır. Yazar ise TV'de filmlerde bize sunulan kıyamet sahnelerine değinerek kıyametin korku uyandırdığını ve ekranda izlenen bir şey yansıtıldığını söyler. Yazar, dehşet ve felaketin izlendikçe gücünü pekiştirdiğini düşünmektedir.

Üçüncü bölüm, '*Yasakların Yaşattıkları*' olarak isimlendirilmiştir.

'*Kopan Filmler Arasında Başörtülülerin Kısa Tarihi*' adlı yazıda yazar, kadınların giyim-kuşamlarındaki değişikliğin meşrutiyet yıllarında kadınlar tarafından talep edildiğini söyler. Kadınlar Dünyası Dergisi yazarları, kadınların sosyal hayatın içinde var olması gerektiğini vurgular. Kadınların nasıl kıyafet giymeleri gerektiği tartışılır. Üst sınıf böyle bir arayış içinde olduğundan kılık-kıyafet değişikliğinin bütün tabakalara yayılmak istenmesi tepki ile karşılaşılmaya sebep olmuştur.

Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren pozitivist düşüncenin etkisi ile din, ülkenin gelişmesinde engel olarak görülmüştür. O yıllarda yazılan romanlarda, kadınların tesettüre riayet etmeyen şekli toplumda böyle bir algı oluşturulmak istenmesi ile aynı sebeptendir. Halkın her kesimi böyle bir değişimin kollarına itilmek istenmiştir. Ancak bu dindar kesimde kız çocuklarını kötü etkilenecekleri, başörtüsünden taviz verecekleri ortamlara göndermeme eğilimine sebebiyet verir. Aydın kesim, modernleşme ve gelişme adına yaptığı bu atılımın sonuçları ile tekrar yüzleşmek durumunda kalır. Üniversitenin ilk başörtülü öğrencisi Ankara Üniversitesi İlahiyat'ta okuyan Hatice Babacan, ilim öğrenmekle dinin ters düşmediğinin göstergesi olur. Dindar insanlar da kız çocuklarını üniversiteye gönderir. Bu durum

laikçi kesimin başörtülülere karşı tepki göstermesine ya da tedbirler almasına sebep olur. 80’li yıllarda artan başörtüsü karşıtlığı ve yasaklara rağmen başörtülü öğrenci sayısı artış göstermiştir. Bu direnişten sonra da başörtüsü ile çalışmayan kızların diplomalarının ne işe yaradığı sorgulanır. 90’lı yıllardan sonra ise Müslümanlar tüketim kültürüne ortak olmaya başlar. Başörtülü kızlar, kendilerine yasak olarak gösterilen her alanda var olmaya çalışırken, dini yükümlülüklerinden taviz vermeye başlarlar. Yazar, başörtülülerin tarihine ışık tutmaya çalıştığı bu yazısında filmin devamını merak ettiğini ifade eder.

‘Başörtülülerin Tarihine Küçük Bir Katkı’ adlı yazıda, iş hayatında ve üniversitede yer bulmaya çalışan ilk başörtülülere yer verilir. Yazar, burada verdiği bazı isimlerin hayatını *‘Cumhuriyet’in Dindar Kadınları’* adlı çalışmasında derinleştirmiştir.

‘Dindar Kimliği Dondurma (Ve Doldurma) Eylemi Olarak Başörtüsü Yasakları’ yazısında, başörtüsü yasaklarının sebepleri üzerinde durulmaya çalışılır. Önceden başörtüsünün olmadığını, başörtülü öğrencilerin olmadığını, şimdi üniversitede boy gösterenlerin siyasi bir amacının olduğunu ileri sürenler 1923’ü milat olarak kabul edenlerdir. Türkiye’nin İran gibi olacağı fobisine sahip olanlar yasakları haklı göstermeye çalışmıştır. Her baskıya karşılık çözüm üretmeye çalışarak eğitimlerini sürdüren başörtülü öğrenciler, bütün bu gelgitler arasında kendi kimliğinden uzaklaşmaya başlamıştır. Bu durumun sonuçları değerlendirilmelidir.

‘Gül Renkli Tebessümlerin Sahipleri’ yazıda 1983 yılının, pek çok başörtülünün sıkıntı yaşadığı bir yıl olduğu ifade edilir. YÖK tarafından kılık-kıyafet yönetmeliği getirilmiştir. Başını açmamak için direnen kızları anne-babaları bile tam olarak anlayamamış, devletin bir bildiği olduğunu düşünenler olmuştur. Şimdi 2000’li yıllardayız ve devletin bildikleri bir bir ifşa olmaya başladığı için devlete olan güven şiddetle sarsılmıştır.

'*Kızım Seni Çok Sevdim*' başlıklı yazıda, 3 Nisan 2001 tarihinde televizyon kanallarında görülen bir habere değinilir. Erzurum'dan Cumhurbaşkanına mektup yazarak, ailesinin kendisini zorla evlendireceğini; ancak kendisinin okumak istediğini yazan kıza mukabil Cumhurbaşkanı, 'Kızım Seni Çok Sevdim' diye başlayan satırlarla karşılık vermiştir. Dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'dir. Yazar, bu yazısında başörtüsü ile okumak isteyen kızların da anlaşılması gerektiğini vurgular.

Dördüncü bölüm, '*Dindar Kadınların Dünyası ve Ahireti*' olarak isimlendirilmiştir.

'*Tesettür Giyimdeki Kararsızlıklar*' adlı yazıda, modanın Müslüman kesimi etkilemesi, modern- geleneksel ikileminde kalan başörtülü kadınların bir yandan başını kapatıp seküler zihniyeti reddettiği, bir yandan da pantolon kazak giyerek en şık kıyafetlerini ile modern bir görüntü çizmeye çalıştığı görülür. Başörtülü olan herkes tesettüre uygun giyinmemektedir. Kimlik arayışında olan bu giyimdeki kadınlar, kim için giyindiklerini sorgulamaz, bilemez haldedir. Çeşitli sosyolojik sebepleri de içinde barındıran bu durum tesettür giyimdeki kararsızlıklara neden olur.

'*Din Dilini Dilimleyen Sekülerizm*' adlı yazıda, modern öncesi dönemlerde insanların dünyayı bir bütün olarak algıladığı; ancak modern zamanlarda şuurun, dini ve dünyevi olarak ikiye ayrıldığı ifade edilir. Din, kamusal alandan itilip, özel alana hapsedilmiştir. Oysaki inançlı insanlar için din, insanın hem dünyevi hayatını düzenleyen hem de ebedi hayatını hazırlayan bir olgudur. Hayatın kendisidir. Yazar, sekülerizmin dinin dilini dilimlediğini düşünür.

'*Dindar Kadınların Dünyası ve Ahireti*' adlı yazıda, üç tanıdığı kadının annelerini eş zamanlı kaybedişlerine tanık olan yazar, kızlarının anneleri arkasından söylediği sözler üzerinden yaşadığımız zamanın tahlilini yapar. Önceleri ölenlerin ardından 'bir karıncayı bile incitemezdi, çok iyiydi' denilirken, bahsi geçen bu üç hanım, annelerinin bu dünyada yaşayamadıkları üzerinden ağıt yakmaktadır. En yakınımızın ölümü bile

bize ölümü hatırlatıp ahret inancı doğrultusunda silkelmesi telkin edecekken dünyada yaşayamadığımız şeyler için hayıflanma vesile olarak görülmektedir.

'Duayı Gündemimize Alabileceğimizi Sanmıyorum' adlı yazıda yazar, tesettürlü kadınların kurduğu derneklerin faaliyetlerine değinir. Bir dernekte bir kadın, yanındaki kıza Sefer ayının ilk ve son çarşambasında dua etmenin önemli olduğunu hatırlatmasından bahseder. Kız bunun üzerine duayı diğer derneklere faks çeker; ancak bir dernekten gelen cevap kıızı üzer. Dernekten gelen mesajda gündemlerinin çok dolu olduğunu, duayı gündemlerine alamayacaklarını söylediklerine yer verir. Birkaç yıl öncesinin tartışmalarını hatırlar. 'Kendi gündemimizi oluşturmalıyız, biz gündemimizi oluşturmazsan onların gündemleri bizim gündemimiz olur' tartışmasını hatırlar.

'Toplumsal Mesafe Olarak Tesettür' adlı yazıda bir durum değerlendirmesi yapılır. Başörtülü kızlar, koşarak kalkmakta olan otobüse yetişirler ve şoföre 'Teşekkürler şoför, süpersin' şeklinde şükranlarını iletirler. Bu durum otobüsteki insanlar tarafından yadırganır. Yazar, tesettürlü insanların toplum içerisindeki saygınlıklarını yitirmemeleri gerektiğini düşünür. Kamusal alan yasaklarının da tesettürlü genç kızların, kabul görmek psikolojisi ile davranışlarını etkilediğini ifade eder.

Beşinci bölüm, *'Kendisi Olmaktan Vazgeçmiş İslamcı Kadınlar'* olarak isimlendirilmiştir.

'Kendisi Olmaktan Vazgeçmiş İslamcı Kadınlar' adlı yazıda yazar, Dünya Kadınlar Günü kutlamalarında laikçi-feminist kadınlar ile dindar kadınları değerlendirir. Laikçi-feminist kadınlar, kadın haklarını savunmak söylemlerinde İslamiyet'in kadın hakları kısıtladığını ifade ederken Türkiye'nin İran gibi olmayacağını söylemişlerdir. Bugün dindar kadınlar da 8 Mart'ı kutluyor; ancak başörtüsü yasağının kaldırılması dışında başka hiçbir şey gündemlerinde değildir. Kamusal alanda tam anlamıyla var oldukların neyle karşılaşacakları, nasıl bir duruş sergileyecekleri, dinî

ritüellerini yerine getirip getirmeyeceği gibi konular üzerinde kafa yormaktan ziyade bu tarz günlerde laikçi kesimle birleşme çabalarını ‘kendisi olmaktan vazgeçiş’ olarak değerlendirir.

‘*Modern Dünyada Dindar Kadın Olmak*’ adlı yazıda yazar, İslam’da kadın olmak, kadın-erkek eşitliği, başörtüsü meselesi gibi birkaç konu sürekli gündemimizdeyken; modern dünyada dindar kadın olarak kalmayı, sorumluluklarımızı konuşmayı eleştirir.

‘*Söylemin Değişmesi*’ adlı yazıda yazar, başörtüsü yasaklarının kadın hakları çerçevesinde değerlendirilmesini yanlış bulur. Dindar kadınlar, üniversiteye giremezken; erkeklerin girdiği söylenir. Müslüman kadınlar ve Müslüman erkekler olarak ayrılmaya çalışılır. Halbuki inancından dolayı memuriyetten atılan bir sürü erkek vardır. Başörtülü kadınların da bu yasakları kadın hakları çerçevesinde değerlendirmesi yanlıştır. Ayrıca yazar, ‘var olmak için başkalarının ilgisinin şart olduğunu düşünmek, yenilgiyi baştan kabullenmektir’ deyimiyile de insanların kendi duruşlarını ‘öteki’ne göre sergilememeleri gerektiğini ifade eder.

‘*Tesettürün, Kadın Hakları Çerçevesine İndirilmesi*’ adlı yazıda yazar, Müslüman kadının iyi kul olarak kendisinin ifadesi olan tesettürün, kadın hakları çerçevesine indirilmesini tehlikeli bulur. Kadının dindar bir kimlikle metafizik duruşunun zedelenmeye çalışıldığını düşünür.

‘*Yanlış Açılar ve Dindar Kadınlar*’ adlı yazıda yazar, dindar kadınların kamusal alanda var olma çabası ve laikçi kesimin bunu engellemeye çalışması, içinde bulunulan durumu çözümsüz hale getirir. Laikçi kadınlar, yıllarca kızların okuması, kadınların cahil kalmaması için uğraşmıştır; ancak dindar, okumuş kızların kamusal alanda var olmasını istemezler. Yazar, çağdaş kadınların kamusal alanda otoriter tavır takınma hakkının olup olmadığını sorgular.

‘*Kadınlık Bilinci*’ başlıklı yazıda, feministlerin kadınlık bilinci ile hareket etme ve dünyanın böyle daha güzel bir yer olacağı düşüncesine

değınılır. Kadınlar, erkeklere kadınlık bilincini anlamaları gerektiğini telkin ettirecek yerde; iki tarafın da empati kurarak birbirlerini anlamaya çalışarak hareket etmesi daha bütüncül bir yaklaşımdır.

Altıncı bölüm, '*Şeffaf Sindirim*' olarak isimlendirilmiştir.

'*Şeffaf Sindirim*' adlı yazıda, yazı yazmanın zorlu bir iş olduğuna ve cesaret istediğine değinildikten sonra anlatılacak çok fazla hayat olduğu söylenir. Ancak bu anlatılan hayatların öğün gibi sindirilmesini yadırgar. TV programlarında, köşe yazılarında olayların büyütülmesi ve tüketilmesini yadırgar.

'*Anneler ve Kızlar (1)*' adlı yazıda kızların dünyasında annelerin önemli bir yere sahip olduğu vurgulanır. Ancak genç kızlar, annelerinin hayatı gibi bir hayat yaşamak istemezler. Anneleri ya da çevrelerindeki kimseler gibi değil de kendilerinden birkaç yaş büyük şansa başarılı olmuş veya başarılı olarak gösterilen meşhurlar gibi olmak isterler.

'*Anneler ve Kızlar (2)*' adlı yazıda başörtülü kızları, 70'li-80'li yıllarda ninelerine benzemedikleri gerekçesiyle yadırgayanlar, kızların siyasi emeller maksadıyla başörtüsü taktığını ileri sürmüşlerdir. Başörtülü öğrencilere karşı yasakların sürdürülmesi, başörtüsü ile eğitimlerini sıkıntılı da olsa devam ettiren kadınların yaşadıklarını şimdi kızlarının yaşadığını gösterir. Başörtülü öğrenciler ise kendilerini laikçi çevrelere kabul ettirmek için kendi kavi duruşlarından taviz vermektedir. Yasakların sürekliliği dindar kadınların duruşunun zedelenmesine sebebiyet vermiştir. Bu yazının yazıldığı tarihlerden bu yana 2011 yılında başörtüsü yasağının en azından üniversitelerde kaldırıldığını söylemekte fayda var.

'*Kötülüğün Çoğaltılması ve İtiraf*' adlı yazıda, Nilüfer Gölle'nin batı dışı modernlik ve itiraf kavramlarına değinişinden bahsedilir. Yazar, itirafta bulunmanın Hıristiyan inancındaki günah çıkarma geleneğinden geldiğini ve kötülüğü ifşa etmenin batı kökenli olduğunu ifade eder. TV programlarındaki itirafların, yapılan şeylerden pişmanlık duyulduğunu

vurgulamak olmadığını söyler. İyiliği herkese duyurmak da kültürümüzde olmadığı için kötülüğün ayan beyan duyurulması, kötü şeylerin daha da çoğalmasına sebep olmaktadır.

'Dini Atmosfer Parçalanırsa' adlı yazıda dini, kitaplardan öğrenen nesil ile dedelerimizin zamanı arasındaki farklardan bahsedilir. Eskilerin her güne kutsiyet atfederek, günü tören havasına döndürme isteğine karşılık yeniler yapılan şeylere hurafe diyerek dini atmosfer heyecanından uzaklaşmışlardır. Yeni nesil her şeyi mantık çerçevesinde değerlendirirken, eskiler gönül rızasına daha çok önem vermiştir.

'Başörtü Reklamları ve Dindar Kadın İmajı' adlı yazıda yazar, başörtüsü reklamlarının dindar kadın imajına zarar verdiğini düşünmektedir.

'Bir Tarafda Başörtülü Modern Kadınlar; Ya Öbür Tarafda' adlı yazıda yazar, şehirde yaşayanların modernliğe illaki bir ucundan bulaştığını ifade eder. Hele de modernlik olumlu bir şekilde Müslümanların gündemine oturtulunca, Müslümanlar tüketim çılgınlığının baş katılımcıları olarak boy göstermeye başlarlar. Yazar, modernlik üzerine kafa yormuş ve modernizeye direnen konumda kalmayı tercih eden kadınların varlığına ihtiyaç duyulduğunu söyler.

'Dindar Kadınlar ve Kadın Tartışması' adlı yazıda, kadın tartışmalarında bir türlü yol alınmadığı, belirli konular üzerinde durulduğu ve dönüp dolaşıp aynı şeylerin söylendiği vurgulanır. Yazar, hayata geçirilmek istenen projelerde laikçi ve dindar kadın portrelerinin bir araya gelmesinde büyük işin dindar kadınlara düştüğünü ifade eder.

'Haberlerden Haberli Olmak ya da Kötümserlik Tohumu' adlı yazıda yazar, kötü şeylerin haber yapılmasını ve olumsuz, kötümser bir atmosfer oluşturulmasının milleti buhrana sürüklemekten başka bir işe yaramadığını ifade eder.

'Modern Türbanlılara Modern Laikçi Kadınlar Neden Karşı?' adlı yazıda başörtülü öğrencilerin üniversitelerde görüldüğü ilk zamanlar, laikçi

kadınların onları taşralı, cahil olarak değerlendirdikleri söylenir. Kamusal alanda görmezden geldikleri başörtülülerin, üniversitelerde görünmesine laikçi kadınlar tepki göstermiştir. Yazar, bu yazısında bunun nedenini sorgular.

'Bugün Sizlerle Değişik Bir Yemek Yapacağız' adlı yazıda yemek programları eleştirilir. Yazar, bir sürü robot ve alet eşliğinde, çoğu kimselerin evlerinde bulunmayan malzemelerle yemek yapılmasını eleştirir. Farklı lezzetler deneyen aşçılar ile onların meşhur konuklarının, kendilerini izleyen fakir ailelerin dünyalarına ne kadar dâhil olduğunun tartışılabilceğini vurgular.

'Tesettürlü Kadınların Tanınma Serüveninde Özel Kanalların Yeri' adlı yazıda tesettürlü kadınların televizyon ekranlarında görünmesinin serüveni incelenir. Yalnızca TRT'nin yayın yaptığı dönemde televizyonlarda tesettürlü kadınlara rastlanmazken; özel kanalların artması ile birlikte tesettürlü kadınlar da kanallarda bazen program seyircisi olarak görünmeye başlanır. Daha sonra başörtüsünün sorun olarak ele alındığı programlara katılmışlardır. Günümüzde ise haber spikeri, program sunucusu olarak tesettürlü kimselerin medyada boy gösterdiğini söyleyebiliriz.

Yedinci bölüm, *'Söz Uçar Söyleşi Olur'* olarak isimlendirilmiştir. Bu bölümde yazarla yapılan söyleşilere yer verilmiştir.

'Aile İçi Bireyciliğin En İyi Göstergesi: Eve Getirilen İkinci, Üçüncü Televizyonlar...' başlıklı söyleşi Ayşe Böhürler tarafından *İzlenim Dergisi* için yapılmıştır.

'Yaşlıların Gözüyle Dünya Nasıldır?' başlıklı söyleşinin kim tarafından yapıldığı ile ilgili bir bilgi kitapta mevcut değildir.

'Çok Eşlilikle Birlikte Erkek Otoritesi Parçalanıyor' başlıklı söyleşinin soruları Nevval Sevindi tarafından *Yeni Yüzyıl* gazetesi için sorulmuştur.

'Biz Onlar Gibi Değiliz' başlıklı söyleşinin soruları Ülkü Özel tarafından Zaman gazetesinde yayımlanmak üzere sorulmuştur.

'Feragat ve Hizmet Ahlakı Yok' başlıklı röportaj Nebahat Beki tarafından Yeni Şafak gazetesi için yapılmıştır.

'Kalbim Ağrarak Yaşıyorum' başlıklı söyleşideki sorular Altınoluk dergisi için sorulmuştur.

'Günah Şöhrete Endeksleniyor' adlı söyleşi Nuran Ürkmez tarafından Yeni Şafak gazetesi tarafından yapılmıştır.

'Prototip Bir İslamcı Gençlikten Söz Edebilir miyiz?' söyleşisindeki sorular Mete Çubukçu tarafından Star 19:30 haberleri için sorulmuştur.

'İslamcı Gençlik' başlıklı söyleşideki sorular, Elif Kaleli tarafından CNN 32. Gün programı için sorulmuştur.

Yazar, kitabını 'Sonsöz' diye bir kısımla bitirir. Bu 'Sonsöz'de de 'Ne Sınavlardan Geçtik' başlıklı bir yazıya yer verir. İmaj ve takva ikileminde kalan toplumun ne gibi süreçlerden geçtiğine değinen yazar, yaşanan sınavlara son yazısında da değinir.

5.4. Şov ve Mahrem

Yazar, şov ve mahrem kavramlarını üç bölümde farklı başlıklar altında değerlendirerek derinleştirir.

İlk bölüm, 'Göz' olarak adlandırılmıştır. Bu bölümde 'Hiyerarşik bir durum olarak görme ve görünme' başlığı altında 'görme' kültüründen 'görünme' kültürüne doğru geçirilen toplumsal değişime değinilir. Yazar, görünerek varma olma anlayışının, geleneksel dünyadan kopuşun önemli göstergelerinden biri olduğunu düşünür. Çünkü geleneksel kültürde gören ve görünen ilişkisinde üstünlük 'görünen'de değil 'gören'dedir. Modern dünyada ise var olma biçimi 'görünme'dir. Yazar, bu düşüncelerini çeşitli toplumsal değerlendirmelerle örneklendirir.

İkinci bölüm, 'Çerçeve' olarak adlandırılmıştır. Yazar, bu bölümde 'Bir kimlik olarak giyim-kuşam' başlığı altında geleneksel dönemden modern ve postmodern döneme geçişte insanların kimlik algısını değerlendirir. Geleneksel dönemde insanlar belirli özelliklere sahip bir cemaatin, bir toplumun içine doğar ve zaten birbiriyle hemen hemen aynı inanç ve yaşam tarzında olan insanların arasında kendisi de öyle olur. Modern zamanda ise insan kozmopolit bir şehir hayatının içine doğar ve kim olduğunu sorgulamaya başlar. Kimlik arayışı, bazen dini duygularda bazen statü arayışında, meslek seçimlerinde, ekonomik düzeylerde kendini gösterirken postmodern zamanda ise kılık kıyafetle ilişkilendirir olmuştur. Batıda pek çok alandan dinin soyutlanmaya çalışılması ile birlikte insanlar Tanrı tarafından seyredilen olmaktan çıkıp, diğer insanların kendileri hakkında ne düşündüklerine önem verir hale gelmiştir. Toplum içinde kabul görmek, itibarlı biri olmak nasıl görüldüğümüz ya da nasıl bilindiğimiz ile eş değer olmaya başlamıştır. Yazar, kimlik olarak giyim-kuşam konusuna tarihi süreciyle birlikte ışık tutmaya çalışmıştır.

'Kadın Söylemindeki Farklılaşma: Kadınların Eğitilmesi/ Eğitim Görmesi Üzerindeki Tartışmalar' adlı çalışmasında yazar, tarihten günümüze kadınların toplum içindeki yeri ve hakları üzerine yapılan tartışmalara değinir. Batılılaşma cereyanları ile birlikte II. Meşrutiyetten

sonra kız çocuklarının eğitim durumuna bakışı ve değişimini sorgular. Bunu iki grupta inceler. Bir yandan İslamcı kesimin kız çocuklarının eğitimi hakkındaki görüşlerini sorgular; bir yandan da kendilerini laik olarak adlandıran kesimin görüşlerini inceler. Sonuç olarak İslami kesim, kız çocuklarının eğitimi konusunda aşamalı olarak gelişme gösterdikçe, dindar okumuş kızları tehdit olarak gören kesim de onların eğitim hakkında kısıtlama yoluna gitmeye başlar. Okumuş dindar, daha doğrusu başörtülü kız çocuklarının çalışma hayatında olmasına ise izin verilmemiştir. Bu durum günümüzde de sürerlik göstermektedir.

'Tesettürlü Kadınların Kamusal Alan Talebinde Muhalif Tavrın Çözümüne' adlı yazısında yazar, tesettürlü kadınların kamusal alandaki varlığı ve muhalefet gösterenlerin tepkileri karşısında tesettürlü kadınların takındığı tavır ve değişimleri incelemiştir. Tesettürlerin kadınların, kamu hizmet alanında var olma çabalarında karşılaştıkları engeller, farklı tepkilere sebep olmuştur. Karma eğitim ilk geldiğinde muhafazakâr insanlar kızlarını okula göndermeme tepkisini göstermiştir. Sonraları imam hatip liseleri ile birlikte üniversiteye giden kızların önüne başörtüsü engeli çıkar. Bazıları yurt dışında eğitim görmeyi, bazıları kapıya kadar örtüp içeride açmayı, bazıları şapka ve peruk kullanmayı çözüm olarak görmüştür. Değişen dünya ile muhafazakâr insanların da yaşam tarzlarında değişimler görülmeye başlanmıştır.

'Başın Üzerindeki Göz: Başörtüsü Tartışmaları ve Baş Örtme Biçimleri' isimli yazısında yazar, başörtüsü yasaklarının Türkiye'deki baş bağlama biçimlerinin değişmesinde önemli etkenlerden biri olduğunu düşünmektedir. Başörtüsünde sorun edilen iğnelere, türban denilen örtünme biçimine ve üniversite öğrencilerinin yasaklarla birlikte çözüm olarak geliştirdikleri yeni örtünme biçimlerine değinir.

'Sosyal Mesafe Olarak Ev' adlı yazıda evin dışarıdaki insanlarla araya konulan bir mesafe olduğu vurgulanır. Bazı kimseler evin içindeki odaları bile bu mesafeyi pekiştirecek şekilde tasarlar. Misafir odası, diğer odalardan uzakta ise dışarıdan gelenler bir yandan ağırlanırken bir yandan

da mesafeyi koruması gerektiği hatırlatılmaktadır. Ev halkının kendi dünyalarının mesafesi açısından doğru görülmekle birlikte, evin görünme biçimi olarak yansıtılması modern dünyanın etkisi olarak ifade edilir. Kendini gösterme, görünme psikolojisinin toplum üzerinde hâkim olması ile birlikte şatafat, lüks, eşyalar önemli hale gelmiştir. Hatta insanların evinin bulunduğu muhit, onların statüsünü ortaya koymaktadır.

'*Evler Kimin?*' adlı yazısında yazar, Halide Edip'in Akile Hanım Sokağı romanı, Tarık Buğra'nın Yarıda Kalan Aşk hikâyesi ve Mustafa Kutlu'nun Chef adlı kitabından örneklerle evlerin kimin olduğunu sorgular. Anne, baba, çocuklar kendilerini ne kadar eve ait hissetmektedir. Yazar, değişen zamanla birlikte evlerin her moda göre yeniden düzenlenen eşyalara ait olduğu düşüncesindedir.

Üçüncü bölüm, "*Resimler*" olarak adlandırılmıştır.

'*1970'lerden 2000'lere Tesettür: Görünmez Olmaktan Vazgeçiş*' başlığından da anlaşılacağı gibi yazar, 70'lerden 2000'lere tesettürün seyrine değinir. Yaşanan toplumsal değişiklikler, modanın yaygınlaşması ile birlikte İslami kesimde tesettürün nasıl kullanıldığı incelemiştir.

'*Sosyal Statü ve Moda İlişkisi*' adlı kısımda yazar, modanın sosyal statü ile ilişkisini irdelemiştir. Moda, toplumun her kesimini etkilemekle birlikte öncelikle üst sınıf diye tabir edilebilecek zengin, cemiyet insanlarının öncülüğü ile başlar. Sonra moda olan şeyler tabana doğru yayılır. Tabana ulaştıktan sonra üst sınıf tekrar yeni bir moda arayışına girer. Bu süreç böyle işler.

'*Birbirine Uzak İki Nokta: Tesettür ve Moda*' başlıklı yazı, tesettür ile modanın neden birbirine zıt iki nokta olduğu üzerinedir. Moda, tüketim kültürünü aşıladığı kapitalist düzenin kollarından biri olduğu için dinen uygun olduğu söylenemez. İslami kesimin de tesettürü moda için uygun olarak takip etmesi uygun görülmez. Modası geçen kıyafet ve eşyalar kullanılmaz, yerine yenileri alınır. Bu durum beraberinde israfı getirir, gösterişi ve görünme psikolojisini oluşturur ki bu tasvip edilen bir şey

değildir. Daha pek çok durumdan ötürü yazar, tesettür ve modayı birbirine uzak iki nokta olarak değerlendirmektedir.

'Tesettür Defileleri ve Başörtüsünün Şov'un Parçası Olarak Takdimi' yazısında yazar, tesettür defileleri ile başörtüsünün nasıl moda malzemesi olarak kullanıldığını ve şovun bir parçası olarak sunulduğunu ifade eder. İnsanların da tesettür defilelerinden etkilendiği ve değişik baş örtme biçimleri kullandıkları görülmektedir.

'Şapka Giymenin Değişen Anlamı' yazısında yazar, Osmanlı'nın son dönemlerinden itibaren modern kadının simgesi olarak aşılana çalışılan şapkanın manasının günümüzde değiştiğidir. Tesettürü yasaklandığı için biraz olsun taviz vererek ancak yine de başını kapatmak isteyen üniversite öğrencileri şapkaya sığınır. Bu kez de üniversite kapılarında ideolojik şapkanın giyilemeyeceği yazısı belirir. Şapka, bir dönem geleneksel kadınlara karşılık modern kadının simgesi olarak gösterilirken; üniversiteye giremeyen başörtülü kızların başlarını kapatmak için kullandıkları bir simge haline gelmiştir.

'Dün ile Bugün Arasında' yazısında dün ile bugün arasındaki kıyaslama için dünü bugüne taşıyan örneklerden biri olabilecek Hüseyin Kazım Kadri'nin eseri 'Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Hatıralarım'ın okunması önerilir. İnsanların iki gruba ayrıldığını düşünür. Birincisi bazı dindarların Osmanlı medeniyetini fazlaca kutsallaştırmalarıdır. İkincisi de dini ritüellerle veya kılık kıyafetle ilgili söylemlerin Mustafa Kemal üzerinden yürütülerek yapılmasıdır. Aslında kadınların giyimleri ile ilgili verdikleri tavizler ve değişiklikler Cumhuriyet döneminde birden olmamıştır. Osmanlı'nın son dönemlerinde elit tabaka diye tabir edilen üst sınıf bu konuda zaten taviz vermeye başlamıştır. Evlerinde kadınlı erkekli ortamlara başları açık girmektedir; ancak dışarıya yine kapalı çıkmaktadırlar. Sonraları bu anlayış orta tabakaya ve belki Cumhuriyet'le birlikte alt tabakaya kadar yayılmak istenmiştir.

'Aşk Üzerinden Meşrutiyet Belirleme' yazısında yazar, aşkı herkesin gözü önünde yaşama mevzusuna, Sevgililer Günü meselesine muhafazakâr

kesimin yaklaşımını inceler. Söz konusu muhafazakâr kesim olunca medyanın özel hayat mevzusunda üstlerine ifşa etme konusunda tavizkar davranmalarını eleştirir.

'Estetik Zevkin İncinmesi ve İktidar' yazısında yazar, iktidara gelen partililerin hanımları başörtülü olunca estetik zevkin incinmesi kaygısı yaşayan insanlara değinir. Bu yüzden başbakanın ve diğer bakanların başörtülü hanımlarının giyimleri konusundaki endişeler dile getirilmiş ve nasıl giyinmeleri gerektiği konusunda fikirler ortaya atılmıştır. Hatta halkın çoğunluğu Müslüman olan diğer ülkelerin başbakanlarının eşlerinin açıldığına bizim ise kapandığımıza haber olarak yer veren gazeteler olmuştur. İktidarda ile estetik zevkin incinmesi konusunun tartışılması AKP hükümeti kapsamında bu kadar ele alınmıştır.

'Kamusal Alanın Mübarekleri: Modacılar' yazısında yazar, modacıların söylediklerinin kutsandığına değinerek bu durumu eleştirir. Kamusal alanda dinin gereklerinin yerinin olmadığını; ancak modacıların ne söylediğinin önemli addedildiğini ifade eder. Bu iddiasını destekleyecek bir takım örnekler sunar.

'Hayat Tarzı Avcılığı ya da Bir Bakanın Akşam Yemeği Nasıl Milat Olur?' adlı yazıda yazar, hayat tarzının ne gerektirdiğini sorgularken bir yandan Eski Dışişleri Bakanı, şimdiki Başbakan Yardımcısı Ali Babacan ve başörtülü eşi Hatice Babacan'ın misafirleri ile birlikte Papermoon denilen sosyete mekânına gidip yemek yemelerinin milat olarak değerlendirilmesine değinir. Habertürk televizyonunda bu durumun nasıl haber yapıldığına değinir. Yazar, Güneri Cıvaoglu'nun Şeffaf Oda programına katılan Ali Babacan'a sorulan soruya değinir. Güneri Cıvaoglu, Ali Babacan'ın namaz kılıp kılmadığını sorduktan sonra kıldığını öğrendikten sonra hala mı devam ettiğini sorar. Yazar, "Halbuki postmodern dünyada dindarların en çok zorlandığı husus, gündelik hayat temposu içinde 'ibadetin zamanını

öğütleyememek’.”³²¹ yorumuyla dindarların hayat tarzına dair görüşte bulunur.

‘Fotoğraf Pozlarından İz Sürmek’ yazısında yazar, fotoğraf makinesi ile ilk fotoğraf çektiren kadınların verdiği pozlar üzerinden kadınların alafanga mı yoksa geleneksel mi olduğu kanısına varabileceğimizi savunur. Yazar, fotoğraf pozlarından toplumsal değişimin kadınlar üzerindeki etkisinin izini sürebileceğimiz düşüncesindedir.

‘Ultramodern Türbanlı Kızlar ve Muhafazakâr Erkekler’ yazısında yazar, başörtüsü yasaklarının türbanlı kızlar ve muhafazakâr erkekler üzerinde değişime sebep olduğunu savunur. Hıncal Uluç, siyasilerin eşlerinin tek tip baş bağlama stili tercih ettiklerini söylerken; Toktamış Ateş, bir sürü baş bağlama çeşidi olduğundan şikâyetçidir. Yazardın ultramodern türbanlı kızlar diye tabir ettiği muhafazakâr; ancak modern zamanlara ayak uyduran kendini sürekli geliştirmeye çalışıp sosyalleşen genç kızların bazı değerleri yitirdiğine değinir. Aynı şekilde muhafazakâr erkekler de asli görevlerini unutarak kendilerini sosyal hayattan pasifleştirmektedir.

‘Marka Cemaati- Mekân Kardeşliği’ adlı yazısında yazar, Mehmet Y. Yılmaz’ın Hürriyet gazetesinde yayımladığı bir yazısı³²² üzerine yaptığı değerlendirmeleri paylaşmıştır. Mehmet Yılmaz, Akmerkez’de gördüğü iki genç kıızı uzun uzun tasvir eder. Bu iki genç kız taktir edilecek derecede bakımlı ve şıktır. Kıyafetlerinin hepsi markadır. Buraya kadar pek haber niteliği taşımaz. Ancak bu iki genç kız bir de başörtülüdür. Marka giymek insanları ortak paydada buluşturabilen bir unsurdur. Yazar, bu durumu eleştirel bir şekilde değerlendirmektedir.

‘Bir Yargının Tahlihi: Neden Babaannem Gibi Değilsin?!’ yazısı, toplum içerisinde görmekten rahatsız duydukları başörtülülere kendi zaman dilimlerinden uzaklaştırmak için babaanneleri gibi olmadığını söyleyen insanları değerlendirmektedir. Aynı zamanda örtünmeyi yalnızca başını kapatmak olarak algılayan türbanlıları da eleştirmektedir. Babaannesine

³²¹ Fatma Barbarosoğlu, *Şov ve Mahrem*, s.165.

³²² Mehmet Y.Yılmaz, *Hürriyet Gazetesi*, 7 Kasım 2005.

benzerlik ya da benzemezlik üzerinden başörtülülere değerlendiren insanlar için yazar, “Bu tanımlamayı yapan bir kişi, babaanne kimliği ile ayrılmaz bir bütünlük imajı içinde tutmaya çalıştığı ‘başörtülü olma’ durumunu, babaannenin artık aramızda olmaması ile ilişkilendirerek, dinî olanı geride kalmış; zamanın yaşanacak dilimine değil, yaşanmış ve bitmiş dilimine ait sayar. Dindar kadın kimliğini ‘babaanne’ kimliğiyle sabitleyip dünde bıraktığında, babaannesini olmayan kadınların dindarlığını, ‘yozlaşmış’ olarak tanımlama hakkına sahip olduğunu düşünür.”³²³ değerlendirmesini yapar. Dini özgürlük kavramı ile dinden özgürlük kavramını birbirine karıştıran tesettürlü bayanlara ise örtünmenin yalnızca başı örtmek mahiyetinde olmadığını hatırlatır.

‘Laikçiler Kendilerini Yeniden Tanımlamayı Başarabilecek mi?’ yazısında yazar, laikçilerin kamusal alanda var olmalarına izin vermek istemedikleri muhafazakâr kesimlere karşı tutumlarını değiştirip değiştiremeyeceğini sorgular. Değişim söz konusu olduğunda muhafazakâr kesimin daha tavizkâr davrandığını; ancak laikçilerin daha çok kendi içlerine kapandıklarını düşünmektedir. Yazar, bu düşüncelerini çeşitli örneklerle desteklemiştir.

‘Korkutucu Kimlik Olarak Başörtülüler’ adlı yazısında yazar, başörtülülerin korkutucu kimlik olarak sunulmasından bahseder. Başörtülüler üzerinden korku politikası uygulayarak insanları şeriat gelecek diye kaos ortamı oluşturmaya çalışanlardan bahseder. Önceden dindar kimseler, kız çocuklarını modern veya karma eğitim veren okullara göndermeye korkarlarken; şimdi de başörtülü öğrencilerden korkulmaktadır. Bu kendine güven meselesi olarak da değerlendirilebilir. Başı açık olup da başörtülülere kendilerine bir tehdit unsuru olarak görenlerin korkusu neden kaynaklanmaktadır bunu düşünmek gerekir. Ancak kendi özgürlüğünü kısıtlayacağı düşüncesi ya da yersiz korkusu sebebiyle bir başkasının özgürlüğünü kısıtlamak ne derece mantıklı bir harekettir bu da tartışılır.

---

³²³ Barbarosoğlu, *Şov ve Mahrem*, s.181-182.

'Sınıf Göstergesi Olarak Beden ve Bakım' adlı yazısında yazar, 19. Yüzyılda ABD ve Avrupa'da üst sınıf diye tabir edilenlerin spor yaptığıdır. Sportif faaliyetler zamanla yaygınlaşır. Modern zamanda insanlar spor yapmaya daha çok önem vermeye başlar. Dindar kesimde spor alanlarında var olmaya başladıkça bazı mekânları kutsayan laikçiler, tesettürlü insanların spor yapmalarına karşı durur. Stadyumlarda yürüyüş ve koşu yapan örtülü, pardösülü kadınlara bakışlarının nasıl olacağı hususunda bir fikir birliği olmaz. Medyada tesettürlülerin yaptığı her şey fazlaca yankı bulur. Denize girmenin faydaları üzerinde konuşulur. Bu faydayı değerlendirmek için haşama ile denize giren tesettürlüler yine haber malzemesi, hatta alay konusu olur. Beden ve bakımı bir sınıfa özgü olarak algılayan kesim, başörtülülerini şimdi bu alanlarda da 'onlar da bakımlı olmalı, kendine bakıp spor yapmalı' şeklinde değerlendirmektedir. Toplumun her kesimi hakkında yorum yapıp, onlara belirli özgürlükler tanıyan bu kesimin kim olduğu ve kendilerini neden karar komitesi olarak gördüğü de ayrıca merak konusudur.

'Çağdaş Paydasında Eşitlenememek' adlı yazısında ise yazar, türbanın sonradan ortaya çıktığı söylemlerini değerlendirir. Türkiye'de hatta dünyada çok eski çağlardan beri örtünmenin varlığı bilinirken açıklık sonradan çıkan bir şeydir. Üstelik örtünen insanlar, sonradan olma giyim tarzlarına yorum yapmazken; tesettürün böyle değerlendirilmesi mantıklı değildir. Düşük bel pantolonlar, hippie tarzı kıyafetler, değişik saç kesimleri ve boyları yeni olduğu halde laikçilerin başörtüsüne yeni denmesi yazıda ilginç bulunmuştur. Laikçiler, hiçbir zaman başörtülülerle kendilerini aynı çağda görmemişlerdir. Dinci kesim, hiçbir şeyi tam olarak yapamayan, giyimiyle demode olarak görülmüştür. Ülkenin bütün iradesini ellerinde zannedenler de ele güne karşı rezil olmamaları için muhafazakâr insanları uyurma ya da sert bir dille eleştirme gereğini kendilerine bir borç bilmişlerdir.

5.5. Cumhuriyet'in Dindar Kadınları

Yazar, Cumhuriyet'in Dindar Kadınları adlı eserinde Osmanlı'nın son dönemleri ile Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren ilim öğrenmek ve toplum için elinden geleni yapmak hususunda dirayetli, kararlı isimlerin hayatlarına değinmiştir.

Giriş kısmında Cumhuriyet'in Dindar Kadınları konusundaki araştırmalarının nasıl başladığını, bu çalışmada kimlere yer verdiğine değinir. Yazar, ilk olarak 13.11.1999 tarihinde Dr. Hümeysra Ökten'in evinde yaptığı söyleşi ile başlamıştır.

Yazar, söyleşilere yaparken farklı olaylar da yaşamıştır. Atiye Akyl Hocahanım'la görüşecektir. Yazar, kendisine bu kitabın yazımında da yardım eden arkadaşı Nazife Şişman'la birlikte görüşmeye gidecektir. Nerede görüşeceklerini kararlaştırmaya çalışırlar. Nazife Şişman, Atiye Hanım'ın evine yakın bir hastanenin kafeteryasında görüşmeyi önerir. Hasta yakını gibi orada oturup görüşürüz diye düşünür. Söz, vücut bulur ve ertesi günü Nazife Şişman'ın eşi trafik kazası geçirir, buluşmayı düşündükleri hastaneye gelirler.

Yazar, görüştüğü hanımların neredeyse tamamına yakınının ehl-i tarik olduğunu ifade eder. Bu kitapta yer alan hanımların elbette Cumhuriyet'in bütün dindar hanımlarını kapsamadığını ifade ederek 1960'ların ilk üniversiteli kuşağını, 1970'lerin alt kamusalıklarda hizmet veren doktor ve öğretmen hanımların kurmuş olduğu muhiti ortaya koymak üzere hazırlanmıştır. Çalışma, birbiri ile yakın temas halinde olan on altı isim ile sınırlandırılmıştır. On altı isimi sıralayacak olursak; Dr. Gülsen Ataseven, biçki dikiş hocası Fatma Çalıkavak, Av. Meliha Yalçıntaş, Münire Yarar. Bu dört hanım, Hanımlar İlim ve Kültür Derneği'nin faaliyetlerini beraber yürütmüşlerdir. Pek çok genç kızın, oluşturdukları iklimden maddi ve manevi olarak istifade etmelerini sağlamışlardır.

Çalışmanın Ankara uzantısında üç isimden bahsedilir: İsmet İnönü'nün kızı Özden'in Ankara Kız Lisesi'nden sınıf arkadaşı Fakihe

Güleç, A.Ü. İlahiyat Fakültesi'nin ilk öğrencilerinden Türkan Özkul, A.Ü. İlahiyat Fakültesi'nde Hatice Babacan'ın şahsında simgelenmiş olan 'başörtüsü direnişi' nin en yakın tanığı Leyla Çonkar'dır. Ankara'da mücahide kimlikleri ile ele alınması gerektiğine inanadığı eczacı Fevziye Hanım'ın bu tarz çalışmalara karşı koyduğu mesafeyi aşamadığını ifade eder. Bir diğer isim Aynur Mısırlıoğlu ile de üç defa randevulaştığı halde görüşmemiştir. Ancak diğer hanımların hayat hikâyelerinde fazlası ile bu iki hanımın hikâyelerine de yer verilmiştir.

Yazar, çalışmada yer verdiği birkaç isimle ilgi bilgi verdikten sonra Osmanlı'nın son dönemi ve Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren İslamiyet'le ilgili yürütülen politikalara, toplumsal duruşa değinir. Bize bu hususlarda küçük bir toplumsal panorama çizdikten sonra "*Osmanlı ile Cumhuriyet Arasında*" ile "*Ve Cumhuriyet*" başlıkları altında derlediği isimlerin hayatlarına dokunmaya başlar.

"*Osmanlı ile Cumhuriyet Arasında*" başlığı altında dört kişinin hayatına değinilir. Bunlardan ilki 'Âlimlerin izinde bir Çerkez kızı' olarak isimlendirdiği Nuriye Çakmak'tır. İkincisi, İsmet İnönü'nün derviş yengesi olan Behiye Temelli'dir. Üçüncüsü, hikâyesi Konya'dan İstanbul'a uzanan bir Kur'an Kursu hocası olan Safiye İzerdem'dir. Dördüncüsü, Yahyâ Efendi dergâhının son şeyhi Abdülhay Efendi'nin gelini Nusret Safayhi'dir.

"*Ve Cumhuriyet*" başlığı altında diğer on iki kişinin hayatına değinilir. İlk olarak şeyh efendinin muallim kızı olarak Atiye Akyl'ın hayatına yer verilir. İkinci olarak hayatını insanlara hizmete adanmış, herkesin doktor ablası Dr. Hümeysra Ökten'in adanmış hayatının izleri sürülür. Eğitimcilik ve sosyal dayanışma faaliyetleri ile hayatını geçiren Münire Yazar'ın hayatını yazar, yaşlanmadan yaşanan yetmiş yedi yıl olarak nitelendirir. Fakihe Güleç Hanım, el emeği göz nuru ile hayatını geçirmiştir. Enstitü mezunudur, yurt açabilir; ancak eşi çalışmasına izin vermediği için evde yaptığı işleri satmayı tercih eder. Türkan Özkul, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin ilk yıllarına tanıklık etmiştir. Türkan Özkul, ilahiyatın

ilk öğrencilerindedir. Bayan öğrencilerden sadece Sevim Aykara adlı öğrenci, başörtülüdür. O da fakültenin önüne geldiğinde başını açmaktadır. Kur'an dersleri de başı açık olarak yapılmaktadır. Okulu bitirdikten sonra öğretmen olarak atanırlar. Eşi Hulusi Ökten de kendisi gibi İlahiyat'ı bitirip öğretmen olmuştur. Uzun yıllar Adana'da çalışmışlardır. Fatma Çalıkavak, hayatı yeni baştan biçmeyi öğreten dikiş öğretmeni olarak tanıtılmıştır. Fatma Hanım, biçki dikiş hocalığı yapmış, pek çok kız öğrenci yetiştirmiş dindar bir hanımdır. Memur bir ailenin çocuğu olarak Antep'te dünyaya gelen Gülsen Hanım, küçük yaşta babasını kaybettikten sonra babasından işittiği nasihati her daim yerine getirmeyi kendisine düstur edinir. Babası, namazını asla bırakmamasını öğütlemiştir. Babası vefat edince annesi ile birlikte, İstanbul'a anneannesinin yanına giderler. Lise yıllarında Yeşilay Derneği'nde çalışmıştır. Bir gün Iraklı bir profesörün yaptığı konuşmada, içkiden uzak durmayı dinin de öğütlediğini söylemesi üzerine liseli dinleyiciler kahkaha ile karşılık verir. Gülsen Hanım da dini ile dalga geçildiğini düşündüğü bu derneğe bir daha gitmez. İstanbul Kız Lisesi'ni birincilikle bitirdikten sonra Askerî tıbbiyeye kayıt yaptırır. Burayı da birincilikle bitirip insanlara hizmet etmeye başlar. Yazar, Gülsen Hanım'ı 'dünyadan sorumlu doktor' olarak ifade etmiştir. İmral Müberra Önal, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümü mezunudur. Ahmet Hamdi Tanpınar, Tahsin Banguoğlu, Reşit Rahmeti Arat, Ali Nihat Tarlan, Ahmet Caferoğlu, Fahir İz, Mehmet Kaplan gibi önemli hocalardan ders almıştır. Çocuk yaşlardan itibaren gazete ve dergilere yazılar göndermiştir. Yazar, onu kalbi titreyen şaire olarak isimlendirmiştir. Mevhibe Kor, anne ve baba tarafından okumuş, dindar bir aileye mensuptur. İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi mezunudur. Üniversite'de dördüncü sınıftayken evlenir. Eşinin de desteğiyle evlendikten sonra başını örter. Beşinci sınıfı, eşinin görevli olarak bir yıl İngiltere'ye gitmesi sebebiyle bir yıl dondurup dönüşte okulunu bitirir. Beş kızı bir oğlu olmuştur. Mevhibe Hanım, evde özel olarak Fizik, Matematik dersleri vermiştir. Yazar, Mevhibe Kor Hanımı 'toplum için harç taşıyan mimar'

olarak isimlendirmiştir. Meliha Yalçıntaş, Hukuk Fakültesi'nin bitirmiştir. Babası fabrika sahibidir, kızını modern ve hür iradesine bırakarak; ancak ahlaklı bir şekilde yetiştirmiştir. Aile dostlarının tavsiyesi ile Meliha'nın Nevzat Yalçıntaş'la evlenmesi uygun görülmüştür. Meliha Hanım, mezun olduktan sonra çalışmak ister; ancak eşi çalışmasını istemez. Yine de Meliha'nın babasına itiraz edemediği için fabrikada çalışmasına bir şey demez. Babası öldükten sonra da tekrar çalışmasını istemez. Bunun üzerine Meliha Hanım, daha çok dernek faaliyetlerinde bulunur. Eşinin muhitinde bulunan insanlarla birlikte dini duyarlılığı artar. Önce umreye sonra hacca gider. Başını örter. 1986 yılında hanımlar bir araya gelip Şefkat vakfını kurarlar. Meliha Hanım, hizmet ile bir ömür geçirmeye devam etmektedir. Diğer bir isim, 'sürgünlerden yılmamış bir öğretmen' olarak değerlendirilen Leyla Çonkar Hanım'dır. Leyla Çonkar, Ankara Üniversitesi'nde İlahiyat okuduğu yıllarda sınıflarına ODTÜ'de başörtüsünden dolayı okuyamadığı için Hatice Babacan isimli bir öğrenci gelir. Hatice Babacan'ın başörtüsüne buradaki hocalar da karşı çıkmıştır. Yaşadığı sıkıntılı dönemlerden ötürü Hatice Babacan, baygınlık geçirdiği bir gün hastaneye kaldırılır, gittiği yerde kendisine aklı dengesi yerinde değil raporu çıkartılır. Ancak Hatice Babacan, daha sonradan İstanbul'dan aldığı üstün zekâlı raporuyla diğer raporu çürütür. Erkek öğrenciler Hatice Babacan'ın maruz kaldığı bu durumdan ötürü çok etkilenirler ve boykota başlarlar. Öğrenciler ikiye ayrılır: Türkçüler ve Arapçılar diye. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin ilk başörtülü öğrencisi Hatice Babacan'ın okula devam etmesine izin verilmez, okuldan atılır. Leyla Hanım, İlahiyat Fakültesi'nde bu olaylar devam ederken 'İslam'da Kadın' başlıklı konferansa gelen Şule Yüksel Şenler'i iki saat boyunca ayakta dinlemiştir. Leyla Hanım, mezun olduktan sonra Diyanet'e başvurup vaize olarak atanır. Bu şekilde başlayan hizmet hayatı çeşitli memuriyetlerle ve faaliyetle devam eder. Son olarak Nuran Alişoğlu, yazar tarafından 'görünmez kahraman' olarak tanımlanmıştır. Nuran Alişoğlu, İstanbul Üniversitesi'nde Türkoloji Bölümü'nde okumuştur. Üniversite yıllarında Şule Yüksel Şenler'in

konferansına katılır. Konferanstan etkilenmiştir. Şule Yüksel, başörtülü öğrencilerden bahsetmiştir. Nuran Hanım, kendisine bu öğrencileri sorunca Şule Hanım, kendisinin ismini alıp bahsettiği öğrencilerin kendisini bulacağını söyler. Betül Akyıl, kendisini bulur. İkisinin de annesinin arkadaşlığı eskiye dayanmaktadır. Betül Hanım, kendisini Gülsen Hanım'la tanıştırır. Nuran Hanım, ilim öğrenen dindar insanların muhitine dâhil olur. Nuran Hanım, okula devam ederken İlahiyat mezunu biriyle evlenir. 1974'te eşi Diyanet müfettişi olur, Ankara'ya yerleşirler. Nuran Hanım da Kur'an Kursunda Edebiyat öğretmenliği yapar. Eşi, kendisini eski muhitinden koparır. 1992'de Nuran Hanım, eşinden ayrılır. Geçmişle bugünü mukayese ettiğinde başörtülü genç kızların arttığını; ancak hakiki manada başörtüyü taşıyanların azaldığını ifade eder.

Yazar, dindar olarak nitelendirilen Cumhuriyet'in okumuş, hizmetkâr kadınlarından on altısına değinmiştir.

5.6. Sözümler

Yazarın eserleri ile ilgili çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanan söyleşilerinin derlemesinden oluşur. Kitap “Ve Hayat”, “Ve Kitap”, “Hayat ile Kitap Arasında” adının verildiği üç bölümden oluşmaktadır.

Yazar “Ve Hayat” adını verdiği ilk bölümde hayatla ilgili pek çok konuda vermiş olduğu söyleşilere yer verir. Aile içi bireyciliği gösteren evdeki birden fazla televizyonlar, moda eleştirisi, tesettürün moda ile ilişkilendirilmesi, erkeklerin ikinci eş isteme mevzusu, magazini nefis mücadelesi, geçmişle bugünün mukayesesi, sosyal meseleler, kadının tüketim kimliği, tatil kültürü, yaşam tarzları, Müslümanların gösteriş içinde olmaları gibi pek çok konuya dair yazarın görüşlerini buluruz. “Cumhuriyet’in Dindar Kadınları” adlı kitabı ile ilgili söyleşileri de görürüz.

“Ve Kitap” adlı bölümde başta hikâye kitapları olmak üzere romanları, yazarlık, yazar-okur ilişkisi, yazarlık süreci, iyi bir okuyucu olmak ile ilgili soruların cevaplarını buluruz.

“Hayat ile Kitap Arasında” adlı bölümde ise çoğunlukla tek soruya verilmiş cevaplar hâkimdir. Bu sorular içerisinde çok satan kitaplar, hikâye üzerine konuşmalar, batı haremî, edebiyatta lobcilik, Başbakanın başörtülü kadınların mağduriyeti hakkında zenci benzetmesi, başörtülü-başörtüsüz mülhazası, nefis terbiyesi, roman kahramanları, sonbahar üzerine sorular mevcuttur. Yazarın bu konular hakkındaki görüşlerini bu bölümde okuruz.

SONUÇ

Tezimizde yapmış olduğumuz röportaj ve daha öncesinde kendisi ile gerçekleştirilmiş söyleşilerde yazarın hayatının izini sürdük. Kendisi ile yapmış olduğumuz telefon görüşmeleri neticesinde edebî kişiliği haricinde hayatı ile ilgili sorulan soruları manasız bulduğunu öğrendik. Hayatı ile ilgili öğrendiğimiz bilgiler kendisi ile yaptığımız röportaj, diğer söyleşiler ışığındadır.

Yazarın hemen hemen bütün eserlerinde gelenek ve din ile ilgili unsurlara rastlanmıştır. Din başlığı altında yapmış olduğumuz değerlendirmelerde İslam dininin gerekleri, İslam dinine karşı yürütülen bazı karşıt unsurları, başörtüsü sebebiyle sıkıntı yaşamış hanımları, inanç buhranı yaşayan arafta kalmış kimseleri, tasavvuf inancını, dinî ritüelleri tespit ettik.

Romanlarına baktığımızda; hayata dair inancını yitirdiği için memleketine gidip kendisini toparlamaya çalışan Şahin'in hikâyesinin anlatıldığı “Hiçbir Yer” romanı bilhassa arafta kalmış, aidiyetini sorgulayan insanlar ile ilgilidir. “Medyasenfonu” romanının konusu medyanın iç yüzü ve medya eleştirisi olmakla birlikte orada da inançla ilgili unsurlara rastlamaktayız. “Fatma Aliye: Uzak Ülke” romanı biyografik romandır ve inançlı bir aileye mensup olan Fatma Aliye'nin hayatını anlatması hasebiyle inançla ilgili unsurları barındırmaktadır. “Son On Beş Dakika” adlı romanda bir cadde de işlenen cinayetin öncesi ve sonrası on beş dakika içerisinde orada bulunan, bu olaya şahit olan insanların hayatları ile birlikte işlenir. Burada da Dr. Sami Bey'in ölen eşinden sonra toparlanamayışı ve yaşadığı iç buhranla ilgili olarak dini kavram ve değerlere yer verilir. Ayrıca ateist arkadaşı ile aralarında geçen konuşmalar yer alır.

Romanların hiçbiri kurgu olarak birbirine benzememektedir. “Hiçbir Yer” romanı geriye dönüş taktikleri kullanılarak oluşturulmuştur. Ayrıca Şahin'in hikâyesi, Şahin'in suskunluğunda aydınlatılmaya çalışılır. Bu kurgu, bizi yaşadığı zorlu imtihanlarla birlikte içine kapanan, aidiyetini sorgulayan insanların gerçekçi dünyasına sürükler. “Medyasenfonu”

romanında tek tek karakterlerin iç seslerine yer verildiği gibi, diyalogların da yoğun olduğu görülür. Bilhassa dedektifler ve Ses ile Necati arasında geçen konuşmalar okuru, medyaya dair düşünmeye sürükleyecek niteliktedir. Medyanın toplumu nasıl etkilediği ve yönlendirdiği ile ilgili bir romandır. “Uzak Ülke: Fatma Aliye” romanı ise ilk bölümde, kronolojik seyirde Fatma Aliye’nin hayat hikâyesini verir. Yıl yıl Fatma Aliye ve zamanın şartlarına, siyasi ve sosyolojik meselelerine doğru bir seyre dalarız. İkinci kısmında, yazarın Fatma Aliye’nin hayatını araştırma sürecinde yaşamış olduğu maceralara tanık olmakla birlikte, Kültür Merkezi’nde Fatma Aliye hakkında verilen derslerin ışığında Fatma Aliye’yi daha iyi tanıma fırsatı buluruz. “Son On Beş Dakika” adlı son romanda, beşer beşer şekilde on beş dakika içerisinde aynı mahallede yaşayan insanların hikâyesini, sokakta işlenen bir cinayete tanıklıkları ile birlikte öğreniriz. Ayrıca mahallede oturan, eşi vefat ettikten sonra başka biriyle evlenen doktorun hikâyesini de öğreniriz. Tüm romanlarına baktığımızda yazarın bütün romanları için farklı üslup, teknik denediğini görürüz.

Mehmet Narlı, Türk edebiyatında siyasal, sosyal, kültürel gelişmeler açısından yaklaşık altmış romanı tematik başlıklar altında toparlayıp, değerlendirir: 1.Öncekinin Eleştirisi- Çözülüşün Hikâyesi: Abdülhamid’ten Mütareke’ye. 2.Millî Mücadele Romanı. 3.Hedef Anadolu:Öğretmenler. 4.Cumhuriyet’ten Osmanlı’ya. 5.Doğu Batı Arasında Yeni Bir Kimlik veya Köklerin İzi. 6.Sosyal Gerçekçiliğin Köylüleri. 7.Sosyal Gerçekçiliğin İşçileri. 8.Göç Kervanı Diziliyor/Almanya Acı Vatan. 9. Turan’dan Türkiye’ye/Türkiye’den Turan Ülkelerine. 10.Demokrasi ve Darbeler. 11.Kentli Aydın Bunalıyor. 12.İdeolojilerle Hesaplaşma. 13.Popüler Romanlar veya Kitlenin Penceresi. 14.Dinî Duyarlığın Yeni Sesi. 15. Biyografik/Otobiyografik Romanlar. 16.Postmodern Sularda.³²⁴ Fatma Barbarosoğlu’nun romanlarından *Uzak Ülke*’yi biyografik romanlar sınıfına koyabiliriz. *Hiçbir Yer* romanı,

³²⁴ Mehmet Narlı, *Roman Ne Anlatır (Cumhuriyet Dönemi 1920-2000)*, Ankara, Akçağ Yayınları, 2009, s. 10.

Şahin'in içinde bulunduğu sıkıntılardan kurtuluş reçetesinin dine tutunmak olması sebebiyle, dinî duyarlılığın sesi sınıfında değerlendirilebilir. *Son On Beş Dakika* romanı da Dr. Sami Beyin eşinin vefatından sonra toparlanmasının dine tutunması ile olmasından dolayı dinî duyarlığın sesi olarak nitelendirilebilir. Ancak yazarın yaptığı tasnifte bu sınıfta değerlendirdiği İsmail Hekimoğlu, Emine Şenlikoğlu gibi isimlerin romanlarında dinî duyarlılığı olmayan insanlara ve döneme karşı bir eleştirinin yanı sıra ibretlik hadiseler söz konusudur. Fatma Barbarosoğlu'nun bu isimlerden farkı romanlarının kurgusunu ibret üzerine değil, modern zamandaki bireyin yalnızlığı üzerine kuruludur. Yazar, kimseyi yargılamaz; ancak karakterlere içinde buldukları çıkmazdan kurtulmaları için çıkış kapısı olarak inancı gösterir. *Medyasenfonu* romanı, medya ve medyanın arkasındaki güçlerle ilgilidir. Kaos ortamından beslenen bir zümrenin, medya aracılığı ile ülkedeki meseleleri nasıl yönlendirdiği ya da bazı konuları karşıtlık oluşturmak için nasıl sorun haline getirdikleri ile ilgilidir. Genel olarak baktığımızda Fatma Barbarosoğlu'nun romanlarını, *Uzak Ülke* haricinde bir sınıfa koymak mümkün değildir. Çok yönlü romanlarında tek ortak mevzu ise dini duyarlılıktır. Bütün romanlarında dinî değerlere yer verdiğini görürüz.

İhsan Çapcıoğlu, sosyolojik açıdan din ile sosyal değişme arasında üç yönlü ilişki olduğunu ifade eder. 1.Sosyal değişmeyi engelleyici ya da yavaşlatıcı bir faktör olarak din. 2.Sosyal değişmenin taşıyıcı/takviye edici gücü olarak din. 3.Sosyal değişmenin din üzerindeki çeşitli etkileri.³²⁵ Fatma Barbarosoğlu, eserlerinde dinî unsurlara ya da dindar insan portrelerine yer verirken bu sınıflandırmada daha çok sosyal değişmenin din üzerindeki etkilerine değinir. Toplumsal değişimle birlikte yalnızlaşan birey, inandığı gibi yaşayamayan insanlar ve arafta kalmış şahıslar görürüz.

Hikâyelere baktığımızda yazarlık, argo ifadelere eleştiri, karı-koca ilişkisi, hasta-doktor ilişkisi, dede-torun hikâyesi, okura dair hikâyeler, tasavvuf, dervişlik serüveni, mahalle portreleri ve hikâyeleri, esnaflar,

---

³²⁵ İhsan Çapcıoğlu, *Modernleşen Türkiye'de Din ve Toplum*, Ankara, OTTO, s.28.

çalışan hanımlar, ev hanımları, temizlikçiler, falcılar, ihmal edilen çocuklar, araba tutkunları, Rusya’da çalışan vatandaşlarımıza dair hikâyeler, aşk hikâyeleri, dostlukla ilgili hikâyeler, yaşlı insanların beklentileri, kuşaklar arası iletişim sorunu, semt pazarlarından hikâye, incir ağacı ile ilgili batıl inançlar çevresinde oluşturulan hikâyeler, çay bahçesi gözlemleri, kayınvalide hikâyeleri, zaman kavramı üzerine, kitap kapakları ile ilgili, üniversite öğrencilerine dair, bahar temizliğine dair hikâyeler ve başörtüsü sebebiyle üniversiteye alınmayan öğrencilerin, genç kızların yaşadıkları ile ilgili mevzulara yer verilir. Şehir hayatı içerisinde yalnızlaşan bireyin dinî sorgulamaları, dindar insanların hayat algısı yer alır. Gelenek haline gelmiş olan alışkanlıklara ve dinî ritüellere yer verilir. Yazar, büyük çoğunlukla olay hikâyesi yazmaktadır. Dünya edebiyatında Guy de Maupassant tarzı denilen, bir olay etrafında şekillenen, bir sonuca bağlanan hikâye tarzıdır. Ancak bazı hikâyelerinde de hayatın içinden bir anı alıp, bir mesaj vermek niyetindedir. Yine de bu anı yansıtan hikâyelerinin içinde de bir olay mevcuttur diyebiliriz.

Yazarın deneme türündeki eserlerine baktığımızda; “Sözün ve Sükûtun Renkleri” adlı kitaptaki denemelerde söz, kelam ve üslup üzerine değerlendirmelerinin yanı sıra hayatın içinden pek çok konu ile ilgili denemeye yer verdiğini görürüz. “Ramazanname” adlı eserde belirli tarihler arasında derlediği Ramazan, Recep ayına dair manzaralara, bayram ve iftar anlarına dair, ibadetlerle ilgili yorumların da yer aldığı denemeler yer alır. “Otobüsname/Yaşadığımız Şehir” adlı deneme kitabında vapur, otobüs, minibüs, taksi, tramvay gibi toplu taşıma araçlarında ve duraklarda gözlemlenebilecek anları, İstanbul’un herhangi bir yerinde rastlayabileceğimiz manzaraları okuruz. “Okuyucu Velinimetimizdir” isimli eserde ise şarkı sözleri, kalıplaşmış ifadeler, sosyal meseleler gibi pek çok konu ile ilgili denemeler mevcuttur. Yazarın denemelerinde hikâyeye yakın bir üslup görürüz. Denemelerinin daha çok durum hikâyesine benzediğini ve bir durumu değerlendirdiğini söyleyebiliriz. Yazar, denemelerinde bazen bir

söz, bir an, bir durum ile ilgili yorumlarını ifade ederken, kendi hayatından ya da gözlemlerinden de bahseder. Hikâye-deneme tarzında yazar.

Yazarın eserlerinde batıl inanç ile ilgili yapmış olduğumuz tespit hayatın içinden insanlar arasında yaygın olan gelenekselleşmiş batıl inançlara yer verdiğiidir. Gelenek unsuru ise analiz gücü ve güçlü bir gözlemin ürünü olarak hikâyelere ve kurgulara sirayet eder. Dinî unsurlar ise inançlı insanların hayatının, bakış açılarının yansıtılması, yer yer eleştirisi ve buhranları şeklindedir. Dinî içerikli roman yazan diğer yazarların aksine Fatma Barbarosoğlu, hayatın içinden mevcut hikâyeleri yazıya döker. Farkı ise ibretlik hadiseler olarak değil, keyifli bir üslupla, yargılamadan; ancak sorgulamaya sevk edecek şekilde ifade eder.

Bütün eserlerine baktığımızda ve kendisi ile yapmış olduğumuz görüşmeye de dayanarak yazarın sözcük seçimlerine, kavramları kullanımına oldukça dikkat ettiğini söyleyebiliriz. Hikâyelerinde, romanlarında ve denemelerinde argo ifadeler kullanan, kelimelerin kullanımını değiştiren insanlara karşı eleştirilerine baktığımızda bu hassasiyetini anlamam mümkündür. Kendi üslubunda ise birtakım kelimelere farklı anlamlar yüklediğini, vurguyu sağladığı ifadeleri görebiliriz. “İlle de” ifadesini bir olayı, düşünceyi, durumu vurgulamak için kullandığını görürüz. Deyim ve atasözleri kullanımının da zengin olduğunu söyleyebiliriz. “Bohça” ve “kıvrım” kelimelerine ise farklı anlamlar yükleyerek, çeşitli hikâyeye ve romanlarda bu kelimeleri kullandığını görmekteyiz.

Yazarın eserlerinde konu itibarıyla ve çeşitli karakterler açısından zenginlik olduğu bir gerçektir. Ancak biz dini, geleneksel ve batıl inanç ile ilgili unsurlara değindik.

KAYNAKÇA

Akgün E. (2008). *Türk Dünyasında Din ve Gelenek Üzerine*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi.

Aktaş Ş. (2000). *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları

Barbarosoğlu F. (2009). *Acı Deniz*. İstanbul: İz Yayıncılık.

Barbarosoğlu F. (2008). *Ahir Zaman Gülüşleri*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Barbarosoğlu F. (2003). *Bahçeler ve Sokaklar*. İstanbul: Gendaş A.Ş..

Barbarosoğlu F. (2011). 'Bir Ramazan Hatırası', Türk Edebiyatı, s.57, Ağustos, 2011.

Barbarosoğlu F. (2011). *Cumhuriyet'in Dindar Kadınları*. İstanbul: Profil Yayınları.

Barbarosoğlu F. (2009). *Gün Akşamsızdır*. İstanbul: İz Yayıncılık.

Barbarosoğlu F. (2010). *Hiçbir Yer*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Barbarosoğlu F. (2006). *İki Kişilik Rüyalarda*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Barbarosoğlu F. (2009). *İmaj ve Takva*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Barbarosoğlu F., Şişman N. (2004). *Kamusal Alanda Başörtülüler*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Barbarosoğlu, Fatma. Kişisel Görüşme. 16.08.2011.

Barbarosoğlu F. (2008). *Medyasenfonu*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Barbarosoğlu F. (2009). *Moda ve Zihniyet*. İstanbul: İz Yayıncılık.

Barbarosoğlu F. (2010). *Okuyucu Velinimetimizdir*. İstanbul: İz Yayıncılık.

- Barbarosoğlu F. (2009). *Otobüsname/Yaşadığımız Şehir*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Barbarosoğlu F. (2002). *Ramazanname*. İstanbul: Timaş Yayıncılık.
- Barbarosoğlu F. (2009). *Senin Hikâyen*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Barbarosoğlu F. (2011). *Son On Beş Dakika*. İstanbul: Profil Yayıncılık.
- Barbarosoğlu F. (2012). *Sözüm Söz*. İstanbul: Profil Yayıncılık.
- Barbarosoğlu F. (2009). *Sözün ve Sükûtun Renkleri*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Barbarosoğlu F. (2006). *Şov ve Mahrem*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Barbarosoğlu F. (2010). *Uzak Ülke/Fatma Aliye*. İstanbul: Profil Yayıncılık.
- Bulaç A. (2007). *Tarih, Toplum ve Gelenek*. İstanbul:Yeni Akademi Yayınları
- Çapcıoğlu İ. (2011). *Modernleşen Türkiye 'de Din ve Toplum*. Ankara: OTTO.
- Çetin N. (2009). *Roman Çözümleme Yöntemi*. Ankara: Öncü Kitap.
- Gündüz S. (2007). *Öykü ve Roman Yazma Sanatı*. İstanbul: Toroslu Kitaplığı.
- De Roland C. (2011). *Edebiyat ve Üslup Tahlili*. Çev. Süheyla Bayrav. İstanbul:Multilingual.
- Demir A. (2011). *Mekânın Hikâyesi, Hikâyenin Mekânı&Türk Dünyasında Mekân (1870-1922 dönemi)*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Gürer D. (2012). *İbn Arabi 'de Din ve İbadet*. İstanbul: Gelenek Yayıncılık.
- Kaplan M. (2012). *Hikâye Tahlilleri*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kolcu A. İ. (2006). *Öykü Sanatı*. Konya: Salkımsöğüt Yayınevi

Mardin Ş. (2011). *Türkiye 'de Din ve Siyaset*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Moran B. (2012). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 3*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Özünü Ü. (2001). *Edebiyatta Dil Kullanımları*. İstanbul: Multilingual.

Tekeli İ. "Modernizm ve Postmodernizm Kavramları Üzerine," Gösteri Dergisi, Mayıs 1992.

Yıldız A. D. (2012). *Hikâye İncelemeleri*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

<http://arsiv.kitaphaber.net/fatma-aliye-uzak-ulke-fatma-karabiyik-barbarosoglu-2/>

<http://arsiv.kitaphaber.net/medya-senfoni-fatma-karabiyik-barbarosoglu/>

http://www.bisav.org.tr/userfiles/yayinlar/NOTLAR_9.pdf

<http://www.cennetkultursanat.com/haber/20110225/YAZAR-FATMA-BARBAROSOGLU-SON-KITABINI-ANLATTI.php>

<http://www.derindusunce.org/2009/02/07/medyasenfoni/>

[http://globalmediatr.emu.edu.tr/bahar2006/Davetli_Yazilari/Modernizm-Ilter%20\(2\).pdf](http://globalmediatr.emu.edu.tr/bahar2006/Davetli_Yazilari/Modernizm-Ilter%20(2).pdf)

<http://www.haber7.com/kitap/haber/692497-fatma-karabiyik-barbarosoglu-erkeleri-de-yazdi>

<http://www.islmanahtari.com/2011/05/son-on-bes-dakika/>

<http://www.kitaphaber.com.tr/ruya-tamirleri-k1314.html>

<http://www.martidergisi.com/huznun-yakistigi-kadin-fatma-aliye-hanim-1862-1936/>

<http://www.medyasofa.com/116-fatma-karabiyik-barbarosoglu-turkiyede-dindar-kadi.html>

<http://www.milliyet.com.tr/2002/11/09/sanat/san04.html>

<http://www.yagmurdergisi.com.tr/archives/konu/uzak-nasil-yakin-kilindir>

<http://yenisafak.com.tr/kitap/?i=23103>

<http://yayiniletisimkulubu.blogcu.com/fatma-karabiyik-barbarosoglu-ile-roportaj/2932491>

http://www.zaman.com.tr/roportaj_sosyolog-fatma-karabiyik-barbarosoglu-erkekler-giderek-feminen-davraniyor_21186.html

<http://yenisafak.com.tr/kitap/?t=03.01.2007&i=23102>

EKLER

RÖPORTAJ³²⁶

- Afyonlusunuz. Peki bir köken bilginiz var mı?

F.B.: Yok bir köken bilgimiz yok.

- Anneniz, babanız?

F.B.: Onlar da Afyonlu, aynı köyden ikisi.

- Afyonun neresinden?

F.B.: Sinanpaşaya bağlı Tazlar köyünden.

- Orada ne kadar süre kaldınız? Çocukluğunuz orada mı geçti?

F.B.: 3 yaşında İstanbul'a gelmişiz.

- İlkokulu, ortaokulu, liseyi İstanbul'da mı bitirdiniz?

F.B.: İlkokula Şenlikköy İlkokulu'nda başladım. İsmail Hakkı Uludağ İlkokulu'nda bitirdim. Daha sonra Sefaköy Lisesi'nin ortaokul kısmına başladım. Lise son sınıfta Afyon Lisesi'ne gittim. Afyon Lisesi'nden mezun oldum. Üniversiteyi İstanbul Üniversitesi'nde okudum.

- Öğrencilik yıllarınız nasıldı? Ne yapmayı severdiniz?

F.B.: Hangi öğrencilik yılları, lise mi üniversite mi?

- İlkokul'dan itibaren.

F.B.: Şimdi çok enteresan bir şey o. Bizim hatırladıklarımızla gerçek aynı mı ben bunu hep düşünürüm. İlkokul öğretmenimiz yıllar sonra bizi buldu. Çok şanslı bir öğrenci olduğumu düşünüyorum. Tüm sınıf olarak çok şanslı olduğumuzu düşünüyorum. Öğretmenimiz, o zaman öğretmen

---

³²⁶ Fatma Barbarosoğlu ile kendi evinde gerçekleştirmiş olduğumuz 16 Ağustos/2011 tarihli röportaj.

lisesini bitirince öğretmen olunuyordu, on sekiz yaşındaydı öğretmenimiz ve çok idealistti. Bizi çok sevmiştir. Fakat o kadar çok sevmiş ki bizden sonra sadece bir sınıf daha okutmuş. Ondan sonra ortaokulda rehber öğretmen eğitimini tamamlamış, üniversite eğitimini tamamlamış. Yıllar sonra bizi bulmayı iş edinmiş ve bizi buldu. Hatta Erbakan'ın öldüğü gün Merter Polisevi'nde sınıf arkadaşlarımızla buluştuk. Ben kendimi İlkokul'da daha silik, içine kapanık, sürekli burnu kanayan, arkadaşları olmayan bir çocuk olarak hatırlıyorum; ama öğretmenim beni tuttuğunu koparan, ne istediğini bilen biri olarak hatırlıyor. Ayşe Saygı diye bir arkadaşımız vardı. Çok güzel, sarı saçları vardı. Ben onu sarışın Ayşe olarak hatırlıyorum. O bana "Aa Fatma, sınıfın en sarı saçlı kızyydın" diyor mesela. Halbuki ben kendimi sarışın olarak hatırlamıyorum. Dolayısıyla hep şunu düşünüyorum hatıraların kimyası nasıl bir şeydir. Ama burnumun kanadığı doğru, çünkü başkası hatırlayamaz. Oyunlara filan katılamazdım ben bu yüzden. Birden burnum kanamaya başladı, öğretmenler beni sıranın üzerine yatırır, saçımı çekerler. Saç çekince burun kanaması duracak diye bir inanış var. Ne kadar doğru bilemiyorum. Şenlikköy'de iyi bir ilkokula başlayıp, sonra Barak İlkokulu'na devam ettik. Dördüncü sınıfa kadar Barak İlkokulu'nda okudum. İstanbul'un çok göbeği değilse bile ücra bir yeri de değildi. Beşyol'u bilirsiniz. Hatta şimdi geçerken cadde üzerinden sitelerin arasında kalmış bir okul vardı. İsmail Hakkı Uludağ Okulu. Ben o İlkokuldan mezunum. Hatta yayınlamadığım yazdığım bir yazı var. Beşir Ayvazoğlu'nun Malik Aksel diye bir kitabı var. O kitapta Malik Aksel, kendisi ile birlikte yurt dışına gönderilen öğretmenlerden bahsediyor. O öğretmenlerden biri de İsmail Hakkı Uludağ'mış. Fakat bize İsmail Hakkı Uludağ İlkokulu'nda okuyorum deyince, kimdir dediklerinde herhalde hayır sahibi bir zenginmiş derdik. Onun öğretmen olduğunu bilmiyorduk, okula da bir hayat hikâyesi yazılmamıştı o yıllarda, belki şimdi yazılmıştır. O zaman o kadar çok site yoktu etrafında, şimdi tamamen sitelerin arasında bir okul gibi duruyor. Ortaokul yıllarında dik kafalı bir çocuktum. Hakikaten dediğim dedik,

öttürdüğüm düdük bir çocuktum. Hz. Ömer’de en iyi ifadesini bulur ya, İslamiyet’i kabul etmeden önce de bir celalli damarı var. Kabul ettikten sonra da bunu İslam lehine kullanıyor. Bende de çok gelişmiş bir adalet duygusu var. Bu çocukluğumdan itibaren olan bir şeydir. Mesela ben arkadaşları için dayak yemeyi, hiç de sevdiğim arkadaşlar değil, dayak yemeyi göze almış biriyimdir.

- Haksızlığa gelemiyorsunuz o zaman.

F.B.: Hiç gelemem, hiç bir şekilde gelemem. Şu an bile ben çocuğuma haksızlık yaptıysam, mesela olur ya iş güç hali yetişemezsiniz, o sinirle ağzınızdan bir şey çıkar. Normalde insanların her an söylediği bir şeydir aslında anne, baba olarak; ama ben ağzımdan çıktığını fark ettiğim anda, kızıma nasıl kendimi affettireceğimi bilemem. Bir haksızlık yapıyorsunuz orada. Senin çok zor zamanların; ama o çocuğun bir suçu yok ki onda. O yaşlarda da adalet damarım çok kuvvetliydi benim. Lisedeyken de kendi kimliğimle ilgili yakaladığım en tipik özelliğim şu: Ben lise son sınıftayken niye Afyon’a gittik? Lise 2’deyken hem ülkücülerden hem de İGD’lilerden tehdit yemiş bir öğrenciyim ki benim ağabeyim o sırada ülkücü hareketin içindeydi. Okulda biliniyordu ülkücü olduğu. İki taraf da beni tehdit ediyordu.

- Neden tehdit ediyorlardı?

F.B.: Çünkü dik kafalıydım. Elim kalem tutuyor, okul gazetesinde yazılarım çıkıyordu. Kendilerinden olmanızı istiyorlar. Değilse de bastırmak istiyorlar bir şekilde. Sonra üniversitede başımı kapattım. Bu sefer tabi başımı kapatınca solcularla bir alakan kalmıyor. Bu sefer ne akıncılar kandırabilirdi beni ne ülkücüler. Hiç bir zaman, hiç bir yere ait olamadım aslında. Kendi kimliğimle ilgili söyleyebileceğim en tipik özellik, ait olduğum bir yer olmadı. Sırtımı yasladığım bir cemaatim, bir grubum olmadı. Hani derler ya, tek tabanca dolaştım. Bunun nimetini de külfetini de yaşadım hayatımda.

- Yazmaya ne zaman başladınız peki?

F.B.: Şimdi mesela bu soru ile ilgili ben şöyle düşünüyorum. Aslında hikâyelerimizi bugünden geriye doğru yazıyoruz. Şimdi ben yazar olduğum için ve bu söyleşiyi de yazarlık üzerinden yaptığımız için ne zaman yaptığımızı buluyoruz ve işte diyeceğim ki ilk yazım şu vakit çıkmıştı. Mesela ben şimdi dünya çapında bir cerrah olsaydım. Bana deseydiniz ki cerrahi yeteneklerinizin olduğunu ne zaman fark ettiniz? O zaman onunla ilgili de bir hikâye çıkartacaktım ve o da doğru olacaktı aslında. O bulduğunuz hikâye benim tam da yazar olduğumu ya da ileride yazar olacağımı pekiştiren bir anı değil aslında. Ben şimdi yazar olduğum için o anı değerli. İlkokul üçten itibaren yazıyordum. Yazmak benim için bir yazgıydı en başta zaten. Çünkü burnum kanıyor, oyunlara katılamıyorum, baraka bir sınıf, ne yapacaksın o esnada okuyacaksın. Okuyan insan da zaten bir müddet sonra yazmak zorunda kalıyor. Taşınca da ne yapacaksın yani. Su taşınca sel oluyor. İnsanın içinde birikmiş kelimeler taşınca da yazı oluyor.

- Ben de yazmaya çalışıyorum; ama yazdıklarım hiç güzel gelmiyor.

F.B.: Benim kadar çok okumamışsınızdır. Bir kere iyi bir yazar mıyım, ona cevap veremem; ama çok iyi bir okuyucuyumdur. İyi bir okuyucudan kast ettiğim çok kitap okumak değil. Mesela şu yaşında bakıyorum ben, aynı romanı okuyoruz birkaç arkadaşla birlikte. Onlar paldır küldür okuyorlar romanı, mesela üç günde okuyorlar. Ben bir romanı herhalde yirmi günde filan ancak okurum. Biraz okurum romanı, sonra onu zihnime yerleştiririm. İyi bir okuyucuydum. Çok çeşitli kitaplar okumuş değilim; ama okuduğunu çok iyi okuyan biriyimdir. Kitabı okurkenki halet-i ruhiyemi hatırlıyorum mesela. Robenson Cruzoe'yu herkes okumuştur; ama siz Robenson Cruzoe'yu okuduğunuzdaki halet-i ruhiyenizi hatırlar mısınız? Ben hatırlarım mesela.

- Ben şuna da inanıyorum, bizim üniversitedeki hocamız da öyle söylerdi, her kitap, her zaman okunmaz.

F.B.: Kesinlikle.

- Onun atmosferi, ayrı bir zamanı vardır derdi.

F.B.: Ben mesela okuyup bitireceğim diye düşünmem asla. Bırakırım onu. Şöyle söyleyeyim mesela Masumiyet Müzesinin birinci bölümünü bir yılın yazında okudum. Bıraktım, dedim ki diğer yarısını öbür yaz okuyayım. Öyle okudum. Bunu belki arkadaşlara söylediğimde inanamıyorlar, bir yaz sonra niye okudun diye.

- Zamanı o zamanmış demek. Orhan Pamuk'u da ben çok okumak istiyorum; ama bir romanını okumaya başlamıştım. Yarıda bıraktığım belki nadir kitaplardandır.

F.B.: Hangi roman?

- Beyaz Kale.

F.B.: İyi bir kitaptır Beyaz Kale.

- Bilmiyorum belki o ruh hali içerisinde değildim; ama okuyamadım.

F.B.: Ben Orhan Pamuk'a haksızlık yapıldığını düşünenlerdenim. Adam çok satıyor, uluslararası ödülü var. Çok satmaktan hoşlanıyor; ama zanaatkâr tarafı son derece kuvvetli bir adamdır. Sanatçı tarafı çok kuvvetli değil; fakat Mehmet Akif Ersoy'un dediği gibi: "Şiirin yüzde doksan dokuzu çalışmadır, yüzde biri kabiliyettir". O şiir mesela, bu nesir. Zanaat tarafı çok çok kuvvetli, Türkiye'de Orhan Pamuk'un zanaatkârlığıyla mukayese edilebilecek çok az insan vardır diye düşünüyorum. Sanatçı tarafı çok zayıf. Mesela ben sanatçı tarafımın Orhan Pamuk'tan daha iyi olduğunu iddia edebilirim. Sanatçı tarafı derken neyi kast ediyorum, sezgiyi kast ediyorum mesela. Kendimde iyi bir romancı sezgisi olduğunu fark ettim. Bunu da Medyasenfoni romanıyla fark ettim

aslında. Hiç bu Ergenekon meseleleri patlamadan ben o romanı yazdım, çok sezgisel bir şekilde. Orhan Pamuk, sezgi tarafı çok kuvvetli birisi değil; ama zanaatkâr tarafı çok kuvvetli, çok emek veriyor.

- Çocukluğunuzda dini eğitim aldınız mı? Hani ailenizin gönderdiği bir yer oldu mu?

F.B.: Yok, dini eğitim almadım. O konuda da çok tutucu bir çocuktum. Rahmetli büyükannem beni Kuran kursuna gönderdi. Kuran kursuna ikinci sene gitmeme sebepim şu: Nazım Hoca diye bir hoca vardı. Çok idealist bir hocaymış, o dönemin şartlarında. Otuz yaşlarında filan birisi. Dediler ki bir gün oradaki kızlar: “Nazım Hoca, öğrencisiyle evlenmiş.” Nazım Hocanın karısı geldi, on altı-on yedi yaşlarında bir kız. O bana korkunç geldi. Yani bir Kuran kursu hocasının öğrencisiyle evlenmesi korkunç geldiği için eve geldim, dedim ki ben bir daha Kuran kursuna gitmiyorum. Niye gitmiyorsun, dediler. Bir kere o öğrencisiyle evlenmiş, öyle hoca mı olur, dedim ve bir daha hiç bir şekilde beni ikna edemediler, zaten ikna edemezlerdi. Onun için de çok üzerime gelmezdi. Pazarlığa açık bir insan değilim, kararlıysam kararlıyım.

- Üniversitede okuduğunuz bölümü isteyerek mi okudunuz?

F.B.: Çok. Benim ikinci tercihimdi.

- Birinci tercihiniz de mi felsefeydi?

F.B.: Yok birinci tercihim hukuktu, o biraz ağabeyimin baskısıyla. Ağabeyim, hukukta okuyordu o sıra. İkinci tercihim de Türk-İslam Düşüncesi Tarihiydi. O zaman anabilim dallarını tercih ediyordunuz. Benim tercihim Türk-İslam Düşüncesi Tarihiydi. O da Felsefe biliminin içinde bir ana bilim dalıydı. Sonra bunlar birleştirildi. Biz o dönemde şöyle yapıyorduk, işte mantık, sistematik mantık, felsefe tarihi vardı. Türk-İslam düşüncesi tarihi vardı, bir tane daha bölüm vardı felsefe ile ilgili bunların hepsinden sertifika alıyordunuz; ama sizin kendi bölümünüzden

on sekiz sertifika tamamlamak zorundaydınız, onlardan on iki sertifika tamamlamak zorundaydınız. Sonra ikinci sene sosyoloji ve psikolojiyi tamamlıyordunuz. O zaman öyleydi, şimdi değişti sanırım.

- O zaman epey genelmiş, sonradan sosyoloji ve psikolojiyi tamamlıyorsunuz.

F.B.: Hayır ikinci yıl sosyoloji ve psikoloji sertifikanızı tamamlıyorsunuz. İki ve üçte sosyoloji okuyorsunuz, felsefe değil. Psikolojiyi sadece ikinci sınıfta okuyorsunuz öyleydi.

- Hikâyelerinize baktığımızda bunların çok faydası olmuş gibi.

F.B.: Tabi ki. Mesela genelde benimle ilgili değerlendirme yapanlar, çok klişeye kaçıyorlar. Sosyolojik bakış açısı kuvvetli diye değerlendiriyorlar. Sosyoloji sonradan aldığım eğitim, benim felsefi yanım daha kuvvetlidir aslında. Orada okurken gülüyorum ben. Bakıyorlar sosyoloji doktoru, sosyolojik bakış açısı öyle olmaz, çok temelden. Benim yüksek lisans tezim, “Tasavvufi Eğitimin Değerlendirilmesi”dir. Onu, o rengi tabi tamamen görürsünüz hikâyelerimde. Çünkü ben kendimi öyle idrak ettim.

- Hikâyelerinizde başörtüsü meselesi sebebiyle sorun yaşamış genç kızlar veya onların penceresinden bakan biri çok var. Siz ne zaman kapandınız?

F.B.: Birinci sınıfta kapandım. İki ay girmişimdir okula başı açık, sonra kapandım.

- Peki sıkıntı yaşadınız mı o dönemde, çalkantılı bir dönem 80’li yıllar.

F.B.: Birinci, ikinci sınıfta sıkıntı olmadı; üçüncü sınıfta yasak geldi.

- İhtilal zamanı ne zamandı?

F.B.:80.

- Üniversiteye İlk girdiğiniz yıl mıydı?

F.B.: Evet; ama o zaman başörtüsü yasağı yoktu. Üçüncü sınıfın ikinci döneminde geldi.

- Nasıl devam ettiniz peki?

F.B.: Felsefe koridoruna çıktığımız zaman kimse karışmıyordu, giriş kapısından geçmek önemliydi. Üçüncü sınıfta çok devam etmedik, notlar alarak sınavlara girerek. Hiç unutmuyorum haziranda, başımda siyah tülbent var, siyah tülbentin üstünde peruk var, peruğun üstünde file var, onun üzerinde bere var. Böyle gidiyorduk okula. Benim migrenim o dönemden kalmadır. Ama ben yaşadıklarım için geriye bakıp da sıkıntılıydı diyecek biri değilim. Çünkü bizi yetiştirirken büyüklerimiz zor kelimesini lüğatinizden çıkaracaksınız dediler. Zor kelimesi yoktur bende. Bilmem o kelimeyi ve bir başkasına anlattığımda mesela ne kadar da zordu demem. Ne kadar zormuş dediklerinde, acaba zor muymuş diyorum. Ama kendim zordu demiyorum, öyle bir kelimem yok benim.

- Üniversite bulunduğunuz bir sosyal faaliyet var mıydı?

F.B.: Yok hiçbir sosyal faaliyet yoktu. Zaten ülkücüler beni akıncı diye dışlıyordu. Hiçbir sosyal faaliyet yoktu.

- Başörtüsü yasağı geldiğinde ailenizde kızım başını aç diyen oldu mu?

F.B.: Yok. Ben kendim ilk önce gitmek istemedim, okulu bıraktım, Kuran kursuna gideceğim, dini eğitim alacağım dedim. Bir gittim, iki gittim hiç hoşuma gitmedi Kuran kursundaki atmosfer. Babam sen bilirsin dedi. Sonra devam etmeye karar verdim. Hiç karışmadılar; ama mesela başımı örterken ağabeyim karışmıştı. Anneler o sıra Manisa'daydılar, biz ağabeyimle büyükannemlerde kalıyorduk İstanbul'da. Ben de felsefeye yeni başlamışım, birkaç ay geçmiş, rahmetli büyükannemler hacdan gelmişlerdi, 80 yılıydı. Hacda dua etmiş benim başımı örtmem için, ama sonradan söylemişti. İlk derse girdik felsefede. Hoca amfide ders anlatırken şöyle demişti: "Bu nedir? Masa. Masa olmadan önce neydi?"

Tahta. Tahta olmadan önce neydi? Ağaç. Ağaç olmadan önce neydi? Tohum. Tohum olmadan önce ne oluyor?” İlk ders mesela beni en etkileyen kısım budur. Aradan birkaç vakit geçti. Allah selamet versin, gittik yanına. Dedi ki: “Felsefenin azı insanı dinsiz yapar, çoğu dindar yapar.” Deli gibi felsefe kitapları okumaya başladım; ama nasıl okuyorum, kendimi hiç iyi hissedemiyorum. Herkes çok okuyor da ben az okuyorum zannediyorum. Herkesin benim gibi ilk tercih, ikinci tercihle geldiğini zannediyorum. Felsefe başka türlü okunmaz ki niye okusun. Bir tutkusu vardır, öyle okuyordur zannediyorum. Hani kişiyi nasıl bilirsin, kendin gibi bilirsin. Ağabeyim fark etti. Paramız bitti, o sırada da banka havalelerinde sorun var. Ağabeyim Manisa’ya gitti, para getirecek evden. Dedi ki hiç unutmuyorum gece on bir civarı, o trene binecek: “Ben sende bir takım meyiller görüyorum. Bak, sakın başını örtme. Başını örtersen, sen çok istikbali açık bir kızsın.” Bunu diyen de benden çok büyük biri değil, iki yaş büyük; ama çok hürmet ettiğim için, o da çok ağabeylik yapıyor. Öyledir tabi hürmet etmesini bilerseniz, ağabeyiniz ablanız olur. Etmezseniz dalaşırırsınız. “Senin istikbalin çok açık, sakın başını örtme” dedi. Ağabeyim gitti, abdest aldım, iki rekat namaz kıldım, başımı örttüm, yattım. Büyükannem hasta oldu zannetmiş. Ertesi gün, Kasım ayıydı, soğuk bir Kasımdı ki ben günlük hayatta da başımı örtmeden önce başımı örten bir insandım. Bere takarım, başörtü takarım, kaşkol takarım. Kulaklarım çok hassas çünkü. Başımı örttüm gittim, büyükanem hiç yadırgamadı. Sonra okuldan geldim, namaz kılıyorum. Kaza namazlarımı kılacağım ya bitmiyor namazım. Dindar olmakla birlikte bir korku da var insanlarda. Tarikata girer çocuğu, aklını çelerler, aşırıya kaçar. Aşırı kısmı çok vurguludur. Kapıyı açıyor, kapatıyor. Evin mimarisi çok enteresan bir mimari. Camekanlı kapıydı ve üç oda birbirine bağlıydı. Üç odadan bir diğerine geçebiliyorsunuz. Kapattığınızda üç ayrı oda oluyor. Kapılar çok ses yapıyor. Geliyor gidiyor. “Bu çocukta bir haller var, ne bitmeyen namazlar kılıyor bu böyle” diye söyleniyor. Halbuki ben kaza namazı kılıyorum. Bize dediler ki kılmadığınız namazları hesaplayın. Her gün üç

tane kaza namazı kılırsam, bilmem kaç yaşına kadar ancak ödeyebileceğim. Daha sonra çok devam etmedim, ilk aşk hiçbir zaman devam etmiyor. Öyle bir korkuları olmuştu. Hatta mahalledeki bir sürü insan da çok tepki verdi. Ara sokaklardan geçiyorum, caddeye çıkmak için, Boşnak bir mahalleden geçiyorum ve çocuklara tuhaf geliyor. Üniversiteli abla, o sıralar çok yaygın değil üniversite. Ağabeyim üniversiteli, ben üniversiteliyim. Çocuklar arkamdan bağırırlar: “Üniversiteli abla gidiyor, üniversiteli abla geliyor.” Onlara belli ki kıyafetim de değişik geliyor. Bir de ben pelerin giyiyordum, pelerin giymek şiirsel bir şey. Pardösü gibi değil, pelerin giyince de şöyle rüzgârdan uçuşarak gidiyor ya dikkat çekiyor. Hatta sınıf arkadaşlarım, felsefedekiler bir şiir yazmışlardı. Tabi tırnak içi şiir. Arkadaşım benim çok uzun boyluydu, beraber okuduğumuz arkadaşım. “Gacırt dedi açıldı kapı./Süzüldü içeri mavi pelerinli, asma çantalı/Yanından ayrılmaz fasülye çangalı.”

- Kendiniz mi diktiriyordunuz?

F.B.: Diktiriyorduk, o zaman konfeksiyon yoktu. Kışın pelerin giyiyordum, tayyör de giyiyordum; ama pardösü hiç giymedim. Ya pelerin ya tayyör giydim.

- Annemler de der ki ufakken, gençlik zamanlarımızda hiç uzun etek yoktu.

F.B.: Tabi. Benim de üniversitedeki resimlerimde etek boyum biraz kısadır. Terziler de dikmezdi. Hayatta dikmezlerdi. Kumaşımı siz verseniz de köylü işini ben dikmem, derlerdi.

- Başörtüsü yasakları ile ilgili eylemlere katıldınız mı peki?

F.B.: 83'te başörtüsü yasağı geldiğinde çok eylem olmadı. Kapının önünde bekleme filan. Bunlara eylem diyorsak onlara katıldım; ama esas direniş, sistematik bir direniş 90'lı yıllardaydı. Ben o zaman yüksek lisans

öğrencisiydim. Pendik'te yatılı okulda öğretmenlik yapıyordum. Onun için çok katılmadım eylemlere.

- Ne zaman evlendiniz?

F.B.: Doktoramın devam mecburiyeti bittiğinde, 89'da evlendim ben. 14 Şubat'ta. O zaman sevgililer günü diye bir şey yoktu. Biz evlendikten bir yıl sonra oldu.

- Eşiniz ne iş yapıyor?

F.B.: İnşaat mühendisi.

- Nasıl tanıştınız?

F.B.: Arkadaşlar tanıştırdı.

- Kaç çocuğunuz var?

F.B.: Bir kızım, bir oğlum var. Oğlum da baba mesleği inşaat mühendisliği okudu. Bitirdi bu sene, İstanbul Üniversitesi'ni bitirdi, şimdi Amerika'da. Cumartesi gitti, çok yeni daha.

- Oğlunuzun ismi ne?

F.B.: Bahadır Veli.

- Belki çok iyi bir şekilde yaşamaya çalışan ya da yaşayan insanlar da vardır; ama genelde böyle bir sıkıntı var. Ben kendi adıma söyleyeyim, gençlik açısından da öyle. Daha çok nasıl giyiniyoruz, nerelere gidiyoruz, bunlar konuşuluyor.

F.B.: Çünkü yaşadığımız teknoloji bunu örgütüyor, biz maddi olarak çok şarj, çok uyarıcı alıyoruz. Nefsimizin çok uyanları var; ama ruhumuzu besleyecek hiçbir şey yok.

- Evde yazılarınızı yazıyorsunuz. Başka bir yerde çalışma gibi bir durumunuz var mı?

F.B.: Zaman zaman bilim sanatta seminer veriyorum. Onun dışında evde çalışıyorum.

- Farklı türde eserleriniz var. Bu konuda ne düşünüyorsunuz? İlk olarak hangi türde eser vermeye başladınız?

F.B.: İlk yayımlanan kitabım doktora tezim; ama doktora tezimi yazarken zaten “Acı Deniz”in hikâyeleri birikmişti üç aşağı beş yukarı. Hepsini paralel gidiyor.

- Hangi türe daha çok yakın hissediyorsunuz kendinizi?

F.B.: Hepsine yakın hissediyorum ki yazıyorum, yani hangisinin zamanı ise onun peşinden gidiyorum.

- Şimdi üzerinde çalıştığınız bir araştırmanız ya da yazdığınız bir eser var mı?

F.B.: Ben her zaman yazan bir insanım. Durup durup bir anda yoğunlaşan bir insan değilim, her zaman çalışan bir insanım. Dolayısıyla bir sürü çalıştığım şey var. Bunlar tamamlandığında kitap oluyor. Her gün çalışıyorum. Çalıştığım bir roman var. Ama aynı zamanda çalıştığım hikâye var, aynı zamanda çalıştığım sosyolojik bir metin var. Günün akışında ne beni kendine daha çok çekiyorsa biraz ondan, biraz bundan çalışıyorum. Bitireyim, şimdi şuna çalışayım tarzı şartlandırmalarım yok. Öyle yaptığım zaman zaten, yayınevi bazen sıkıştırıyor, yaramıyor bana. Ben çok serbest bir suyun içerisinde yüzer gibi yazacağım. Hür olacağım, zevk ala ala yazacağım. Düşünmenin kendisini sevdiğim için onun yazılı hale gelmesi çok önemli değil.

- Gazetede ne zaman yazmaya başladınız?

F.B.: Çok net tarih veremiyorum ama 94’ün sonları 95’in başlarıydı sanırım.

- O zaman da mı Yeni Şafak’ta yazıyordunuz?

F.B.: Yeni Şafak'ta başladım ve hep orada yazdım.

- Ev hanımlığı ve yazarlık işlerinizi bir arada yürütmekte zorlanıyor musunuz?

F.B.: Çok sıkıntılı bir şey. Sanatın zamanı başka bir şey mesela tam sizin içinize yazma isteği gelmiş; ama o sırada yemek yapmanız gerekiyor ya da çocuğun peşinden veli toplantısına gitmeniz gerekiyor. Tabi ki sıkıntı yaşıyorum, çok gerilimli bir şey.

- Misafir gelecek olsa düzeniniz bozulacak.

F.B.: Çok misafir gelmiyor. Eşim o konuda anlayışlı, bir akraba filan da yok. Eşimin akrabaları memleketinde zaten. Eskiden çok yatılı misafir oluyordu. Yazmak bir kere çok zor bir şeydir. İnsanlar bir de bunu anlamıyorlar. Mesela biraz önce sorduğunuz soru var ya beni çok sinir eden bir sorudur. Başka bir yerde çalışmıyorsunuz değil mi? Şimdi neden beni sinir ediyor? Yazarlar birliğinden ödül alıyorum, bir hikâye kitabı yazmışım ve ödül alıyorum, ödül vermişler; ama siz bir yerde çalışmıyorsunuz değil mi Fatma Hanım? Çalışmak nedir yani, sizinle ilgili olarak söylemiyorum, algı bu. Şimdi Orhan Pamuk'a siz bir yerde çalışmıyorsunuz değil mi denmiyordur. Adam roman yazıyor. Zaten ben bir kadını, ne iş yaparsam yapayım şu evde çalışmak zorundayım. Çalışmak nedir peki? Çalışmak bir iş, bir şeyler üretirsin ve karşılığında para alıyorsan çalışmak budur. Ben bir şey üretiyorum, sigortalıyım ve bir maaşım var. Daha ne yapacağım? Gazetede haftanın üç günü yazmak zor bir şey zaten, bir de hikâye ve roman üretiyorum. Daha bir de nerede çalışacağım yani? Ama insanlarda bir kafa, henüz evde çalışma kısmı oturmadığı için mesela bu solcularda çok oturmuş bir şeydir, Avrupa'da çok oturmuş bir şeydir. Ama bizde evde misin değersizsin. Arıyor beni mesela Cumhurbaşkanı'nın danışmanı, Fatma Hanım sizi ziyaret edeceğiz gazetede diyorlar. Ben gazeteye gitmiyorum dediğimde ise yapmayın, niye gitmiyorsunuz gazeteye, diyorlar. Sen beni kırk yılda bir ziyaret edeceksin

diye gazeteye mi gitmem gerekiyor. Böyle şeyler işte. O soru acayip sinir olduğum bir sorudur benim.

- Ben üniversitede de ders verme durumunuz var mı diye merak etmişim, yoksa sinirlendirmek için sormadım yani.

F.B.: Sizinle ilgili olarak değil, genel algıyla ilgili söylüyorum. Üniversitede ders vermiyorum. Şuradan sinir oluyorum bu soruya bir de: Bir taraftan erkekler, muhafazakâr erkekler kadınların kariyer işlerini çok kafalarına takıyorlar, çok kalemlerine doluyorlar, eleştiriyorlar. Ama bir taraftan da seni görünce şurada çalışmıyor musun, burada çalışmıyor musun diye soruyorlar. Benim de bir günüm bellidir. Algı dürüst değil, hani nereye oturtuyorsunuz. Normalde ev zamanını kullanan biri olarak takdir etmesi gerekirken, çünkü yazdığı yazılara baktığınızda namahrem ortamlara giriyor diye eleştirirken, bu sefer sana dönüp seni eleştiriyor. Beni kızdıran kısmı budur. Riyakar yani, o bakış açısı riyakar, kafası karışık.

- Rahat mı peki evde çalışmak? Bir bayan açısından daha iyi sanırım.

F.B.: Benim açımdan öyle; ama çok zor, herkese göre değil. İşin dışarıda olduğu zaman belli ki gitmek zorundasınız, o sizi disipline ediyor; fakat evde oturup serebilirsiniz de. Kendi kendinizi disipline etme terbiyeniz varsa, evet. Mesela ben ne yapıyorum? Saat 10 ile 16 arası çalışıyorum. 10'a kadar evi ne kadar topladıysam o, 10'dan sonra bir şey yapmıyorum. Çalıştıktan sonra arada gidip yemek yapıyorum, zihnim yoruluyor ya da telefon çalıyor. Telefon çaldığında o sırada gidip evin yemeğini yapıyorum. Çünkü genelde uzun oluyor benim telefon konuşmalarım. Ya bir öğrenci arıyordur ya bir dergiden birisi görüş alıyordur. Dolayısıyla uzun olur.

- Özel olarak takip ettiğiniz, beğendiğiniz yazarlar var mı?

F.B.: Ben 49 yaşımdayım, şu yaşta artık takip ettiğiniz yazar olmuyor. Mesela yabancılardan sosyologları takip ediyorum. Bauman'ı, Zizek'i, Charles Tylor'ı, Fukuyama'yı takip ediyorum. Bunlar benim düzenli takip ettiğim yazarlar; ama edebiyat olarak çok takip ettiğim, bir kitabı çıksın da acaba ne yazdı, bir okuyayım dediğim yok. Orhan Pamuk'u okuyorum. Böyle çıkar çıkmaz değil; ama genelde Orhan Pamuk'u takip ederim. Tahsin Yücel'i takip ederim. Mustafa Kutlu, İskender Pala, İsmet Özel, İsmail Kara bunlar düzenli takip ettiğim insanlardır, eserlerini okurum muhakkak. Gençlerin eserlerini bazen elime geçtiğinde bir fikir vermek üzere okumaya dikkat ediyorum; ama belli bir yaştan sonra çok okuyamıyorsunuz, çok uzun süre okuyamıyorsunuz. Azalıyor vakit, gittikçe azalıyor. Dikkat dağılıyor, yoruluyorsunuz, boyun fitiği, bel fitiği sürekli oturamıyorsunuz.

- Hikâyelerinizde kitap okuma alışkanlığı olan ev hanımları var. Hem anne, hem şiir yazıyor, kitap okuyor. Günümüzde böyle bir durum çok yok gibi.

F.B.: Var, tam tersi. Çok iyi bir soru, şu açıdan. Yıllarca beni ev kadınları derneklerine davet ediyorlar, ben de diyorum ki ev kadınlarının derneğine gelmeyeyim. Ben öğrencilerden mesulüm. Gençlerden mesulüm diyorum; fakat son iki yıldır artık öğrencilere gitmektense ev kadınlarına gitmeyi tercih ediyorum. Şu an 35-50 yaş arasındaki ev kadınları çok iyi okuyorlar bir kere. Mesela beni Antep'ten bir okuyucu aradı, bir dernekten. Sizi misafir etmek istiyoruz, dedi. Biz sizin bütün kitaplarınızı okuduk, dedi. Benim de öyle iki üç tane kitabım yok, bütün kitaplar az bir şey değildir. Sizinle tele-konferans yapabilir miyiz, dedi. Memnuniyetle kabul ettim. Antep'ten aradılar beni, tele-konferans yaptık. Ben de minibüsteydim üstelik, minibüstekiler de şaşırılmışlardır. Sonra İzmir'e gittim. İlahiyat Fakültesi'nde öğrencilerin de olduğu bir ortamda konferans verdim. Daha sonra ertesi gün de sivil toplum örgütlerindeki kadınlarla kahvaltı yaptık.

Sivil toplum örgütlerindeki kadınlar da evli-barklı, çoluğu-çocuğu olan kadınlardı. Onlardan daha çok keyif aldım. Bunun bir gerçekliği var.

- Ben de gerçek hayatta çok da örnekleri yokmuş gibi düşünüyordum. Belki benim etrafımdaki insanlardan kaynaklıdır.

F.B.: Benim kuşağım çok okuyan bir kuşaktır. Satış yapmadıkları için belki de dikkatinizi çekmiyordur sizin. Ramazanda da ben şimdi bakıyorum, imza günü yapmıyorum. Neden? Çünkü benim okuyucularımın çoğunluğu ev kadınlarıdır. Onlar Ramazanda iftar hazırlıklarında olacaklar, misafir gelecektir. Dolayısıyla bizim kuşak, bir önceki kuşak ile bir sonraki kuşak arasındaki bizim kuşağın okuma alışkanlığı çok iyidir. 80 kuşağı çok iyi okur.

- Kuşaklar arasında sanki bir yıl bile çok fark ediyor sanki.

F.B.: Şimdi artık bu dijital devrimden sonra öyle oldu. Facebooka dâhil olanlar, olmayanlar gibi bir algı var. Çünkü bütün algıyı, bütün zaman ve mekân kullanımını değiştiriyor. Onun için 80 kuşağı önemlidir. 80 kuşağı, çok iyi okuyan bir kuşaktır. Bir de hayata ideolojik olarak bakan bir kuşak olduğu için ideolojik bakıştaki kitaplardan beslendiği için iyi okurlar. Bunun bir tesadüf olmadığını düşünüyorum. Mesela Nazife Şişman, Cihan Aktaş gibi. O talep kısmı önemlidir.

- Genelde kadın kahramanlar başörtülü gibi.

F.B.: Siz öyle görüyorsunuz, aslında bütün kahramanlarım başörtülü değil.

- Hepsi öyle değil ama var.

F.B.: Tabi ki başörtülü kahramanlarım olacak, çünkü hayat gibi yazdım. Mesela “Hiçbir yer”in Müjgan’ı başı açıktı; ama onu okuyucular hep baş örtülü okumuş. Halbuki ben onu başörtülü tiplemedim, hiç öyle bir ibare yok; ama baş örtülü okumuşlar onu. Yazarı başörtülü olunca, kahramanı da öyle okuyor insanlar. Diyelim ki “İki Kişilik Rüya”daki ‘Güzel Ölüm

Defteri'ndeki o iki yaşlı kadın da aslında başı açık tiplerdir. Ama insanlar onu başı kapalı düşünüyor mesela. 'Çuha Renkli Çocukluğum'da Sabahat Hanım, başı açık bir kadındır, Greta Garbo'ya benzeyen. Başı açık kahramanlarım aslında daha çoktur başı kapalılarından; ama imlemediğim için orada başı açık, başı kapalı diye okuyucu kafadan başı örtülü olarak okuyor. İtirazım yok, nihayetinde yazıldıktan sonra metin okuyucunun, nasıl isterse öyle okuyacak. Mesela 'Medyasenfonu'nin başı açık kahramanları ile başı kapalı kahramanları eşittir neredeyse.

- Ev dışındaki bir işte çalışıp da hem evli hem çocuklu olan bayanlarla ilgili ne düşünüyorsunuz?

F.B.: Benim bir şey düşünmem gerekmiyor, bir şey düşünmek yargılamak olur.

- Şunun için soruyorum. 'Sevilmek İçin Randevu Alan Çocuk' adlı hikâyenizde çalışan anne-babanın çocuklarını ihmal edişlerine değinmişsiniz.

F.B.: Herkes için farklıdır, insanlar için belirli kalıplar olmadığını düşünüyorum. Ama şunu söyleyebilirim kadınlar çok yoruluyor. Kadınların mümkün olduğu kadar çalışma şartları kolaylaştırılmalı. Gençlere evlenirken kız çalışıyorsa, muhakkak kızın iş yerine yakın ev bakmalarını öneriyorum. Çünkü en azından yolda geçireceğin vakti, evde yemek yapmakla harcarsın, diyorum ve her seferinde şunu duyuyorum. "Bize bu konuda hiç kimse yardımcı olmadı. Hiç bu fikri veren olmadı" diyorlar. Ben de çok şaşıyorum. Bunu normalde kızın annesinin düşünmesi lazım, hatta kayınvalidesinin düşünmesi lazım. Ama şöyle bir şey yok. Çalışan kadınlar, eşlerini ihmal ediyor. Ben ev kadınlarının daha çok ihmal ettiğini düşünüyorum aslında. Çünkü çok televizyon seyrediyorlar bir kere, televizyondan çok etkileniyorlar, tüketimin daha etkisindeler. Çalışan kadınlar, giyimine kuşamına çok harcıyor diye düşünüyorlar; ama çalışmayan kadınlarda da aşırı bir mutfak malzemesi

alımı var. Kullanmadıkları tencereler, malzemeler vs. O kadar çok mutfak malzemesi var; ama yemek kokusu bile gelmiyor artık evlerden o dikkatimi çekiyor. Eskiden mesela apartmana girdiğimde her daireden yemek kokusu almak gibi bir zevkim vardı; ama artık beton beton kokuyor sanki evler. Yani artık eskisi gibi yemek kokusu gelmiyor evlerden, aspiratörler mi çok iyi çalışıyor bilmiyorum.

- Urfa'da genelde tepsiler kullanılıyor yemek için. Onu da yazmıştınız bir hikâyenizde. Kadınlar gezmeye giderken, tepsilerini fırına bırakırlar.

F.B.: Evet İskenderun'da, Urfa'da öyle. Kasaba gidiyorlar, diyorlar ki köfte hazırla fırına gönder, akşam şu saatte geleceğim. Güzel bir şey, akşama da kadın yemek yapmış oluyor.

- Ev hanımlarında genellikle ev işleri ile uğraşmaktan ve biraz da geçmişte bir şeyler çekmişse söylenme ve geçmişle yaşama durumu oluyor. Sürekli eski mevzuları açıp eşlerini didikleme durumu var, belki bir meşgale ile uğraşsalar böyle olmaz.

F.B.: Temel sıkıntı şu: Allah Teala insanı üretmek üzere yaratmış. Ruh ancak üretince mutlu oluyor. Halbuki mesela biz çalışıyoruz; ama çoğu işte çalıştığın zaman bir şey üretmiyorsun. Diyelim ki lisede öğretmenler, bilgiyi üretiyorlar mı? Yani bir hizmet üretiyor mu? Üretmiyor. Çocukla ilgileniyor mu? İlgilenmiyor. Depresyonun sebebi o. İnsan üretmeli. Eskiden kadınlar daha mutluydu; çünkü üretiyorlardı. Şimdi marketten aldığımız her şeyi kadınlar yapıyorlardı. Şu mevsimde reçeller kaynatılır, ev tarhanaları yapılır, erişteler kesilir, yufkalar yapılır. Bunların hiçbirisini şimdi kadınlar yapmıyor, kayıp bir durum. Dolayısıyla ev kadınlığı diye bir şey yok, evde oturak kadın var. Bakıyorum ben, bizim evde her zaman yemek olur; ama çoğu ev kadınının evinde yemek olmuyor. Bu apartmandan kebabçı, pizzacı eksik olmuyor. Apartmanın altı pizzacı, apartmandaki herkes de ev kadını. Üretmek yani asıl olan üretmektir. Yani ev kadını da tamam temizliği yapıyor. Bir de ev çok nankör bir şey;

siliyorsun, süpürüyorsun yine tozlanıyor; ama bunu yapmaması gerekmiyor. Yapacaksın yine tozlanacak. Yemek yiyeceğiz, bulaşık olacak, yıkayacağız, yine yiyeceğiz. Yemek yemekten vazgeçiyor muyuz? Vazgeçmiyoruz; ama genelde insanlar takdir etmedikleri için birbirlerini, şikâyet dili baskın oluyor. Şikâyet dili baskın olunca da tabi kadının şikâyet dili daha baskın oluyor. Erkeği ezebiliyor kadınlar. Erkekler de aşağılıyor kadınları. Belki bir erkek, kadın kadar şikâyet etmiyor; ama aşağılıyor, yani yaptığı her şeyi sıfırla çarpıveriyor.

- ‘Karanfilli Kavga’ hikâyenizden de yola çıkarak eşler arasındaki iletişimsizlikle ilgili ne düşünüyorsunuz?

F.B.: Orada iletişimsizlik yok aslında. Bir çocuklarının olmaması aradaki bağlantıyı koparmış gibi görünüyor; ama aslında eşler birbirini çok seviyor. Fakat dünya meşgalesi eşlerin arasına girdiği için iletişimsizlik varmış gibi görünüyor. Sonradan zaten hakiki bir aşk olduğu ortaya çıkıyor.

- ‘Evde Raks’ hikâyenizde de çıkış noktanız kendi hayatınız mıydı, yoksa genel anlamda yaptığımız gözlemler neticesinde mi böyle bir hikâye ortaya çıktı?

F.B.: Her yazar, hem kendi hayatından malzeme toplar hem farkında olmadan gözlemlediği şeyler birikir. Hayat böyledir zaten. Biz farkında olmadan dünyaya gözlemlerimizle dâhil oluruz. Sonra bu gözlemleri kendi hayatımıza dâhil ederiz, kendi hayatımızdan bir renk çıkartırız. Ama hiçbir zaman benim hayatımda şöyledir, şundan bir hikâye yazayım tarzında yazan bir insan değilim. Hani arı bir sürü çiçeğe konar, sonra da bal yapar ya benim yazma tarzım da bu. Baktım bu çok çarpıcı bir şey bundan yazı olur şeklinde yazan bir insan değilim. O malzemeyi nasıl topladığının farkında bile olmuyorum. Onun için bak sana bir şey anlatacağım, bundan çok güzel öykü olur dedikleri anda benim dokumu bozuyor anlatanlar. Aslında onu demeden anlatsa belki o kendiliğinden içeride bal olacak; ama

dediği anda anlatılanla benim arama bir mesafe giriyor. Halbuki iyi bir edebiyat inşasında mesafenin ortadan kalkması gerekiyor. Yani yazarın su ise su, taş ise taş olması gerekiyor.

- ‘Dostlukların Son Kullanma Tarihi’ hikâyenizde de yine kitap okuma alışkanlığı olan kadınlardan bahsetmişsiniz. Böyle bir şuur oluşturmak istediğiniz için mi?

F.B.: Hayır, benim okuyucularımın hepsi okuyan tiplerdir.

- ‘Sınanan Dostluk’ hikâyenizde ‘sınanmamış dostluk insana bir yükür’ ifadeniz çok hoşuma gitti. Sizin de böyle yaşadığınız bir şey oldu mu?

F.B.: Her zaman olur, hepimizin vardır.

- Hayatınızdan çıkardığınız oldu mu peki?

F.B.: Tabi, çıkartırım. Sonuna kadar çok tahammül gösteririm, çıkartınca da bir daha hiç geriye dönüp bakmam.

- Dostluk kavramıyla ilgili ne düşünüyorsunuz? Arkadaşlık ayrı dostluk ayrıdır.

F.B.: Şimdi herkes birbirine, tanıdığı herkese arkadaş diyor. Zaten facebook icat oldu, arkadaşlık bozuldu. İnsanlar tanımadığı insanları arkadaşım diye ekliyor, köklüyor. Dostluk, hikâyede de geçer ya seni senden önce düşünendir.

- Aynı ilde, aynı iş yerinde edindiğin ya da okulda okuduğun arkadaşlarınla ilişkin başka bir yere gittiğinde ya da okulun bittiğinde bitebiliyor.

F.B.: Mekân ilişkileri. Dostluk zamansal bir şeydir, bitmez. Gittiğiniz yere yanınızda götürürsünüz dostunuzu, hep kalbinizde taşırınız.

- Yine ‘Dostlukların Son Kullanma Tarihi’ hikâyenizde kitap okuma alışkanlığı olan bir kadından kayınvalidesi şikâyetçiydi, hiç böyle bir durumla karşılaştınız mı?

F.B.: Genelde kayınvalideler hep şikâyet ederler, gelinlerinden şikâyet ederler. O öyküdeki kadın okuduğu için okuduğundan şikâyet eder. Dantel ören bir kadın olsaydı, bütün gün dantel örüyor, benim oğluma dantel mi yediriyor, derdi. Süslenen püslenen bir tip olsa oğlumun parasını boyaya veriyor, derdi. Kayınvalide psikolojisedir. Takdir etmez kayınvalide. Aman gelinim de çok güzel okuyor, çok bilgilidir demez, kimliğin ruhuna aykırıdır.

- Sanırım çiçekleri de çok seviyorsunuz. Hemen hemen bütün hikâyelerinizde çiçeklerin ayrı bir yeri var.

F.B.: Çiçekleri ben seviyorum;ama benim annem ve büyükannem çok çiçek severdi. Hatta ne kadar çok çiçek sevdiklerini şöyle söyleyeyim: Ağabeyim bürosunu değiştirdiğinde, bürodaki masayı eve getirdi. Sekiz kişilik bir yemek masası gibi düşünün, onun üzeri hep menekşeydi. Annem camın önüne koymuştu onu güneşe, renk renk katmerli ve taşınacağız. Taşınırken bütün eşyalar kamyona yükleniyor; ama çiçekler ne olacak. Annem günler öncesinden düşünüyor bu çiçekler ne olacak, konu komşuya söylüyor. Baktım babam at arabası kiralayıp gelmişti. O çiçekler at arabasıyla taşındı. Biz de at arabasının arkasından gidiyoruz. İnsanlar durduruyorlar at arabasını, satılık mı şu kaça, bu kaça diye. Erkek kardeşim anneme benzemiş, çiçeğin sapını dikse tutar. Onlardaki o sevgiyi gördüm ben, onun için kendime seviyorum diyemem. Hakikaten bitki Allah’ı zikrediyor. Mesela âşık merdiven vardı, ben de gelin olurken getirdim onu. Bu eve gelen temizlikçi kadınlar öldürdü o çiçeği. Çiçeğin bir özelliği vardır. Arasından bir yaprak sallanmaya başlar. Onun için adı âşık merdivendir. Seküler şeyler çiçeğin ismini bile değiştiriyor aslında zihnimizde. Rahmetli büyükanneler o çiçeğe âşık merdiven derlerdi.

Çünkü arada duruyor, birbirlerine ‘Bak bak görüyor musun şu yaprak geçen gün de çok zikrettiydi canım benim’ şeklinde görüyor. Halbuki seküler zamanda günümüzde aşk merdiveni diyorlar o çiçeğe. Hatta bununla ilgili bir yazı yazayım diyorum, çok çarpıcı geliyor bana. Eşyaya, bitkilere bakışımızı değiştiriyoruz. Önce isimden başlıyor aslında değişiklik. Âşık merdiven nerede, aşk merdiveni nerede? Çünkü ona aşk merdiveni diyen, sevgilisiyle ne bileyim kocasıyla tırmanıp duracaklar diye bakıyor. Ama âşık merdiven diyen, Allah’ım bak seni zikrediyor, o bile seni anıyor da bugün ben seni daha mı az andım diyor ve kendine de ibret çıkarıyor.

- Evet, insanların bilincindeki değişmelerle birlikte isimler de değişmiş oluyor. Birbirinin devamı olan hikâyeleriniz var. Onları bir anda peş peşe mi yazıyorsunuz, yoksa devamını daha sonra mı yazıyorsunuz?

F.B.: İkisi de. Mesela bazen bir hikâye yazıyorsunuz, bitti zannediyorsunuz; ama sonra başka bir gün tekrarlıyor, tekrar yazıyorsunuz. Bazen de peş peşe yazıldığı oluyor.

- Mesela ‘Dağlar Kadar Katı’ ve ‘O Karanlık Kasım Sabahı’ hikâyenizde bir dedenin bakış açısını bir de torunun bakış açısını vermişsiniz.

F.B.: Onlar peş peşe yazıldı. Böyle yazılacak diye düşünülmüş şeylerdir; çünkü orada şöyle bir tez var. Ortak bir şey yaşıyoruz; ama ortak bir şeyi aynı yaşamıyoruz. İzdırabı olan başka türlü yaşıyor, ızdıraba tanık olan başka türlü yaşıyor.

- Doktora teziniz olan ‘Moda ve Zihniyet’te kılık kıyafet değişikliğini kadınların mı talep ettiğini savunuyorsunuz.

F.B.: Hayır kadınlar talep etmiyor, aslında benim tezim şu: Kadının modernleşmesi erkeklere rağmen yapılmış bir modernleşme değildir. Erkeklerin bizzat örgütlediği bir modernleşmedir. Çok az bir örnektir. Mesela Selma Rıza, Ahmet Rıza’nın kız kardeşidir. Ahmet Rıza zaten son

derece modernist bir adam, dolayısıyla onun kız kardeşi de modernist oluyor. Bir paşa modernist bir adam, dolayısıyla onun kızı da modernist oluyor. Yani babalarına rağmen değil; ama şunu söylüyorum ben İslamcılar hep derler ya kadınların son derece müteyyin bir hayatları varken, Mustafa Kemal geldi, onları açtı. Böyle bir şey yok. Zaten Osmanlı'nın son zamanlarında bir sınıf son derece batılı kıyafetler giyiyorlardı. Hatta Cemile Sultan'ın torunu Prenses Mevhibe'ye baktığımız zaman Osmanlı sınırları içerisinde kamusal alanda tesettüre uymak zorundasın; ama bu kadınlar Fransa'ya gidiyor, hatta Kıbrıs'a gittiklerinde bile şapkalarını, tayyörlerini giyiyorlar. Binici kıyafeti giyip ata biniyorlar. Emine Semiye mesela Paris'e gidecek bir sürü şapka alıyor. Kılık kıyafet devrimi filan olmuş değil bu sırada. Halide Nusret Zorlutuna, öğretmen ve dindar bir kadındır. Onların tesettür şuurları çok farklı bize göre, öğretmen arkadaşlarıyla beraber Bulgaristan'a gidiyorlar. Bulgaristan'dan haber alıyorlar ki kıyafet inkılâbı olmuş. Çarşaf giyilmeyecekmiş, şapkalar deniyorlar. O mu yakıştı, bu mu yakıştı diye şapkalarını takıp geliyorlar. Anılarında da uzun uzun anlatıyor mesela.

- 'Moda ve Zihniyet'te Tanzimat döneminde Müslümanlarla gayrimüslimlerin kılık kıyafet noktasında eşitlenmesi gibi bir durum var. Kitaptan anladığım kadarıyla bunu olumsuz olarak görüyorsunuz?

F.B.: Olumsuz görüp görmemek değil. Müslümanlıkta iman etmiş bir insan üstündür. Ama bugün bunu sürdüremezsiniz, herkes üzerinize gelir. Tanzimat'a kadar hiyerarşik olarak bir fakir mümin zengin gayrimüslimden yukarıdadır. Fakat bugün öyle bir şey yok, bugün zengin olan hiyerarşik olarak yukarıdadır.

- Bunun kılık kıyafetle ifade edilmesi gerekli mi? Bilmediğim için soruyorum.

F.B.: Peygamber Efendimiz zamanında, bir insanın hukuk açısından Müslim mi gayrimüslim mi olup olmadığının anlaşılması gerekiyor.

Çünkü Müslümansa ve ona göre davranmıyorsa münafık hükmündedir ve cezalandırılması lazımdır. Adam gayrimüslim ise o hukuka tâbidir. Dolayısıyla insanların bilinmesi gerekiyor. İnsanların hukuki açıdan denetlenmesi açısından bu çok önemli bir şeydir. Siz şimdi bugünün mantığı ile anlayamazsınız.

- Bu durumdan şikâyetçi olduğumdan değil; ama?

F.B.: Şimdi bakın Peygamber Efendimiz, Yahudiler saçlarını uzattığı zaman kesiyor, onlar kısalttığı zaman uzatıyor. Osmanlı padişahları da bütün fermanlarını kadınlar için gayrimüslim kadınlara benzememeleri üzerinden veriyorlar. Çünkü bir Müslüman kadın farklı olması gerekiyor. Biz kimliğimizi farklılık içerisinde idrak ederiz. Anlamanız daha kolay olsun diye cinsiyet kimliği üzerinden vereyim örneği. Mesela bizim kültürümüzde, bizim anlayışımızda kız çocuklarını kız çocuğu gibi erkek çocuklarını erkek çocuğu gibi yetiştirmek önemli bir şeydir. Onun için erkek çocuklarını yumuşak yataklarda yatırmayın diye İbn Miskeveyh, Nasîrüddîn Tûsî gibi bütün filozofların erkek çocuğun nasıl yetiştirileceğine dair görüşleri vardır. Çünkü erkek çocuklarının sorumluluk sahibi olması lazım, erkekler ailenin reisidir. Çocuklarından, eşinden o mesuldür; dolayısıyla dirençli olması lazımdır. Şimdi bugün böyle bir şey yok. Dikkat edin erkekler bir evliliği de sürdüremiyorlar. Onun için kız kız gibi olmalıdır. Bu, şu demek değil, kızlar da mert yiğit olsun makbul; ama kız şefkatine, kadın merhametine sahip olması gerekiyor. Bugün feministler, bütün eleştirilerini kızların erkek gibi yetiştirilmeleri üzerine harcıyorlar. Bunun iyi bir şey olduğunu düşünüyorlar, aslında bu zarar veriyor. O döneme de bu dönemden baktığınızda kötü bir şey gibi duruyor; ama o dönemde insanların kimliğini kıyafet olarak ortaya koymaları kendileri açısından da iyidir. Çünkü bir kabuğun içerisinde öz oluşuyor, yani bir ikileme düşmemiş oluyor. Tabi ki bir Müslüman, gayrimüslim için dua eder zaten usulü budur. Siz eşitlik

kategorisinden baktığınız için sizin bunu anlayamamanız çok normal. Ben bunu anlayacak son kuşağımdır herhalde.

- İstanbul'un hangi semtlerinde yaşadınız? Sizin için ne ifade ediyorlar?

F.B.: Şenlikköy çocukluğum, Sefaköy gençliğimdir. Mesela Sefaköy'ün o beyaz badanalı Boşnak evlerinden bahsettiğim bir hikâyeye vardır. Hikâyelerimde Küçükçekmece geçer. Benim çocukluğumda Küçükçekmece, Florya, Şenlikköy, Beşyol önemlidir. Evlendikten sonra Suadiye, Bostancı, Küçükyalı, Maltepe girmeye başlıyor.

F.B.: Romanlardan hiç soru sormadınız.

“Hiçbir yer” romanı biraz otobiyografiktir. Muhsin biraz benim babamdır. Muhsin'in anlattığı çocukluk hikâyeleri, Kuran kursu hikâyeleri babamın hikâyeleridir.

“Fatma Aliye”nin ikinci kısmındaki anlatıcıyı kendime yakın bir anlatıcı olarak kurguladım.

“Son On Beş Dakika”daki cadde, bu caddedir. Dükkânların hiçbiri şu anda kalmadı, kısa sürede yerine başka dükkânlar açıldı. Romanda bahsi geçen yuvanın apartman oldu. O apartmanın yerinde Müeyyet Hanım'ın evi vardı, yıkıldı.

Çok fazla sokak vardır benim hikâyelerimde ve romanlarımda. Roman aslında bir sosyal tarihtir. Tanzimat romanları bize bu konuda bilgi verir. Geçmişte insanlar ne yapıyorlardı, nasıl yaşıyorlardı? Mesela Balzac'ın Fransız Edebiyatı için önemi budur. Balzac romanlarını okuyarak döneminin fotoğrafını çıkartabilirsiniz. Gündelik ilişkilerini çıkartabilirsiniz. Ama Elif Şafak veya İskender Pala bugünle ilgili ipucu vermez. Dolayısıyla bu dönemde okunurlar ve biterler. Mesela Dostoyevski'nin Yer Altından Notlarını okuduğunuzda 1870'li yıllardaki bir memurun içine kapanıklığını besleyen dış etkenler nelerdir görürsünüz.

Bu hem psikolojiyi hem sosyolojisi besleyen bir Şeye d6n6Ő6r. Benim romanlarımda da yarını besleyecek 6ok malzeme var. Bug6n insanlar bunun 6ok farkında değil, 6ok kıymetini bilmiyorlar; ama yarın i6in bu 6ok 6nemlidir. Nazan Bekiroğlu'nun romanlarında bug6nle ilgili 6ok bir Şey bulamazsınız aslında, daha kitabi Şeyler vardır. Elif Şafak'ta kitaptan kitap 6ıkar. İskender Pala'da kitaptan kitap 6ıkar. Orhan Pamuk'un 'Kar' ve 'Cevdet Bey ve Oğulları' romanı 6ok iyi romanlardır. 66nk6 yarın i6in 6ok iyi malzeme verir.

